

Kutbu'l-Ârifîn, Gavsu'l-Vâsilîn
Mürşid-i Kâmil El-Hâc
AHMED AMÎŞ EFENDÎ
Kaddesellâhü sırrahu'l azîz

(1807 - 20 Şaban 1338-9 Mayıs 1920)

Hazırlayan
İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

HAKK'A YÜRÜYÜŞÜNÜN 92. YILI HATIRASINA

ISBN:

ismailhakkialtuntas@gmail.com

<http://ismailhakkialtuntas.com>

Dizgi : H. İsmail Hakkı Altuntaş
Kapak : Haluk Şükranoglu
Baskı- Cilt : Gözde Matbaacılık

18.11.2011

İsteme Adresi:

Gözde Matbaacılık Mücellit
& Reklam Hizmetleri San. ve
Tic. Ltd. Şti Tel: 0 212 481 81 69

“Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem-
den bana gelinceye kadar bu tecelliye
kimse mazhar olup erişmedi.
Ben ise Rahmanirrahim
Tecellisine mazharım.
Benden şer beklemeyiniz.”

Ahmed Amîş Efendi
Kaddesellâhü sırrahu'l azîz

İÇİNDEKİLER

EL- HÂC AHMED AMÎŞ EFENDİ	9
AMÎŞ KELİMESİ ÜZERİNE	29
HÜSEYİN VASSÂF ANLATIMIYLA.....	31
EVRA NOSZÂDE ANLATIMIYLA.....	33
AHMED AMÎŞ EFENDİNİN MELÂMİLİĞİ	43
Abdulhamid han	49
Adab	53
Adak	55
Ahlak.....	55
Allah Teâlâ	55
Ana-baba hakkı	57
Besmele	57
Biat	57
Borç.....	58
Buğz	58
Cennetlik ve cehennemlik	58
Cezbe	59
Çalışma ve gayret	59
Deprem	60
Devriye	60
Ebû leheb	61
Ebû Tâlib aleyhisselâm.....	61
Ebû Tâlib aleyhisselâm iman etmiştir.	61
Dört halife	70
Dünya (lık)	71
Eşkiya	72
Evlilik.....	72
Ferâset	78
Gaybî haberler	78
Hal.....	88
Havâtır	88
Hayvanlar	89
Hz. Hatice Kübra aleyhisselâm.....	90

6 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

Hediye	90
Hikmet	91
Himmet.....	92
Hizmet.....	93
Hüsn-ü zân	94
İlim	94
İlişkiler.....	94
İman	99
İnsân-ı kâmil	99
İrade.....	103
İsim koyma	107
İsmail hakkı bursevi	109
İş-vazife	109
Kabir halleri.....	110
Kader	110
Kadın	112
Karı koca	112
Kelime-i tevhid.....	112
Kerâmet.....	113
Kıyamet	114
Kibir	115
Kitap.....	115
Kulluk.....	115
Kur'ân-ı Kerim.....	116
Kutsal mekânlar	118
Latife-şaka.....	118
Marifet	118
Mekân.....	119
Melek ve şeytan	120
Müjdeler	120
Mürşid-i kâmil.....	120
Muhabbet (sevgi)	122
Namaz	125
Rabita	126
Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem	127
Resim.....	129
Rızık	129
Ricâl-i gayb	130

Rüya	130
Sağlık	131
Savaş	131
Selam	138
Seyr-u sulûk	138
Sigara	141
Sohbet	142
Şeyh şaban-ı veli	142
Şükür	143
Ölüm	143
Talebe, salık (derviş)	144
Tasarruf	147
Tasavvuf	151
Tevhid	151
Vahdet-i vücud	155
Vefâ	159
Yaratılış	159
Yemek	159
Zalim	160
Zikir	160
RUMUZLU KELÂMLARI	161
AHMED AMÎŞ EFENDİ İLE AHMED AVNÎ	
KONUK'UN SOHBETLERİ	189
12 zilka'de 1337 (9 ağustos 1919)	190
12 zilhicce 1337 (7 eylül 1919)	194
5 rebiülevvel 1338 (28 kasım 1919)	198
9 nisan 1336 (6 nisan 1920)	200
HATIRALAR	203
BABANZÂDE AHMED NAİM (1872-1934)	254
Muallim cevdet anlatımıyla	258
Ahmed Naim'in kıyafeti; uzviyeti, mizacı	260
Galatasaray-ı ilk eser	262
Darülfunûnda dersi ve eserleri	262
Fikrî ve hissî evsafı	263
Abbasî devri mütercimleri	265
Telif ve tercüme dairesinde	266
Şark filozoflarını tetkik	266
İslâmiyete hizmete	267

8 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

Savaşları.....	267
Meşhur Sait Beyin mütalâası	272
Ahmed Naim ve Emrullah Efendi.....	273
Bizde tercüme şekilleri-mütercimlerimiz-sadelik meselesi.....	275
Felsefe tedrisi ve ıstılahlar.....	278
Abdülâziz Mecdi'nin hakkındaki şiirleri	282
KAYNAKÇA	288

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد

وعلى آله وصحبه وسلم اجمعين

Kutbu'l-Ârifîn, Gavsu'l-Vâsilîn
El- Hâc AHMED AMÎŞ EFENDÎ
Kaddesellâhü sırrahu'l azîz

El-Hâc Ahmed Amîş Efendi, Tırnovalıdır. Hangi tarihte doğmuş olduğu, belli değildir. Abdülâziz Mecdi Efendi'nin beyanlarına göre Ahmed Amîş Efendi:

“Tevellüdüm (1223)' tedir, derlermiş.”¹

Ahmed Amîş Efendi'ye, mürşidi Kadızâde Ömer'ül Halvetî:

“Ahmed senin tevellüdün, belli değildir.”

dermiş. Bu söz mecazî ve tasavvufîdir. Böyle demekle hakikati, ruhiye itibariyle ne zaman doğduğun, yani mevcut olduğun belli değildir, demek

---

¹ Hicrî 1338 senesi Şaban'ına, yirmisinde (9 Mayıs 1336 - 4 Haziran 1920) irtihal buyurdıkları zaman 116 yaşında olduğu da rivayet edildiğine göre, bu tarihlerde meselâ- 1222 (1807) de doğmuş oldukları tahmin edilmektedir.

10 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

istediğini Abdülâziz Mecdi Efendi izah ederlerdi.

Memleketinde medrese tahsili görmüştür. Fakat Ahmed Amîş Efendi'nin asıl söylemeye ve yazmaya değer cephesi sûfiyâne hayâtıdır.

Ahmed Amîş Efendi, henüz 14 yaşında bir genç iken hak ve hakikat sevdası gönlüne düşerek bir mürşide ulaşmak ister. O sırada Rumelinin Servi kasabasında Sadık Efendi adında bir müftü, aynı zamanda uyanık bir mutasavvıf varmış. Ahmed Amîş Efendi, bulunduğu Tırnova kasabasından Servi kasabasına gidip, bu zata intisap etmek niyetiyle oraya gider.

Müftü Efendi, o günlerde ziyaretçilerin çokluğundan kendisini görmek isteyenlere karşı itizar (özür) edilmesini adamlarına tembih etmiş bulunur. İşte müftü efendi bu kararı verdikten sonra 14 yaşında bir genç çıkagelince, adamları, verilen emre rağmen, 9 saatlik bir yoldan yürüyerek gelmiş olan ateşli bir gencin görüşmeden dönüp gitmesini muvafık görmeyerek keyfiyeti Sadık Efendi'ye haber verirler. Gelmesine ve görüşmesine müsaade edilir. Çocuk huzuruna girince:

“Oğlum daha gençsin, vaktin gelince ırkı temiz birisi gelip seni bulduğün yerde irşâd eder.”

diye tebşir etmiş, bunun üzerine Ahmed Amîş Efendi Tırnovaya dönerek o vaktin gelmesine ve ırkı temiz bir adamın kendisini irşâd etmesine intizar etmiştir. Yaşı yirmiye geldiği zaman Ömer'ül Halveti Kaddesellâhü sırrahu'l azîz seyahat tarikiyle Tırnovaya uğrar, bu gençle görüşür ve onu irşâd eder.

Vak'ayı kendi ağzından naklen söyleyen Abdülâziz Mecdi Efendi derdi ki:

“Ahmed Amîş Efendi bunu anlatırken عرقی تمیز

(ırkı temiz) cümlesindeki (ع) (Aydın) maruf tabiriy-
le çatlatarak söylerlerdi.”

İsmail Fennî Bey, Ömer'ül Halvetiye yetişmiştir. Halk arasında Şeyh Ömer Efendi diye bilinirmiş. Tırnovanın Bulgar mahallesinde, şehrin fatihlerinden **Kavak Baba** adına vaktiyle yapılmış, fakat zamanla mahv-ü münderis olmuş olan tekkeyi ihya ve inşa ettirerek Halveti tarikatini orada neşre başlamıştır. Tekkenin evkafı ise oldukça zengindi.

Şeyh Ömer Efendi; Tırnova'da az zamanda feyizli bir muhit vücuda, getirerek birçok irşâda ve tenvire kabiliyetli ve hakikate müştak kimseleri başına topladığı gibi Hristiyanlarla Musevilerden bir hayli kimsenin İslâm dinine girmelerine de sebep olmuştur. İsmail Fennî Bey bunların birçoğunun adını saymakta, hattâ kendi arabacılarının da o mühtedilerden biri olduğunu söylemektedir. Yine bunlar arasında **Marko** denilen biri varmış. Memleket hekimi olan bu adam; Bulgarların o komitecilik ve azgınlık devrinde bile müslümanlara iyi muamele, hattâ iyi hizmet edermiş. Halk; bu türlü kimselere, gizli din taşır, der. Markonun bu hizmeti Şeyh Ömer Efendi'nin de gözünden kaçmamış olacak ki bir gün Müridi Ahmed Amîş Efendi'ye:

“Ahmed, der, **Marko hastalanmış. Git, benim adıma onu ziyaret et, halini, hatırını sor ve şu pusulayı kendisine ver.**”

diyerek gönderir. Ahmed Amîş Efendi; bu emir üzerine gidip Marko'yu ziyaret eder ve şeyhin

12 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

selâmını ve afiyet temennisini söyledikten sonra pusulayı da verir. Marko, derhal pusulayı açar ve içinde kelime-i şahadet yazılı olduğunu görünce:

“Biz ona çoktan inandık ve iman getirdik!”²

diyerek, bir hafta sonra da ölür.

Ölümünü haber alan Şeyh Ömer Efendi, yine müridi Ahmed Amîş Efendi’yi çağırarak:

“Marko ölmüş, git, benim tarafımdan cenaze-sinde bulun!”

buyururlar. Bu emir üzerine Ahmed Amîş Efendi de gidip cenaze merasimine iştirâk eder. Fakat Tırnova gibi bir İslâm muhitinde başı sarıklı bir mektep hocasının, bilhassa papazlarla birlikte bir hiristiyan cenazesinde bulunuşunun müslümanlar tarafından iyi karşılanmıyacağı da bildiğinden cenazeyi bir müddet uzaktan takip eder, aynı zamanda şeyhinin emirlerini harfiyen yerine getirmek arzusu da kendisini bilfiil merasime iştirake ve Marko’nun tabutunu bir kaç adım olsun taşımağa zorladığından kiliseye yaklaşıldığı bir sırada yanındaki bir papaza

“İlmi çok iyi bir adamdı, ben de son insanî hizmetimi yapmak isterim!” der.

Papaz, bunun için öndeki büyük papaza müracaat etmesini söyler, öyle yapar ve o da müsaade edince Amîş Efendi, Markonun tabutu altına girerek bir müddet taşır, bu suretle de şeyhinin emrini yerine getirmiş olur.

İsmail Fenni Bey, Tırnova’nın en şöhretli âlimle-

---

² Bu yapılan hareket imanını ibraz için iki şahit getirilmesi hikmetini gösterir.

rinden Kelemençeli Hacı Mustafa Efendi ile Şeyh Ömer Efendi arasında geçen bir muhavereyi ve bir hâdiseyi de şu suretle anlatmıştır.

Hacı Mustafa Efendi; camii kebirde tefsir dersi okuturdu. Komşumuz olduğu ve ulemadan bulunduğu için kendisine hürmet eder, her zaman elini öper, hattâ derse giderken kocaman tefsir kitabını elinden alıp camiye götürerek rahlesinin üstüne kor ve yaşımın küçüklüğüne, tefsir dersinden bir şey anlamama rağmen, dersi de dinlerdim.

Hacı Mustafa Efendi, ihtiyar, şişmanca, aynı zamanda kelli, felli bir zattı. Evi de **Cami-i Kebir'e** yakındı. Bir gün yine evinden çıkıp derse giderken Şeyh Ömer Efendi ile yolda karşılaştılar ve selâmlaştılar. Aralarında şöyle bir konuşma oldu: Şeyh Ömer Efendi:

“Hocam, seni artık derviş yapalım.” Mustafa Efendi:

“Biz enbiyanın mucizelerine, evliyanın kerametlerine inananlardanız. Sizden de böyle bir şey görmeyince teslim olmayız!”

“Bir şey istemediniz ki!”

“Pek âlâ. Ben Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizi şimdiye kadar rüyada görmedim. Delâlet ve şefaât buyurunuz da bu şerefe nail olayım.”

“İşte ben de onu niyaz etmeğe gidiyorum.”

Konuşma buraya gelince Şeyh Ömer Efendi selâm vererek ayrıldı ve her zaman elinde taşıdığı âsasına dayanarak hızlı hızlı, epeyce uzakta olan dergâhına doğru gitti.

Hacı Mustafa Efendi; o gece rüyada ne görmüş ve nasıl görmüşse görmüş, her halde arzusuna çok

14 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

uygun olacak ki, sabaha kadar sabır ve tahammül edemeyerek, o ihtiyar haliyle, o mülâhham (şiş-man) vücuduyla ve o azametli ulema kıyafetiyle gece yarısı evinden çıkıp hayli uzakta olan dergâha gitmiş, bizzat kapıyı açan şeyhin hemen ayaklarına kapanarak arzı teslimiyet ve inabet etmiştir.

Yine İsmail Fenni Bey; Şeyh Ömer Efendi'nin dergâhına kendisinin de arasına gittiğini, orada yapılan zikirleri gördüğünü ve dervişler arasında en çok heyecan gösteren ve bu heyecanla kademe kademe yürüyerek gözüne girercesine şeyhe en çok yaklaşanını Ahmed Amîş Efendi olduğunu gördüğünü söyler.

Ahmed Amîş Efendi'nin İstanbul'a gelmeden önce Tırnavada sıbyan mektebi muallimliği yaptığı, bir aralık İstanbul'a gelerek **Hamamî Tevfik Efendi** ile görüşüp döndükten sonra Tırnova'da bir hamam kiralayıp onun gibi hamam işlettiğini ve daha önce tabur imamlığı yaparak 1269 (1853) Kırım muharebesine bu sıfatla, iştirak etmiş olduğunu da, İsmail Fenni Bey haber vermektedir.

Ahmed Amîş Efendi, Tırnova'da iken sert bir hoca olarak tanınmıştır. İdare ettiği müessese **Amîşin Mektebi** diye şöhret bulmuştur. Çocuklarına ciddî bir tahsil vermek isteyenler, O'nun mektebini tercih ederlermiş.³

---

³ Ahmed Amîş Efendi'den okuyan birçok kimseler, sonraları mühim memuriyetler işgal etmişler, aynı zamanda tahsillerini ilerletmişler, ilimde, bilhassa din ve tasavvuf sahasında da eserler bırakmışlardır. Bazıları şunlardır.

a — **İsmail Fenni Bey:** Daha Tırnova'da iken maliye

hizmetine girmiş, 83 harbinden sonra İstanbul'a gelerek divanı muhasebatta çalışmıştır. En son memuriyeti Dâhiliye Nezareti muhasebeciliğidir. Arap, Fars, İngiliz ve Fransız dillerini çok iyi öğrenmiştir.

İsmail Fenni Bey sağdır. Bu eseri yazarken kendisiyle bir kaç defa görüştüm. Hocası Ahmed Amîş Efendi hakkındaki izahatlarından istifade ettim. Basılan eserlerini de okudum. Hattâ bir kaç bahsini bu kitaba aldım.

Mufasssal hal tercümesiyle 13 ciltten ibaret olan eserleri **Son Asır Türk Şairlerinde** gösterilmiştir. Bu eserlerin ancak beşi basılmıştır. Resmî mesleği olan maliyecilikten başka edebiyatta, diyanette ve bilhassa felsefe ile tasavvufta, hattâ musikide ihtisas peyda ettiği yazmış olduğu eserlerden anlaşılmaktadır.

b — Mustafa Enver Bey: Medrese tahsili görmüş, lisan mektebine girerek fransızca öğrenmiş, posta ve telgraf memuriyetine intisap ederek muhaberat müdürlüğüne kadar çıkmış ve 1325 (1909) de ölmüştür. Profesör Doktor Süheyl Ünver, bu zatın oğludur. Eserleri şunlardır:

1-Hikem-i Ataiyye tercümesi. (Atâullah İskenderani'nin 310 hikemi ve felsefi sözünün tercümesidir.)

2- Mizan-ı Hakikat (İbni Kemal'in bu addaki eserinin tercümesidir)

3-Tedbirat-ı İlâhiye: Muhyiddin Arabî'nin bu addaki eserinin yalnız sekizinci babının tercümesidir. Kitabın bu kısmı şer'i ve hikemi ferasetten bahseder. Şair Hakanî, Hilliyesinde bu bahisten istifade ederek o güzel beyitleri söylemiştir. Mütercim; eserinde. Hakaninin beyitlerini Muhyiddin Arabî'nin sözleriyle karşılaştırmıştır.

4- Hacc-ı sûri ve manevi;

5-Mücmerat-i nabigatüzzübyanî tercümesi: (Manzumdur ve 61 beyitten ibarettir.)

6-Kalb ve ruh (ihya-ül-ulûm'dan tercümedir.)

16 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

7-Levayih tercümesi (Eser Molla Caminindir);

8-Hidaye tercümesi (Esirüddin Epherinin Hidaye adlı kitabının sonunun tercümesiyle birlikte şerhidir.);

9-Fenâ Fil-müşahede tercümesi (Eser Muhyiddin Arabî'nindir);

10-Hilyetül-ebdal tercümesi (Eser Muhyiddin Arabî'nindir.) Mütercimim yalnız bu eseri 1326 (1910) da basılmıştır. Bütün eserleri oğlunun hususi kütüphanesinde. Değerli ve faziletli oğlu, babasının birçok dinî eserleri ihtiva eden kütüphanesini Bayazıtteki inkılâp kütüphanesine vakfetmiştir.

c-Hasan Rıza Efendi: Hattat Hasan Rıza Efendi (1848-1920)

1849 da Üsküdar da dünyaya geldi. Babası Tırnova posta müdürü Ahmed Nazır Efendi, posta ve telgraf memuru bulunduğu sırada Ahmed Amîş Efendi'den okumuştur. Sonra İstanbul'a gelerek medrese tahsili görmüş, yazı meşketmiştir. Son devrin en meşhur hattatlarından. Aynı zamanda müzehiptir. Muzikai hümayunda vazife almıştır. Orada imamlik ve yazı muallimliği yapmıştır.

Hat yazısını önceleri Yahya Hilmi Efendi den öğrendi ve Hattat Şevki Bey ile Muzika-ı Hümayun da öğrenerek icazetini aldı. Ta'lik yazıyı Hattat Sami Efendi'den öğrenmiştir. Hattat Şefik sayesinde Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den oldukça istifade etmiştir. Muzika-ı Hümayün de hat öğretmenliğine tayin edildi. 1914 yılında açılan Medresetü'l Hattatin de; sülüs, nesih ve reyhani hocası oldu.

Sülüs ve Nesih' te çok yetenekli olduğundan, Hafız Osman'dan sonra en değerli hattat sayılır. 19 Kur'an-ı Kerim yazmıştır. Yazılarının güzelliği, açık ve okunaklı olduğu için daima tercih edilmiştir.

Sultan Reşad' ın isteği üzerine 8 ciltlik Buhari-i Şerif,

1294 (1877) de Tuna vilâyetinin elden çıkması üzerine Ahmed Amîş Efendi Tırnova'dan çıkmışlardır. Fakat bu tarihten sonra nerelerde ve ne gibi hizmetlerde bulunduklarını kat'î olarak tesbit edilememektedir. Bilinen şey; uzun zamandan beri Fatih türbedârlığında bulunuşudur.

Bu türbede her zaman iki zat müstahdem bulunurdu. Kendileri buraya geldikleri zaman, **Bekir Efendi** adında biri türbedâr bulunuyorlarmış.⁴ Bekir Efendi irtihal buyurduktan sonra Ahmed Amîş Efendi bu vazifeye tayin olunmuşlardır.

“Bekir Efendi Hazretleri âlem-i cemâle yürümeden birkaç gün evvel, pek sevgili müridi mükerrerem ve halef-i muhteremleri Ahmed Amîş Efendi Hazretlerine:

“Artık ben gideceğim. Benim yerime birinci

---

en önemli eserlerinden sayılır. 1920 de vefatı üzerine Rumeli Hisarı mezarlığına defnedilmiştir. Hattat Halim Özyazıcı'nın da hocasıdır.

Medresetül- hattatin'de de sülûs ve nesih gösterirdi. Musikiye de âşinâ olduğunda şüphe edilemez.

كل خطاط جاحل sözüne istisna teşkil edenlerdendir.

Çünkü İmam Gazalî'nin **Kitabü'l keşf vet'tebyin fi gurûri'l halk-i Ecmeîn** adındaki eserini tercüme etmiştir. Eserin aslı ile metninin güzel yazısıyla biricik nüshasını, Profesör Doktor Süheyl ünver'in hususî kütüphanesindedir. Edebiyata da intisabı vardır. Sûfiyane manzumeleri ihtiva eden divanı, oğlu lise edebiyat muallimlerinden Süreya Beydedir. 2 Mart 1335 (1919) da Hakka yürümüştür.

⁴ Asıl adı Ebubekir'dir. Bekir ismiyle anılmıştır.

18 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

türbedâr ol ve evkafa git, muamelesini yaptır.”

Buyurmuşlar. Ahmed Amîş Efendi emr-i cenab-ı mürşid-i âzama tebaiyetle evkafa gitmiş, fakat o gün muamele bitmemiş. Akşam olup gelince, vaziyeti şeyhine anlatmış.

“Peki, yarın muhakkak yaptır.”

Buyurmuş. O gün de gitmiş. Bununla beraber yine muamelesi bitmemiş. Bekir Efendi daha ertesi gün:

“Git, üç saate kadar yaptır, gel!”

demiş. Üç saate kadar da bitmedikten başka, daha da üç saat geri kalmış ve nihayet Ahmed Amîş Efendi resmen birinci türbedâr olarak türbeyeye gelmiş; odada oturan Bekir Efendi Hazretlerinin huzurlarına varmış:

“Ahmed nerede idin? Üç saattir seni bekliyordum!”

diyerek vefatlarının bu suretle üç saat sonraya bırakılmış olduğunu ihsas etmişlerdir.

“Ahmed,

“Artık ben gidiyorum. Senin yanında ölürsem; belki dayanamazsın. Birkaç dakika çık da, dışarda şöyle bir dolaş, gel!”

demiş. Ahmed Amîş Efendi:

“Peki!”

diyerek çıkmış ve Fatih türbesini şöyle bir dolaşıp geldiği zaman Bekir Efendi’nin oturduğu yerde ruhunun âlemi bâlâyâ pervaz ettiğini anlamış. Fakat hâlâ oturur vaziyette görmüştür.

Ahmed Amîş Efendi bu bahsi anlatırken ağlar ve

“O, Ölmedi; ben öldüm. O, kaldı.”

buyururlar ve bu suretle ondan lemean eden

yüksek hakikatin kendisine intikalini ifade ederlermiş.

Abdülâziz Mecdi Efendi, mürşidinden naklen derdi ki:

“Türbedâr Bekir Efendi, ömrünü kuru ekmek ile geçirmiştir. Fakat kutbıyeti ve manevî derecesi itibariyle ne dese, ne istese derhal olurmuş. Meselâ bir sözülle fakiri zengin, yoksulu bay edermiş. Bu kudret ve bu vazivet karşısında kendi fakri halini ve maişet darlığını hatırlıyarak:

“Yarabbi! Ben senin üvey kulun muyum?”

derlermiş.

Türbedâr Bekir Efendi hakkında şu hatırayı nakledelim;

“Hükümet, Rusyadan Türkiyeye akın eden Çerkesleri Tuna vilâyetinde olduğu gibi; Giritte de yerleştirerek orada bulunan 200.000 raddesindeki Rum ekseriyetine karşı ancak 100.000 kişiden ibaret olan müslüman ekalliyetini çoğaltmak istemiş; fakat Girit beyleri, yani ileri gelen müslümanları bu karara son derecede muhalefet etmişler ve olanca kuvvet ve kudretleriyle Hükümeti, bu yolda icraatta bulunmaktan men’e çalışmışlardır.

Giritlilerin Hükümete karşı takınmış oldukları bu hal ve vaziyetleri Bekir Efendi Hazretlerinin huzurlarında bahis mevzuu olurken; sabrı tükenen Bekir Efendi elini Giride doğru uzadı:

“Allah belâlarını versin!”

demiş, çok geçmeden bu fenâ dua yerini bulmuş ve zavallı Girit müslümanları beyinsiz başlarının cezasını çekmişlerdir.”

Bu bahsi Abdülâziz Mecdi Efendi de naklederler ve sonunda:

20 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

“Bekir Efendi Hazretlerini bu yolda fenâ dua yapmaya mecbur eden, meclisinde söz söyleyenlerdir. Evliyaullahın meclislerinde çok dikkatle idare-i kelâm etmelidir. Onları gücendirmeğe gelmez. Zira evliyanın gayreti galiptir.”

Ahmed Amîş Efendi, Bekir Efendi'nin yerine birinci türbedâr olduktan sonra, kendi yerlerine de Mehmet Efendi adında başka bir zat getirilmiştir. Mehmet Efendi de maneviyatla meşgul ve kendilerine yakın bulunacak, mahremi esrar olacak kabiliyette uyanık bir kimse imiş.

Ahmed Amîş Efendi bu zata dermiş ki:

“Mehmet, seni öyle bir yetiştireceğim ki kıyamette seni görenleri şaşırtacak ve bu adamı kim yetiştirmiştir?” dedirteceğim.

Bununla beraber Ahmed Amîş Efendi; irtihallerinden birkaç gün evvel, Mehmet Efendiye:

“Mehmet, seni önüme katardım, amma şuûnu bozmak lâzım gelirdi. Ben önüme başka birini kattım.”⁵

---

⁵ Mehmed Tefvik Kayseri: Kayserili olmaları dolayısıyla “Kayseri” lakabıyla marufturlar. Göztepede tren istasyonu yakınındaki cami-i Şerifin bitişiğindeki, (bilâhare yanmış olduğundan şimdi mevcut bulunmayan) köşkte ve ihvanından Nüzhed Hanım Efendi'nin evinde 1927 senesi Haziran ayının 26'sı Pazar günü ebedî âleme göç eylemiştir. Kabr-i Şerifleri Sahra-ı Cedid'de bulunup başucundaki mermer tablet üzerinde şu ifadeler yer almaktadır:

Fâtiḥ sertürbedârı seyyid-ül evliya Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin halifesi

Şerefrâz-ı âşıkîn,

buyurarak kendisinden sonra gelecek zatın yüksek makamını anlatmışlardır.

Yine bu mevzu etrafında bir gün haremi âlileri (hanımı) ile görüşürlerken:

“Artık ben gidiyorum.”

Buyurmuşlar. Haremi âlileri de:

“Bu işleri yapmadan nereye gidiyorsun?” demişler. Cevap olarak: .

“YERİME ZORLU BİRİNİ BIRAKTIM. ONU ÖYLE BİR SEÇTİM Kİ BU İŞLERİN HEPSİNİ TEMİZLER VE DÜZELTİR.”

buyurmuşlardır.

BU ZORLU ADAM KİMDİR?

Bunu; Allah Teâlâ’dan ve bu sözü söyleyen Ahmed Amîş Efendi ile yerine geçen zattan başkası bilemez.

Ahmed Amîş Efendi’nin irtihallerinden sonra bu mesele, mensupları ve hürmetkârları arasında çok bahis mevzuu olmuş, Mehmet Efendi intikal buyurduktan sonra da yine tazelenmiş ve bir takım muhipleri tarafından birçok kimselere bu manevî makam bir hüsnü zan ile tevcih, olunmuş ise de; doğrusunu bilmek ve bulmak mümkün olamamıştır.

**Muktedây-ı vasilîn,
Pîşivây-ı ehl-i yakîn,
Mişkât-ı nuru nübüvvet,
Misbah-ı sırrı velayet, Türbedâr Kayserili Mehmed
Efendi Hazretlerinin ruhuna Fatiha.**

Sene

26 Haziran 1927 Pazar

26-Zilhicce-1345

22 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

Mesela; Hacı Bayram Veli Kaddesellâhü sırrahü'l azîzden sonra da, muhibbanı aynı vaziyet ve zanda bulunmuşlar; emaneti kutbiyetin kime geçtiğinde reyler teşettüte⁶ uğramıştır..

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi'nin manzum, mensur bir satır yazısı görülmemiştir. Yalnız ağızdan tenvir ve irşâta bulunmuş; yani Hacı Bayram Velînin tavsiye ettiği şekilde, sineler hâkzetmiş, canlı kitaplar yazmışlardır.

Üstadın, fazl ve kemâllerinden umulduğu ve beklendiği kadar kadar eser yazmamış olduğu aşikârdır. Hiç şüphe yok ki kendilerinden, beklenen eserler; Hâkikat'ül-hakayik ve Şir'rül-esrara dair sûfiyâne eserlerdir.

Bu türlü eserlerin yazılmayışının sebeplerini bir dereceye kadar yine büyük mutasavvıfların tuttukları yolda aramak lâzım gelir. Bu büyük zatların dediklerine, göre: **SÛFİYÂNE HAKİKATLER ULU ORTA YAZILAMAZ, HERKESE SÖYLENEMEZ.** Bu türlü hakikatler daha ziyade ağızdan ağıza nakledilirler ve bu suretle bu yüksek hakikatler hem ehil ve erbabı arasında döner, dolaşır; hem de bu fikri taşıyanlar ve yayanlar zihni dar veya garazkâr insanlarca iz'âç edilmiş, cezaya çarptırılmış olmazlar.

Denildiğine göre; Hacı Bayram Velî'nin müridlerinden Yazıcızâde Muhammed Efendi Muhammediye adındaki büyük manzum eserini yazıp, mürşidine takdim ettiği zaman,

---

⁶ Teşettüt: Dağınık olma. Dallara ayrılma. Çatallaşma. Dağılma. Perişan olma.

Ömer Sikkîni ve Akşemseddin kaddese'llâhü sırrahuma'l azîz arasındaki durum gibi.

“Böyle kocaman bir eser yazacağına bir sîne hakketseydin; Muhammed”

Demiş ve bununla, bir adam yetiştirseydin, bu suretle canlı, nâtik bir kitap yazmış ve daha iyi etmiş olurdun, demek istemiştir.

Nitekim bu fikri taşıyan Hacı Bayram Velînin iki, nihayet üç küçük manzumesinden başka kâğıt üstüne konulmuş eseri yoktur; fakat yetiştirdiği adamların, yani canlı kitapların sayısı çoktur ve bu canlı kitaplar asırlarca okunmuştur; el'an da okunmaktadır ve ilâ maşaallah da, okunacaktır.

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi; tenevvürü ve yüksek hakikatlere erişmeyi kastederek:

“Bu iş kitapla olmaz; fakat kitapsız da olmaz,” buyururlarmış.

Yine Ahmed Amîş Efendi, daha ileri giderek, Muhyiddin Arabî'ye atfen:

“Allahü taâlâ benden ne istersin dese: Yarabbi, beni tekrar dünyaya gönder, yazdığım kitapları toplayıp yakayım,” demiştir.

Bununla beraber yine Ahmed Amîş Efendi buyururlarmış ki:

“TASAVVUF KİTABI OKUMAYIN. ONLAR SİZİ IDLÂL EDER”. YALNIZ NİYAZİ DİVANINI OKUYUN.⁷ ZİRA O SÜLÛKÜ BİTİRDİKTEN SONRA SÖYLEMİŞ VE YAZMIŞTIR.”

Ahmed Amîş Efendi esasen az, fakat o nisbette de kısa söz söylemiş, hattâ sözlerinin mânası bir-

---

⁷ Bazı Kaynaklarda Mesnevi diye geçiyor. Fakat biz bu rivayetin doğru olduğu üzerinde duruyoruz. Mesnevi de tasavvuf mesleğinin seyr-i sulûk meseleleri üzerinde pek durulmamıştır.

24 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

denbire anlaşılmazmış bile. Hayatının son zamanlarında ziyaretlerinde bulunan (Füsüs) ve (Mesnevi) şârihi Ahmed Avni Bey merhum, bazı sözlerini kayt ve zaptetmiştir.⁸ Bundan başka uzun müddet konuşmak ve görüşmek şerefine mazhar olanların da toplamış oldukları bazı bahis ve cümlelere rast gelinmektedir.

Kendilerini büyük bir hüsnü zan ile ziyarete koşanlar, daima vahdete dair, tasavvufî zevk ve hali arttırıcı sohbetleri ile izahları ile tenevvür ederlerdi; hattâ zâirlerinden (ziyaretçiler) bazıları da, her halde bu yoldaki istidat ve kabiliyetlerinin katkısı da olsa gerek, huzurlarında havarik kabilinden bir takım ruhî hâletlere ve niyetlere de mazhar olurlardı; zaten maruf olan **mazanna-i kiram**⁹ tabiri de halkın ekseriyeti tarafından haklarında hüsnü zan beslenen kimseler demek değil midir? Ahmed Amîş Efendi merhum da manevî neş'e ve zevkinin ilâhiliği, yüksekliği, inceliği ile mazanna-i kiram'dan bir zat telâkki ve kabul olunmakta idi. Aklın, mantığın çok fevkinde olan kalbî halât, sırrî fütuhât ile temayüz etmiş bulunması, muhiplerinin sayısını günden güne attırıyordu.

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi; damadı müderrisi Ahmed Naim Bey'in Şehzâdebaşı'nda Fevzive Çarşısı başındaki evinde irtihal buyurmuşlardır.. Vücut-u şeriflerini **Fatih İmamı Bekir Efendi** gasletmişlerdir. Bu gasil keyfiyeti dolayısıyla şöyle bir

---

⁸ Bkz: BARKÇIN Savaş Ş. Ahmed Avni KONUK [Kitap]. - İstanbul: Klasik Yay. , 2011.

⁹ Mazanne (Mazınne) Zannolunduğu yer. Zan götüren. * Ermiş sanılan.

fıkra da nakledilmektedir:

İkamet buyurdıkları ev Şehzâdebaşı'nda olmasına ve gaslin de tabiatıyla Şehzâde Camii imamı tarafından yapılması icap etmesine rağmen, o gün bu camiin imamı mahallede bulunamadığı için Fatih Camii İmamı Bekir Efendi getirtilmiştir. Bekir Efendi, gasil işini büyük bir tazim ve itina ile yaptıktan ve kefenini giydirdikten sonra, hazretin elini ve yüzünü öperek ayrılmış ve hâdiseyi gören Ahmed Naim ve Evranoszâde Sami Beylerle diğer yakınları, Bekir Efendi'nin gösterdiği hürmet ve tazimi ve aynı zamanda takbil keyfiyetini hayretle karşılamaları, üzerine, bu zat, onların hayretini ve kendisinin neden böyle yapışının, sebebini şu tarzda anlatmıştır.

“Bundan on sene önce bir sabah **Sarıgüzel Hammamı**'na gitmiştim.. Bir kurnanın başında çok yaşlı, aynı zamanda zaif ve nahif bir zâtın güçlkle yıkanmağa çalıştığını gördüm. Yanına gittim. Türbedâr Ahmed Amîş Efendi olduğunu anlayınca, yaşına ve takatsizliğine hürmeten, kendisini yıkamak istediğimi söyledim ve müsaadelerini rica ettim.. Kendi kendine yavaş yavaş yıkanacağını ve bu tekliften memnun olduklarını bildirdikten sonra:

“Sen beni sonra bir iyice yıkarsın!”

buyurdular.

“Ben o zaman bunun mânasını anlayamamıştım. Şimdi bu vazife ve bu hizmet bana düşünce anladım ve kerametlerinin şu suretle zuhur ettiğini görerek hayatta iken bu büyük zata intisap etmediğime cidden çok üzüldüm. Şefaatine mazhar olmak için elini öperek gördüğünüz gibi, hürmet ve

26 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

tazim ile huzurlarından ayrıldım.”

Ahmed Amîş Efendi’nin namazlarını da üstâd Abdülâziz Mecdi Efendi kıldırmışlardır. Üstâd bunu anlatırken:

“Pîri tarikat Hazreti Nasuhi’yi mâna âleminde gördüm.”

“Ahmed Amîş Efendi’nin namazını kıldırmak hususunda sana teklif vaki olacaktır. Bunu kabul ve ifa et!”

buyurdular.

“Ben de, o esnada vâki olan imamet teklifini bu emir ve işaret üzerine kabul ve ifa ettim.” derlerdi,.

Tabutları musalla taşında dururken:

FATİH TÜRBEĞÂRİ AHMED AMÎŞ EFENDİ HAZRETLERİNİ;

HÂMİL-İ EMANÂT-I SÜBHÂNİYE, CÂMİ-İ KEMALÂT-I İNSANİYE, KUTB-ÜL-ÂRİFİN, GAVS-ÜL-VÂSİLİN OLMAK ÜZERE TANIRIZ.

EY CEMAAT-İ MÜSLİMİN, SİZ DE BÖYLE TANIR VE ŞAHADET EDER MİSİNİZ?

diye, orada bulunan cemaate sormuşlar, onlar da hep bir ağızdan:

“Biz de böyle tanırız ve şehâdet ederiz.”

demişler, bu suretle aralarında bulunan bir kısım ulemaya da en son dakikada ve maalesef, irtihallerinden sonra Amîş Efendi’nin yüksek şahsiyetlerini ve ulu mertebelerini tasdik ettirmişlerdir.

Üstâd Abdülâziz Mecdi Efendi bu büyük zatı, yani türbedâr Ahmed Amîş Efendi’yi bir yazılarında:

“İlm-i mektûmu İlâhî’nin alâme-i bî-nazîr;

Zamanında keşf-i hakikate nâil olan eâzîmin
Seyyid-i Kebîri;

İlm-i hakîki çeşmesinin âb-ı hayatı;

Sırrı kâinâta müteallik hakîki idrâkin cam-i
kemâlatı;

Derecât-ı akliyenin mâfevkindeki makâm-ı
bâla terk-i ihtîşâm ile kürsî nişini;

Hulasâ; Zamânın hakâik-bîni idi”¹⁰

diye tarif ve izah etmişlerdir.

Fatih camii hazîresinde metfundurlar. Mezar taşındaki yazı şudur ve müridlerinden Evranoszâde Sami Beyindir:

“Rûh-i pâk-i mürşid-i yekta cenâb-ı Ahmede.
Sâye-i arş-i ilâhîdir mualla âşiyân
Matla'-i feyz-i velayettir o kutbu'l-vâsılîn
Sırr-i ferdiyyet olurdu vech-i pâkinden iyân
Râh-i Şâbân-i Velide ekmel-i devrân olup
Ehl-i hilme kible-i irfan idi birçok zaman
Ah kim yükseldi lâhûta, muhit-i vahdete
Oldu envâr-i tecellî-i bekada bî nişan.
Neşvebâr oldukça envar-i cemali kalbime
Parlıyor pişimde eşvak-ı sayfa-yı cavidan
Cezbe-i vahdetle Sami söyledim tarih-i tam

کیتدی کلزار جماله پیرافرد جهان = 1337 + 1 = 1338

20 Şa'bân 1338/(9 Mayıs 1920)

---

¹⁰ Hakâik-bînî: Hakki hakikatleri görme, tanıma.

28 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

Mezar baştaşındaki yazı şöyledir:

**Hâmili emânâtı Sübhâniyye,
Câmi'i makâmâtı insâniyye,
Mürebbî-i sâlikânı Rahmâniyye
El Hâc Ahmed Amîş el-Halvetî eş-Şa'bânî
kuddise sırrûhû hazretlerinin
rûhi şerifleri için
EL-FÂTİHA**

AMÎŞ KELİMESİ ÜZERİNE

Ahmed Amîş Efendi'nin ismi üzerinde bu ek kısım uygun olacaktır, diye düşünüyorum. "Amîş"-**"Amîş"** ismi Osmanlı arşivlerinde araştırıldığında halk içerisinde kullanılan bir isim olduğu görülür. Kelimenin hangi kökten geldiği ve ne mana çağrıştırdığı hususunda tam bir kesinlik yoktur. Çünkü kök itibarıyla incelenince kaynaklarda şu ibareler göze çarpmaktadır.

"Amîş kelimesinin Arapçadaki **amş** veya **a'meş**'le ilgisi yoktur. Bu kelime Rumeli'de amca mânâsında **"ammi"** "halk ağzında emmi" nin tasğir (küçültme) sigası olup **"amcacık"** demektir. Rume- li'de çok sevilen çocuklar, bu tâbirle çağrılıp, **"Türbedâr" veya "Türbedâr Ahmed Efendi"** isim- leriyle de tanınır."

"Bendegânından Em. Binbaşı Kazım BİRÖN'ün Sohbetname- isimli notlarında **"Ahmed Ammiş Efendi"** olarak yazılıdır."

Konuyu biraz daha açacak olursak;

Âmm: Amca. Babanın kardeşi. Çok cemaat. Herkese âit. Umuma âit. Hususi ve bazılara mah- sus olmayan. Umumi.

Kazım BİRÖN Beyefendi'nin 1942 basım tarihli Osman N. ERGİN'nin **"Balıkesirli Abdülazîz Mecdi Tolun Hayatı ve Şahsiyeti"** kitabı gördüğünü ve Ahmed Efendi'nin adı "Amîş" şeklinde olmasına rağmen " 1953 daktilo ile yazılı olan "Sohbetna- me" isimli notlarda sürekli olarak isim **"Ammiş"** şeklinde yazılı olunca zühul veya sehven olmadığı görülmektedir.

Ahmed Amîş Efendi mezar baştaşında عَمِش (Am-ş) yazmaktadır. Bu kelime Tre okunuş kurallarına göre aktarım yapılması gerekirse “Amîş” şeklinde olması gekirdi. Ancak birçok kaynakta “Amîş” olarak gelirken (H. Hasan **K; Halvetiye-i Şabaniyye Silsile ve Evrâd-ı [Kitap]. - İstanbul: Seçil Ofset**) kitabında “**Amîş**” olarak yazılmıştır. Kitabı hazırlayan olarak bizde “Amîş” ismini galat okunuş olmasına rağmen tercih ettik.

Tasgir konusunda Ahmed Amîş Efendi’nin ben-degânından Kayserili Mehmed Tevfik Efendi’ye bağlanan Ahmed Tâhir Efendi de onun 1927’de irtihali üzerine halifesi olarak irşâd faaliyetine başladı. Soyadı kanunu çıkınca mürşidinin adına telmihen (K Mehmet) “**Memîş**” soyadını almıştır.

Yukarıdaki bahsedilen tasgir (k) ile kasedilen manadan Ahmed Amîş Efendi’nin “amca” manasına gelen “Ammi”den tasgir olmayıp tasavvufi düşüncesi olan vahdeti vücud felsefesine uygun olarak umum manasına “Amm”dan tasgirdir. Amcanın tasgir olmuş olsa idi, Kazım BİRN’nn “Ammîş” kelimesi uygun olurdu. Ancak bu ismin şöhret bulmadığını görmekteyiz. Ayrıca ileride gelecek sayfalarda Ahmed Avni Konuk’un sohbetlerinin birinde diyaloglar “Amîş Efendi” ile yazılmıştır. Buradan anlaşılan “Amîş” kelimesi bedegân arasında, “**Türbedâr**” ismi ise halk içinde kullanımda olduğu görülmektedir.

Doğrusunu Allah Teâlâ bilir. (Hazırlayan)

HÜSEYİN VASSÂF ANLATIMIYLA

“Kuşadalı hazretlerinin mazhar-ı irfânı olanlardandır. Fâtih Türbedârı idi. Tûl-i ömre mazhar olup, 1338 senesi şehr-i Şa'bânının yirmisinde (9 Mayıs 1920) irtihâl-i dâr-ı naîm eylemiştir. Demek ki, azîzinden sonra yetmişdört sene daha yaşamıştır. Sinn-i mübârekleri yüzü mütecâviz idi. O da Hacı Müezzîn gibi çocuk misâli vücûdca ufalmış idi. Kendilerinde neş'e-i melâmet gâlib olup, züvvâr-ı kesîrû'l-mikdârı nush u pend ü keşf-i zamâir ile teshîr ederlerdi. **Halîfe bırakmamışlardır.**

Sîret ve teslîk cihetiyle dahi kendisine bir şu'be müessisi nazarıyla bakılacak derecede **mütecaddidînden** olduğunu Sâdık Vicdânî Bey **Tomâr**'ında yazmış ise de, kendilerinden herkes istifâde edebilecek bir meslek ta'kîb buyurmamışlardır.

Mürîdlerini halvet ve riyâzet gibi mücâhedât-ı cismâniyye ile yormaz, onların ma'neviyyâtlarını terbiye ve i'lâya kendi teveccüh ve kuvve-i reşâdetini kâfi bulurdu. Hattâ derler imiş ki,

"Mücâhedâtın bir kısmını Kuşadalı kaldırdı, mütebâkîsini de ben ref' ettim."

Müşârünileyhin bu kabîl şeylerini işitenler, maksad-ı ârifânelerine nüfûz edemediklerinden sû-i zanlara düşmüşlerdir.

Trablus nâibü's-sultânı merhûm Şemseddîn Paşa ve urefâ-yı muharrirînden Baban-zâde Naîm Bey ve Evranos-zâde Süleymân Sâmi Bey, müşârünileyhin mahzar-ı irfânı olanlardandır. Süleymân Sâmi Bey müşârünileyhin menâkıbını cem' ederek güzel bir eser vücûda getirmiştir. Kerâmâtından bahs olunmuştur.

32 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

Elyevm Fâtih Câmi'-i şerîfi imâm vekîli Hâfız Bekir Efendi nakl eyledi:

Hazretin irtihâlinden otuz sene evvel müşârüni-leyhe Karaman Hamâmı'nda tesâdüf ettim.

“Ya ben seni yıkarım; ya sen beni gasl eder-sin.” buyurmuş idi. Bu sözün zuhûr-ı hikmetine müterakkıb oldum. İrtihâlinde beni aradılar; gaslini teklîf ettiler. Otuz sene evvelki sözün mazmûnunu idrâk ettim. Hıdmet-i gasline şitâb ettim. Vücûd-ı şerîfi kuş gibi hafif ve nihâyet derecede zaîf ve gâyet nazîf ve son derece nûrânî ve latîf idi. Ta'zîmât ve tekrîmât ile yıkadım.

Hazret, ufak yapılı, nûr yüzlü, beyâz sakallı idi. Fâtih hazîresinde medfûndur. Türbesi vardır. Mezâr taşındaki yazılar:

“Hâmil-i emânât-ı Sübhâniyye, câmi'-i makâmât-ı insâniyye, mürebbî-i sâlikân-ı Rahmâniyye el-Hâc Ahmed Amîş el-Halvetî eş-Şa'bânî – kuddise sırrûhû- hazretlerinin rûh-ı şerîfleri için el-Fâtîha.”¹¹

20 Şa'bân 1338/(9 Mayıs 1920)"

---

¹¹ VASSAF Osmanzade Hüseyin ve hzl. Prof.Dr. Mehmet AKKUŞ- Prof.Dr. Ali YILMAZ Sefine-i Evliya [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 2006, c. IV, s. 155-156

EVranosZÂDE ANLATIMIYLA

Ahmed Amîş Efendi'nin hayatına ve s  fiyane mesleğine dair, Gazi Evranos torunlarından Sami Bey bir risale yazmıştır. Beyanları şu şekildedir.

“C  mi-i makam  t-ı kem  l, aziz-i kuds-i his  l Eş şeyh Ahmed Am  ş-  l Halvetiyy  ş şaban   kaddes-allah   sırreh  l-  l   Hazretleri Bulgaristanda Tırnova kasabasında mehd  r  y-ı   lem-i v  cud oldular. Tahsil-i iptida  yi bil'ikmal, Gelenbev   İsmail Efendi-nin tilmiz-i benamı olup Filibede neş-i ul  m eden Uzun Ali Efendi'nin yetiştirdiği Efadıldan bir zatın ve Vidinli Hoca Mustafa Efendi tel  mizinden Kle-men  eli Mustafa Efendi'nin ve sair eshab-ı kemalin derslerine m  davemetle tekmil-i n  sah eylediler ve uzun zaman mektep hocalığı ile meşgul oldular.

Esasen fitratlarında meknuz olan cezbe-i ışk-ı il  h   saikasıyla bir rm  rebb  -i manev   de arıyorlardı. Uref  -yı tarikat-i Bektaşiyeden Servili Sadık Efendi'ye m  racaat ettilerse de:

“Sizin nasibiniz bizden değil, ırkı p  klerdendir. Yerinize gidip ona intizar ediniz.” cevabını aldılar ve bir ka   sene hal-i intizarda kaldılar.

O sıralarda   lem-  l-irş  d ve kutb-  l-efrad Kuşadalı Eşşeyh, Es-seyyid İbrahim Efendi, mens  bininden mertebe-i kemale vasıl olan bazı zevatı, kendilerine niyabeteh birer tarafa g  nderdikleri gibi, Kadız  de   mer  l Halvet   Hazretlerini de Tırnovaya g  nderdiler. Bu suretle memuriyeti maneviyeye irtika edenlerin her biri   lem-i velayeti

34 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

almış ise de rabita telkinine salâhiyettar değillerdi. Bu meslek-i âlide rabita telkin etmek her asırda sahib-i vakitte tecelli eden bir lûtf-i kübradır. **Kuşadalı Hazretleri, hâl-i hayâtta iken kendileriyle şeref-i mülakata nail-olmayanların rabita etmelerini men buyururlardı. Bu gibiler biat ettikleri vekilin delâletiyle âlem-i sülûke dâhil ve istidadı olanlar mertebe-i velâyete vasıl olurlar. Ancak kemâl -bâd-el-kemâl bulmak naib-i ekmel-i Muhammedîye mülâkat ile olur.**

Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretleri Tırnova'ya teşrif edince başta Ahmed Amîş Efendi olduğu halde ulemâdan Emrullah Efendi, eşraf-ı beldeden Hacı Abdullah oğlu Hacı Mehmet Ağa ve takriben 35 sene mukaddem İstanbul'da vefat eyleyen Tırnovalı Süleyman Efendi ve Büyükada malmüdürlüğü maiyetinde müstahdem iken irtihal eden Hacı Nesip Efendi ve diğer birçok taliban-ı ışk-ı Muhammedi; Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretlerinin, meclis-i pürnur-ı ezkârında sermest-i cezebat-ı hakikat oldular;

1259 senesinde, Kuşadalı İbrahim Efendi, hacca niyetle İstanbul'dan çıktılar. Bâdel-hac İstanbul'a avdet etmeyip Şam'da kaldılar. İstanbul'da ve Anadolu ile Rumelinin birçok yerlerinde, bulunan diğer naipileri ile Kadızâde Ömer'ül Halvetî bil-muhabere (mektupla) emirlerini alırlardı. 1262 sene-i hicriye- sinde, ikinci defa olarak Şam kafillesiyle Hicaza hareket ettiler. Refakatlerinde Şam âyan-ı ulemasından muhaddis Şeyh Küzberî ve Attarzâde olduğu gibi, pîr-i ekremle beraber hac-cetmek üzere İstanbul'dan gelen **“Hammamî”** denilmekle meşhur Bosnevî Muhammed Tevfik

Efendi, üdeba-yi ulemadan Menlikli Hacı Abdi Bey ve daha bir hayli- eshab-ı vecd ve hal- var idi. Medine-i Münevvere'ye muvasalatla huzur-ı lâmi-in-nur-i Seyyid-ül-kevényde eşvak-i tecelliyat-ı sübhahiyeye- daldılar ve oradan Mekke-i Mükerrreme'ye müteveccihen yola çıktılar. Yolda hazret-i pîr-i âzamda kolera asarı görülerek gittikçe istidat¹² edip hüccâcın ehram giydikleri, Rabiğ mevkiiinde masivallahtan tecerrüd ettiler. Rabiğ'deki merkad-i münevverleri el' ân mevcuttur.

Envar-ı bakabillah; içinde sır olan hazret-i sultan Kuşâdalı, makam-ı niyabet-i Muhammediye de, kalb-i âlem olmak üzere Bosnevî Muhammed Tefvik Efendi Hâzretlerini bıraktılar. Hazretin gaybüb'et-i suriyesinden sonra, kemakân Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretleri Tırnova'da irşâd ile neşr-ı feyzi ederek 1268 senesinde evvelâ Ahmed Amîş Efendi'ye, biraz sonra da Emrullah Efendi'ye hilâfet vererek, her ikisini de irşâda mezun kıldılar.

Bir gece Ahmed Amîş Efendi, İstanbuldan Tırnovaya gelen ihvândan iki üç kişi ile sohbet ederlerken Muhammed Tefvik Efendi Hazretlerinin kemalât-ı kutsiyelerine dair söz geçmiş ve aynı gece de müşârünileyh hazretleri zuhur ederek Ahmed Amîş Efendi'yi İstanbul'a davet etmişlerdir.

Ahmed Amîş Efendi, bu hâdiseyi, mürşidi Ömer'ül Halveti Hazretlerine arz ederek aldığı emre imtisalen İstanbul'a gitmiş ve vahid-i zaman Muhammed Tefvik Efendi Hazretlerinden emr-i

---

¹² İştidad: (Şiddet. den) Şiddetlenme. * Sertleşme, katılaşma. * Büyüme. Artma, çoğalma, ziyâdeleşme.

36 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

celil-i rabıtayı telâkkun ile Tırnovaya dönmüşlerdir.

1281 tarihinde Muhammed Tevfik Efendi Hazretleri davet-i, îlâhiyeye lebbeyk zen-i icabet olduklarında yine İstanbul'a geldiler. Hazretin feyz-i rabıtalarıyla ekâbir-i evliya sırasına geçen **Üsküdarlı Hoca Ali; Efendi, evâmir müdürü Rifat Efendi, Üsküdarla Nalçacı dergâhı şeyhi Mustafa Enver Bey**, Kâşgar hükümeti sefiri sıfatıyla İstanbul'a gelerek hazret-i Bosnevîden istifaza eyleyen eâzım-ı ulema-yı islâmdan ve Füsus'ül Hikem şârihlerinden **Yakup Han-ı Kâşgarî¹³ ve Fatih türbedârı**

---

¹³ **Ya'kûb Han Hazretleri**

1280/(1863-64) senesinde i'lân-ı istiklâl eden Kaşgar Emîri Ya'kûb Han'ın hemşîre-zâdesi olup, Buhârîlıdır ve seyyidü'n-nesebdır. Emîr Ya'kûb Han tarafından Sultân Abdülazîz Han'a arz-ı ma'lûmâta ve ızhâr-ı ta'zîmâta me'mûren İstanbul'a gelmiştir. Evvelce unvânı Ya'kûb Bey iken hânlığa tebdîl olunmuş sefâret-i mahsûsa ile 1290 senesi Cemâziye'l-evvelinde (Temmuz 1873) ve 1292 Rebîu'l-evvelinde iki def'a İstanbul'a gelmiş ve nişânla iltîfâta mazhar olmuştur.

Ya'kûb Han bu resmî gelişinden de mukaddem sûret-i husûsiyyede İstanbul'a gelmiş idi. İlk teşrîflerinde Fâtih civârında ikâmet buyurmuşlardır. Kendileri esâsen tarîk-ı Nakşibendî'den me'zûn olup, maa-mâfih burada meşâyih-ı kirâmın ileri gelenleriyle hem-sohbet olmak ârzüsunda bulunmuşlar ve Fâtih türbedârı Bekir Efendi delâletiyle İstanbul'da bulunan mazanne-i kirâmı ziyâret ve o sırada meşhûr âlim Hacı Feyzullâh Efendi hazretleriyle sohbet etmişlerdir.

Ya'kûb, başka meşrebte mütekellim bir şeyhe mülâkat ârzû ettiklerinden, kalbinde ilişkili kalmış ba'zı mesâili halledecek zât ararken Hammâmî Tevfîk Efendi hazretlerini bulmuşlar ve ilk sohbette o mesâili hallediverince, **"İşte istediğim meşrebte, aradığım şeyh böyle olmalıdır."** diye ona sarılmıştır. Burada bulundukları müddetce meclis-i enverlerinde mülâzım olup, mazhar-ı feyzleri olmuştur.

Hammâmî hazretlerinin irtihâlinde Ya'kûb Han, İstanbul'da bulunup iki sene sonra memleketine avdet eylemişti. Bu esnâda Mustafa Bey hazretleriyle de hem-sohbet olmuşlar ve aralarında sohbet-i kâmile cereyân etmiştir. Demek ki, Ya'kûb Han'ın İstanbul'a ilk gelişi 1283/(1866-67)'ten evveldir. İstanbul'dan avdeti 1285/(1868-69) senesindedir. Mustafa Bey merhûmun irtihâlinde ihvân mütehayyir bir hâlde iken işâret-i ma'neviyye üzerine Ya'kûb Han üç dört ay sonra İstanbul'u teşrîf eylediler. Âlem-i ma'nâda zuhûr eden bir hâlin te'sîriyle sırr-ı hilâfete sâhib ve esrâr u kemâlâta vâris oldular. Tarîkat-i aliyye âdâb ve neş'esiyle umûm ihvânın ta'bir ve tesellîsiyle meşgûl oldular. İstanbul'a sefâretle gelip gitmeler bu sıralara müsâdiftir. Bir aralık İstanbul'dan memleketine azîmet lâzım gelerek iki sene sonra avdetle Sultânahmed ve Mahmutpaşa civârındaki konaklarında ve en sonra Cerrahpaşa'da kâin konağında irşâd-ı ibâd ile meşgûl oldular.

Burada yedi sene ikâmet edip, fakat Sultân Abdulhamîd-i sâninin te'sîr-i evhâmıyla icrâ ettiği tazâykâta tahammül edemeyerek, Hacı Kâmil Efendi merhûmun tercüme-i hâli bahsinde dermeyân eylediğim sûrette, İstanbul'dan mufârakat etmiştir. Hindistan'da Dehli'ye gitmiştir. /93/ Orada yirmi sene kadar tarîk-ı Şa'bânî'yi neşr ederek birçok insânları

38 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

Bekir Efendi kaddesallahü esrarehüm hazaratının her biri ile görüşerek Tırnova'ya döndüler.

---

mazhar-ı feyz eyleyerek âkıbet nihâl-i vücûd-ı azîzleri semere-i hayât-ı sûriyyeden tecerrüd eylemiştir. Dehli'de defin-i hâk-i gufrândır.

Müşârünileyh bir rivâyete göre tarîkat-ı aliyye-i Kâdiriyye'nin Hindistan'da münteşir *Sâhibiyye* şu'besine mensûb ve bu şu'benin müessisi Abdurrahmân Sâhib hazretlerinden de hisse-dâr-ı feyzdir.

Ya'kûb Han hazretleri esâsen ulûm-ı Arabiyye ve edebiyât-ı Fârisiyye'nin gavâmızına vâkıf bir zât-ı âlî-kadr olup, âşık, hâşî', hâdî', sâlih bir zât-ı velâyet-simât idi. Bi'l-cümle ahlâk-ı haseneyi nefsinde cem' etmiş âlim, fâzıl bir mürşid-i kâmil ü mükemmil idi. Buhârâlı kıyâfetiyle gezerler; dâimâ Buhârâ takkesi üzerine beyâz sarık sararlar; Buhârâ hırkası giyerlerdi. Huzûr-ı âlîlerine dâhil olanlarda kayd-ı mâ-sivâ mahv olurdu. Meclis-i sohbetlerinde bulunanlarla görüş-düm. O hâli ve o rûhâniyyeti anlatmakla bitiremezlerdi. Halîm, selîm, fukarâ-perver, sünnet-i seniyyeye şiddetle mütemessik idi. Gâyet beşûş olup, görenler âşık olurdu. Dâimâ diz üstü oturlardı. Cemâatla edâ-yı salât ederlerdi. Halka-i zikirdeki hâlini vasf ede ede bitiremezler.

Âsâr-ı Aliyyeleri:

- Molla Câmi'nin rubâiyyâtını **Tuhfetü'l-İhvân** nâmıyla tercüme eylemiştir.

- **Rumûz-ı Şihâbeddîn-i Sühreverdî, Lemeât-ı Irâkî** üzerine mükemmel şerhleri.

- **Fusûsu'l-Hikem** üzerine şerhleri. Hindistan'da tab' olunmuştur.

- Kurân-ı Kerîm üzerine yazılmış tefsîrleri.

- Pek mühim **Mektûbât-ı** aliyyeleri. (VASSAF, et al., 2006), c.IV, s.134-136

1294 senesine kadar orada ikamet ettiler. O sene Osmanlı Hükümeti ile Rusya arasında vukubulan harp dolayısıyla ailesiyle beraber İstanbul'a hicret ettiler. Bu son gelişlerinde seramedan-i ihvândan yalnız Rifat Efendi ile Bekir Efendi'yi buldular ve-iki üç sene bu iki zat-ı mükerrem ile sohbet ettiler. Bazan da Kuşadalı Hazretlerinin telkin-i ezkâra mezun buyurdıkları müstesna rical-i maneviyeden Keçeci Hafız Ali ve İzzet Efendiler hazaratının metfun bulundukları Lokmacı tekkesine giderek halka-i ezkârda bulunurlardı.¹⁴ Zaten İs-

---

¹⁴ **Şeyh Hacı Tevfîk Efendi**

Şeyh Hayreddîn Efendi-zâdedir. 1275/(1858-59) senesinde tevellüd edip, 1310/(1892-93)'da pederinin yerine posta geçti. Câmî' dersinden mücâzdir. Hilâfeti büyük pederinin halîfelerinden Şeyh İbrâhîm Efendi'dendir. Otuzdört sene Bâb-ı Âlî'de mu'tenâ hıdemât-ı Mülkiye'de istihdâm olunmuş ve teftîş hizmetiyle Musul ve Bağdat'a gidip, eizze-i kirâmı ziyârete muvaffak olup, iki sene kadar Mekke-i Mükерreme'de Ayn-ı Zübeyde suyunun ta'mîrine nezâretle Mekke-i Mükерreme'de bulunup, bu sırada Medîne-i Münevvere'yi de ziyâretle kâm-yâb olmuş-tur.

1347/(1928-29)¹⁴ senesinde altmış yedi yaşında bulunuyorlardı. Beyâz sakallı, orta boylu elâ gözlü, nâzik, mültefit, beşûş, mükrim, tarîkına sâlik ve sâdik bir zâttır. **"Hâlîfeniz var mı?"** diye sorduğumda, bir âh çekerek, **"Dervîş olamadım. Nerede kaldı ki şeyh olup, halîfe yetiştireyim."** dedi ve eser-i kemâl gösterdi. Her Cuma günü dergâha erbâb-ı muhabbet cem' olur, hâlât ile hizb-i zikr olunur.

40 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

tanbul'a geldiklerinde envar-i kemal cebin-i mübareklerinde lem'an etmeğe başlamış ve maruz zikir ârif-i billâh Süleyman Efendi kendilerine bir hem-dem-i kudsî olmuş idi. Süleyman Efendi Tırnovada senelerce Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretlerinin huzurunda bulunmuş ve Muhammed Tevfik Efendi Hazretlerinin rihletlerinden evvel İstanbul'a gelmiş, birkaç sene meclisi sahib-i zamanda bulunmuş ve hazret-i Bosnevîden sonra lisan'ül gayb-ı tevhidin en büyük tercümanlarından ma'dut olan evamir müdürü Rifat Efendi Hazretlerinin hem-râzı olmuş idi.

İşte bu sıralarda türbedâr Bekir Efendi Hazretleri de, uhdelerinde bulunan türbedârlık cihetini Ahmed Amîş Efendi Hazretlerine kasr-ı yed etmeleriyle Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin nam-ı âlileri **Fatih türbedârı** unvaniyle ziver-i efvah oldu.

Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin tecelligâh-ı

Ceddinin şemâilini sordum: "**Kısaca boylu, ahdeb, uzunca sakallı ve bun sîmâda imişler. Asâ ile gezerlerdi.**" dediler. Kır sakallı ve hüsn-i cemâle mâlik imiş. Vaktiyle İzzet Efendi'nin meclisinde bulunanların nakline göre esnâ-yı zikirde hâlât-ı acîbe ve zevkiyyât-ı latîfe zuhûra gelir imiş.

Dergâha, "**LOKMACI DERGÂHI**" denilmesi sebebi sordum. Şeyh Efendi gülerek:

"Köşe başında lokmacı dükkânı olup, sokağa Şehremâneti'nce Lokmacı Sokağı tesmiyesinden kinâyedir. Yoksa tekke, lokmacı tekkesi değildir. Ceddim de lokmacılıkla münâsebet-dâr değildi." dediler. (VASSAF, et al., 2006), c.IV, s.154

sırr-ı ekmeliyet olduklarını feraset-i mâneviye ile en evvel keşfeden Süleyman Efendi Hazretleridir. Sarıgözel’de İskender paşa camiinin tabutluğunda nakabil-i tahammül mücahedatla imrâr-ı hayat eyleyen ve pek çok tasarrüfat-ı maneviyesi görülen bu merd-i ilâhîyi, aziz-i ekrem Ahmed Amîş Efendi Hazretleri çok severlerdi. Onunla hemdem oldukları meclis-i hass’ül-hassa. Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin hem damad-ı âlileri, hem de mir’at-ı kemalleri olan Fatih ders-i âmlarından ve fetvahaneye müsevvidlerinden Rusçukla Hasan Sabri Efendi Hazretlerinden başka bir ferd dâhil olamazdı.

Elhâc Ahmed Amîş Efendi Hazretleri, zamanlarında felek-i irfanın şems-i tabanı idiler. Vücut-i mukaddesleri kibrit-i ahmer ve nur i nazarları iksir-i hayat-küster idi. Şemsin bu âlem-i hasutta vücut bulan her şey üzerinde birer veçhile tesiri olduğu gibi, hazretin e’şiaa-i enzar-ı mübarekeleri de kâffe-i turuk-ı aliyye mensubininden tecelliyat-ı ilâhiyeye kabiliyeti ezeliyesi olan her talibin kalbine vecdefruz-ı ısk-ı hakikî olur idi.

Tırnova’da bulundukları âvanda, bir müracaat vuku bulmaksızın, eâzım-ı meşayih-i Nakşibendiye-i Halidiyeden **Gümüşhaneli Eş-şeyh Ahmed Ziyaddin Efendi** Hazretleri tarafından bir icazetname verildiği gibi İstanbul’a hicretlerinden sonra dahi o zamanlar ferik bulunan mensubininden esbak Yemen vali ve kumandanı Çerkeş Abdullah Paşanın istirhamı neticesinde müşarünileyh ile beraber Selâniğe gittiklerinde Rumeli ve Arnavutlukta münteşir tarikat-i Melâmiyenin müceddidi **Hoca Esseyyid Muhammed Nur’ül Arab-ül-melâmî-ül-mahallavî** Hazretleri de teberrüken bir icazetnâme

42 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

vermişlerdir. Bununla beraber asıl iltizam ettikleri meslek-i irşâd, Kuşadalı İbrahim Efendi Hazretleri ile varis-i ekmelleri Bosnevî Muhammed Tefvik Efendi Hazretlerinin sâlik oldukları **Tarikat-ı aliyye-i Hal- vetiye-i Şâbaniyye'**dir.

Bir gün tarikatı Melâmiyyeye dair kendilerinden istizahlarda bulunan bir zata, Kuşadalı İbrahim-Efendi Hazretlerinin mürşid-i mükerrerleri Bey pazarlı El-hâc Ali Efendi Hazretlerini alâ vech-il-ekmeliyye hilâfetle İstanbul'a gönderen kutb-ı akta b-ı cihan, vâkıf-ı esrar-ı sübhân Çerkeşî Mustafa Efendi kaddesallahü sirreh-ül-âli' hazretlerinin sülûke ait yazdıkları küçük risalenin mütalâasını tavsiye buyurdular. Pîr-i müşarûnileyh hazretleri bu risalelerinde Melâmiyeden bahsile beraber Pîrân-ı Silsile-i Halvetiyeden Avarif-ül-maarif sahibi hazret-i Şeyh Sühververdi'nin muhakemesini iltizam buyurarak sûfiye-i kiramı Melâmiyyun hazâratına takdim etmişlerdir.

ve بقابلله مقام الہی عزیز مصر ارشادہ

کیتدی کلزار جمالہ پیر افرد جہان

Tam tarihlerinin gösterdiği 1338 sene-i Hicriye-sinde 122 yaşını mütecaviz oldukları halde ruh-ı pâkleri illiyyine uruç etti. Kaddesellâhü sırrahu'l azîz

AHMED AMÎŞ EFENDİNİN MELÂMİLİĞİ

Melâmiler hakkında başlı başına büyükçe bir eser yazarak, tâ başlangıçtan zamanımıza kadar Melâmî tanınmış olan bütün mutasavvıfları kitabının çerçevesi içine almış olan Abdülbaki Gölpınarlı; Ahmed Amîş Efendi'yi de, bu kitapta oldukça tafsilâtıyla yazmak istemiştir. Üç defa yazmak için teşebbüs etmiş, bir defasında, elektrik kesilmiş, bir defasında başka bir ârıza olmuş ve bir üçüncüsünde de daha başka bir mânia çıkınca:

“Sağ iken yasak ettiğini söylediği bir mesleğin mensupları arasında bulunmak istemiyor!

diyerek yazmaktan vaz geçmiştir. Bu kitapta Ahmed Amîş Efendi hâşiye olarak 3, 5 satırı işgal eder ve onlar da, şu şekilde bu kitaba naklolunmuştur.

“Ahmed Amîş Efendi 1304 te Rumeli'ye gidip Seyyid Muhammed Nur'a mülâki olmuş ve bir hafta mumaileyhin nezdinde kalıp, hilâfet alarak, İstanbul'a dönmüştür. Melamilerin ekseriyeti, Seyyidden sonra veraseti Muhammediyenin Hacı Ahmed Efendi'ye intikal ettiğine kail iken; gulât-ı Melâmiyenin halâtından müteezzi olan türbedâr, melâmeti izhar etmezdi. Hattâ def'atla müridanına:

“Biz o adı Melâmiliği yasak ettik, bir daha söylemeyin!” demiştir.

Melâmî hulefâsı içinde müstesna olarak saliklerini yalnız sohbet ve nazarla teslik eder ve meratip telkin etmezdi”

Abdülâziz Mecdi Efendi de derdi ki:

“Melâmilik adında bir tarikat yoktur. Bu Sey-

yid Muhammed Nur'ül Arabî'nin mahlâsından kalmadır. Benim mahlâsım nasıl Mecdi işe, onun mahlâsı da Melâmî'dir."

"Ahmed Amîş Efendi büyük bir adamdır. İhtiyarlığından dolayı camiye gidip cemaatle namaz kılamadığı için, kendisine fenâ gözle bakmışlardır. Kendileri tasarrufat itibariyle Kadirilikten nasibedar, fakat seyir ve sülûk cihetinden de Haliyetilikten feyizdardır ve bir milyar Fatih hocasına muadildir."

Ahmed Amîş Efendi Rumeli'ye gidip, Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî ile görüştüktan sonra şayi olan bu şöhetinden dolayı olacak ki bir gün kendisine biri müracaat ederek:

"Rumeli'ye giderek, Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'ye mülâki olmak ve Melâmî tarikatına girmek istiyorum. Bu tarikat hakkında biraz irşâd ve tenvir buyurulmaklığımı rica ederim."

der. Ahmed Amîş Efendi o sırada huzurlarında bulunan Evrenos zade Sami Beye:

"Şu raftaki kitabı indir. Bir suretini çıkart, bu adama ver."

Buyururlar. Bahsettiği risale, Çerkeşî Mustafâ Efendi'nin 3 sayfalık risalesidir. Dediği gibi yapılır, yani risale istinsah edilip verilir ve başka bir izahat vermez. Bu risalenin Melâmiliğe ait kısmı da bahsi geçen sayfada hâşiye olarak gösterilmiştir;

Ahmed Amîş Efendi Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî ile görüşüp döndükten sonra; aleyhindeki atıp tutmalar o kadar çoğalır ki, talebesi olmakla beraber, tarikat itibariyle kendisine intisabı olmayan İsmail Fennî Bey bile, hocası hakkında söylenen sözlere tahammül edemeyerek, buna bir ni-

hayet verdirmek maksadıyla, kendisine müracaat eder, ağızlarda dolaşan dedikoduları anlatır ve bunun sebep ve mahiyetini öğrenmek ister.

Ahmed Amîş Efendi cevap olarak:

“Davet üzerine gidip Seyyid Muhammed Nur’ul Arabî’ye mülâki olduğunu ve onun verdiği icazet-nameyi teberrüken ve bir hediyedir diye almış bulunduğunu; nitekim kendisi Tırnova’da iken ve görmemiş, görüşmemiş, hattâ istememiş olduğu halde; daha önce Gümüşhaneli Şeyh Ahmed Ziyaeddin Efendi tarafından da İstanbul’dan kendisine böyle bir icazetname göndermiş olduğunu ve hediyeinin ise, ne şekilde ve ne maksatla olursa olsun, reddi muvafık olamayacağını söylemiş ve Nur’ül Arabî’nin kendisine:

“İstanbul’da bana nispet iddia edenler ve ileri geri söz söyleyenler var; sen onları ıslah et!”

buyurduğunu talebesine bildirmiştir. Fakat ne kadar tavzih ve tashih edilmiş olursa olsun, irtilallerine kadar, Melâmî tâbiri, muarızları tarafından aleyhinde bir silâh olarak kullanılmış ve kendisinden sonra gelenlere de bu melâmet unvanı bol keseden tevcih oluna gelmiştir.

Rivayete göre, daha vapurda bulunurken, Nur’ül Arabî, keşfen türbedârın geleceğini bildiğinden, her zaman bindiği hayvanını, müritlerinden birisiyle Selânik’e göndermiş ve:

“Falan gün, falan saatte, şu şekilde, şu şemailde vapurdan bir adam çıkacak. Onu al, bu hayvana bindir, sen de rikâbında olduğun halde buraya getir.”

demıştır. Bu suretle türbedâr, Ustrumca kasabasına gidip Seyyid Muhammed Nur’ül Arabî’ye

46 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

mülâki ve bir hafta kadar misafiri olmuştur. Aralarında samimî muhabbetler ve konuşmalar olmuş ve bu arada Nur'ül Arabî:

“Altı ay sonra ben de sana misafir geleceğim.”

buyurmuştur. Bu sözün mânasını yanındakiler anlıyamamış, nasıl, niçin? diye birçok suâller sormuşlardır. Fakat türbedâr derhal anlamış ve memnunen dönmüştür.

Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'nin bu sözden kasdettiği mâna:

Altı ay sonra vefatlarını ihbar ve ondan sonra da bu muazzam sırr-ı ruhînin, idrâk-i maâlîde kutbiyetin kendisine intikal edeceğini tebşirden ibarettir.

Buna benzer bir hâdisde de Seyyid'le İngiltere'nin Üsküp konsoloshanesi kavası (elçilik görevlisi) Veli arasında olmuştur. Şöyle ki:

Hak ve hakikat aramaya çıkan bir İngiliz, Seyyidin şöhretini işitip kendisiyle görüşmek üzere Üsküb'e gelir, konsoloshaneye misafir olur ve ertesi gün konsoloshane kavasının rehberliğiyle Seyyidin oturduğu yere gidip görüşür. Sorgularına, Seyyidin verdiği izahat, İngiliz o kadar mest ve memnun eder ki düşer bayılır; daha doğrusu cezbeye uğrar. Arnavut kavas Veli de, kılıcına dayanmış, bu hali seyrediyormuş. İngilizin bî-hoşluğu geçtikten ve umduğunu aldıktan sonra memnuniyetle konsoloshaneye dönmüştür.

Bunun üzerine kavas Veli, Seyyidin nezdine gider, tabancayı çekip karşısına dikilerek:

“O gâvura verdiğini bana da vermezsen şimdi seni öldürürüm.”

diye tehditte bulunur, bu tehdit karşısında Sey-

yid gülererek :

“Her şeyin bir zamanı vardır. Ben altı ay sonra İstanbul’a gideceğim. Orada sana veririm.”

der ve Arnavut kavasın ancak bu suretle elinden kurtulur.

Altı ay sonra vefatı vuku bulunca, kavas kendisinin aldatıldığına zâhip olur ve o sırada kavaslığı bırakarak, ticaret kasdiyle İstanbul’a gelir. Bir gün Sarıgüzelden Fatih Camiine çıkan, yoldan giderken, uzaktan. Seyyid Muhammed Nur’ül Arabî’nde yukarıdan aşağıya doğru gelmekte olduğunu görünce derhal karşılayıp:

“Vay efendim, ben seni aylardan beri arıyordum.”

diyerek ellerini öper. İşte o zaman türbedâr, vazı ve tavrını bozmayarak:

“Biz adamı İstanbul’da da buluruz.”

der. Bu fıkrayı nakledenler bununla da Seyyid Muhammed Nur’ül Arabî’deki marifet sırrının türbedâra intikal ettiğini ve Arnavut Velinin de, Seyyidin manevî varlığını türbedârda görmüş olduğunu söylerler. Arnavut Veli baba, 1926 senesine kadar yaşıyordu ve son zamanlarda odun yarıcılığı yapmakla geçindiği için **Oduncu Veli Baba** adıyla anılırdı. Cibalide oturuyordu.

Seyyid Muhammed Nur’ül Arabî gibi kuvvetli şahsiyetlerden hükümetlerin her zaman ne kadar çekindiklerine ve onları ne suretle nezaret altında bulundurdıklarına tarih şahit olduğu gibi; bu kabîl kimseler muhitlerindeki müteşerriflerin de vakit vakit ta’rizlerine, taarruzlarına ve iftiralarına maruz kalırlardı.

AHMED AMÎŞ EFENDİNİN KELÂMI ÂLİLERİNDEN

Bismillahirrahmanirrahim

ABDULHAMİD HAN

- Efendi Hazretleri buyurdular ki,¹⁵

“Abdülhamid Medine'ye ben de yavaş, yavaş”

16

- Abdülhamid imameyn mertebesine çıkmıştır.¹⁷
- Ölümü anlamak isterseniz Abdülhamid'in haline bakınız.¹⁸

---

¹⁵ (Nakledilen bütün kelâm-ı şerifler mümkün olduğunca Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin kullanmış olduğu orijinal kelimeler ve kaynaklardaki şekil üzere verilmektedir. Sözler içinde bazı elemeler yapılmıştır. Ancak bazı sözlerin O'nun şahsına ait olmaması durumu konuya arif olanlar tarafından tenkide uğrayabilir. Bu yöndeki özrümüzü Ahmed Amîş Efendinin yetiştirdiği talebelerinde aynı düşünce ve usulde olmasından dolayı hepsinin hürmete haiz olacağını takrir ederiz.)

¹⁶ Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

“Dünyalık olan bir şeti yükselttiğinde, akabinde onu tekrar alçaltmak, Allah Teâlâ'nın takdiridir.”
Şihâbu'l AHBâr, 649

¹⁷ İmâmeyn (iki İmam): Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin aleyhisselâm Efendilerimiz. (Bazen İmâm-ı Âzam ve İmâm-ı Şafii; ve bazan, imâm-ı Ebu Yusuf ve İmâm-ı Muhammed için de bu tâbir kullanılmıştır .

¹⁸ Hal'inden sonraki hâli,

50 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

- Hasan Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün Efendi Hazretleri önde, biz de bir iki ihvânla arkasından yürüyorduk. İçimden

“Bana bir kudret ihsan et de Abdülhamid'in tacını tahtını yıkayım” dedim. Efendi Hazretleri hemen dönerek;

“Hasan zulüm neye derler bilir misin?” buyurdular. İlaveten

“zalim bir padişaha karşı silaha sarılmak da zulümdür,” buyurdular.

- **“Allah tecellisini tekrar etmez. O geçti”** ¹⁹

---

¹⁹ Türbedâr Mehmed Efendi Hazretleri kalben Abdülhamid'in tekrar saltanata gelmesi için temenniyatta bulundukları zaman buyurmuşlar.

Yeri uygun geldiği için bu şiiri buraya naklediyoruz.

SULTAN ABDÜLHAMİD HAN'IN RUHANİYETİNDEN İSTİMDAT ŞİİRİ

Nerdesin şevketlim, Sultan Hamid Han?
Feryâdım varır mı bârigâhına?
Ölüm uykusundan bir lâhza uyan,
Şu nankör milletin bak günâhına.

Tahkire yeltenen tac-ü tahtını,
Denedi bu millet kara bahtını;
Sınad-ı silleinin nerm ve sahtını,
Rahmet et sultanım suz-i âhına.

Târihler ismini andığı zaman,
Sana hak verecek, ey koca sultan;
Bizdik utanmadan iftira atan,
Asrın en siyâsî padişâhına.

“Pâdişah hem zâlim, hem deli' dedik,
İhtilâle kıyam etmeli dedik;
Şeytan ne dediyse, biz 'belî' dedik;
Çalıştık fitnenin intibahına.

Dîvâne sen değil, meğer bizmişiz,
Bir çürük ipliğe hülyâ dizmişiz.
Sade deli değil, edepsizmişiz.
Tükürdük atalar kıblegâhına.

Sonra cinsi bozuk, ahlâkı fenâ,
Bir sürü türedi, girdi meydana.
Nerden çıktı bunca veled-i zinâ?
Yuh olsun bunların ham ervâhına!

Bunlar halkı didik didik ettiler,
Katliâma kadar sürüp gittiler.
Saçak öpmeyenler, secde ettiler.
Bir asi zabitin pis külâhına.

Bugün varsa yoksa
Şöhretinde herkes fuzuli dellal;
Âlem-i mânâ'dan bak da ibret al,
Uğursuz taliin şu gümrâhına.

Haddi yok, açlıkla derde girenin,
Sehpâ-yı kazâya boyun verenin.
Lânetle anılan cebâbirenin
Bu, rahmet okuttu en küstâhına.

Çok kişiye şimdi vatan mezardır,
Herkesin belâdan nasîbi vardır,
Selâmetle eren pek bahtiyardır,
Bu şeb-i yeldânın şen sabahına.

52 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

• Mehmed Efendimiz Hazretlerine meşrutiyeti müteakip birkaç kere kova ile su getirtip leğene döktürüp badehu (sonra) ellerini ayaklarını suyun içine biraz zaman durdurduktan sonra

“al bunu, el ayak değmez bir yere döküver” buyurmuşlar.²⁰

Milliyet dâvâsı fıska büründü,
Ridâ-yı diyânet yerde süründü,
Türkün ruhu zorla âsi göründü,
Hem peygamberine, hem Allâh'ına

Sen hafiyelerle dem sürdün ancak,
Bunlar her tarafa kurdu salıncak;
Eli, yüzü kanlı bir sürü alçak,
Kemend attı dehrin mihr-u mahına.

Bu itler nedense bana salmadı,
Bahalıydı başım kimse almadı,
Seyrandan başkaca iş de kalmadı;
Gurbet ellerinin bu seyyahına.

Hoş oldu cilvesi Cumhuriyetin,
Tadı kalmamıştı Meşrutiyetin,
Deccal'a dil çalan böyle milletin,
Bundan başka çare yok ıslahına.

Lâkin sen sultânım gavs-ı ekbersin
Âhiretten bile himmet eylersin,
Çok çekti şu millet murada ersin
Şefâat kıl şâhim mededhâhına.

Rıza Tevfik BÖLÜKBAŞI

²⁰ Bu hareket, milletin kargaşadan kurtulup kan dökülmesine engel olmak içindir.

ADAB

- Adabı Muhammediyedendir. Bir yere girdiğiniz zaman namaz kılıyorlarsa cemaatle namazı kılmış da olsanız oraya girip namaz kılınız.

- Bir gün huzurlarından çıkarken eliyle mu mu söndüren Nevres Bey'e;

“Öyle yapma! “hu” diye üfleyerek söndür.”

Necib Bey'in kardeşi Doktor Talat Bey'e

“Cemil Bey'e benden selam söyle” buyurmuşlar ve akabinde de

“Şeyhin mi selam söyledi, şeyhim mi selam söyledi diyeceksin.” diye sormuşlar. Talat Bey'de

“Şeyhim” cevabını vermiş,

“Güzel etmiş.”

- **“Alış veriş ederseniz ilk önce parayı veriniz, sonra malı alınız.”**

- Ahmed Amîş Efendimiz buyurdular;

Bir gün üç ihvân ile Şeyhimizin huzurunda iken Emrullah Efendiye

“O benim hocam, diğerine bu benim fakirimdir.” buyurdular. Ben de acaba bana ne buyuracaklar diye muhtarib iken

“Bu da benim kıtmirimdir.” buyurduklarında pek memnun oldum.

- Yusuf Bahri Beyefendi'den rivayetle;

Balkan harbinde beni tayin ettiler. Huzura gittim, efendim harbe gidiyorum dedim. **“Yoo, öyle harbe gidiyorum denmez. Harp bir emri azimdir, bilâ talep tayin edilirse tayin edildim”** denir.

- Süt içerken ağzınızda iyice dolaştırın, lûab (tükrük) ile karışsın. (hazmı kolay olsun diye)

- Ahmed Amîş Efendi Mecdi Efendi'ye,

54 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

"**mecdi, sakın sırrı faş etme** " der, Mecdi Efendi acaba bir şey mi yaptım diye korktum. Benim bu korkumu gidermek ve bir hakikat bildirmiş olmak için buyurdular ki,

"Edemezsin ki, edilemez ki, ruhunu ortaya at, faş et anlat bakalım. Edemezsin, O'da öyledir". ²¹

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Sohbetlerine devam eder ve pek çok istifadeler bulurdum. Günler aylar geçtikçe hazretin nâsiyesinde parıldayan ve görmekle mütelevviz olduğum bu hakikat güneşini bu olgun insani daha çok sevmeye başlamıştım. Huzurunda bulundukça acaba bir hizmet emreder mi velev, bir bardak su olsun veya abdest tazelemek için olsun eline ayağına su dökmeyi isterdim. Ve emrine müntazır bulunuyordum. Su içme tarzıda başka türlü idi. Bardağı iki avucu içine alır ve evire çevire suyu avcunda ısıtır sonra üç yudumda bitirir idi. Ve lezzetini çeşnisini karşıda oturana bakana bile lezzet verecek derecede tam bir hevesle içerdi ve sonunda **"sana çok şükür"** derdi. ²²

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Mabeyni Humayün tarafından gönderilen bazı hafiyeler Hazreti Azizin odasına kimlerin girip çıktığını tarassut (gözetliyor) ediyorlarmış. Böyle zamanlarda zaillerini (sürekli gelmeyenleri) kabul

---

²¹ Bu tenvir ve irşâddan mülhem olarak, Mecdi Efendi derlerdi ki, "Cenabı Hak sırrı vahdetin gizlenmesini ister ve bu işi mahdut kulları ile idare eder, irşâd ve idlal kendisindendir."

²² Suya şükretmenin, Allah Teâlâ'ya şükretmek olduğunu izah ediyor.

etmeyerek

“Burada durmayın görmüyor musunuz, hafiye-ler geziyor” diyerek ziyaretçilerini kabul etmezlerdi.

- Sahavet sıfât-ı enbiyâdır. Sahî (cömert) adam cennete girer. Cennet de burada başlar.
- Âdeti bozmayın, âlemi günahkâr etmeyin.
- Tevekkül babında durmazlarsa, (o kişiye) biraz şey verip savarlar.
- Kütahyalı Süleyman Beyefendi'den rivayetle;

Huzurda Hazret Kur'an okurken iki, üç defa ziyaret ettim, Kur'an'ı bitirip kapadıktan sonra **“Bu Kur'an'ın sevabını sana hediye ettim.”** buyurdular. Ben sükût ettim,

“öyle olmaz, üç defa aldım kabul ettim de.” buyurdular. Ben de üç defa tekrar ettim.

ADAK

- Hastalandığınız zaman ağır gelmeyecek, yapabilecek bir neziri yapınız. Mesela bu hastalıktan kurtulursan günde iki rekât nafile namaz kılayım, dersin.

AHLAK

- Gör geç, belle geç, durma geç...
- Biz köpek tabiatlıyız, **kuçu-kuçu** derler geliriz, **hoşt** derler gideriz.
- İbrâhim-ül meşreb olunuz. Ama İbrahim aleyhisselâm olmadan da kendinizi ateşe atmayınız.

ALLAH TEÂLÂ

56 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

- Kelami nefîs²³ her lisandan sadır olur, fakat lisanı Arab'a bürünmüştür.

- Kimseye “nereden geliyorsun, nereye gidiyorsun” diye sormak caiz değildir,” eğer sana birisi sorarsa “şuradan geliyorum, buraya gidiyorum” daha doğrusu, “minhü ileyhi” “O'ndan O'na” dersin.

- “الله لطيف بعباده : Allah kullarında lâtiftir, Allah kullarına lâtif (lûtfedici) değil; çünkü bu is-neyniyeti icap eder.”

- Cemii mükevvenat Hakkın zuhurudur. Şuunâtı İlâhiye irâde-i zatiyedendir.

- Kuşadalı Efendimizden;

Hep kullar Allah Teâlâ'dan o da ulema kullarından haşyet eder. (korkar)²⁴

- “İlah, şagil²⁵ manasınadır”

- Bütün arifler Allah'da fenâ olur, Allah'da kamil de fenâ olur.

- Mâ'na kadîmdir. Kimsenin olmaz.

---

²³ Kelâmullah

²⁴ “Bütün kullar Allah'tan korkar, Allah da âlim kullarından korkar.” Çünkü âlim sıfatı Allah Teâlâ'nın sıfatlarındandır. İlim ehli sebep ve sonuç ilişkilerindeki bağıntıyı fahmettiklerinden Allah Teâlâ'nın hikmetini ararlar. Bu nedenle Allah Teâlâ hikmetini idrakede âşikâr kılmakta mecburdur. İdraksızlığın idrak olması ise rıza makamıdır. İdrak ise direk ilme bağlı haldir. Buna her âlim ulaşamadığı için Allah Teâlâ fiillerinde tedbiri ve idraki terk etmez.

²⁵ Şagil: İşgal eden, tutan. Meşgul eden, meşgul edici. Meşgul olmayı gerektiren. Bir mülkte oturan.

ANA-BABA HAKKI

- Analar Allah'ın rahim sıfatına, babalar da rezzâk sıfatına mazhar olurlar.²⁶

- Türbedâr Mehmet Efendi Hazretleri bir gün buyurdular ki,

“Huzurda idim, diğer bir zat da vardı. Hazreti Aziz o zata bakarak ve fakiri göstererek

“Ben dünyayı bunun evladlarına verdim, veririm ya! Bana kim karışır.” buyurdular. Ben de;

“kimse karışamaz” dedim.

BESMELE

- **Bismillahın manası**, “Allah'ın bendeki ta-ayyünü ile”²⁷

BİAT

- Gıyaben biat vermek âdetimiz değildir. Fakat Yüz kere istiğfar, yüzde salât-u selâm okusun. Bir de

“eseri eseri’ş şey zâlike’ş-şey

Nuru nuru’ş şey zalike’ş-şey”²⁸ olduğunu bilsin

---

²⁶ Rızık vermek külfetli olduğundan babanın buğzuna düşen hiç iflah olmaz.

²⁷ “Bu fiil zâtu’llah, sıfâtu’llah ve halku’llah ile zuhura geldi” diye söylemektir.

²⁸ Uzak illerden birinde bir zat, Ahmed Amîş Efendi Hazretlerine mülâki olmak istemiş. Onlar da cevap olarak: **“ İstemez, yalnız şunu bellesinler ona yeter Bir şeyin şeyinin şeyi, o şeydir. Bir nurun nurunun nuru, o nurdur.”**

58 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

buyurdu.

- Kuşadalı Efendimizden;
Kula kul olmayınca adam adam olmazmış.
- Kuşadalı Efendimizden;
(Ululemirler için) Onlar Hakkın azametine mazhar olmakla karşı durmak olmaz.

BORÇ

- Bakkal yahut diğer birine borcunuz olursa aylığınızı alır almaz borcunuzu ödeyiniz. Çünkü bu para ile bir iki el devreder ve kâr eder. Eğer parayı vermezseniz haramdır.

BUĞZ

- Hazreti Azizimiz bir gün mübarek sağ ellerinin parmaklarının uçlarıyla mübarek vücutlarına vurarak **“bazıları gelip buna saplanırlar.”** buyurdular.²⁹

CENNETLİK VE CEHENNEMLİK

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;
“Cennetlik misin, Cehennemlik misin bilmek ister misin?

Bulunduğun hale bak. Bulunduğun hal Cennetlik ise Cennetliksin, Cehennemlik ise Cehennemliksin.³⁰

---

²⁹ Bu söz muhabbet içinde söylenebilir.

³⁰ **Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;**
“İnsanlar yaşadıkları hâl üzere ölürler ve öldükleri hâl üzere toplanırlar.” (Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsât, IX/462; Hâkim, el-Müstedrek, III/284.)

- Vakıf mala ihanet eden cehennem azabından kurtulamaz.

- **Cehennemde bazısı beş bin, bazısı altı bin sene durur.**

Allah senin için ahirette odun kömür yakmaz.

CEZBE

- Muhabbetin galeyanı halinde hüküm sâlikindir.

- Halil Efendi'ye buyurmuşlar ki

“Ulan sen beni gördüğün zaman cezbeleniyorsun. Dağı, taşı gördüğün zamanda cezbeleniyormusun?” Halil Efendi;

“Hayır, demiş.”

“Öyle ise olmadı, ne zaman neyi görürsen hakikati ilahiyeyi müşahade ile cezbelenirsen o zaman.”

ÇALIŞMA VE GAYRET

- Siz çalışırsanız ben size gelirim, çalışmazsanız yorulur bana gelirsiniz.

- Bulmalı, duymalı, doymalı.

- Bir gün ashabdan birisi

“Ya Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem ben filan zatın yanında çalışıyorum. Yevmiye bana beş kuruş veriyor, yetişmiyor” derler.

Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz de

“dört kuruş çalış” buyururlar. Bir müddet devam ettikten sonra gelip

“Ya Resulallah yine yetişmiyor.” derler. Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz

“Üç kuruş çalış” buyururlar. Bu sefer para

60 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

artmaya başlar. Sebebini istizah (açıklarken) Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz

“Paraya göre iş göremiyordu, fazlası helal olmuyordu.”

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Ahmed Amîş Efendi yine günlerden bir gün sordu;

“Dersine çalışıyor musun?”

“Evet, efendim, çalışıyorum.” Hâlbuki mektep derslerine çalışıp çalışmadığını sormak istiyormuş,

“Evvela mektep dersi ikinci derecede Ruh-i feyz-ı irfan bunları bir birine karıştırmamalıdır,” buyurdular.³¹

- Bir şeyin olup olmaması arasında sence bir fark mevcutsa, nakıssın, tamamlanmaya çalış.

• **“Çalışma ile olmaz, çalışmadan da olmaz.”**

DEPREM

- Hareket-i arz geçtikten sonra kendimi şu ayeti okurken buldum; **Rabbena mâ halakte hazâ bâtıl sühbâneke fekinâ âzâbe'n-nâr.**³²

“Rabbimiz, Sen bunu boşuna yaratmadın. Sen münezzehsin. Bizi ateşin azabından koru.”

DEVİRİYE

---

³¹ **Şah Nakşibend kaddese'llâhü sırrahu'l azizde dünya işi meşguliyeti olmayana zikir dersi vermezmiş.** Zamanımızdaki şeyhler ise insanların ahiretini kurtarmadıkları gibi dünyalarını da perişan etmektedirler.

³² Â-i İmrân, 191

- Tuizzü idim, tüzillü'ye geldim.³³
- Tenezzül aynî terakkidir.

EBÛ LEHEB

- Biz “ Tebbet yedâ” suresini hatim tamam olsun diye okuruz.³⁴

EBÛ TÂLİB ALEYHİSSELÂM

- “Ebû Talib radiyallahü anhdır.”

EBÛ TÂLİB ALEYHİSSELÂM İMAN ETMİŞ- TİR.

فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا

(Fekeyfe izâ ci/nâ min kulli ummetin bişehîdin
veci/nâ bike ‘alâ hâulâ-i şehîdâ(n))

---

³³ Nevres Beyefendi'den rivayetle; Mehmed Efen-
dimiz'in Aziz Sultan'dan rivayetleri (Azizlikten, zelliliğe;
Allah Teâlâ'dan kulluğa indim)

Maraşlı Ahmed Tâhir Efendi buyurdu ki;

“Abdülkadir Geylânî Hazretleri ölecekleri gün kapı-
nın eşiği önüne uzanmış, perişan bir halde ağlıyorlar-
mış, sormuşlar:

“Ya Abdülkadir neye ağlarsın. Senden bahtiyar kim-
se var mı? Sen zamanın kutbusun.”

“İşte en son mertebeyi burada zillette buldum” de-
mişler. Bizim Efendi Hazretleri Türbedâr da zillette
buldular.”

³⁴ Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem'in amcası se-
bebiyle üzmetten çekindiğimizden dolayı demektir.

“Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onların üzerine bir şahit yaptığımız zaman bakalım kâfirlerin hali ne olacak!..” (Nisa; 41)

احفظوني في عترتي

Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurduki;

“Bana gösterdiğiniz titizliği, yakın akrabalarımada gösteriniz.” (Şihâbü’l Ahbâr, 471)

c-RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEMİN AMCASI HZ. EBÛ TÂLİB ALEYHİSSELÂMIN İMANLA GİTTİĞİNE ŞAHİT OLARAK BİZLERİ YAZMANI DİLİYORUZ.

ÂMİN

Hız. Ebû Tâlib’in iman edip etmediği geçmişten günümüze kadar tartışma konusu olmuştur. En zor dönemlerde Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem bu fedakâr koruyucusunun küfrüne hükmedenler tarih, hadis ve tefsir kitaplarında naklettikleri zayıf ve meçhul rivayetlere dayanmışlardır. Ancak Hız. Ebû Tâlib’in imanını ispat etmek için birçok kitaplar, makaleler ve risaleler yazılmış olsa da üzerindeki şüpheler kalkmamıştır. **Buna en büyük neden Emeviler döneminin, Hız. Ali kerremallâhü vecheye olan düşmanlıkları yüzünden konu üzerindeki ihtilafları artırarak bilgi kirliliği oluşturmalarıdır.** Muhalifler Hız. Ali kerremallâhü vecheye dil uzatamayınca babasına saldırmaya yo-

luyla intikam almaya çalışmışlardır.³⁵

Şöyleki;

[Hz. Ebû Tâlib'in, bir keresinde Rasûlüllah sallâllâhü aleyhi ve selleme:

"Kavmin senin hakkında ne düzenler kuruyor biliyor musun?" diye sorduğunu, O ise:

"Evet, bana büyü yapmak, beni öldürmek ve beni yurdumdan çıkarmak istiyorlar" (Enfâl; 30)³⁶ şeklinde cevap verdiğini, bunun üzerine Hz. Ebû Tâlib'in:

"Bunu sana kim haber verdi?" sorusuna da

"Rabbim haber verdi." dediğini, Hz. Ebû Tâlib'in:

---

³⁵ Bunlardan **"Ebû Turâb"** (Toprağın babası, toprağa bulanmış kimse) künyesi Hz. Muhammed tarafından kendisine verilmiştir. Muhammed b. Hasan'dan gelen bir rivâyete göre Rasûlüllah sallâllâhü aleyhi ve sellemin Onu Ebû Turab olarak künyelemesi sebebiyle Ümeyye-oğulları minberde Ona daha rahat sövebiliyorlardı. (el-İsfehani, Mekâtîlü't-Tâlibiyyîn, 40)

Hz. Ali kerremallâhü veche ise kendisine bu ismin Rasûlüllah tarafından verilmiş olmasından dolayı en sevdiği künye olduğunu söylemiştir. Ali b. İshak

"Şayet Hz. Ali kerremallâhü vecheye Ebû Turab sevimli gelmeseydi ve bu isimle çağrılmaktan hoşlanmış olmasaydı Rasûlüllah Onu böyle isimlendirmezdi." şeklinde bir rivâyet nakleder.

(Belâzüri, Ensâbü'l-Eşraf, II, 847, Zehebî, Tarîhu'l-İslâm, III, 623)

³⁶ **"İnkâr edenler, seni bağlayıp bir yere kapamak veya öldürmek, ya da sürmek için düzen kuruyorlardı. Onlar düzen kurarken, Allah da düzenlerini bozuyordu. Allah düzen yapanların en iyisidir."** (Enfal, 30)

“Senin o Rabbin ne güzel Rabb imiş, ona hayır tavsiye et.” sözüne, Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem:

“Ben mi O'na hayır tavsiye edeceğim, hayır! Tam tersine O bana hayır tavsiye eder” buyurduğunu ve bunun üzerine ilgili ayetin nazil olduğunu nakletmiştir.]

(Taberî, Ubeyd b. Umeyr'e dayandırdığı bir Rivâyet) İbn-i Kesîr, yukarıda zikrettiğimiz rivayeti eleştirmiş ve bu rivayette Hz. Ebû Tâlib'in zikredilmesi ve ayeti kerimenin sanki hicretten önce nazil olduğu zehabının verilmesinin garip, hatta münker olduğunu söylemiştir. Zira **Enfâl Suresi bütünüyle Medenîdir ve Medine'de nazil olmuştur.** İçinde Mekki ayet veya ayetler yoktur. Öte yandan Hz. Ebû Tâlib, Dâru'n-Nedve'de Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem'in öldürülmesi kararı alınması ve Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve selleme hicret izni verilmesinden üç sene önce vefat etmiş olup bu hâdis ile ilişkilendirilmesi mümkün değildir. Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve selleme, Mekke müşriklerinin onun hakkında ne düzenler kurdukları haber verilmiştir, ama bunu haber veren sahih rivayetlere göre Cibril'dir ve bu haberle birlikte hicret iznini de getirmiştir. Bu ayeti kerime ise daha sonra Medine-i Münevvere'de, Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve selleme Allah Teâlâ'nın kendisine geçmiş nimetlerini hatırlatma sadedinde indirilmiştir.³⁷

---

³⁷ (Çetiner, Bedrettin, Kur'ân Ayetlerinin İniş Sebepleri)

Müseyyeb İbnu'l-Hazn anlatıyor: "Ebû Tâlib'in ölüm anı gelince, Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem yanına geldi. Başucunda Ebû Cehil ile Abdullah İbnu Ebi Umeyye İbni'l-Muğîre'yi buldu.

"Ey Amcacığım! Bir kelimelik Lailahe illallah de! Onunla Allah indinde senin lehine şهادette bulunayım!" dedi. Ebû Cehil ve Abdullah atılarak (Hz. Ebû Tâlib'e):

"Sen Abdulmuttalib'in dininden yüz mü çevireceksin?" diye müdahale ettiler. Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem, (kelime-i şهادeti) ona arz etmeye devam etti. Onlar da kendi sözlerini aynen tekrara devam ettiler. Öyle ki bu hal Hz. Ebû Tâlib'in son söz olarak, onlara:

"Ben Abdulmuttalib'in dini üzereyim!" demesine kadar devam etti. Ebû Tâlib Lâ ilâhe illâallah demekten kaçınmıştı. Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"Yasaklanmadığı müddetçe senin için istiğfar edeceğim!" dedi. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah şu vahyi indirdi. (Mealen):

"Akraba bile olsalar, onların cehennemlik oldukları ortaya çıktıktan sonra müşrikler hakkında Allah'tan af dilemek ne nebiye ve ne de iman edenlere uygun düşmez" (Tevbe 113).

Allah Teâlâ şu ayeti de Ebû Tâlib hakkında indirmiştir. (Mealen):

"Sen, sevdiğin kimseyi hidayete erdiremezsin."

Ancak Allah dilediğine hidayet verir. Doğru yolda olanları en iyi bilen de O'dur" (Kasas, 56).³⁸

[Bu hadisin **son râvisi el-Müseyyeb'tir**. Bu zat, ancak Mekke fethinde babasıyla birlikte Müslüman olmuştur. Bu husus, bütün tabakat kitaplarında yazılıdır. Yani bu hadisi rivayet eden **el-Müseyyeb, olayın vukuu sırasında Müslüman değildir**.

Ayrıca el-Müseyyeb de bunu babasından rivayet etmektedir ve hadisten de anlaşıldığına göre, babası, bu olayın görgü şahidi değildir. O halde bu olayı kimden dinlemiş olabilir? Elbette ki, Ebû Cehil veya onun yanındaki müşrikten dinlemiş olabilir.

Sonuç olarak, bu hadiste farkında olunmayarak, Hz. Ebû Tâlib'in küfrüne, Ebû Cehil'in şahitliği ile hükmedilmiş olur.

İmam Buhari ve diğerlerinin zikrettiği bu hadisin sahih olduğunu savunmak bağlamında senedinin mürsel³⁹ olup son ravisinin zikredilmediğini

---

³⁸ Buharî, Menâkıbu'l-Ensar 40, Cenaiz 81, Tefsir, Beraet 16, Kasas 1, Eyman 19; Müslim, İman 39, (34); Nesâî, Cenaiz 102, (4, 90, 91)

³⁹ **MÜRSEL HADİS**

Tabîinden birinin senedinde sahabeyî zikretmeksiz doğrudan doğruya Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem adını anarak rivayet ettiği hadis.

Zayıf hadis kısımlarından biridir. Muhaddislere ve usul âlimlerine göre ayrı ayrı tarifi yapılmıştır.

Muhaddislerin genel tarifine göre mürsel hadis, isnâdında sahabî râvisi düşmüş olan hadistir. Tabiun neslinden birisinin hadis aldığı sahabî ravînin adını anmadan, onu atlayarak doğrudan doğruya "Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki..." diyerek rivâyet

iddia etmek ise, İslam'a en büyük hizmeti yapmış olan Hz. Ebû Tâlib'i kâfir göstermenin boş bir gayretinden başka bir şey değildir. Zira hadiste olayın görgü şahitleri olarak adları geçen yalnız Ebû Cehil ile yine onun gibi müşrik olan Abdullah b. Ebû Ümeyye'dir; bunların dışında kimseden söz edilmemektedir. Müslüman olan başka bir zatın orada bulunması ihtimali ile el-Müseyyeb'in babasının da, ondan rivayet etmiş olması ihtimali üzerinde hüküm bina etmek ise, ilim ve insaf yolu değildir. Çünkü Hz. Ebû Tâlib'in iman edip etmediği hakkında önem arzeden bir önemli mesele şöyle dursun, İslam'da hiçbir hüküm ihtimaller üzerine bina edilemez.

Ayrıca, anılan hadiste olaya bağlı olarak zikredilen ayet, , **“Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek nebiye ve müminlere yaraşmaz.”**⁴⁰

Bu sure ise, Kur'ân-ı Kerim sureleri ile ayetlerinin nüzul tertibi hakkında uzman olan İslam âlimlerinin büyük ekseriyetine göre, Kur'ân-ı Kerim''den en son nazil olan suredir. Bazı âlimlere göre ise, en son nazil olan sure, Mâide süresidir; Tevbe sûresi ise, son sureden (Nasr Suresi) bir önceki suredir. Ve hiçbir âlim de, **Tevbe suresinin her hangi bir ayetinin, Mekke devrine nazil olduğunu söyle-**

---

ettikleri hadislere “mürsel” denilmiştir. Usul âlimleri kelimenin sözlük anlamını ele alarak, onunla “munkatı”, hattâ “mu'dal” arasında hiç bir ayırım yapmazlar (Suyûtî, Tedrîbu'r-Râvî, Nev. Abdulvehhab Abdullatif, Medine, 1972, s. 196).

⁴⁰ Tevbe, 113

memiştir.

Anılan olay ile bağlantılı olarak **“Sen, sevdiğini doğru yola eriştiremezsin, ama Allah, dilediğini doğru yola eriştirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir.”**⁴¹ zikredilen âyeti ise, Mekke devrinde, fakat bu olaydan çok sonra nazil olmuştur.]]⁴²

3- Nâciye İbnu Ka'b anlatıyor: "Hz. Ali kerremal-lâhü veche dedi ki:

"Ebû Tâlib ölünce Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve selleme gelip:

"Dalâlette olan ihtiyar amcan öldü" dedim. (?) Bana:

"Git babanı göm! Sonra, bana gelinceye kadar hiçbir şey yapma!"⁴³ buyurdular. Ben de gidip gömdüm ve Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve selleme gelip haber verdim. Bunun üzerine bana yıkanmamı emir buyurdular ve yıkandım... Sonra bana dua ediverdi [ancak duayı ezberleyemedim]." ⁴⁴

Kütüb-ü Sitte'de geçen Hz. Ali Kerremallâhü vecheye atfedilen hadisin durumunda müşkül durumu vardır.

Çünkü Hz. Ali kerremallâhü veche babasına üzülmemiş, Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve selleme **"babam"** değilde **"...ihtiyar amcan"** diyerek ken-

---

⁴¹ Kasas, 56

⁴² **Ali AKIN;** HZ. Ebû Tâlib ve Tarihte Gizli Kalmış Gerçekler", İstanbul: Sakaleyn, Ağustos 2007, 200-201

⁴³ **"O zaman, cenaze namazı teşri kılınmamıştı."** (KÖKSAL), 2/124-125.

⁴⁴ Ebû Dâvud, Cenaiz 70, (3214); Nesâî, Tahâret 128, (1, 110), Cenâiz 84, (4, 79).

dini aziz edip, efendimizi mahzun ederek İslâm'a izzet mi kazandırdı?

Bütün Kureyş bilirki Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem akrabasına ve insanlara merhametli ve incitici değildir. Kendi elinde yetiştirdiği Hz. Ali kerremallâhü vechenin bu şekilde konuşma ihtimali ise yok denecek gibidir.

4- Hz. Abbas radiyallâhu anh anlatıyor:

"Ey Allah'ın Resulü dedim, amcana (istiğfarla yardım) dan seni alıkoyan nedir? O seni koruyor, senin için kâfirlere kızıyordu."

"Evet! dedi. O ateşin sığ bir yerindedir. Eğer ben olmasaydım cehennem en derin yerinde olacaktı." ⁴⁵

Bu hadis sahih kitaplarda olmasına rağmen zayıf olma ihtimali yüksek ve müşkül ve şüpheli durumlar içermektedir.

Soruda, Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem üzülmüne sebep olacak bir durum vardır. Çünkü, Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem amcasının zahiren imanına insanları şahit tutamadığından, içindeki sıkıntıyı hatırlatacak soruyu sormaktan sahabe (bedevi olmayıp yakın arkadaşları olan kişiler) kaçınıp hayâ ederlerdi.

Ayrıca, Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem şefaati cehennemden çıkarmak veya cennette daha yüksek makama yükseltmek içindir. Cehen-

---

⁴⁵ Buhârî, Menakıbu'l-Ensar 40, Edeb 115, Rikak 51; Müslim, İman 357, (209)

70 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

nemde yanacak biri için, bu türlü bir şefaât noksanlık ifade eder. Çünkü kurtuluşa vesile olmayan bir durumdur. Tevbe 113 ⁴⁶ ayetini delil getirenlerin bu türlü şefaâtı aynı konuda zikretmeleri de tezat teşkil eder. Her açıdan bu hadis sahih hadis kitaplarda zikredilse bile zayıftır.⁴⁷

“Şüphesiz ki, Allah'a ve Resulü'ne eziyet verenlere Allah hem dünyada, hem ahirette lânet etmiştir. Onlara aşağılayıcı bir azab hazırlamıştır.”⁴⁸

DÖRT HALİFE

- Sairleri (Diğer üç halife) halife-i Hakk'dır, Hazreti Ali Halife-i Rasul'dür.

- Hazreti Rasûlullah Efendimiz tarafından Hazreti Fatıma (sallallahu teâlâ aleyhimâ ve alâ âlihima) 'ya

“Allah mükevvenata nazar eyledi, iki kimseyi kendisine intihâp etti(şecdi). Onun birisi senin baban, birisi de senin zevcindir.”

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Şeyhim bana sual buyurdu,

“Âdemden evvel din var mıydı?

“Evet, efendim vardı, Dini İslâm.”

“Hazreti Muhammed kaç kişiyi irşâd buyurdu?”

Bende korktum, lisanen söyleyemedim. Şeha-

---

⁴⁶ **“Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akrabaları bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek nebiye ve müminlere yaraşmaz.”**

⁴⁷ Bkz: İhramcızâde İsmail Hakkı Altuntaş; **HZ. EBÛ TÂLİB ve Kaside-i Şi'biyye'si**, İstanbul, 28 Ocak 2010

⁴⁸ Ahzab, 57

det parmağımı işaret ederek bir dedim.

“Evet, yalnız Hazreti Ali'yi irşâd buyurdular.”

- “Diğer Sahabe-i Kiram, talim ve terbiye ile Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz'i anladılar. Hazreti Ali kerremallâhü veche aynaya baktı, kendini gördü.”

- Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem buyururlar ki;

“Biz Ali ile bir vücudduk, bu âleme geldik, baş ayrıldı.”

- Bazı kişiler Hazret-i Ali Efendimizi, Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize şikâyet ettiklerinde

“Ondan bana şikâyetle bulunmayınız.” înehû mahsûsun fî zâtillâh .” buyurdular (O Allah'ın zatına tahsis edilmiştir)

- Nevres Beyefendî'den rivayetle;

Bir gün Hazreti Ali Efendimiz

“Ya Resulallah, namaz kılmak istemiyorum ama ezan okunduğu zaman içim sızlıyor.” buyururlar,

“Akıbetinin hayr olduğuna alamettir” buyurmuşlar.⁴⁹

- Her mü'min Alevîdir, ama her Alevî mü'min değildir.

DÜNYA (LIK)

- Birisi yeni bir ev yaptırırsa, rütbe alırsa, yeni bir elbise giyerse tebrik etmeyiniz.

- Yeni bir gömlek bile giyseniz iki rekât namaz kılınız.

---

⁴⁹ Huzura çıkmanın verdiği sıkıntıya işaret ediliyor.

72 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

•

**Ne talibi dünyayız,
Ne ragıbı ukbayız,
Biz âşıkı şeydâyız.
Hu Hu ya men hû,
Leysel hâdi illâ Hû**

**Talibin matlubundur,
Aşkın seyrani Hû.**

Bunu Hazreti Azizimiz Efendimiz, Makbule ve Nusret Hanımlar birlikte söylerlermiş. Bazen Makbule hanıma;

“Sen bana bir ilahi okuyuver.” buyururlarmış, Makbule hanım yukarıdaki ilahiyi okurlarmış.

• **“ İnsanda en son kaybolan, manevî saltanat hırsıdır.”**

EŞKİYA

• Kuşadalı Efendimizden;

Nakıs iken irşâda kıyam edenlerin mütenebbilerle (deliler) haşrından korkarım.⁵⁰

EVLİLİK

• Dünyada eşini bulamazsan, işini bilemezsen rahat edemezsin.

• Hazreti Âdem’e Allah hitap etmiş;

---

⁵⁰ Nakıs iken şeyhliğe kalkanların delilerle haşrından korkarım.

“İrşâda mezun olmadığı halde başına adam toplayanın, Müseylemet'ül-Kezzâb ile haşrından korkulur.”

“Ya Âdem sen beni eskisi gibi göremezsin, görmek istediğin zaman fer'in olan Havva'ya bak.” Havva'ya hitap etmiş;

“Ya Havva sen beni eskisi gibi göremezsin, görmek istediğin zaman aslın olan Âdem'e bak.”⁵¹

---

⁵¹ (KURBANÜN NİSA)

İzdivacın mesnun ve cimâın âdemi hicab ve belki sebebi terakki olduğu budur ki hakikat ikidir.

Biri hakikati ilâhiyyeyi faile ve biri hakikati kevniye kabiledir ki hakikati ülâdan müessir ve hakikat-i saniyeden müteessir ile tâbir olunur. Hakikati failei müessirinin mazharı müzekkerlikdir ki sırrı kalemdir. Hakikati faile-i müteessirenin mazharı müenneslikdir, iki sırrı levhdir. Pes sırrı ilâhi bu iki hakikata münhasırdır ki biri birinin âyinesidir. Ve bu kaide zevki kurbet ve vuslat olduğu budur. Zira iki hakikatın bir birine taaşşuku vardır ki izdivaç ve muaneke ile taaşşukda olan elem zail olur. Ve mültez ve mültezün bihin filhakika aynı vahide olduğu sırrı mezkûru münafi değildir. Zira taayyüni zükuretle taayyüni ünuset miyanında tefavüt vardır. Hakayıkın taaddüdü ise esmaye ve taayyünata nazırdır. Ve illâ müsemma birdir. Ve sırrı failiyette sırrı 'kabiliyet dahi vardır ki müzekkerin müennesden infialidir. Zira kadın, tabiatı kevniye suretidir ki, cemii eşyanın medarıdır. Yani cemii eşya, tabiat üzerine mebnidir. Ve dünyadan acuz ile tâbir olunduğu budur ki, hakikati kevniye suretidir. Böyle iken, halkı âlem onun yüzünden münfail olmakda ve âlayışına aldanmaktadır. Ve avreta serfuru etmek, bütün dünyaya serfuru ve inkiyad etmek gibidir ki, ol mâ'na dan secde ile tâbir olunur. Nitekim haleti izdivacta müşaheddirdir ki şah ve keda ve alâ ve edna ol halde sacid gibi olurlar Velâkin ehli müşahedenin secdesi aynı vahideye göre ve ehli hicabın secdesi taayyüni hariciyeye nisbetledir.

Anın için, avamı nâs cima-ı. şehveti tâbiyyeye ve havası nâs şuhudu ruhaniyeye bina ederler ki, biri nefsiyle ve diğeri hakla harekettir. Ve nikâhda sırrı hakikat bulunmadıkça sıfah gibi olur. Bu cihetten mukallide taklid olunmaz. Belki muhakkika taklid olunur. Yani sol kimsenin ki, sülukten nisbeti sahih olmaya ve belki mukallide müntehi ola. Âna iradet dürüst olmaz. Ve illâ sıfah gibi olur. Ve bu makamın anlaşılması gamizdir. Hemen basireti açup, can gözü açık olanları göre gör.

Kurban : Yaklaşmak fiili - Nisa: Kadın.

Günümüz Türkçesiyle

KADINLA ERKEĞİN CİMA'SI- (YAKLAŞMASI)

Kadın ve erkeğin evlenerek cinsel ilişkide bulunması sünnet ve terakki sebebi olduğu ve bu ilişkiden mahrum kalmanın perdelenmeye neden oluşundaki hakikat ikidir.

Biri, fail olan ilâhî hakikat ve **diğeri** yaratılmış dünya hakikati mesabesindedir.

Birinci hakikati, müessir (etken) ve ikinci hakikati müteessir (etkilenen) ile açıklayabiliriz.

Fail olan ve etki eden, ilâhî hakikatin mazharı erkeklidir ki **sırrı kalemdir**.

Müteessir olan yani etkilen, hakikati mazharı kadınlıktır ki, **sırrı sayfadır**.

Öyle ise, bu ilâhî sır, bu iki hakikata münhasırdır ki, biri birinin tecellisi olan ayna gibidir. Bu kaide (husus) cinsel birleşmedeki birleşmede olduğu (ilişki) gibidir. Zira iki hakikatın bir birine aşkı ve sevgisi vardır. Birleşmede, erkek ve kadın kollarını birbirlerinin boyunlarına sarmak suretiyle kucaklaşarak göğüsleri de birbirine temas ettirmesi ile aşktaki olan elem ve sıkıntıları gider. Kadınla rahatlayıp ve lezzet alan erkek ile ve bu

zevkin olmasını sağlayan kadın, hakikatte bir olduğu sırrını zikretmek yanlış değildir. Çünkü, erkekliğin ve kadınlığın görünüşünde farklılık vardır. Bu hakikatlerin çokluğu ise, isimler ve zuhur edişlerine göredir. Yoksa isimlendirilen, ad verilmiş olan, erkek kadın birdir. Faaliyetin (Uyanmanın) sırrında bir kabiliyet sırrı dahi vardır ki erkeğin kadından etkilenmesi ve hareketlenmesidir. Zira kadın, tabiatı kâinatın suretidir ki bütün yaratılmış şeylerin sebebi etrafında döneceği noktadır. Yani bütün eşya bu tabiat üzerine mebnidir. Dünyanın **“ihtiyar kadın”** ile tâbir edilmesi, kâinatın hakiki suretinin bu şekilde (yani kadın) olmasındandır. Böyle iken, insanlar onun yüzünden üzülmemekte ve süsüne aldanmaktadır.

Kadına baş eğmek, dünyanın sözünü dinlemek, itaat ve bağlanmak gibidir. Burada baş eğme secde ile tâbir olunur. Nitekim cinsel birleşme halindeki durum padişah ve dilencinin (köle) durumu gibi rabbine (kadına) secde eden (erkek) kul gibidir. Fakat (bu durum) müşahede ehli (hakikate ulaşmışın) secdesi bir olan ilâha ve hicabın ehlinin (perdelenmiş dünya ehli) secdesi dışardan görülene yapılarına benzemektedir. Onun için insanların avamı cinsel birleşmeyi şehvetî (nefsani) tabiatından, havas (seçkin ve sırra ermişlerin) ruhanî şehveti müşahede (tevhid mertebesi) ederek yaparlar. Yani biri nefsiyle ve diğeri hakla (hakikatle) harekettir.

Nikâhdaki hakikat sırrı bulunmadıkça cinsel birleşme zina gibidir. Bu yönden talîdi cinsel birleşme taklit olunmaz (çünkü zinaya benzer). Bu (hakikat) taklit etmekle de bulunmaz. Belki hakikati taklit edilebilir. Yani bir kimsenin ki, sülukten (manevi yetişmede) nisbeti (yolu) sahih olmayabilir. Belki taklit ederek, sonuca erdirse de, onun bu isteği dürüst olmadığı gibi zina etmeye benzer. (Sahte veya nakıs müridlerin elinde yetişenler)

Bu makamın anlaşılması çok güçtür. Hemen basireti aydınlatıp, açıp can gözü açık olan kimseleri görerek gör, (anlamaya çalış). (Manevi işlerde yükselmiş kişileri bulmaya çalış.) (sh. 216)

KADINLAR HAKKINDA BİR MÜLÂHAZA

"Erkekler, kadınların uzun saçlı fakat kısa akıllı olduklarını zannederler. Çocukları karınlarında taşıyan, sonra emziren ve büyüten kadınlar oldukları için, onları gözetmek, elbette erkekler üzerine düşen bir vazifedir. Fakat erkeklerin bu vazifelerinden dolayı, kadınları kendilerinden aşağı görmeleri doğru mudur?

"İsmail Hakkı Bursevi kaddese'llâhü sırrahu'l azîz erkekle kadın arasındaki farkı tespit ederken, kadınların hükümet riyasetinde bulunmaları iyi olamayacağını söyledikten sonra şu mülâhazayı da söylemekten geri durmuyor:

(Velâkin kadın iki nevidir: hakikî ve hükmî Şöyle ki; reculiyeti nakıs ve mürüvveti kasır ve siyasete gayri kadir olanlar dahi kadınlara mülhaktır. Anın için zahirde kadını zapteden ve bâtında havayı nefsinin söken kimse pek azdır- Ve hilafı dahi buna kıyas oluna- Yine nice kadınlar vardır ki akli kâmil ve tasarrufu tam ile rical hükmündedir-

Şaire Zeyneb şöyle diyor:

Zeyneb ko meyli zineti d ün yay e zen gibi

Merdane vâ r sade dil ol terki ziver et.

Günümüz Türkçesiyle

(Lakin kadın iki kısımdır: hakikî ve hükmî (gerçekten kadın-hükmen kadın)

Şöyle ki; erkeklîği noksan ve insanlîğı az ve siyasette kabiliyetsiz (geçinmeyi beceremeyen erkekler) dahi kadınlar sınıfına dâhildir. Onun için zahirde kadını zapt eden (ikna eden erkek) ve bâtında nefsin isteklerini gideren (tatmin) erkek pek azdır. -Bunun tersini dahi buna kıyas edin-(Yani erkeğı ikna edip ona hükümrân olan kadında pek azdır)

Yine nice kadınlar vardır ki, aklı kâmil ve tasarrufu tam ile erkek hükümündedir. Şaire Zeyneb şöyle diyor:

**Keşfet nikabını yeri göğü münevver et
Bu âlem anasırı firdevs-i enver et**

**Depret lebini cüşe getir hacz-i kevseri
Amber saçını çöz bu cinânı muattar et**

**Hattın berat verdi saba yeline dedi
Tez er Hatay'a Çin'i tamam et müsahhar et**

**Yâr yolunda âşk ile derdinden ölenin
Kim der sana ki hecr ile cânın mükedder et**

**Zeynep çü dost zülfü gibi tarümarsın
Divane olma şiirini divan ü defter et
Zeyneb ko meyli ziyet-i dünyaya zen gibi
Merdane var sade-dil ol terk-i ziver it**

(Ruhül Mesneviden C- 2, S- 197)- (sh. 131)

Kaynak:

Mehmed Ali Aynî, Türk Azizleri-1, Bursalı ve Ruh'ul-Beyan Müellifi İsmail Hakkı, Marifet Basımevi,1944, İstanbul,

YORUM

FERÂSET

- Osmanlıdan sözünü, arifden gözünü, evli-yaullahdan özünü saklamayazsın.
- Vücuduna sözü geçmeyenin başkasına sözü geçmez.

GAYBÎ HABERLER

- Şam, Bağdat, Mısır, birisi sudan, biri saikadan (yıldırım) biri de hareketi arzdan (deprem) ile

---

Bu yazıda İsmail Hakkı Bursevi kaddese'llâhü sırrah-u'l azîz, ledünni bir gerçeği ifşa etmektedir. Fusus-ül Hikem'in **"Muhammed Fass"**ında da bu konu benzer şekilde açıklanır. Bizim burada söylemek istediğimiz mevzu ise, karı kocanın birbiriyle geçinememesinde **"Rabb ile kulun"** arasındaki ilişki ile eş manada olmasıdır. Eğer bir erkek, eşini sevmiyor ve ona katlanmıyorsa Allah Teâlâ ile arasında bir kulluk sorunu olduğu; bir kadın da kocası ile geçinmiyor ona sabretmiyorsa, bu da kadının çok noksanlık yaptığı ve yanlış hareket ettiğini gösterir. Çünkü **"rabb"** makamının özelliklerinden biri terbiye eden sahip çıkan demektir. Bu sebeple kadın yuvaya sahip çıkmalıdır.

Ayrıca buradan çıkarılacak diğer sonuçlar;

Bekâr kalmanın dinî bir eksiklik olduğu; (evlenmek dinin yarısıdır)

Boşanmanın ne kadar zararlı bir durum olduğu; (Boşanmak Allah Teâlâ'nın hoş görmediği helallerden olması)

Erkeğin kadını boşama hakkının yalnız zina halinde olduğu; anlaşılmaktadır.

harab olacaktır. Türk kavmi ebabil kuşu⁵² ile helak olacak. Türk tenassur edecek. (Türkler hristiyanlaşacak)

- Nazif Efendiye,

“Ben yakında gideceğim, cenazeme gelme. Sen tahammül edemezsin.”

- Nevres Beyefendi’den rivayetle;

“Ben gençliğimde mutaassıbdım, lisan okuyanlara itiraz ederdim. Şeyhim bir gün buyurdu ki

“Ahmed bir İngiliz, bir Fransız, bir Rus geldiler. Fatiha-i Şerife’yi kendi lisanlarında okursan Müslüman olacaklar, buyurdu. Ben de durdum kaldım.”⁵³

- Yüzbaşı Hilmi Beyefendi’den rivayetle;⁵⁴

Hazreti Aziz’i ilk ziyaretimizde bu milletin hali ne olacak diye sordum.

“Gâvurlar girer yine çıkar. Allah dinini hıfz eder.” buyurdular.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Yine Bulgar ihtilâli zamanında Manastır’da mülkiye hapisanesinin haricen bir bölükle muhafazasına memur edilmiştim. Muhafızların ekserisi Bulgar komitaları idi. Bu meyanda nezaret altında bulunan Türk muhibbi bir Bulgar papazı ile dost oldum. İsmi **Papayorgi (Florinanın Nevokas)** köyünden idi. Babası Türk annesi Bulgar idi. Bu papaz bana 1319 (1903) ihtilâli başlayacağı günü ve ala-

---

⁵² Hava harekâtları ile

⁵³ Yabancı dil eğitiminin ne kadar gerekli olduğunu görmekteyiz.

⁵⁴ Miralay (Albay) rütbesiyle emekli olmuştur.

metlerini bildirdi. Kendisine itimat edilerek vak'ayı olduğu gibi hocam Mekteb-i Rüştîye Askeriye müdürü Bursalı Kolağası Tahir bey'e söyledim. Ve o vasıta ile Valiye ve Askeri kumandanına da keyfiyeti arz eyledim. Filhakika Papazın dediği gibi ihtilâl dediği gün başladı Manastır'da otluklu bahçenin küme halindeki otlarının tutuşturulması ve köylerde müslüman hanelerinin yakılması, Müslümanların katli gibi fecai ile başladı. Yapılan ihbarda hükümet vaktinde tertibat alarak ihtilâli bastırmağa muvaffak oldu (Rus Konsolosunun iki Jandarma tarafından katli ve jandarmaların salben (asarak) idamları)bu vukuat cümlesindendir.

Bundan sonra Jandarmada yapılan tensikat (düzenlemeler) üzerine mezkûr mesleke girdim. Beyrut Jandarma efradı cedide mektebi 4. Bölük kumandanlığına tayin kılındım. Çok geçmeden İtalya-Trabulusgarp Harbi zuhur etti. İtalyanlar harp gemileriyle Beyrut'a gelerek bizim **Avni ilâh ve Ankara** torpitolarını teslim almak istediler. Verilmeyince muharebe başladı ve gemilerin üzerine ateş açtılar. Bizim torpitoları yaktılar. Bu meyanda birçok asker ve ahalinin şehit olmasına sebebiyet verdiler. İşte böyle sıkıntılı bir zamanda ve her türlü tehlikeye karşı mevcut Jandarma ile memleketin dâhili emniyet ve asayişini temin ile meşgul iken garip bir müracaat vuku buldu. Arabın birisi Jandarma alayına geldi cephaneliğin Paratonerlerinin kesilerek tanılmaz bir hale gelmesi için bizleri ve zabitanı uyarıda bulundu. Bu mühim ve makul talep derhal kabul ve icra kılındı. İtalya donanması cephaneliği ateşlemek için mevkiini denizden Harp gemileriyle pek çok aradı ise de bulamadı. Böyle-

likle memleket mühim bir içtihaden kurtuldu ve düşman gemileri akşamüzeri gittiler.

Beyrut'ta bundan sonra çok kalmadım. Rumeliye Üsküp alayına naklim için icra kılındı oraya varmamla beraber Balkan harbi zuhura geldi Komarnovada ordunun mağlubiyete duçar olmasıyla Sırpılar Üsküp üzerine gelmeğe başladılar. Muhammed Nur'ul Arab'ın hafidi (torunu) Hacı Kemal Efendi'yi talabeleri ve ailesiyle Selanik'e gönderdik. Fakirde bir gece sonra hareketle Selanik tarihiyle Manastır'a gelmiş bulunuyordu. Manastır'ında düşmesiyle beraber **Görüce'**ye kadar gitmiş isemde o sırada Jandarmaya mensup ve ordu ile hiç bir irtibatım bulunmadığı ve hastalanmam üzerine iadeyi afiyete kadar Görüce'de yakın akrabalarımın hanesinde misafir kaldım. Ve Görüce'ninde düşmesi üzerine ve tekrar tebdilen Manastır'a oradan da Selanik yoluyla İzmir'e ve oradanda İstanbul'a geldim. **Hazreti Ahmed Amîş Efendime ancak 14 sene sonra tekrar kavuşmuş oldum.**

Mübarek ellerini öptükten sonra ismimi sordu

"Kazım" dememle

"Bizim Kazım mı? " diye sordu.

"Neredesin? Kazım kendini çok özlettin" buyurdular. Cevaben;

" Ancak şimdi geliyorum efendim" dedim. Rumeli ahvalinden sorması ile vekayii muhtasaran arz ettim. Merhameti ilahiyenin bu ümmeti merhumeye has bir şefkatle tecellisâz olmasını diledim. Bu işlerin başında kalbimden söyleyerek **"hep Rus fırıldağı vardır"**, dedim. Cevaben

"Fekatele Talute Calute ayetini" (Bakara, 251)

82 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

okudu.⁵⁵

---

⁵⁵ Tâlût: İsrailoğullarının meliki. Esas adı Saul'dür.

Kelime olarak "Tâlût" İbranice bir lakabdır. Arapça "Tûl" kelimesi ile alakalı olup, aşırı derecede boylu ve kudretli anlamına gelir.

Kur'an'da iki yerde Tâlût kelimesi geçmektedir. Birkaç yerde de, ona işaret eden zamirler bulunmaktadır.

Mısır ile Filistin arasında yaşayan Amalika adlı bir kavim vardı. Başlarında **Câlût adında bir kral** bulunuyordu. Bunlar İsrailoğullarına saldırıp onları perişan ettiler. İsrailoğulları da, kendi peygamberlerinden, düşmanlarıyla çarpışmak için kendilerine bir kumandan tayin etmesini istediler. Onların bu peygamberi, Musa aleyhisselâmdan sonraki peygamberlerden biriydi. Onların bu talebi üzerine, peygamberleri onların başına, nesli Ya'kûb aleyhisselâm'ın oğlu Bünyamin'e dayanan Tâlût'u hükümdar olarak tayin etti. Bu durum Kur'an'da şöyle ifâde edilmiştir:

"Peygamberleri onlara: "Bilin ki Allah, Tâlût'u size hükümdar olarak gönderdi" dedi. Bunun üzerine (onlar): "Biz hükümdarlığa daha layık olduğumuz halde, kendisine servet ve zenginlik yönünden geniş imkânlar verilmemişken, o bize nasıl hükümdar olur?" dediler. (Peygamberleri): "Allah sizin üzerinize onu seçti. İlimde ve cüssede ona, sizden daha çok üstünlük verdi. Allah mülkünü dilediğine verir. Allah her şeyi ihâta eder ve her şeyi bilendir" dedi" (Bakara, 247). İsrailoğulları onun krallığını tasvip etmek istemediler; işi zenginlik ve kısır kavmiyet noktasından ele almaya çalıştılar. Oysa ayette ifâde edildiği gibi, Yüce Allah, Tâlût'a ilimde ve cisimde, maddî ve manevî yönden bir üstünlük vermişti. Maddî yönden iri cüsseli, güçlü, kuvvetli ve güzel olarak yaratmıştı. Manevî yönden de, dinî, siyasî, fen, teknik ve savaş ilimlerinde ona üstün bir

başarı ve maharet vermişti. Aynı zamanda o, fakirlere karşı merhametli ve şefkatliydi, yoksulların dertleriyle dertlenir, sıkıntılarını gidermeye çalışırdı. Bir de, Yüce Allah amirliği dilediğine verir. Komutanlık ve amirlik için bunlar önemlidir. Yoksa veraset, soy-sop, ayrı nesepten gelme şartları geçerli ve önemli değildir.

Tâlût komutanlığı ele aldıktan sonra, askerleriyle Câlût'a karşı cihada çıkıyor ve önce askerlerini deniyor. Askerlerinden ihlaslı ve samimi olanlar belirlendikten sonra, düşmanlarıyla cihada devam ediyor. Yüce Allah bu hususta Kur'an'da şu açıklamada bulunmuştur:

Tâlût, ordusuyla birlikte ayrıldığında dedi ki: “Doğrusu Allah sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim bundan içerse, artık o benden değildir ve kim de -eliyle bir avuç avuçlayanlar hariç- onu tatmazsa, o bendendir.” Onlardan az bir bölümü dışında ondan içtiler. O, kendisiyle beraber imân edenlerle onu (ırmağı) geçince, onlar (geride kalanlar): “Bugün bizim Câlût'a ve ordusuna karşı (koyacak) gücümüz yok” dediler. (O zaman) Allah'a kavuşacaklarına kesin gözü ile bakanlar: “Nice az bir topluluk, daha çok olan bir topluluğa Allah'ın izniyle galip gelmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir” dediler” (Bakara, 249).

Tâlât ve askerlerinin, Câlût ve askerlerine karşı cihada hazırlandıklarında, Allah'a karşı yaptıkları niyâz ve duaları, Kur'an'da şöyle haber verilmiştir:

“Onlar, (Tâlût ve ordusu) Calut ve ordusuna karşı meydana (savaşa) çıktıklarında, dediler ki:-Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır. Adımlarımızı sabit kıl (kaydırma) ve kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et” (Bakara, 250).

Tâlût ile askerlerinin zaferini ve Câlût ile askerlerinin de yıkılışını haber veren bir ayetin meâli ise, şöyledir:

“Derken, Allah'ın izniyle onları bozdular. Dâvûd

“en nihayet Talut Calut’u katledecek ve ancak o zaman ferahlık olacaktır.” buyurdular ve elimden tutarak Fatih camii havlusunu beraberce yürüdük. Esna-i rahte (yol esnasında) eski arkadaşım Veli’yi sordum.

“Kim bilir nerede sürtüyor” buyurdu. “Talebeliğimde beni onun rehberliğine vermiştiniz” dedim.

“Biz İhvanımızı kendimiz terbiye eder başkalarına vermeyiz.” buyurdular. Ve artık haneyi saadetlerine doğru giderken müsaade isteyerek tekrar veda eyledim.

- Hazreti Âdem'e bütün diller teklif edildi, ama Türk lisanını seçti. Onun için Türk devleti ile lebet payidâr olur.

- Yerde gökte büyük değişiklikler olacak.
- Semâvatta büyük değişiklikler olacak bir yıldız peyda olacak.
- Paris şehri semavî bir hâdise ile mahvolacak.
- Üçüncü Dünya Harbi çıkacak, Efendim haz-

Câlût'u öldürdü. Allah ona (Dâvûd'a) hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti. Eğer Allah, insanların bir kısmıyla diğerlerini savmasaydı, dünya bozulurdu. Fakat Allah, bütün âlemlere karşı lütuf sahibidir” (Bakara, 251).

Ayette de ifâde edildiği gibi, Dâvûd aleyhisselâm, Tâlût'un komutasında toplanmış bulunan İsrailoğullarının arasındaydı ve karşı ordunun başında bulunan Câlût'u öldürdü. Böylece İsrailoğulları bu savaşta galip çıktı. Filistin ordusu yenildi. Dâvûd aleyhisselâm bilâhare Tâlût'un kızı ile evlendi ve onun ölümünden sonra da onun yerine kral oldu.

retleri buyurdu ki; **“Rusya mahvolacak, küçük bir devlet haline gelecek.”** Anadolu ahalisine dua ettim, bu badirede onlara ziyan gelmeyecek. Bu esnada avucunu sıkarak gibi yaparak

“Rusyayı küçülttüm, küçülttüm.”

• İngiltere ve Yunanistan mahva mahkûm-dur. İngilizler o zaman Türk donanmasına bakıp gıpta edecekler, hayıflanacaklar.⁵⁶

---

⁵⁶ **17 MART 1694'TEN 18 MART 1915'E VEYA MONDROS'TA ATILAN İMZA**

Bu başlığı şöyle de atabiliriz: 17 Mart 1694'ten 18 Mart 1915'e veya ayağı bukağılı bir erenin 30 Ekim 1918'de Mondros'ta attırdığı imza.

XVII. asrın sonlarındayız.

Devir İkinci Ahmed devridir. Hazret-i Niyazi'nin iş başında bulunan hainleri Padişaha tek tek bildireceği şayiası, devlet adamları arasında, özellikle de Kâdizâde-lilerden Vânî-i Cânî lakaplı Mehmed Efendide telaş uyandırır. Sadrazam Bozoklu Mustafa Paşa, Mısırî Efendinin duasını almak isteyen ve sonra sefere çıkılmasını münâsip gören Sultân II. Ahmed'i, bu zât geldiği takdirde büyük bir fitne zuhur edeceği yolundaki telkinleriyle fikrinden vazgeçirir.

Hazret-i Pîr, 30 Haziran 1693 Salı günü Edirne'ye gelip va'z etmek üzere Selimiye Camiine indiği zaman, halk caminin etrafını doldurmuş kalabalıktan içeriye girilemez olmuştur. Bu durumu gören Sadrazam, Niyâzî-i Mısırî'nin eğer derhâl tutuklanıp sürgün edilmezse büyük bir karışıklık çıkacağını pâdişâha telkin eder; Mısırî'nin Limni'ye sürgünü hususunda bir ferman alır. Bunun üzerine Hazret-i Mısırî tekrar Limni'ye sürülür (1693). Hazret-i Pîr bu sefer incinmiştir ve giderken:

"OSMANLI'NIN İNKIRAZI (ÇÖKÜŞÜ) İÇİN DÖRDÜNCÜ KAT SEMÂYA BİR KAZIK ÇAKTIM. BU KAZIĞI BEN-

86 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

• Ona memnunum ki sizi çok iyi günler bekliyor. Efendim (Mehmed Tevfik Efendi Hazretleri nakletti):

60 - 70 sene büyük iyilik olacak. Memleket selâmla idare edilecek. Ben görmem ama siz görürsünüz, buyururlardı. Efendim de (Hoca Efendi Hazretleri) orada idi ama kemâlâtından ötürü ona değil bana söylerlerdi.

Bir sabah Efendimin huzuruna girdiğimde:

“Mustafa ne haberler var ?” diye sordular. O

DEN BAŞKA KİMSE ÇIKARAMAZ." der ve ayağındaki bukağı ile bir koçu arabaya bindirilip palas pandıras yola çıkarılır. Ve bir müddet sonra adada (17 Mart 1694) vefat eder.

Yıl **18 Mart 1915** İngiliz Agamemnon zırhlısı Çanak-kale Boğazına girer ve Mecidiye tabyasına ölüm kusar; ancak Çanakkale'yi geçemez. İsabet alıp geri çekilir. Birinci Dünyâ Savaşı sonunda ateşkes isteyen Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında **30 Ekim 1918 yılında Limni Adasında Niyâzî-i Mısırî'nin gömüldüğü yere bakan Mondros Limanında Agamemnon zırhlısında yapılan antlaşma ile Osmanlı'nın inkırazı (çöküşü) tescil edilir.**

İmdi, sadede gelelim ve ricâl-i devlete dönüp soralım:

Biz şimdi Hazret-i Mısırî'den özür dileyip Mondros'ta ayağımıza geçirilen bukağıdan kurtulalım mı, kurtulmayalım mı?

Bu zat, zamanının büyük velîlerinden olup kerametleri zahir ve bahirdir, ne buyurmuşsa hepsi aynıyle vuku bulmuştur.] **(TATÇI Mustafa Niyâzî-i Mısırî [Kitap]. - İstanbul : H Yayınları, 2010, s.92)**

sabahki gazeteler Yunanlıların Bursa'yı işgal ettiğini yazıyordu. Arz ettim.

“Gelen kitabî, biz değiliz” buyurdular. Gazeteyi kendilerine verdim. Gazetedeki resimde bir Yunan zabiti Orhan Gazi'nin sandukasının üzerine oturmuş, elindeki kamçı ile sandukaya vuruyordu. Bunu görünce mübarek gözleri doldu. Hiddetle:

“Bu kâfirler Anadolu'dan çıkacak! Çıkacak! Çıkacak! Onlar nasıl kaçtıklarını; kovalayan nasıl kovaladığını bilemeyecek” buyurdular. Her bir 'çıkacak' lâfı bir seneye tekabül etti. Üç yıl sonra Yunanlıları Anadolu'dan kovaladık. Onlar nasıl kaçtıklarını, bizimkiler nasıl kovaladıklarını bilemediler.

- (Bu beyan Mustafa Özeren Efendi'den rivayettir. Nakleden Dr. Hamdi Hizalan Beyefendi'dir)

1919 da Ahmed Amîş Efendi'ye: İzmir işgal oldu haberi iletilince:

"Muvakattir!" (vakitli, geçici bir zamandır) buyurup, aynı sözü üç defa tekrarlamışlar. Gerçekten İzmir işgali üç sene sürmüştü..

- Benî Kureyşden biri (bir defasında: Evlâd-ı Rasulden birisi) zulüm ve îtisafa mâruz kalınca Kayı Aşireti'ne iltica etti. Mürûr-i eyyam ve zaman ile onlara baş oldu. Fakat kendileri de bilmez.

- Fatih ile Yavuz Selim Han, İmâmeyn silkindir.⁵⁷ Türk devleti (bir defasında da: Türk Milleti) ilâ yevmi'l-kıyâme baki kalır, payidar olur. Fakat şekli-i idaresi şekilden şekile tahavvül eder.

---

⁵⁷ İki imam Hasan ile Hüseyin aleyhimesselâm

HAL

- Bizler illetten, killetten, zilletten âri olmayız, yalnız yatacak derecede hastalık vücûdumuzu istila edemez.
- Benim ihvânım bahtiyardır. O bahtiyarlığı, zuhurunda görürler.
- Bendendirler, halka ne karışır; halktan dırlar, bana ne gelirler.

HAVATIR

- Hatıratı red ile uğraşma, hatırat, ilham, vahy hepsi birdir.⁵⁸
- Efendi Hazretlerine buyurdular ki; Bir gün Hazreti Azizimizin huzuru saadetlerinde iken

“Ulan nasıl idare edebiliyorum mu? Ben de

“Evet efendim” dedim.

“Mes'ulmüyüm?”,

“Hayır efendim.”

“Mes'ul olmadığımı nereden anladın?” Efendim ilhamı zatî ile hareket ediyorsunuz.

“Hâ, ilhamı zatîde havatır olmaz.” buyurdular.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Yine günlerde bir gün hazretin Türbe de ziyaretine gitmiştim. O gün pek hararetli ve coşkun bir haldi. Anlatarak takrirlerine devam ediyor ve dinleyen ihvânı mustağraki feyz-i irfan ediyordu. Bu esnada muhabbetlerinden sermest ve cezbeli olduğum halde gönlüme pek tuhaf bir hatır (vesve-

---

⁵⁸ Hatıra gelen şeyler, vesvese bile olsa meşul omanın demektir.

se) geldi. Şöyleki;

“Sizdeki bu fuyuzât-i ilahiyeden velevki bir şemme-i kalil veya bir zerre kadar olsun ihsana nail olsam acaba sizin gibi pürzevk ve nişat olarak cu-şi'd-derya gibi bende sizin gibi muhataplarına böylece talim ve tevhime kadir ve muktedir olabilir miyim” gibi bir hatıra geldi. Derekap (hemen) saniye geçmeden hazret başını bana çevirerek;

“yapabilirmisin be.....?” dedi.

Mürşit huzurunda yaptığım bu küstahlıktan pişman olarak kemali hacaletle önüme baktım. Mürşit huzurunda **nefes tutmanın**⁵⁹ sırrı hikmetini bu acı ihtar ile idrak eyledim ve bir daha muhabbetinden gayri hiç bir şeyin bir dilek veya arzusunun gönlüme girmesine muvafakat etmedim.

HAYVANLAR

- Meratibi hayvaniyeden insana en yakın olan beygirdir.⁶⁰
- Açlıktan ölme tehlikesi olursa köpek etini yiyip kurtulmak varsa köpek etini yiyecek, yemez ölürse mes'uldur. Domuz eti olursa yemez ölürse mes'ul değildir, yer kurtulursa yine mes'ul değildir, çünkü nass-ı kâti vardır.
- Bir hayvan keserken elinize bıçağı aldığınız zaman, **“dur hayvan şimdi seni makamı insana getireceğim”** deyiniz, bıçağı vurunuz.

---

⁵⁹ Nefsin isteklerini içten geçirme

⁶⁰ Ahmed Amîş Efendi, hayvan sınıfında insana en yakın gelen “at” dır, diyerek insanın maymundan gelmediğine de işaret etmiştir.

90 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

- Güvercinler ile örümcekler Allah'ın rahmet askerleridir, birçok evliyaya hizmet etmişlerdir.

HZ. HATİCE KÜBRA ALEYHİSSELÂM

- Nusret Hanımefendi'den rivayetle;
Hazreti Hatice aleyhisselâm validemizin vefatı sırasında, Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz;

“Ya Hatice, ortağın olan Hazreti Meryem'e benden selam söyle.” demiş, buyururlar.⁶¹

HEDİYE

- Asıl hediye bizlere verilir.
(Bizden başka) birine bir şey verirken hediye veya sadaka deyiniz.

- Suret insanın (avamın) anasını koşalar.⁶²
- Kuşadalı Efendimiz, Sultan Selim İmamı Mehmet Can Efendi'ye gönderilmiş. Mehmed Can Efendi imam efendiye

“sizi bana gönderdiler ki kendilerini anlatsın-

---

⁶¹ Cebrâil aleyhisselâm Meryem aleyhisselâma insan suretinde görüldüğünde Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem'in simasında görünmüştür. Meryem o güzellik karşısında meşgul olurken İsâ aleyhisselâm rahme düştü. Eğer bu şekilde olmasaydı Meryem validemiz İsâ aleyhisselâmı çirkin bir şekilde dünyaya getirecekti. Çünkü doğuma razı olmadığını sonradan yaptığı açıklamasından anlıyoruz. Eğer gerçek bir Hz. İsâ aleyhisselâmın resmi elimize geçerse Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve selleme çok benzeyeceği muhakkaktır. (Hazırlayan)

⁶² Trakya Argosunda koşalamak: Kovalamak.

lar.”

- Hicaza gidip gelen bir zat Hazret-i Azizimiz Sultanımıza bir tesbih hediye eder. Hazret de Efendi Hazretlerinin

“Mehmed ben yar ile cümbüşde iken üstünü kopardım, sen al da bak.”

“...Sen de koparırsan birine ver de çeksin” buyururlar.

HİKMET

- Ahmed Amîş Efendi anlattı:

Çerkesî Mustafa Efendi Azizimizin ihvânından bir zât, Yozgat Valisi imiş. Hasta olmuş, İstanbul'dan doktor çağırılmış. Kendisini muayeneden sonra

“Çerkeş'te şeyhim vardır, Onu da tedavi et.” diye Çerkeş'e gönderir. Doktor saadethanelerine müracaat eder. Haremde derler. Ertesi gün ziyaretlerine gider. Valinin selamını ve kendisine verdiği emri arz eder.

“Bak Doktor: Bu akşam bizim hastalıkla hasbihal ettik, bana dedi ki biz sizinle anlaştık, bu vücuda zararım yok. Şimdi beni vücutdan atarlarsa yeni gelecek zarar verir dedi. Mamafih görüştüğümüze memnun oldum.” buyurdular.

- İrşad, neş'e-i Muhammediye ile olur. O da şimdi Halvetilerde vardır. Biraz da Kadirilerde var.”

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

“Sadık'a yaz; yanına gelenlerin kimine cehren, kimine kalben benden selam söylesin, kalben selam verdiklerinde “ve aleyküm selâm” diyene rastgelir buyurdular.

- Kuşadalı Efendimiz, Beypazarı Ali Efendi-

92 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

miz Hazretlerine devam ederken medresede arasıra zikir ederlermiş. Talebeler bundan müşteki olarak bir gün odada bulunmadıkları bir sırada eşyalarını, kitaplarını dışarı atmışlar. Kuşadalı Efendimiz dönüşlerinde bu hali görünce hiçbir şey söylememişler. Doğrudan Hazretin huzurlarına gitmişler.

“Ah İbrahim ne olurdu, ağzını açıp iki lâkırdı söyleyeydin. Git gör eşyalarını atanların ikisi de öldüler.” buyurmuşlar.

- Bir yerde gördüm varlıktan yokluğa düşmüş olanlardan birisine muavenet (yardım) etmek isterseniz kuvvetliye muavenette bulununuz.
- Gökten düşenin parçası bulunur, gönülden düşenin parçası bulunmaz.
- Ne kadar terakki edersen et, üstünde yine fahâmet⁶³ vardır.

HİMMET

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;
Bir gün huzurda birkaç ihvânla (Ali, Asım) beraber bulunuyorduk. Hazreti Aziz sohbet buyuruyorlardı;
Bir çocuk geldi, ileriye doğru giderek yüksek sesle Kur'an okumaya başladı. Hazret sohbeti kestiler. Çocuk Kur'an'ı bitirdi, giderken
“Gel şuraya otur, bana ilahi oku.” buyurdular. Çocuk ilahi okumaya başladı. Hazret cebzelenip avuçlarının içini, çocuğa öptürerek bir de tokat atar gibi iltifat buyurarak

---

⁶³ Ululuk, itibâr, değer, kıymet

"Haydi, (Hay de) git buyurdular."⁶⁴

- "Ahmed Amîş Efendi, bazen huzurlarına girenler, ellerini uzatarak,

"Beni meşgul etme evlâdım, haydi git" derlerdi. Bu **"Haydi git"**in manasını anlayıncaya kadar kafamız şişti."

- Ahmed Amîş Efendi dünya ahvalinin bozulduğuna dair şikâyetle bulunan müridlerinden Halil Efendi'ye,

"Halil baksana bana, ben bir çalgıyı bozar tekrar yaparım ve çalarım, senin bu işlere aklın ermez " der. Ve bu zataa huzurlarında ileri geri söz söyletmezlermiş.

HİZMET

- İşiniz varken bırakıp bana gelmeyiniz.

"Efendim emret" deyip durmayın, (femi saadetlerini (dudaklarını) göstererek)

"Buradan bir şey çıkar yapamazsınız, mes'ul olursunuz."

- Bir gün Hüseyin Avni Bey huzura gider. **"Ben üç şeyle hizmet ettim, bilirim şeyhe hizmet çok güçtür."** buyururlar.

- Türbedâr Ahmed Amîş Efendi; bir gün türbede, yanında bulunan Abdülâziz Mecdi Efendi'ye, Fatihin sandukasını ve etrafındaki gümüş parmaklıkları işaret ederek:

"Bunlar zait ve faydasız şeylerdir, satılmalıdır,

---

⁶⁴ Allah Teâlâ'nın Hây ismi diyerek git hayat bul demektir.

böyle durdurulmamalıdır” demiştir.⁶⁵

HÜSN-Ü ZÂN

- Sizden birisinin halini sorarlarsa tek bir iyi halini biliyorsanız onu söyleyiniz. (İyi deyiniz.)

İLİM

- Âdem’e inen ilk suhuf’u hesap birden do-kuza kadar rakamlar, ikincisi hendese, üçüncüsü mimaridir. Onun için hesap kıyamete kadar terakki edecektir.

İLİŞKİLER

- Kuşadalı Efendimizden;
“Hâşâ bende hata olmaz, bir hata varsa o da Hacı Ahmed dediğimdir,” buyurmuş.
- El ile men et, dil ile men et, kalp ile men et, El ile men zahirûnun, dil ile men ulemanın, kalp ile men evliyaullahın vazifesidir, ez'afu iman (zayıf iman) yani en kuvvetlisi budur.⁶⁶
- İş kendi haline bırak, Allah en iyisini yapar.
- Kendi işini kendin gör.

---

⁶⁵ Zamanla sözleri kısmen yerine geldi. Türbeler kapatıldı. Oralardaki eşya ve tezyinat büsbütün faydasız bir hale geldi. Şimdi sahipsiz ve bakımsız kalan bu türlü eşya, kısmen hırsızlara yemlik, kısmende çürüyüp mahvolmaktan başka bir şeye yaramıyor. Ergeç buna da bir şekil verileceğini ve bu zatın bu yoldaki sözünün de yerini bulacağını söylemek kehanet olmaz sanırım.

⁶⁶ Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem zayıf iman olarak hadiste buyurması nadirattan olduğu içindir. Kalp ile tasarruf edebilmek ne büyük servettir.

- Kaya gibi olmalı, kımıldatan olursa kımıldamalı.

- Kaldırım olmuş, yere yatmış onu çiğnersin, lâkin ayağınla itmek olmaz.

- Yanınızda biri Kur'an yanlış okursa tashih etmeyiniz. Biz bunu böyle biliyorduk deyiniz.

- Tuttuğunuz hizmetçi namaz kılmasını bilmiyor, okuması da yoksa;

“Bismillahirrahmanirrahim, elhamdü lillahi Rabbi'l-âlemîn'i öğretiniz, namazı kaldırınız, sonra errahmanirrahim'i sonra mâliki yevmi'd-din .... ilâ ahir öğretiniz.”⁶⁷

- Kir kiri yıkar, kör körü yeder. Kirkor'a deme, Kirkor deme, Kirkor yol doğru gider.⁶⁸

- Gitme, gitme diye ısrar etme, bu gece hacı Ahmed ikileşti.

- Bir yere misafir gittiğiniz zaman sigara verirlerse içiniz, menhiyattan bir şey olursa ona da bir bahane bulunuz, **“haramdır”** diye red etmeyiniz, **“mideme dokunuyor, doktor men etti”** gibi.⁶⁹

- Bir kahvede otursanız yanınıza birisi gelirse kahve ısmarlayınız. Meyhanede olursa rakı ısmarlayınız. Osmanlılık böyledir.

- Bir gün ashab-ı kiram ile Rasûlullah sal-lallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz Hazretleri ile sohbet buyurlarken birisinin gelmekte olduğunu

---

⁶⁷ Azar azar, birer ayet öğreterek; Ahmed Amîş Efendi namazın Arapçadan başka bir ibare ile olmayacağına ne güzel işaret etmektedir.

⁶⁸ Kiri terk eder doğru yol gider.

⁶⁹ Sır tutmak ve saklamak ne büyük bir hikmettir.

görerek.

“Dünyanın en şerir adamı geliyor.” buyurdular. Geldikten sonra ridayı saadetlerini o adamın altına yayıp oturtular. Kalkıp gittikten sonra Sahabe-i Kiram

“Ya Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem böyle buyurdunuz, sonra da bu ikramı yaptınız” deyince Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz

“O kavminin ulusudur. Ululuk Hakk’tan atadır. Onu istihfaf etmek hatadır.” buyurdular.⁷⁰

- Mehmet Efendi Hazretleri

“Efendim, Sadık Bey'e müracatla bir iş istemek arzusundayım.” diye müracaatta bulunurlar. Hazreti Azizimiz;

“Gücenmeyeceğine emin isen müracaat et” buyururlar.

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün üzüm alıyorduk. Üzümcü daneleri koyuyordu. Ben itiraz edip koyma dedim. **“Bırak! Taneleri kime verecek.”** buyurdular.

- Aşağı başa bağlıdır. Bütün kötülükler yukarıdan gelir.⁷¹

---

⁷⁰ Bir gün Sahabe-i Kiram Huzuru Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem ile oturur iken ashaptan bir zat gelip Efendimiz'e sarılır. Huzurda bulunan eshab bunu terki edebe hamlederler. O zat gittikten sonra Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz yine aynı sözleri buyururlar.

⁷¹ **“Aranızdan yalnız zalimlere erişmekle kalmayacak fitneden sakının, Allah'ın azabının şiddetli olduğunu bilin.”** (Enfal, 25)

Ayetin açıklamasını Elmalılı Hamdi Yazır rahmetüllâh-i aleyh şu şekilde açıklar.

“Yalnız işleri yerinden oynatıp bozanlara mahsus bir musibet olmakla kalmaz, belki umumîleşir, size de kapsamına alır. Bazı günahlar vardır ki zararı umumi olur. Sebebi olacağı fitne ve ihtilâl, celb edeceği mihnet ve musibet yalnız o günahı yapan, işi yerinden oynatan ve bu suretle kendine ve başkasına zulmetmiş olan zalimlere mahsus kalmaz da **kurunun yanında yaşı da yakar**.

Meselâ kötü şeyleri aleni işlemek, Allah Teâlâ'nın emir ve yasakları ile alay etmek, akideyi bozmak, kelimeleri manasından ayırmak, cihadda gevşeklik bu türdendir. **Bir şahsın hatası bir orduyu batırabilir.**

Hadisi şerifte geldiği üzere **Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem fenalıklar karşısında, iyilerin seyirci kalmaması, kötüler yüzünden gelecek (fitne, fesad, şer vs. her çeşitten) içtimâî ızdırabların, iyiler de dâhil bütün cemiyetin varlığını tehdid edeceğini ifade ederek fenâlıklar karşısında nemelâzımcılığı önlemek için zihinden çıkması zor olan bir de teşbîhte bulunur:**

"Allah'ın hudûduna (emir ve yasaklarına) giren meseleleri tatbîk eden (ve yağcılık yaparak müsâmaha ve gevşeklik göstermeyen iyi) kimse ile, yasakları işleyen kimselerin durumları, bir gemiye binip kur'a çekerek, geminin alt ve üst katlarına yerleşen yolculara benzer. Öyle ki, alt katta oturanlar, su ihtiyaçlarını giderirken üsttekilerin yanından geçip onları rahatsız ediyorlardı. (Alttakiler bu duruma son vermek için) bir balta alarak geminin dibini delmeye başlasalar, üsttekiler hemen gelip:

"Yâhu ne yapıyorsunuz?" diye sorunca alttakiler:

"Biz su ihtiyacımızı görürken sizi rahatsız ediyorduk, hâlbuki suya muhtacız, şimdi sizi rahatsız etmeden

yerimizi delerek bu şekilde elde edeceğiz" deseler ve üsttekiler bu işte onlara mâni olsalar hem kendilerini kurtarırlar, hem onları kurtarmış olurlar. Eğer yaptıkları işte serbest bıraksalar, hem onları helâk ederler, hem de kendilerini helâk ederler."

Fakat dikkat edilmek lâzım gelir ki gemiyi delmeğe kalkanı menedelim derken karmaşa ile dengeyi bozup geminin devrilmesine de sebebiyet vermemelidir. Evvelâ farzı kıfayenin ifasını deruhde ederek farzı ayn gibi icra edecek kaptan ve maiyyeti gibi Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını anlatan biri olarak bulunmak, saniyen herkes kendi nefsinı muhasebe etmek, cereyan eden umumî işlerden gaflet etmeyerek umumi mürakabeyle dikkat ve intizam ve güzel ahlâk ile devam ederek bu suretle umumî cezadan korunmak lâzımdır. Bu ise her müminin kendi nefsinde Allah ve Resulü için itaat ve icâbeti bağlanarak ve fitne vakı olmaması için kendine ve cemaatine dikkat ile gafletten kaçınmasına bağlıdır.

Bundan anlaşılır ki umumî ceza yalnız asıl günah işleyen zalimlerin cezası değil aynı zamanda korunmayıp onu uyarmayan gafillerin gafletlerinin de cezasıdır. Son nefese kadar çalışıp da muvaffak olamayanlara gelince, özürleri ile Allah Teâlâ katında sorumlu olmazlar. Bununla beraber o zalim veya gafillerin içinde bulunup onlara yakınlık ettiklerinden dolayı Dünyada o umûmî musibetin çevrelediği daireden hariç kalmamaları da ihtimal olarak bulunuyor. Ahirette karşılığını görseler de Dünyada mihnet çekerler ve bunların çektikleri, sebep olanların kötü ve şiddetli olmalarını neden olur. Bunun için fitne, bela ve mihnet zalimlerden başkasına isabet etmez zannetmeyip öyle bir fitneden korununuz. **Çünkü Allah**

İMAN

- Kâfir yoktur, senin kâfir dediğin için kâfir-
dir.
- Karşınızda bir adam geldiği zaman yüzünü
gördüğünüzde Hakkı hatırlayıp zikir ettiriyorsa o
mü'mindir. (Hadis)

İNSÂN-I KÂMİL

- Hakk insan-ı kâmilidir.
- Benim yanıma gelip “li vechi'llâh” beş da-
kika oturan imanını kurtarmadan gitmez (... imanını
kurtarır).
- Bizi sevenleri sevenler, imanını kurtarma-
dan ahirete gitmezler.
- Beni çok sevin canınızı ben alayım, canınızı
acıtmam.
- Evliyaullahtan iki sınıf bahtiyardır. Biri ha-
yatı cavidaniye mazhar olanlar, diğeri sine-i Resu-
lullah'ı (Muhammediyeyi) saran âdemler (Hayat-ı
cavidaniye mazhar olanlar yani hayat-ı zatiye ile
hay olanlar).
- Evliyaullahtan Azerî; **“Bizim yolumuzun**

Teâlâ'nın azabı şiddetlidir. Azabının şiddeti ki yalnız zalimlere mahsus kalmaz da onların etraflarını ve her şeylerini istilâ eder. Onun için Allah Teâlâ'nın **“korkun-sakının”** emrini tebliğ eden Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ne kadar hayatımızı koruyan bir davette bulunduğunu anlamış oluruz. Bkz: Hak Dini Kur'an Dili Tefsiri (bazı kelimeler günümüz Türkçesine çevrilerek verildi.)

esası Allah'tan gafil olmamak, kimseyi incitmemek.” buyururlarmış.

- Necip Beyefendi'den rivayetle;

Bir kaç defa huzurlarına girdiğimde

“Neye geldin?” buyurdular. Ben de;

“Cemâli bâ kemâlinizi görmeye geldim.” dedim,

“Ha, sen onu göremezin, lakin lahm ve sahm (et ve içyağı) görürsün. Efendime geldim de o sana yeter.” buyurdular.

- Taşı nur toprağı nur, kâmil ölmez, kapdan kaba taşınır.

- Hoca Efendimiz Hazretleri bizzat

“İnsanı kâmil” sahibinin bir sözü var pek hoşuma gider. Buyurdular ki,

“Havf ve reca kaydında kurtulmadıkça insan insanı kâmil olamaz. Meselâ yüz evliyaullah idam etseler kılı kıpırdarsa veyahut kendisine kutbiyet ve gavsîyet zuhuru arzusu geldiyse fakrı tam sahibi olamaz.”

- Evranoszâde Sami Beyefendi'den rivayetle;

“Kuşadalı Hazretleri sahibi zuhurdur, iki üç yüz senede bir zuhur eder. Karabaş Veli Hazretlerinden sonra sahibi zuhur Kuşadalıdır.” buyurdular.

- Hazreti Azizimiz, Sultanımız bir gün Ömer'ül Halveti Hazretlerinin huzurlarında bulunurken Kuşadalı Efendimiz Hazretlerinin sohbetlerinden bahs buyurulmuş. Hazreti Azizimiz de zevki deruni hâsıl olmuş ve böylece zevk ve tefekkürde iken Kuşadalı Efendimiz zuhur buyurmuşlar. Vücutu Mübareklerinin sadrı alilerinden yemin ve yesar (sağ ve sol) ve fevk-i tahtlarından birer şems zuhur

ederek hepsinin şuaları Hazreti Azizimizin üzerinde toplanmış. Ömer'ül Halveti Hazretlerine arz ettikte müşarünileyhin gözleri yaşarıp

“Ahmed, bu hali nice ehlullah arzu ederler, muvaffak olamazlar. Cenâb-ı Hak sana nasip buyurdu. Kuşadalı'nın ayniyyeti kemali ile sizde zuhur edecek.” buyurdular.

- Kuşadalı Hazretlerinin Şam'da bulundukları sırada Hazreti Halidi Bağdadinin halifelerinden münzevi bir zat varmış. Bu zatı görenler hemen vücudunun zikr ettiğini görürlermiş. O esnada kaymakamlıktan mazul bir zat pek elim bir vaziyette kalmış, birisi kendisine burada bir Şeyhi Rumi vardır. (Kuşadalı Efendimizi murad ederek) kendisine müracaat edersen için olur der. O zat da Hazreti ziyarete gidip arzı hal eder. Müşarün ileyh Hazretleri bu zata filan zata (Halidi Bağdadinin halifesi) gidiniz buyurur. Efendim oraya giremem ki der.

“Siz gidiniz, girersiniz, bizden de selam söyleyiniz.” buyurur. Bu zat gider hakikaten bir mânia müsadesi olmadan zatın yanına girer. Selamı tebliğ eder.

“Biz pek ihtiyarız dışarı çıkamıyoruz, lütfen teşrif buyururlarsa görüşürüz” derler. Bu zat da gelip Kuşadalı Efendimize söyler.

“Pekâlâ, gidelim.” buyururlar. Bu zatla birlikte giderek yanlarına girdikleri zaman o zat istikbal eder, oturlar biraz sonra mazul (azledilmiş) zata bir manzara açılır. Bakar ki Kuşadalı Efendimiz yüksek bir kürsüde oturuyorlar, münzevi zat yerde bulunuyor. Kuşadalı Efendimiz ellerini uzatıp o zatın elinden tutmak isterler. Üçüncüde ellerinden

tutup kendilerini yukarı çıkarır. Manzara kapanır. Biraz daha görüştükten sonra ayrılırlar. Müşarün ileyh Hazretleri mazul kaymakama;

“Bu zatın irşâdı bize emr oldu. Lehülhamd bu da oldu” buyururlar.

- Kuşadalı Efendimiz Hazretlerini bir zat davet eder. Namaz kılınacağı zaman ev sahibi seccadeyi serer. Kuşadalı Efendimiz Kibleye tam müteveccih olmak üzere seccadeyi biraz çevirmesini emir buyurur. O zat;

“Efendim Kible bu taraftadır.” der, seccadeyi yine aynı cihete serer. Müşarünileyh tekrar ihtar buyururlar. O zat yine ısrar edince tüm oradakilerin keşiflerini açar, Kâbe-i Muazzamayı görürler ve müşarünileyhin tayin buyurdıkları mahallin hizasında olduğunu müşahede ederler. Hazret

“Cümlenize Hac farz oldu.” Buyurur.

“Kâbe sizi ziyarete geldi; Sizin de onu ziyaretiniz farz oldu.” Paşaya hitaben;

“Bunların parasını sen çekerek hepsini Hacca götürüp getirirsin.” buyurmuşlar.

- Hoca Efendimiz Hazretleri;

Hamamî Hazretleri için Hazreti Azizimiz **“Yerlerde, göklerde, dünyada ahrette zamanlarında ondan büyük kimse yoktur.”** buyururlardı.

- İnsan gönlü, sırr-ı mübhemdir. İnsanla oynamaya gelmez.

- Kâmilin kabulü, şefâat-i hassaya⁷² nâiliyetir.

---

⁷² Hususi şefa

İRADE

- İnsan surette muhtar, hakikatte mecburdur.⁷³

---

⁷³ Müteşerrillerle mutasavvıflar arasında iradenin küllî mi, cüzî mi olduğuna dair ezeli bir ihtilâf olduğu bilinen şeylerdendir ve bunun hakkında küçük büyük, Türkçe, Arapça ve Farsça belki yüzlerce kitap ve risale yazılmıştır. Konuya örnek verecek olursak;

Seyyid Muhammed Nur'ül-Arabî'nin şöhretini görenler ve etrafında toplananların taşıdıkları mabadütabî, yüksek fikirleri kendi kanaatlerine uygun bulmayân müteşerrillerle hükümet memurları, Seyyidi, padişaha jurnal ederler. Padişah Abdülmecid, Seyyidin incitilmekten ve korkutulmadan, eski tabiriyle mutayyeben ve muazzezen İstanbul'a getirilmesini irade eder, öyle yapılır ve getirilip şeyhüislâmın konağına misafir edilerek, orada izaz ve ikram edilir.

Tasavvufî fikirleri ve bilhassa irade hakkındaki görüş ve inancı anlaşılmak için, hissettirmeden kendisinin imtihana çekilmesi istenilir. Bunun için bir ziyafet tertip edilir ve İstanbul'un büyük âlimleri bu ziyafete ve sonundaki sohbe davet edilirler. Padişah da gelerek, konuşmayı kafes arkasından dinler. Söz Allah Teâlâ'nın sıfatlarından açılarak, birçok vadilerde dolaştırıldıktan ve kudret ve hayat ve ilim gibi sıfatlar geçildikten sonra nihayet bahis irade sıfatına getirilir, bunun üzerinde de hayli konuşmalar olur. Sonunda Seyyid der ki:

“Allah'ın bütün kemal sıfatları insanda; zaif, cüz'î, mahdut olsa da gene vardır. Böyle olunca Zaif, cüz'î bir iradenin elbette insanda bulunması lâzım gelir. Fakat huzurda bulunanlarda irade olmaz.”

Dinliyenler, Seyyidin iradeyi inkâr etmediğini anlamakla beraber, bu sözlerine de bir mânâ veremezler, tavzihini (açıklamasını) rica ederler, o da der ki

“Bakınız biz huzur-ı şahanedeyiz. Tabîî irademize malik değiliz, irade padişahımızdır. Gelin buyururlar, geliriz. Çıkin, gidin buyururlar, çıkar, gideriz. Binaenaleyh şurada ve şu dakikada biz irademize malik değiliz, Ne vakit ki huzur-ı şahaneden çıkarız, o vakit irademize malik oluruz. Ehlullah ise her an huzurda, huzur-ı ilâhîdedirler. Bundan dolayı onlar iradelerine hiç bir an malik değildirler. Daima Allahın iradesiyle hareket ederler. Huzurdan fâriğ olmazlar ki iradelerine sahip olsunlar.”

Bu söz müteşerrileri ikna etmiş midir, etmemiş midir, bilmem. Fakat padişah çok memnun olmuş olacak ki Seyyidi taltif ederek yine geldiği gibi yerine göndermiştir.

İrade meselesinin İslâm dininde ne derece ehemmiyeti hâiz olduğu, siyasî bir suç isnadiyle cezalandırılmak istenilen bir mutasavvıfın, bilhassa bu mevzudan imtihan edilmesiyle de sabittir. Filhakika bu mevzu, 1300 küsur senedenberi İslâm âleminde münakaşa olunmuş, kelâm, akaid ve tasavvuf kitaplarında buna bahisler, fasıllar ve sütunlar tahsis edilmiş olduğu gibi; ayrıca büyük küçük ve sayısı yüzleri geçen kitap ve risale de yazılmıştır.

Yine bu mevzuun münakaşa edilmeden Cebriyye ve Kaderiyye adlariyle anılan mezhepler ortaya çıkmış, taraftarlarının bir kısmı ifrata, bir kısmı tefrite düşmüşlerdir.

Kelâmcılar arasında, bu mevzu etrafında: Kul fiilinin haliki midir, değil midir? Münakaşası ise malûmdur.

Büyük mutasavvıflardan Muhyiddin Arabî cüz’î irade’yi de reddeder.

Abdülkerim Cilî, vücut meselesinde olduğu gibi; bunda da Muhyiddinden biraz ayrılır ve zaif bir irade kabul eyler.

Müteşerriler ise kulun cüz'î iradesine sahip ve malik olduğuna inanırlar ve buna aykırı düşünenlerin tekfiri-ne, hattâ idamına bile fetva, verirler.

Üstâd Abdülâziz Mecdi Efendi de cüz'î iradeyi kabul etmiyenlerdendir. Buyururlardı ki:

“Ulema, beden’le ruh’un hâlikı Allah olduğunu; fakat irade hal kabilinden olduğundan, onun hâlikı kul bulunduğunu söylerler. Bu, doğru değildir; beden’siz, ruh’suz hal olamayacağından yahut hal bedenle ruhtan ayrılamıyacağından, iradenin yaratıcısıda Allah Teâlâ olmuş olur,

İrade, birdir, tecezzi (bölünme) kabul etmez. İradei cüz’iye, iradei külliye’nin; iradei külliye de iradei cüz’iye’nin aynıdır.

Risale-i Tevhid’de bu cihet biraz daha tafsil ediliyor ve deniliyor ki;

“Hak Teâlâ hazretleri muhit-i âlemdir. Ümmehâtı yedi sıfattır ki vücud-ı İlâhîye delâlet ettiklerinden sıfat-ı sübutiye tâbir ederler: Hayat, ilim, irade, kudret, semi, basar, kelâm.

Bu sıfatlar nefsülemirde birdir, taaddüdü nisbîdir. Bu sıfatlar ve kâffe-i evsaf Hakkın olup, halkta bulunmasını hakikat kabul etmediği gibi; akıl dahi tecviz etmez.

Zira hayat sıfatı mahlûkta olsa, helâk olmamak ve fenâ bulmamak, ilim sıfatı olsa herşeyi bilmek ve hiç bir şeyde cahil olmamak; iradet ve kudret sıfatları halkta bulunsa; muradettiği şey’e “OL” demesiyle o şey husule gelmek ve her şeye gücü yetip bir şeyden âciz kalmamak iktiza eder. Semi ve basarı olsa irak yerden ve perde ardından işidip görmek, kelâmı olsa her kelâm ile tekellüm etmek icap eder. Mahlûkun ise bu meşruhatın hilâfında bulunduğu delilden âzadedir. Binaenaleyh abdin bu sıfatlardan nasibi ve dahli olmadığı gibi, her fiilin zuhura gelmesi bu sıfatların küllisine ve bazıları bu

sıfatların ekserisine taallûku bulunduğu ve sıfatsız hiç bir şey vuku bulmayacağı tariftin müstağnidir. Bunun için abdin ef'alde dahi medhali yoktur. Fail ve mevsuf Hak Teâlâ hazretleridir. Abid, mazharı ef'al ve sıfâttır. Sıfâtı- ilâhiye semavî olsun, arzî olsun cüz'iyatta zuhur ettiğinden sıfatı cüz'iyeye ve iradei cüz'iyeye tabir olunur. Yoksa cüz'iyatta zuhur eden irade, irade-i ilâhiyeden başka bir irade olmak yahut noksanı ve tecezziyi kabul etmiyen iradei ilâhiyeden bir cüz'ü verilmiş olmak değildir."

Hâsılı, cüz'î iradeye malikiyet iddia etmek: saniyede kilometrelerce hızla giden arzı istediğim zaman durduracağım, demeye benzer. Arzın bu kadar hızla hareket halinde bulunduğunu bize bugün ancak fen isbat etmiştir. Bu, Allah Teâlâ'nın değişmiyen ezelî kanunlarından- dır. Bütün beşeriyet bir araya gelse, bu ezelî kanunu değiştiremez ve arzın hareketini bir saniye geri bırakamaz. Yalnız arzın mı ya? Tramvaya binen bir kimsede, saniyede değil, saatte ancak kilometrelerce giden bir tramvayı bile bir an için durdurmak kudreti var mıdır? Tramvayı istediği zaman durduran, istediği zaman hareket ettiren, yalnız vatmandır. (Kaptan) Binaenaleyh içinde oturanlar, vatmanın hareketine ve iradesine tâbidirler. Kendilerinin hareket ve tevakkuf hususunda zerre kadar sun'u taksirleri, yani irade ve kudretleri yoktur. Bir tramvayı arzusuna râm edemiyen insan arzı nasıl durdurabilir?

İşte bunun gibi, insanın istediği gibi hareket etmek hususunda iradesi yoktur. Bunda ancak Allah Teâlâ'nın iradesi vardır. Bununla beraber, zahir şeriatı korumak ve avamı siyaseten ve idareten elde tutabilmek için bir kısım mutasavvıflar, ister istemez, insanlarda da cüz'î bir irade kabulü cihetine gitmişlerdir. Bundan dolayıdır ki büyük mutasavvıf Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın mür-

- Cenâb-ı Hakk şerri Cüz'iyi kullanır ki altından hayrı külli zuhur eder.
- Cenâb-ı Hak hayrı Cüz'iyi kullanmaz ki altından şerri külli zuhur eder diye.
- İrade-i teklifiye irade-i tekviniyenin zuhuru içindir. İrade-i teklifiye irade-i tekviniyenin aynı ise o adam saiddir, değilse şakîdir.⁷⁴
- “İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn” irade-i cüziyyeyi silmiş süpürmüştür.
- Arifler için irade-i cüziyyeyi tasdik (var demek) küfürdür. Mahcuplar (perdelenmişler) içinde irade-i cüziyyeyi ademi tasdik (yok demek) küfürdür.
- Ayete bakılırsa Allah **“kün!”** demedi, bir şeye ol demesini murad ettiği anda olur.
- İrade-i külliyyenin efradı beşerde zuhuruna o ferdin irade-i cüz'iyesi denir.⁷⁵

İSİM KOYMA

şidi İsmail Fakirullah kaddese'llâhü sırrahu'l azîz:

“Cebir meselesi; kâmile nisbetle mahz-ı kemal ve ihtiyar meselesi; kâmile noksanlıktır. Kezalik ihtiyar meselesi; nakısa nisbetle aynı kemal ve cebir meselesi nakısa mahz-ı hatadır.” demiştir.

Üstâd Abdülâziz Mecdi Efendi de:

“İradeyi inkâr avam için, ikrâr da havas için küfürdür.” buyururlardı..

⁷⁴ İrade-i teklifiye: İnsanın cüz-i iradesi

İrade-i tekviniye: Allah Teâlâ'nın yaratmasındaki iradesi

⁷⁵ Nevres Bey rivayetiyle Sadık Bey'den, lâkin söyle-yeni meçhul

- Herşeyin ismi âlîsini bil, babanın verdiği isimle çağır.⁷⁶

- Hoca Hüsnü Efendi huzura girdiğinde Azizimiz Efendimiz

“Adın ne?” buyururlar. Hoca Hüsnü Efendi de **“hangi adımı soruyorsunuz?”** der.

“Senin kaç adın var.” buyururlar. O da;

“Bir anamın, babamın koyduğu ad var, bir de hakikat adım var,” deyince öyle ise

“...” ayetine bir mana ver.” O da bir mana verir. Efendimiz

“Ooo sen buna mana veremedin, öyle ise hakikat ismini de bilemezsin” buyururlar.⁷⁷

- Cihangirli Hasan Efendi anlattılar;

Bir gün huzura girdim. Abdülkadir Belhi Efendi Hazretleri de huzurda idiler. Fakiri göstererek,

“Bu bizim ihvânımızdır. Bak omuzu toz olmuş, silkiverin.” buyurdular. Abdülkadir Hazretleri de

---

⁷⁶ Mürşidin verdiği isme itibar etmenin önemi anlatılmıştır. Harflerin sırları nedeniyle, ismin değişmesi kaderide değiştirir.

⁷⁷ Ali Usta, Şeyh Şerâfeddin Bingöl kuddise sırruhu'l aziz Efendiye;

“Senin de böyle bir hassan yok mu Şeyhim?” dedim.

“Var,” dedi.

“Nakşibendî meclislerine, bizi anarak diz çökmüş herkese şefaet etmek; ikincisi çocuklara Levh-i Mahfuz'da kayıtlı olan isimlerini vermek; üçüncüsü bana ait olan müridanın ömrünü eksik veya ziyade etmek yetkileri, bana verilmiştir.” (Ali Usta'nın Hatıraları)

silkdiler. Sonra Abdülkadir Hazretlerine

“İsminiz nedir?” diye sordular. Abdülkadir cevabını alınca

“Abe benim ismim de Abdullah'dır buyurdular.

- Avni Beyin biraderi Selim Beyefendi'den rivayetle;

- Vahidül ehad'in arzu ve iradesine muhalif hiçbir şeyi istemem ve kabul etmem.

İSMAİL HAKKI BURSEVİ

- Bursa'yı teşriflerinde tekmil ervahı evliya kendilerini ziyarete gelmiştir, en sonda Ruhulbeyan sahibi, İsmail Hakkı Hazretleri gelmişler.

- Bursalı İsmail Hakkı Hazretleri Allah ile çok uğraştı, nihayet **“kul küllün min indillâh ...”** ⁷⁸ dedi, işin içinden çıktı buyurdular.

- İsmail Hakkı Hazretlerinin şeyhi, Osman Atpazarî rihletleri zamanında, İsmail Hakkı Hazretlerini yanlarına çağırarak;

“Kalbimi yokladım, -senin kalbin gibi kalbimi dolduran bulamadım, nefesimi sana veriyorum.” buyurarak dillerini çıkarmışlar, İsmail Hakkı Hazretleri öpmüşler, göçmüşler.

İŞ-VAZİFE

- Vazifeyi yaparken **“Ya Rabbi, sana hizmet ediyorum.”** demeli.

- Vazifeniz başında benden size selam getirip de bir şey teklif ederlerse yapmayınız.

---

⁷⁸ Nisa,78; “Her şey Allah katındandır.”

110 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

- Hilâfet, ya sahîhun neseb-i bi'l istihkak,⁷⁹ ya bâat-ı âmme ve tâmme⁸⁰, ya da kahr'ı galebe⁸¹ ile istihlâf⁸² olunur. Yavuz Selim Han'da bu üçü de tahakkuk etmiştir.

KABİR HALLERİ

- Onların cesetleri - emr olunduğu gibi - kabirlerinde kırk sabah kalırlar.

KADER

- Zahiren kaderiyyun, batinen ceberriyyun ol.

- “Allah'ın senin dinine (kaderine) yazdığı şeyin men'ine Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem bile kadir değildir.”

- Bu niçin böyle oldu, bu böyle olmalıydı, gibi sözler caiz değildir. Çünkü bundan Allah Teâlâ'ya akıl öğretmek çıkar.

“Asâ en yekrehû şey 'en fe-hüve hayrun leküm. Ve asâ en tuhibbû şey'en fe-hüve şerrun leküm”.⁸³

- “İhtimal ki hoşlanmadığınız şey sizin iyiliğinizdir. Ve ihtimal ki sevdiğiniz bir şey sizin kötülüğünüzedir.” de vâki olur buyurdular. Hem haz etmezsin hem de hakkında şerdir.

---

⁷⁹ Doğru (hakiki) nesebe (soya) göre kazanmak suretiyle

⁸⁰ Kamunun tamamının bağıllık ve îtimâdını bildirmesi

⁸¹ Zor kullanarak üstün gelmek

⁸² Birinin yerine geçmek, halef olmak

⁸³ Bakara, 216

• Bir gün Mecdi Efendi'ye rast geldim. **"Efendi harp olacak mı?"** dedim.

"Sulh istiyorum, harp olmasın. Sen de dua et." dedi. Ben de;

"Biz muradı Muhammediye tabiyiz, harp ve sulhtan hangisi Muhammediyenin zuhurunu mucip ise ona talibiz." dedim.

"Allah benimle kedi ile oynar gibi oynar."⁸⁴

• Yaptığınız kabahati kimseye söylemeyiniz. Hüküm giyer, çünkü şahit oluyor.

• Abdülmecid Sivasî Hazretleri buyurdu ki; **"Kadiri anlamayınca kader anlaşılmaz, kadir anlanınca da kader mestur kalır."**

• Ahmed Amîş Efendinin huzurlarında, sabık mabeyn kâtiplerinden biri, bir de sabık mebus bulunuyordu. Mabeyn kâtibi olan zat, halkın halinden ve sefaletinden şikâyet edince; hazret:

"Vaktiyle sen Sultan Hamidin sarayında her gün tatlılar yer ve nimetler içinde yüzerken; halkın bu türlü şikâyetlerini duymuyordun; Hâlbuki şikâyetle bahsettiğin bu sefaletler, bu sıkıntılar o zamanlarda da vardı Vaktaki halk içine karıştın, sen de feryada başladın. Onun için duyurmak istediklerini de şimdi duymazlar. Ve isteseler de bir şey yapamazlar."

buyurdular ve ilâve ettiler:

• **"Ortalık çok bozulduysa çok düzelecek;**

---

⁸⁴ Ahmed Tahir Marâşî şu şekilde söylerdi. (Allah benimle, kedinin fare ile oynadığı gibi oynar; şeklidir. Oynar oynar sonra ne yapar?... yer).

çabuk bozulduysa çabuk düzelecektir.”⁸⁵

KADIN

- Kadınlar ilaç, sağlık vermek üzere tarafı risaletten memurlardır.⁸⁶

- Huzurlarına inabe (tevbe alıp ihvân) olmak üzere gelen 14-15 yaşlarında bir kıza salatu selam getir, istiğfar getir, Kur'an oku. Sokak üzerindeki odada okuma, dışarıdan geçenler sesini duymasın, buyurdu.

- Kadınla muamelen üç şey iledir. İdare, mudara, dubara.

- **“Türbeye gelen kadınlara dikkat ediyor musun, onların içinde erkekleri vardır, onlara iyi dikkat et.”**

KARI-KOCA

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

“Lüzum nasıl olup da hareminizle (eşinizden) ayrılırsanız diğer bir ere varıncaya kadar; ere vardiktan sonra sizdeki rahatı bulamazsa, onun kadar rahat ettirecek derecede yardım etmeye mecbursunuz.”

KELİME-İ TEVHİD

- Yetmişbin kelime-i tevhid imansız gitmiş adamın imanını kurtarır.

---

⁸⁵ Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

“Ey sıkıntı, şiddetlen, açılırsın.” Şihâbu'l Ahbâr, 495

⁸⁶ Allah Teâlâ ve Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem tarafından görevlidirler.

• “La ilahe illallah daki ilah, şağil manasıdır.”

• Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Ben size şimdi La ilahe illallah'ın Türkçesini söyleyeceğim. “Yoktur, vardır, yoktur vardır; yoktur vardır. Öyle de anlar be” buyurdular.

• Göztepe müezzini'nden rivayetle;

“Çan sesini işittiğiniz zaman “ **Rabbena lâ tüzîğ kulûbunâ ba'de iz hedeytenâ ve heb lenâ min ledünke rahme. İnneke ente'l-vehhâb .**”⁸⁷deyiniz.

KERÂMET

• Hafız Eşref Efendi'den rivayetle;

“Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden bana gelinceye kadar bu tecelliye kimse mazhar olup erişmedi, ben Rahmanirrahim tecelisine mazharım. Benden şer beklemeyiniz.”

Hasan! Eğer şeriatımız müsaade edeydi, sana kendimi şu havlunun üzerinde gösterirdim.

• Rıza Beyefendi'den rivayetle;

“Efendi Hazretlerinin köylerinin civarında Balımcık Sultan namında bir zat yatarmış. Bir harb vukuunda eli kılıçlı olarak görülürmüş ve türbesinde bulunan ibrik akşamdan doldurulur, sabahleyin boş bulunurmuş.” Hazreti Aziz'e arz etmiş.

“Dur bakalım ulan.” buyurmuşlar. Ve iki mübarek parmakları ile iki kaşlarının arasını tutarak bir lahza tevekkuftan sonra **“Haa ulan, büyük zat-**

---

⁸⁷ Âl-i İmran, 9; **“Rabbimiz! Doğrusu geleceği şüphe götürmeyen günde, insanları toplayacak olan sensin. Şüphesiz Allah verdiği sözden caymaz.”**

mış.” buyurdular.

- Bir veli Hazreti İsa aleyhisselâm kademine varınca kendisine maide-i İsa (sofrası) iner. Bana da filan mahalde indi, lakin inen maideyi sana söylemem yalnız çift olsun.

- Hoca Efendimizden rivayetle;

Fatih için; “Kırk sene huzuru ruhu ile güleştim (güreştim), en nihayet bana muti oldu.” buyurdular.

- **“Ehlullah yanında kerametlerin ecelli ve âzami taatlerle telezzüz etmektir; halvette ve kesrette ve her nefeste hazır olup, Allahı zikrelemek kerametlerdendir.”**

- **“Varidat gelip inşirah hâsıl olduğca; vakar ve sekineti ziyade olup, edep ve hayâ üzerine olmak keramattandır.”**

- **“Cemii ahvalde Allahü taâlâdan razı olmak keramattandır.”**

- **“Yoksa mücerret hark-ı âdet zuhur eylemek keramet değildir; zira tasavvuf ehli mahcup-tur.”**

- Ahmed Amîş Efendi, “Beni bu türbenin türbedârı zannederler, oysaki biz bütün bu âlemin türbedârıyız” buyururdu.

- Bakkal dükkânında duruyordum. Bir meczûb bana 'Ahmed' diyerek elime bir metelik koydu. **'Sıkı tut'** dedi. Hayatımda bu cihetle parasız kalmadım.

KIYAMET

- Kuşadalı Efendimizden;

Kıyamet yaklaştıkça enbiya varisleri bulunan evliya gittikçe makamları münhal kalır gitgide yal-

nız varisi Muhammedi kalınca ve ona da biat eden bulunmayınca alâmet-i kübrayı kıyamet yer yer başlar, buyurmuştur.

KİBİR

- Birinci senede imam, ikincide tamam, üçüncüde kalpaklı yuvan, dördüncüde bir kalbur saman olmayın.⁸⁸
- Nezâfeti şer'iyenin haricindeki nezâfetten Allah'a sığınırım.⁸⁹
- Tenezzül ayn-ı terakkidir.⁹⁰

KİTAP

- Her alınan kitabın üç defa okunmak hakkı vardır.
- “Yüksek hakikatlere ulaşmayı kastederek: “Bu iş kitapla olmaz, fakat kitapsız da olmaz.”

KULLUK

- “**Va'büd Rabbeke hattâ ye'tiyeke'l-yakîn.**”⁹¹ Sana yâkin gelinceye kadar ibadet et, yakın gelince kendisi eder.
- Güneş yevmi kıyamette cehenneme gidecektir. Çünkü güneşe tapanlar Allah'sız kalmاسın buyurdular.

---

⁸⁸ Zamanla hallerin adileşeceği bildiriliyor.

⁸⁹ Nezafet; temizlik-gösteriş

Burada bahsedilen şeriâtın emretmediği temizlik bile olsa şerrinden Allah Teâlâ'ya sığınırım.

⁹⁰ Kibirden kurtulmak terakkinin kendisidir.

⁹¹ Hicr, 99

- Yapmakla yapmamakda muhayyer bırakıldığıımız bir şey de yapmamayı tercih ediniz.

- Kadızâde Ömer'ül Halveti Hazretleri buyurmuşlar ki;

“Ahmed, Ahmed! rûbubiyetin ubudiyetin rûbubiyetine mani olmasın.”

- Allah benden razı olmasaydı beni dünyaya getirmezdi. Ben Allah'tan razı olmalıyım.

- Yokuşu severim, inişi sevmem.

KUR'ÂN-I KERİM

- Bir gün Kur'an okuyorlardı.

“Ben âlimim siz de Kur'an okursunuz amma benim gibi değil, ben okurum, mefhumu gözümün önünden geçer.” buyurdular.

- Hatim, fatihanın aynıdır.

- Saadeteyn arasındaki şekavete(iki mutluluk arasında kötülüğ), şekaveteyn arasındaki saadete itibar yoktur.

- Çok Kur'an okuyan bunamaz.

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

“Namazda okunan Kur'an'ın her harfi için (her kelimesi) yüz sevap, namaz haricinde abdestli okunan Kur'an'ın her kelimesi için elli sevap, namaz haricinde abdestsiz okunan Kur'an'ın her kelimesi için yirmibeş sevap verilir.” buyurdular (Hadis).

- Bir gün Hazreti Azizimizi ziyarette gelen bir hanım, Efendimizi Kur'an okurken gördüklerinde,

“Efendim, ne zaman gelsem sizi Kur'an okurken buluyorum.” demiş. Azizimiz de;

“Hanım, ben başka kitapları da okudum, aradığımı bunda buldum.” buyururlar.

- Evliyaullahtan bir zat Kur'an tilaveti yüzünden mazhar-ı velayet olmuş. Sonra gözleri âmâ târi olmuş, ne vakit Kur'an okurlarsa gözleri açılır, hitamında (bitiminde) yine kapanırmış.

- Kur'an-ı kapatırken **“Yarabbi, cümle Ümmeti Muhammed ile beraber ilmiyle amel eyle.”** diye dua etmeli.

- “Kur'an-ı Kerim'de bazı kelimat (kelimeler) vardır ki takdim tehir (öne ve sona alınarak) okunursa manayı hakikat zuhur eder. Bazan harfi takdim ve tehiri icap eder. Bunu arif bilir.

- Abdül Gani bin İsmail En Nablusi Hazretlerinin⁹² huzurunda bir hafız Kur'an okudu.

“Gel öbür tarafa geçelim bir de ben okuyayım” buyururlar. Kur'an başlayınca akmakta olan dere durup yükselmeye başlar. Hoca Efendimiz rivayetiyle Hazreti Azizimiz Sultanımız

- **“Ya dünya ahdümü men hademeni”**⁹³ ke-

---

⁹² Abdülgani bin İsmail En Nablusi kaddese'llâhü sırâhu'l azîz; 1670-1730 yılları arasında yaşamış olup kabirleri Şam'da bulunmaktadır. Sultan'ın 194 adet eseri bilinmektedir. Ukud ül-lû'lüyye fî Tarik is sadet il Mevleviye adlı eserin sahibi olup Müstekimzade Süleyman Saadet tarafından tercüme edilen eseri Ankara Milli Kütüphane'de HK Mf 1994 - 292 kayıt no ile bulunmaktadır.

⁹³ يا دنيا اخدمنى من خدمنى و تعبني يا دنيا من خدمك

“Ey dünya bana hizmet edene sende hizmet et. Ve ey dünya sana hizmet edeni bitkin düşür.” (Şihâbü'l Ahbâr, 876)

118 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

lami kudsisini bazan **“lehdümü men hademeni”**⁹⁴ diye buyururlarmış.

- Kur'an okurken veya salavât-ı şerife getirirken nefesiniz kesildiği zaman, içeriye yutkunduktan sonra nefes alınız.
- Kabire toprak atılırken, Sûre-i Rahmân'ı okuyunuz.⁹⁵

KUTSAL MEKÂNLAR

- Medine'de ölün, Medine'de oturmayın, çünkü (durdukça insan için bu yerler) adileşiyor.

LATİFE-ŞAKA

- “Kuşadalı Efendimiz ihvânla latifeyi severlerdi ve bana benzerlerdi” buyurarak ve ellerini göğüslerine götürerek **“Kuş baba, kuş baba”** buyururlardı.
- Necip Beyefendi'den rivayetle;
Birkaç defa (Ahmed Amîş Efendime) tesadüf ettim. Kuşadalı Efendimizden bahis buyururlarken **“Kuş baba”** derler ve bensiz sayha iderlerdi.

MARİFET

- Marifet Hakdan razı olmaktır.

---

⁹⁴ Ahmed Amîş Efendi “Bize hizmet edene de dünya hizmet eder”

Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

“Allah Teâlâ'nın sultanına ihanet edene Allah Teâlâ'da ihanet eder, Allah Teâlâ'nın sultanına ikram edene Allah Teâlâ da ikram eder.” Şihâbu'l Ahbar, 294; A. Hanbel Müsned, V-42-49

⁹⁵ Allah Teâlâ cennette Rahman Sûresi'ni okuyacaktır.

• Ve ma'rifet ehli eşyanın ilmi ne üzerine ise hakikatle bilmiş ve görmüştür. Mahbûb şânında buyurur:

[Kul] hel yestevîllezîne yalemûne vellezîne lâ yalemûn. Ulâike humul muflihûn. ⁹⁶

• Ve humul mühtedûn. ⁹⁷

Lâ havlun aleyhim ve lâ humyahzenûn. ⁹⁸

İnne ibâdî leyse leke aleyhim sultân. ⁹⁹

Ve alleme Âdemelesmâe kullehâ. ¹⁰⁰ Ve nice bunun gibi âyât [âyetler] demiştir. İmdi tasarrufa mail olanlardan [meyledenlerden] olmayasın!

Kellâ innehum an Rabbihim yevmeizin lemah-cûbûn. Sümme innehum lesâlülcahîm. ¹⁰¹

Ve ma'rifet ehli şânında buyurur:

Ma'siyetullâhi illâ biinâyetillah ve lâ kuvvete alâ tâ'âtillâh illâ bitevfîkillâh. ¹⁰²

MEKÂN

---

⁹⁶ Zümer, 7 “ De ki: «Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri öğüt alırlar.”

⁹⁷ En'am, 82; “Onlar doğru yoldadırlar.”

⁹⁸ Bakara, 262; “Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”

⁹⁹ İsra, 65; “Doğrusu Benim mümin kullarım üzerinde senin bir hâkimiyetin olamaz. Rabbin vekil olarak yeter.”

¹⁰⁰ Bakara, 31 “ Ve Âdem’e bütün isimleri öğretti,”

¹⁰¹ Mutaffifin, 15-16; “Hayır; doğrusu onlar o gün, Rablerinden yoksun kalacaklardır. Sonra onlar, şüphesiz, cehenneme gireceklerdir.”

¹⁰² “Ancak Allah Teâlâ'nın inayeti ile günah işlenir ve ancak Allah Teâlâ'nın muvaffak kılması ile Allah Teâlâ'ya taate güç yeter.”

- Fatih, İstanbul'un Medinesi'dir.

MELEK VE ŞEYTAN

- İyi bir iş yaparsan vücud giyer, o senin hadimin olur, O melaikedir. Fenâ bir iş yaparsan, o vücud giyer, o senin zebanindir.
- Melaikenin avamı, insanların havassına hadimdir. Melaikenin, havassı, hassül havassı insanların hassül haslarına hadimdir. İnsanların hasları, evliyaullah, hassül hasları enbiyaullahtır. Melaikenin hassül hasları Cebrail, Mikail, İsrail, Azrail'dir.

MÜJDELER

- Ahmed Amîş Efendi;
İbrahim aleyhisselâm ile müşerref olduğumda uzun zaman yaşayacağımı tebşir buyurdular.

MÜRŞİD-İ KÂMİL

- Mürşidin vazifesi müridini küfür ve iman ve havf ve reca kaydından kurtarmaktır.
- Mürşide mülaki olmayanlar şeriatın tarifi veçhile kızgın sacda kalırlar, mürşide mülaki olanlar rahat kalırlar.
- Bizim fabrikaya düşen paslı demir bile olsa 24 ayar altın ederiz. Bazan bakırın üstüne bir altın cila vurur altın ayarında kullanırız. Gelen domuz ise tuzlamız vardır, oraya atar mürûr-ı eyyam (zamanla) ile tuz olup her yemeğe çeşni verir.
- Biz bir binayı tamir ederken kiremitlerini sallamayız.
- Kuşadalı Efendimizden;
- Altın sırrı velayet, gümüş sırrı nübüvve

işarettir.¹⁰³

- Mürşidin el ayası da sırrı zattır.¹⁰⁴ Mürşit, salikin teşriini muhafaza içindir buyurmuştur.

- Dağı dağ, taşı taş gördükçe bir şeyhe muhtaçsın.

- Şu şöyle olsun, bu böyle olsun dan kurtulancaya kadar şeyhe muhtaçsın.

- Kendinle konuşancaya kadar şeyhe muhtaçsın.

- Ahmed Amîş Efendi'nin müritlerinden birisi, keşfinin açılması, bazı hakikatlere erdirilmesi hususlarında kendisine yalvarır, hattâ iz'âç edermiş. Bir gün yine böyle yapınca:

“Karıştırmakta olduğu helvaya ne zaman şeker konulacağını helvacı bilir.”

demiştir.¹⁰⁵

- Onların kabulü herşeyden âlâdır. Asıl bah-tiyarlık odur.

- Damad Hasan Efendi için bir gün de “mürşid değildir, mürşid muavinidir.” (Sebebi için) Hasan Efendi hazretleri cem'iyyete nail olmuşlar, tenezzül etmemişler. (Cem-fark)

- Efendi Hazretleri bir gün Hazreti Azizimiz Sultanımız Efendimize;

---

¹⁰³ Bkz: Futuhat-ı Mekkiyede açıklaması vardır. İsmail Fenni, Vahdet-i Vücut ve İbn Arabî, İnsan Yay. İstanbul, 1991

¹⁰⁴ Mürşidin elinin içini öpmek levhi mahfuzu öpmektir, derler.

¹⁰⁵ Bu suretle bu işin zamanla, fakat zorlamakla değil, ancak Allah Teâlâ'nın takdiri ve iradesiyle olacağını anlatmak istemiştir.

“Efendim, sizin karşınıza günde bu kadar zevat gelir, onların ne âhlakta, ne halde olduğunu nasıl anlarsınız? Gülmüşler de;

“Onlar kendilerini bana anlatır.” buyurmuşlar.

• İnsanların bazıları, kendilerini kurtarmadan başkalarını kurtarmaya kalkışıyor.

MUHABBET (SEVGİ)

• Tilâvet-i Kur'an, musâhabeti-l ihvân, mülâkatı'r-rahmân.¹⁰⁶

• “Üzkürullaha inde külli hacerin ve şecerin”¹⁰⁷ Zaman, mekân, ihvân.

• Her şeyin muhabbeti fenâ bulur, mürşid muhabbeti fenâ bulmaz, gittikçe artar.

• Benim ihvânımı seven, bendendir.

• Yüzbaşı Hilmi Beyefendi'den rivayetle;

Üçüncü defa ziyaretlerine gittiğimde kalbimden “Ben mürşid-i kâmil istiyorum. Beni kabul et.”

diyordum.

“Sen mürşid istiyorsan ben de seni kabul ettim. Şimdi ayaklarını omuzuna vur, git.” buyurdular.

• Aziz Sultan Efendi Hazretlerine “Bana kavuştuğuna şükür eder misin?” buyururlar.

“Ederim efendim”,

“Bana kavuşmasaydın ve senin halin ne olurdu?”

• Kâmilin kabulü, şefaati hâceye nailiyettir.

---

¹⁰⁶ İnsan, Kur'ân-ı Kerim'i okumaya, arkadaşıyla sohbet etmeye ve Allah Teâlâ ile konuşmaya doyamaz.

¹⁰⁷ Her taşın ve ağacın altında Allah Teâlâ'yı zikredin.

(kavuşmak)

- Bir gün muhabbet hakkında kalbimde hâsıl olan akideyi taşıyarak huzura girdiğimde muhabbet ziyade noksan kabul eder. ... ille'l-meveddete fı'l-kurbâ¹⁰⁸ buyurdular.

- Hoca Efendimiz Hazretleri hâkim iken Azizimiz Sultanımız Hazretlerinin haki paylerine yüz sürüp biraz hediye takdim ederler. Mehmed Efendimiz Hazretlerine **“Bunu kim gönderdi?”** buyurdular. O da

“Efendim, ihvândan hâkim Ahmed kulunuz.” der.

“Sen onlara selam yaz, dikkat et Kuşadalının gülleridir.” buyurdular.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Yine günlerde bir gün mektep arkadaşlarımdan Remzi isminde biri var idi. Kendisi Nakşibendi Halidi tarikina intisap etmiş idi. Bir gün bu zat

“Seni şeyhime götürüyim gelir misin?” dedi gidelim dedim. Tekkeye gittik bizi o tarika mensup olmadığımız için zikirlerine sokmadılar. Hariçte zikir hitame erinceye kadar bekledik. Bir günde Remzi'ye bu haftada;

“Benim şeyhime gidelim dedim” muvafakat etti. Her ikimiz huzura vardığımızda hazret bana hitaben

“Muhabbet iki türlüdür; birisi, hiç bir itiraz ve illet kabul etmeyen muhabbetirki lillâ fillâh sırf Hakk için muhabbettir. Bu Allah Teâlâ'nın Ya Ve-

---

¹⁰⁸ Şûra, 23; “Ey Muhammed! De ki: Ben sizden buna karşı, yakınlarla sevgiden başka bir ücret istemem.”

dud isminden alınmıştır. Ehlullah buna meveddeti hakikiyede derler. Diğerleri sadece muhabbettirki her türlü avariza maruzdur, illet peyda eder. Mesela: Sevgilisinde gördüğü ve beğendiği her hangi bir şeyin zavaliyle o muhabbette mahkumi inkirazdır. Birinin hüsnüne, parasına veya mansıbına muhabbet.... . gibi bunlardan her hangi birinin zevaliyle muhabbete arıza gelmiş olur ki, bu kısım muhabbet doğru değildir.”

Sonra bana dönerek

“Sen zanneder misin ki senin muhabbetin gibi herkeste seni öylece seviyor. Bu öyle değildir. Aldanmağa gelmez” buyurdular, nitekim o arkadaş ile muhabbetimiz bundan ileri gidemedi o benden bende ondan uzaklaştık.

- “Her şeyin başı Ehl-i Beyt’ e muhabbetidir.”

- Duaların en hayırlısı nedir? diye sorulduğunda şöyle buyurdular:

- “Yarabbi bizi Ehl-i Beyt kapısından ayırma.”

- (Dilekleriniz olursa) “Hazreti Fatıma radiyallahü anha Anamız’dan dileyin. O çok merhametlidir. Kendisinden niyaz edileni geri çevirmez.”

- “Mustafâ’yı, Murtezâ’yı bir bilmeyen azabtan kurtulamaz.”

- “Aynada baktım özüme, Ali göründü gözüme”

- Gittiğiniz yerde, gönül safâsı bulabiliyorsanız oraya devam ediniz. Gittiğiniz yer burası dahi olsa, gönül safâsı bulamıyorsanız sizin için buraya gelmenin bir faydası yoktur!

- Muhabbette fâni olan, vuslatta bâki olur.

- “Bu yolun sermayesi kuru muhabbettir. Muhabbetin yaşı da olur mu? Olur ya! Tarikat şeyhlerini görmüyor musun?”

NAMAZ

- “Ben, namazdan ziyade namaz kılını se-
verim.”¹⁰⁹

- Cemaatle namaz kılarken imam cehren okursa dinleyiniz, cehren okumuyorsa kendi virdinizle meşgul olunuz.

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün abdest almışlardı. Kurulanmadılar

“Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem bazen böyle yaparlardı” buyurdular.

- Hayye ale's-salâh mü'minleri salâta, hayye ale'l-felah münkirleri felâha davettir.

- Namaz kıldıktan sonra seccadeyi kaldırma-
yınız, gelecek namazı kılana kadar namaz kılınmış
gibi sevap yazılır.

- Hakikatte salât insan-ı kâmile bir tek sec-
deden ibarettir. O secde ruhun ruhu âzâmâ inki-
yadından ibarettir.

- Elestü birabbiküm de ruhun “belâ'sını bu-
rada izhardan ibarettir.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Günlerde bir gün hazreti, odasında namaz kılarken gördüm. Yaşının ihtiyar olması iktizası olarak odasında oturak, namaz kılıyorlardı. Odada

---

¹⁰⁹ Bu söz Ebû Tâlib radiyallâhü anh'e aittir. Çünkü imanını açıklayınca sorun çıkacağından bu şekil ifadele-
re mecbur kalıyordu. (Hazırlayan)

başka kimse yok idi. Özendim. Arkada müsait bir yer bularak, kendiine iktida eyledim. Beraberce oturak namaz kıldık. Ba'dessalam enseme hafifçe vurarak iltifat etti.

“Sen gençsin kıyamda rükûda vaki hareketleri emr olunduğu gibi ayakta yapacak idin” buyurdular. Bende cevaben;

“Efendim oturak namazına özendimde, sana iktida eyledi dedim.”

Birşey demedi.

• **Namazı kılmazsan işine şeytan, kıalarsan Rahman karışır.**

• Velînin namazında, Hakk ile arasındaki hâil (perde) kalkar. Hakk ile karşı karşıya, şühûda gelir. Bu şühûd da mutlaka namazda olur.

RABİTA

• Kuşadalı Efendimizden;

Rabita rabita derler, Hakdan gafil olmamak demektir.

• Kuşadalı Efendimizden;

“Ahirete intikal etmiş mürşide rabita olmaz, eğer olsaydı Resul Efendimizden başkasına olmazdı.”

• Huzurda teveccüh olmaz.

• Asıl rabita şeyhinin uluhiyyetini tasdiktir.

• Nevres Bey'den;

Bir gün Hazret-i Aziz ile birlikte giderken yolda bir küçük çocuğa rast geldik. Hazret dillerini çıkarak çocuğa **“bööh”** buyurdular. Çocuk da adını dedi. O zaman;

“Hazret-i Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz **“Bazan çocuklara dillerini çıkarırlardı,**

böylelikle çocuğa rabita verirlerdi.” buyurdular.¹¹⁰

- Hammamî Tevfik Efendi Azizimizin müridanından birine rabita halinde giderken semavat münkeşif olmuş, rabitadan gaflet etmiş huzura girdiğinde **“Siz rabıtayı şerifeyi bir temaşaya feda ettiniz.”** buyurmuşlar.

- **Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem**

“Ahmed’in mim’i kalkarsa “Ehad” olur. O vakit

bir olur. احمد (Ahmed) = احد (Ehad)

Mim kalkar mı?

Kalkar a. O vakit sen kalmazsın! Fakat bununla vücudunün kalkması lâzım gelmez; vücudunla beraber sen kalmazsın. O vakit sen’de mahfi olan kim olduğunu bilirsin.” buyurdular.

- “Tuz iki madenden mürekkeptir. Her birisi ayrı ayrı alınırsa öldürücü birer zehir oldukları halde, ikisinin birden alınması öyle değildir, bilâkis faydayı muciptir.” diyen bir doktora karşı:

“Allah (Celle celâlühû) ile Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) de öyledir,” buyurmuşlardır.

- **(Lâ tükeddimu beyne yedeyillahi verresul)¹¹¹** ayeti celilesi Allah ile Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemi tefrik etmeyiniz manasıdır.

---

¹¹⁰ Albert Einstein (14 Mart 1879 - 18 Nisan 1955), Yahudi asıllı Alman teorik fizikçi. Dilini çıkarmış olduğu fotoğrafından çıkarmamız gereken çok manalar var demektir.

¹¹¹ **“Ey iman edenler! Allah’ın ve Resûlünün önüne geçmeyin. Allah’tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.”** (Hucurat, 1)

- Ravza-i Mutahhara'yı ziyaretle namaz kıldım. Dua ediyordum. Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz sağ tarafımdan zuhur ile şu ayeti kelimeyi okuduklarını işittim;

“velâ tes'elnî ma leyse leke bihi ilmün” ¹¹²

- Kuşadalı Efendimizden;

Şeyhimin mertebesi **Hakk**, Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin **Hayy**, Allah'ın mertebesi **Hu**'dur, buyurmuş.

- Bir yere giderken **“Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz Mekke'den Medine'ye hicret buyurdıkları gibi hicret ediyorum”**, deyiniz.

- Evden çıkarken hicrete niyet ediniz. (Naim Bey Rivayetiyle) Efendimiz'e ubudiyetine,

- Diğer verese-i enbiya kendi müridlerini daire-i mezuniyetleri kadar terakki ettirirler. Varisi Muhammed'e hudud yoktur. (Son yoktur.)

- İnnî le-ecidü nefessu 'r-rahmân min kibelî 'l-“Yemen Hazreti Muhammedin kâ'bına halel vermez.”

- Türbede bir gün Sakal-ı Şerif ziyaret edilirken salat ü selam esnasında;

“Medine'ye gidip Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellemi toprağın altında aramayınız”.

- Medine'de minber ile mihrap arasından teveccüh ettiğinde Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz zuhur buyururup ve bazı iltifatlarda bulunurlar. Hazreti Azizimiz de kendilerinden üç şey sual buyururlar. Birisi Uame

---

¹¹² (Hûd, 46), “ Öyleyse bilmediğin şeyi benden isteme.”

Kareni ile mülakatlarıdır. Hakikatinde sual buyurmuşlar; O benim velayet-i âmmeme kadehimiz gibidir, buyururlar.

- Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem muhabbet vâcipdir. Eğer Resûl'ümüze muhabbet aşk derecesini bulursa, o vakit İnsan benim gizli hazinem, ben insanın gizli hazinesiğim hadîsi vardır, onun sırrı tahakkuk eder.

- Her saadetimiz Resûl-i Ekrem'e muhabbetimizledir.

- Her velînin kemâli, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi anlayışı nisbetindedir.

- **"RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEM ALLAH'IN HAREM DAİRESİDİR."**

RESİM

- Eski peygamberler zamanında ümmetleri kendilerini unutmamak için resimleri yapıyordu. Fakat Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem bunu men etti. Çünkü Ümmeti Muhammed'den bir adam eğer çalışırsa her istediği peygamber kendisine temessül eder, görünür ve peygamberin kendisi ile görüşür. O halde resme hacet kalmaz.

RIZIK

- Nasib olursa, nasibini yer altında da bulur.
- Bak, sana kısaca söyleyeyim: **"Allahü latifün biibâdihi yerzüku men yeşâ"**. Ama rızık, yalnız yemek değildir. Söylemek, dinlemek, görmek, oturmak, yatmak vs. hepsi rızıktır.

- Vali ismi, Esmâ-i Hüsnâ'dandır. Vali, halka hizmetle mükelleftir. Rızık sıkıntısı çekmekten berîdir.

RICÂL-İ GAYB

- Allah'ın öyle nedimleri vardır ki, Muhammed'den dahi gizlidir.
- Allah'ın öyle kulları vardır ki Allah'ın üzerine yemin verseler, behemehâl Allah onların yemini icra buyurur. (Kutüb-ü Sitte)
- Rical (adam) önünde kantarı ¹¹³ bulunan değildir. “ Ricâlün lâ tülhihüm ticaretün velâ bey'in an zikrillâh ...”¹¹⁴ ayeti ile tarif olunandır! Erkekten olduğu gibi kadından da olur.

RÜYA

- Rüyada öldüm. Akşam ile yatsı arası bir bahçenin arasından gidiyorum. Yolda bir hocaya rastgeldim.

“Bana ne var?” diye sordu:

“Ben de bilmem ben evden çıktım, arkamdan ağlaşıyorlardı” dedim, ayrıldık. Ben kendi kendime, **“bu ne anlayacak, ben âlemi letafette, bu âlemi kesafette”** dedim ve

“Kabrime girdim. Örtüldüm. Münker Nekir gelmedi.”

Rüyamı Efendi Hazretlerine arz ettim.

“Efendim Münker Nekir gelmedi” dedim,

“Ulan kim kime ne soracak” buyurdular.

- Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin

---

¹¹³ Argoda “tenasül uzvu”

¹¹⁴ Nûr, 37; “Bunları ne ticaret, ne de alış veriş Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıko-
yar.

göründüğü rüyanın sahibi Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemdir, onu kimse tefsir edemez.

- Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizi rüyada gören münkir ise müslim, fâsik ise salih, salih ise evliyaya terakki eder, mülhak olur.

SAĞLIK

- Kuşadalı Efendimizden;
Şifayı ilaçdan değil anda mütecelli olan Hakk’dan beklemeli.

- Bir gün Baharcı Mustafa Efendi ile birlikte huzura girdik. Hazreti Aziz biraz vücutça rahatsız görünüyorlardı. Mustafa Efendi;

“Efendim vücutça biraz hoşluk var galiba” dedi.
Hazreti Aziz üç defa

“Mustafa, sen Allah'ın işine karışma.” buyurdular.

- Hastayı sık ziyaret ediniz, yanında çok durmayınız. Kendisine hissettirmeden okuyup alnını okşayarak çıkınız.

- **“Kalb safası, beden hafifliği iste.”**

SAVAŞ

- Gümüşsuyu Askerî Hastanesi, Baştabibliğinden emekli, Albay Doktor Hamdi Hızalan Bey, Ahmed Amîş Efendi’den naklen anlatıyor:

Edirnekapi dışında kabri bulunan Bekir Niğdevî’nin kabri yanında, Amîş Efendinin talebelelerinden **Hilmi Şanlıtop** Bey’in kabri vardır.¹¹⁵ Hilmi

---

¹¹⁵ **Albay Mehmet Hilmi Şanlıtop**, 1884 yılının başla-

rında Manastır'ın Kınalı Köyü'nde, kendisini bekleyen uzun ve zorlu yaşamdan habersiz dünyaya gözlerini açtı. Doğduğu yıllarda, Osmanlı İmparatorluğu artık gücünü iyice yitirmiş, askeri ve siyasi yönden çıkmaza girmiş durumdaydı. Türk milletinin içine düştüğü bu durumdan çıkabilmesi için vatansever gençlerden başka umudu yoktu.

Manastırlı Mehmet Hilmi de, öncelikle vatan ve millet için çalışmayı kendine ilke edinerek askerlik mesleğini seçti. 1905'te Harbiye Mektebi'nden mezun olunca Çanakkale'ye tayini çıktı. 1911'de katıldığı İtalyan Harbi, yıllar boyu sürecek **'cepheden cepheye bir ömür'** döneminin birinci adımı oldu. 1912 yılında Balkan Savaşı'nda ilk madalyasını aldı. Mecidiye Bataryası Grup Komutanı olarak katıldığı Çanakkale Savaşı sonrası, belki de bütün mücadeleyi etkileyen başarısından dolayı, biri Sultan Reşat'tan, ikisi Almanlardan olmak üzere üç madalya daha kazandı. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ardından yabancı güçlerin etkisiyle bir süre rütbeleri sökülmüş ve maaşı kesilmiş bir sivil olarak geçim derdine düştü. Zorunlu bir aradan sonra Doğu Çephesi'nde başlayan yeni dönemle birlikte önce Binbaşı olmanın, ardından **"Kırmızı Şeritli İstiklâl Madalyası"** kazanmanın onurunu yaşadı.

Kabir Baştaşında şu ibareler yazılıdır.

18 Mart 1915 Çanakkale Harbinde Fransız Büve (Bouvet) Zırhlısını Batırıp Diğerlerini Kaçmaya Mecbur Ederek Deniz Zaferini Kazanan Mecidiye Bataryasının Kahraman Komutanı Tarikatı Şabaniye Piranından Fatih Türbedârı Ahmed Amîş Efendinin Hülefa-î Bendegânından Emekli Albay Manastırlı Mehmet Hilmi ŞANLITOP Ruhü için Fatiha

22 Nisan (Pazartesi) 1946

20 Cemaziyelevvel 1365

FRANSIZ BÜVE (BOUVET) ZIRHLISININ BATIŞ HİKA-YESİ

Mecidiye tabyası Çanakkale'nin tam karşısında, Kilitbahir'deki tabyalardan biriydi. Alçak bir tepenin üstündeydi. Az ilersinde Hamidiye Tabyası; önünde, deniz düzeyinde Namazgâh tabyası vardı.

Ahmed Amîş Efendi'nin ihvanı Komutanı **Yüzbaşı Hilmi Şanlıtop**, işinin ustası, çalışkan, öğretmen ruhlu, yurtsever, sakin bir askerdi.

Balkan Savaşı'nı görmüş, kepezeliği yaşamıştı. İyi eğitilmemiş, disiplinli, bilinçsiz, bilgisiz askerin ne kadar kolay bozulduğuna, sürüye döndüğüne, utanılacak kadar bencilleştigiğine tanık olmuştu. Hurafeciliğin halkı ilkellettiğini biliyordu. Bu nedenle askerlerini her fırsattan yararlanarak aydınlatıyor, eğitiyor, onları iyi, uyanık, yurtsever, bilinçli asker yapmaya çalışıyordu.

Bu sabah Müstahkem Mevki alarm verince mürettebat üç dakikada topbaşı yapmıştı. Kaç zamandır buna çalışıyorlardı. Ama bugüne kadar hiç öylesine hızlı olmayı başaramamışlardı.

Hilmi Bey hepsine teşekkür etti, yardımcısı Teğmen Fahriye de usulca, **"Bugün akşam yemeğine irmik helvası ekleyelim.."** dedi, **"..hak etti çocuklar."**

Cebinden para vererek gereken malzemeyi aldırmasını rica etti.

Türk ordusunda karavana çok sadeydi. Fazlasına devletin gücü yetmiyordu. Asker hiç şikâyetçi olmaz, bu kadar verebilen devletine dua ederek karnını doyururdu.

İrmik helvası büyük olaydı.

Rumeli Mecidiyesi Komutanı Yüzbaşı Hilmi Şanlıtop subaylarını, yeni gelen subay adaylarını ve askerleri topladı. Son bir konuşma yaptı:

"Kardeşlerim, çocuklarım!

Bu savaş çok önemli. Burada yenilgi başka yenilgilere benzemez. Devletimiz yıkılır. Savaş çok sert geçecek. Düşman güçlü. Ama biz de çok kararlıyız. Çünkü vatanımızı savunacağız. İçinizde kendine güvenemeyen varsa, söylesin, değiştireyim. Savaş sırasında kimse yaralı ve şehitlerle uğraşmayacak. Ben ölürsem üzerime basıp geçin, işinize bakın. Yaralanırsam yine önem vermeyin. Ben de böyle yapacağım. Şehit olacaklar ve yaralanacakların yerini alacak olanlar belirlenmiştir. Başka bir şeyle ilgilenmeden görevinizi yerine getirin.”

Ölmeden savaşmayı bırakmayacaklarına yemin ettiler.

Yüzbaşı Hilmi Şanlıtop gözüne, Erenköy Koyuna çekilmeye çalışan Bouvet zırhlısını kestirdi. **SON MERMİ ONA ATILDI.** Kıl payı boşa gitti. Yüzbaşı geminin uzaklığını çok iyi hesaplamıştı.

Ah, birkaç mermi daha olsaydı!

Ama mermi taşıyan vagoncuk parçalanmış, rayı dağılmıştı. Bu topun mermileri onlarsız taşınamayacak kadar ağırdı. Topun çaresiz kalışı sıra eri Edremitli Seyit'in içine dokundu. Cephaneliğe koştu. 275 kilo ağırlığındaki dev mermi, rayın tahrip olması yüzünden cephaneliğin kapısında, kaldırıca bağlı, havada duruyordu. Daha önce 215 kiloluk mermileri kaldırmışlardı. Seyit bu güvenle, mermiyi işaret etti:

“Sırtıma verin!”

Cephaneciler, **“Bunu taşıyamazsın Seyit!”** dediler.

Taşıyamazsın ne demekti? Şu canavara benzeyen gemi kurtulacak mıydı? Top boynu bükük mü kalacaktı? Savaş heyecanı içindeydi. Sağda solda mermiler patlıyor, üzerlerine taş toprak yağıyor, yüzlerine patlayışların çakıntıları yansıyor, biri vecde gelmiş gözlerinden ip gibi yaş akarak ezan okuyordu. Seyit'in içi dolup taşı.

Bağırdı:

“Siz verin! Haydi, çabuk!”

“Hay çılgın!”

Koca mermiyi usul usul Seyit'in sırtına indirdiler. Mermiyle birlikte yere kapaklanır diye mermiyi kaldıracın askılarından ayırmadılar. Seyit iki eliyle, anasını kucaklar gibi mermiyi kavradı. Tarttı. Kemikleri zangırdadı, eklemleri ezildi, dizleri titredi. Zorlukla da olsa ayakta durabildi. Mermiyi çözdüler. Damarları çatlıyordu. Burnundan kan boşandı. Besmele çekip yürüdü, geç kalıyordu, hızlandı. Mermiyi topun asansörüne yerleştirdi.

Deli Mustafa ile Deli İbrahim bile bir olağanüstülüğe tanık olduklarını anlayarak bir köşeye sinip nefeslerini tutmuşlardı. Kanayan burnunu koluna silerek koş a koş geri döndü. Cephaneçilere de güven gelmişti. Mahzen-den bir mermi daha çıkardılar. O mermiyi de sırtlayıp koşar adım asansöre ulaştırdı. Üçüncü mermi ağır geldi. Güçlkle, dizleri çözüle çözüle taşıdı, mermiyi topun asansörüne koydu, oraya çöktü. İlk mermi geminin kulesini yaralamıştı. İkinci mermi baş taretini parçaladı. Sırada son mermi vardı. Dualarla uğurlandı.

Son mermi Bouvet'nin su kesiminin biraz altına isabet etti. Gövdesinin alt kısmında büyük bir yara açılmış olmalı ki dev gemi ânında yana yattı.

Mecidiye mürettebatı sevinç sarhoşu oldu. Deli Mustafa ile İbrahim gerçekten delirdiler.

Kader Bouvet'nin ağır ağır batmasını uygun görmedi. Gemi Karanlık Limana kayıyordu. Orada Nusrat'ın hâlâ keşfedilmemiş 18 mayını vardı. O kutlu suyun derinliğinde kuzu kuzu yatmaktaydılar.

Sürüklenen Bouvet'nin yaralı gövdesi bunlardan birine değdi. Göğü çatlatacak şiddette bir patlama oldu. Havaya kızıl bir duman yükseldi. 45 denizci denize dö-

küldü. Gemi ancak iki dakika su üzerinde kalabildi, birdenbire alabora oldu, Kaptan Rageot, 20 subay ve 600 erle birlikte batıp gözden kayboldu.

Saat 14.10'u gösteriyordu.

Bouvet'nin battığını gören çakılı, gezgin, sahte bataryaların mürettebatı, gözcüler, subaylar, erler açığa çıktılar, sevinçleri yüreklerine sığmıyordu, binlerce ağızdan gök gürültüsü gibi bir sevinç haykırışı, bir şükran çığlığı yükseldi:

“Allah-ü ekber!”

Yorgun gazilere yeni bir can geldi.

Sağ kalanları kurtarmak için torpidobotlar olay yerine üşüşmüşlerdi.

Not: Edremitli Mehmet oğlu Seyit konusu ilginç bir konu. Güya bütün tabyanın subayları, erleri şehit olmuş ve ağır yaralanmış, Seyit ile bir arkadaşı sağ kalmışlar. Bir bakıyorlar ki bir zırhlı -yüzlerce mayına rağmen- Boğaz'ı geçmiş, İstanbul'a doğru gidiyor. Gidebilse yenilmiş olacmışız. Allah Teâlâ'dan Seyit bu gemiyi vurmaya karar veriyor. 275 kiloluk mermiyi arkadaşının yardımı ile sırtlıyor, merdivenle topa çıkıyor, 275 kiloluk mermiyi topa yerleştiriyor, topçu subayların birkaç yılda öğrendikleri hesapları yapmadan, nasıl yapacak ki, okur yazar bile değil, dev topu çalıştırıp nişanlıyor, gemiye ateş ediyor, bu işlemi ardarda üç kez yapıyor, üçüncüde sapanla kuş vurur gibi gemiyi vuruyor, bu nedenle gemi Boğazı geçemiyor, sonuç olarak 18 Mart zaferini kazanıyoruz. Abartıla abartıla, akıl dışı ayrıntılar eklene eklenene, böyle komikleştirilmiş, hurafeleştirilmiş bir olay. Rahmetli Seyit'in anısına da, gerçeğe de, topçuluk bilimine de saygısızlık.

Bataryadakilerin toptan şehit olduğu ve ağır yaralandığı doğru değil. Her yazan, olayı biraz değiştiriyor, Seyit'e türlü türlü kitabî nutuklar attırılıyor. Seyit'in kuş

gibi vurduğu geminin adı da aynı kalmıyor, değişiyor. Kısacası hurafeci kafası bu güzel olayı da bir masala çeviriyor.

(Turgut Özakman diyor ki:) Bu konuda en doğru tanık Seyit'in komutanı Hilmi Şanlıtop olabilir. Ben Seyit olayı hakkında Hilmi Şanlıtop'un anılarında verdiği küçük bilgileri esas aldım. Konuyu, olayların akışını, mekânı ve kişileri dikkate alarak hikâyeleştirdim. Tabii bu da, esaslı doğru olmakla birlikte, ayrıntıları bakımından gerçeğin gölgesidir.

Mehmet oğlu Seyit Edremit/Havranın Çamlık (Manastır) köyündendir. Bu olayı duyan Ordu Foto Merkezi 275 kiloluk mermiyi kaldırırken fotoğrafım çekmek ister ama psikolojik şartlar değişmiştir, Seyit mermiyi kaldıramaz, ya merminin içi boşaltılır, ya benzeri yapılır, böylece çekilen fotoğraf basına verilir. Müstahkem Mevki Komutanlığınca onbaşı yapılır.

Onbaşı Seyit Çabuk soyadını almış, 1939 yılında ölmüştür (Kaynak: İsmail Bilgin, Çanakkale Destanı, s.97).

Bazı kitaplarda Atatürk'ün 1936 yılında Edremit'e/Balıkesir'e geldiği, Seyit'i buldurup konuştuğu yazılıyor (Bir örnek: M. Turan, Destanlaşan Çanakkale, s.102). Atatürk, yalnız 1936 yılında değil,

1935 ve 1937 yıllarında da Edremit'e/Balıkesir'e gelmemiş, Seyit'le görüşmemiştir (U. Kocatürk, Kaynakçalı Atatürk Günlüğü). Biri bir masal uyduruyor, her masalı denetlemeden kabul etmeye hazır masalcı kalemeler de kapışıp yayıyorlar.

(Geniş Bilgi için bkz: **Gazanfer ŞANLITOP**, Çanakkale Geçilemedi, Yüzbaşı Mehmet Hilmi, Goa Y., İstanbul, 2006; **Turgut ÖZAKMAN**, DİRİLİŞ Çanakkale 1915, Mart 2008)

“Bouve”nin 700 kişilik mürettebatından sadece 50 kişinin kurtulduğu bildirildi.” şeklinde haberler veril-

Bey Çanakkale Savaşında Fransız zırhlısını Boğaz'ın sularına gömen meşhur askerdir.

“Siz harbin fecaatini bilmezsiniz. Ben Rus (Kırım) harbinde yaralıları sırtımda taşıdım. Harbin fecaatini yakinen bilirim. Sakın harbi, temenni etmeyin.”

SELAM

- Mehmet Efendi anlatıyor.

Aziz Sultanımız bir gün birisini sordular.

“Efendim selamları var” dedim.

“Öyle şey istemem, bana selam göndermeyen-den selam getirmeyiniz. Birisi beni sorarsa selamı var deyiniz.”

SEYR-U SULÛK

Şeyhim beni demirci dükkânına götürdü. Kızgın demiri örse koyduktan sonra beş, altı çekicin aynı

---

miştir. (Ruskoe Slovo, 20 Mart 1915)

“Boğazda batan Fransız gemisi Bouve'den yaralı olarak kurtulan az sayıdaki Fransız askerinden biri şöyle anlatıyor; “Gemi bütün hızı ile boğazda ilerliyordu. Biz Türklerin Hamidiye bataryasını top ateşine tutuyorduk. Türklerde bize ateş ediyorlardı ki gemide bazı patlamalar oldu. Komutanımız geminin yönünü değiştirmek için emir verdi ve gemi manevra yaparken çok büyük bir patlama daha oldu ve gemi hızla batmaya başladı. Ne olduğunu anlayamadan birçok arkadaşımız sulara gömüldü.” (Novoe Vremya, 23 Mart; Mehmet Ali BİNGÖL; **Rus Kaynaklarına Göre Çanakkale Savaşı**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Anabilimdalı, Yüksek Lisans Tezi / 209904, İstanbul -2006)

noktaya düştüğünü göstererek **“İşte Ahmed, sulûk böyle olacak.”** buyurdular.

- Osman Efendi (merhum Erzincanlı Tefvîk Bey'in arkadaşı) medresede okurken Hazreti Azizimizi ziyarete gider, kendisine;

“Sen medresede okuyorsun, tahsilini bitir, buraya öyle gel, yalnız sana bir ders vereyim, kimseyi incitme, avcılıkla uçan kuşlara bile dokunma” buyurmuşlar.

- Mehmet Efendimiz buyurdular,
“Bir gün huzurda iken gönlümden fakirde keşfi keramet olsa” diye geçirdim.

“Ulan keşif, meşif ne yapacaksın sen bana bak ben sana bakayım, bu sana yetmez mi?” buyurdular.

- “Vuslat hakiki olmadan evvel Azizimiz Sultanımız dört defa kendilerini envarı Ahmediyeleri ile bana gösterdiler.”

- Yüzmeyi öğrenmeden denize girerseniz, boğulursunuz.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;
Yine günlerden bir gün hazretin ziyaretine gitmiştim odasında diğer bir ihvânda var idi, elini öperek teşehhüt miktarı (az bir zaman) huzurunda oturdum. O sırada: Ellerini kulaklarına kadar kaldırarak “Allahu ekber” deyip secdeye vardı ve tekrar “Allahu ekber” diyerek doğruldu. Ve üç defa elini başına vurarak bir işaret verdi. Ve huzurdan ayrılmaklığımız için elini uzattı ve elini öperek her ikimizde dışarı çıktık. Bilhare Bahriye kolağalığından emekli ve ismi Mehmet Efendi olduğunu anladığım bu zat bana hitaben

“Bu işaret sana mı, bana mı?” diye sordular.

Bilmem dedim ve ilaveten

“Siz bu işareti ne anlıyorsunuz” dedi “secdeye kapandığına nazaran siz namaz kılıyor musunuz?” diye sordu cevaben dedim ki

“hiç bir şeybilmiyorum.”

Tekrar sordu; Mutlaka bir şey söylememi dile-diki bunun üzerine cevaben “mürşit bir nur-u azamdır huzuru mürşide girdiğiniz zaman bu lahuti feyze bakarak o huzurda eğiliniz kendinizin mevhum ve sahte varlığını vesair gayri müstahsen halat ve muşvarınızı üzerinizden atınız. Sizde yalnız hakkın varlığı ve bu ilahi varlığın muazzam sevdası kalsın. Eğer böyle yaparsanız elini üç defa başına koyduğu gibi sizler de baş tacı olmanızı ima ve remzen beyan buyuruyorlar,” dedi.

Mehmet Efendi bu tevcihi çok beğendi ve tekrar tekrar teşekkürler ederek ayrıldı.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Zabit olduktan sonra arz-ı veda için hazrete gitmiş idim. Elini öptükten sonra bu müfarâkatın (ayrılmanın) acılıklarını hissederek huzurunda gayri ihtiyari ağlıyordum. Bir hafta kadar bu üzüntüm devam etti, kendileri hiç bir şey söylemez ve yine yaşlı gözlerimle kalkar giderdim. Nihayet bir gün sordu.

“Ne ağlıyorsun be çocuk” dedi. Bu iltifatı celile karşı gözlerim bir sel gibi coşarak

“Efendim ben ağlamayım da kim ağlasın” diye bildim. Manevi rüyamı hatırlayarak

“Gözlerimin kapanıklığı henüz tamamen zail olmamış iken pürtaksir (kusurlu) sizden ve huzurunuzdan ayrılıyorum teessüfüm bu yüzdendir dedim.” Hazret cevaben;

“Helvacı helvasına şeker katacak zamanını bilir ne sıkılıyorsun be”

“Senin isteğinle olmaz onun isteğiyledir.”

“Her şeyin zamanı vardır kederlenme” buyurdular. Ve nereye tayin edildiğini sordular. Cevaben Üsküp’e dedim.

“Oh desene Mekke’ye gidiyorum, desene oraları Muhammet Nur’ul Arab’ın (Koca Arabın) ayak bastığı mübarek yerlerdir. Ne güzel, güle güle git. Ferahlanırsın ve işaret ederek biz sizden asla münfek (ayrı) değiliz ki nereye gidersen git bizi kendi nurunda, kendi ruhunda, manevi varlığında görür ve bulursun” diyerek izhar-ı teselli ve beşâset (müjde) buyurdular. Artık söylenecek söz kalmamıştı tekrar tekrar ve doya doya mübarek ellerini öperek arzı veda eyledim.

- İhvanıma kötü ruhlar (ve cinler) musallat olamaz. Aman diyecek kadar hastalanmazlar. Seyri sülûku itmam etmeden bu dünyadan geçmezler.

- İnsan yolunda yuvarlanmalı. Yuvarlandıkça toparlanır.

- Bazı insanların gözü, bazılarının sözü, bazılarının da özü değer. Özü değerler evliyâullâhtır.

- Hepimizin hatâsı var. Hiç kimse hatadan münezzeh değildir. Tövbekâr olunursa Allah affeder. İrtidâd başka; tövbe edilse bile kabul olunur mu bilmem!

- Bir şeyin olup olmaması arasında sence bir fark mevcutsa, nakıssın, tamamlanmaya çalış.

SİGARA

- Onlar muhammivil- el ahvaldırlar. Haramı helâle tahvil ile içerler.

142 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

- “Mürşid buna sigara iç der o bırakamaz; birine içme der o da içemez” buyurdular. Huzurda bulunan ihvândan Tahir Efendi;

“Evet, efendim takdiri hûdadır bozulamaz” dedi.

SOHBET

- Benim sükûtumdan anlamayan kelimimden bir şey anlamaz.

- Sözü gelini nikâh edebildiğidir.

- Kuşadalı Efendimizden;

Şeriatı tut, hakikati yut, selâmet andadır.

- Erce mi konuşalım oyuncakça mı? Erce akılca, oyuncakça hakikatçe.

- Ahmed Amîş Efendi, muazzam meselelerin vücudunda zuhurundan evvel sohbetini buyurmazlardı. Bir gün bir mesele zuhur etti, arz ettiğim zaman **“Ha ... daha şöyle olacak, böyle olacak diye”** sohbetini buyurdular.

- Bazen huzura gittiğimizde dış kapıyı kapat, iç kapıyı aralık bırak, buyururlardı.

- Bir yere girdiğiniz zaman kapıyı nasıl bulursanız öyle bırakınız.

- Eve girersen halvet, çıkarsan celvet.

ŞEYH ŞABAN-I VELİ

- Kastamonu'ya giden ihvândan birisine

“Şaban-ı Veli'yi ziyaret et benden selam söyle, redd-i selam oluncaya kadar ayrılma.” buyururlar. O zat da ziyaret eder ve selamı alilerini tebliğ eder. Biraz bekledikten sonra Hazret-i Şaban-ı Veli zuhur ederek;

“ve aleyhisselam” buyururlar.

ŞÜKÜR

- Şükrü'n-nimet, rü'yetül mün'im.¹¹⁶

ÖLÜM

- Sekerat-ı mevte (ölüm sarhoşluğu) düşenlerin yanında dilindeki kuvvete göre ya **“la ilahe illallah”** veya **“Allah”** deyiniz. Bir defa **“la ilahe illallah”** veya **“Allah”** derse lafı kesiniz. Şayed o adam bundan sonra dünya kelamı ederse, yine tekrar **“la ilahe illallah”** deyiniz. Yine bir defa Allah deyince yine kesiniz buyurdular.

- Onların kabirleri teslimi ruh ettikleri mahaldir.¹¹⁷

- Kuşadalı Efendimizden;

Kamillerin irtihalden sonrada saliklerine feyzi devam eder, sülûkde vefat edenlerin terakkiyâtı devam ettiği gibi.

- İhvanım, tekmili merâtib etmeden ahirete gitmesin, süflilere uğramasın, son derece müzaya-kaya (zor durumda kalmak) düşmesin.

- Efendimiz Hazretleri buyurdular ki;

Bir gün huzura girdim, baktım Efendi Hazretleri gitmek arzu buyuruyorlardı. İçimden feryat ettim.

“Aman efendim.” O zaman

“Ulan, tecelli-i kemâldeyim, makamı münte-

---

¹¹⁶ Nimete şükür, vereni görmektir.

¹¹⁷ Nebiler ve Allah Teâlâ dostları teslim-i ruh ettikleri mekânda sırlanırlar. Bu nedenle makam denilen yerlerde bu sırlar vardır.

hideyim, bu akşam baktım. Hacı Ahmed ikileşmiş. Birini yükün önünde gördüm. Artık bana gitmek lazım geldi. Elemlenme mahcub değilsin, muhtaç değilsin, hocan yok, ne demleniyorsun?” buyurdular.

- Hazret-i Azizimiz âlemi cemale intihalleri yaklaştığı zamanlarda;

“Benden sonra benim gibisini bulamazsınız”

Birkaç defa da;

“Nefesimi içeri alacağım, dışarı vermiyeceğim” buyurdular.

- Nusret Hanımefendi'den rivayetle;

“Bu âlemden giderken, insanı kuruturlar yahud limon gibi sıkırlar.”

TALEBE, SALİK (DERVİŞ)

- Dershanede senin karşına gelip oturan talebenin indallahta (Allah Teâlâ yanında) senden büyük olduğunu unutma.

- Dersi hazırlayıp, derse girmeyin. Dershaneye girerken siz kalben talebeye biat edin. Onlar kendilerine lazım olan şeyi size söylerler.

- Asıl derviş, bayram namazını kılar kılmaz şeyhinin elini öpmeden yerinden kalkmaz.

- Kuşadalı Efendimizden;

Salık; ne sofı, ne sefi ikisi ortası olmak gerektir.

- Göztepe Müezzininden rivayetle;

“Beni evlendirdiler, gerdeye koydular. Seccadede iki rekât namaz kıldım. Baktım cemaatım ayakta duruyor. Bir mihrabiye okudum. Ondan sonra iki ellerimi ileriye uzatarak ba'dehu geriye uyluklara doğru çekerek (Şabanî tarikince kürek

çekme zikri denirmiş) Kelime-i Tevhid zikrine başladım. Cemaatim de bana uymasın mı...

Efendi Hazretleri bir gün Yakacık'a giderken birdenbire cezbelenip;

“İhvan bahtiyardır, o bahtiyarlığı zuhurunda görürler.” buyurdular.

- Damadı alileri, Hasan Efendi hazretlerine; **“Hasan, ha sen ha ben”** buyururlarmış.

- Birgivi Mehmed Efendi'ye **“Bana sarılsaydın daha iyi olurdu ama Halil'e sarıldın. Benden Halil'e, Halil'den sana”** buyurmuşlar.¹¹⁸

- Zülflü İsmail Paşa'nın Hanımı, Küçük Hüseyin Efendi Hazretlerinin dervişi imiş. Bir gün Hazreti Azizin dervişlerinden bazı hanımlar, bu hanıma “gel türbeye gidelim, bizim şeyhimizi de gör” demişler ve gitmişler. Hanımlar yed-i mübareke-i azizi öpmüşler. Bu hanım durmuş, Hazret de;

“Sen de gel hanım” buyurarak davet etmişler ve **“Sen derviş misin?”** diye sormuşlar.

“Evet Efendim.”

“Kimin?”

“Küçük Hüseyin Efendi'nin.”

“Benim de dervişim ol.”

“Efendim iki zata derviş olunur mu?” “Olur. Sen çok Kur'an okuyorsun, onu biraz azalt. Kalbini daima Hakla bulundur. O vakit herşey Kur'an

---

¹¹⁸ (Mustafa Ozeren Efendimizden; **“Ya yol verir, ya vermez”** ilavesi vardır). (Halil Efendinin çeşitli hallerini gören Mehmet Efendi “Halil sen bana Efendi'den daha ileri geliyorsun dermiş, onun üzerine yukarıdaki kelâm zuhur etmiş - Ahmed Erdem).

olur, için dışın Kur'an olur” buyurmuşlar.

- Çerkeşi Azize bir derviş gelmiş, biraz oturup giderken, Efendim dergâhın masrafına yardım olmak üzere hediyem olsun size biraz altın yapayım der. Tam bu sırada Hazretin müridanından biri içeri girer ve torba içinde koca bir kitle halinde bir şey getirir. Efendim rabita-i şerifeye mülazemetle çift sürerken sapana bu takıldı, fakir de Efendime getirdim der. Bir de torbayı açar bakarlar ki yekpare bir altın kitlesi. Derviş;

“Bakınız bakalım hakiki altın mı” buyururlar. Derviş bakar,

“Evet, Efendim hakika altın” der. Ben de;

“Bir bakayım” buyururlar. Bir de derviş bakar ki kum. O zaman Azizimiz **“Bizim dervişlerimiz nefeslerini kimya ederler, siz de böyle yapınız.”** buyururlar.

- Salihler, yollarını doğrultmuşlardır. Bize küp dibindekiler lazımdır.

- Ahmed Amîş Efendi tarikat ehli için buyurdu ki;

“Yedi göbek yukardan, yedi göbek aşağıdan kabul edilmiş” bahtiyar kullardır. Derece derece, bu kişilerden kimi **bilir**, kimi **bulur**, kimi **olur**. En az nasîbdar olanı bile, bu yüce zevatın nazarlarına mazhar oldukları için akıbetleri inşaallah hayra çevrilir.

- Gelen defterle gelir, ince elenip sık dokunmaz.¹¹⁹

---

¹¹⁹ Kaderine, nasibine nazar edilir.

TASARRUF

- Mustafa Özeren Efendi;

Muhammed Tevfik Efendi Hazretleri, **“Bir Arifin gönlüne girmek için ya siyim siyim ağlamalı ya haline acındırmalı, ya da peşin peşin saymalı.**

(Hoca Efendim Hazretlerinin bu sözü için, Arifi-nin bunca eserlerini inceledim. Hakikatları bu de-receye kadar sinesinde cem eden bir kelâmı-âliye rastlamadım.)

- Size “kimlerdensiniz” diye sorarlarsa, **“Ahmed Amîş kullarıyız”** dersiniz buyurmuşlardır.

- **“Azizanımızın gücü her şeye yeter.”**

- Benim Şeyhim Bekir Efendi İstanbul ile Manisa'ya hüküm ederlerdi, ben her yere hükme-derim.

- Gam gam üstüne, gam gam üstüne verimiz. Gelene sevinmeyinceye, gidene yerinmeyinceye kadar.

- Biz bir evi temelinden tepesine kadar de-ğiştiririz, kiremiti kımıldamaz.

- Kapalı kutuya mal konmaz, domuza inci takılmaz.

- Beykozlu Ali Bey'den;

“Ben sağ iken kimseden korkmayın. Kimse size bir şey yapamaz. Ben öldükten sonra hepten korkmayın. Mahşerde içlerimiz dış, dışlarımız iç olacak.”¹²⁰

---

¹²⁰ **“İki âlemde tasarruf ehlidir ruhu veli**

**Deme kim bu mürdedir, bunda nice derman ola
Ruh şimşiri Hudâ'dır ten gılaflı olmuş ana
Dâhi âlâ kâr eder bir tığ kim üryân ola”**

- Ömer'ül Halveti Hazretleri bir gün **“Ahmed, sen çok ricale mülaki olursun, onlarda benim meslekimi ara, meşrebimi arama”** buyurdular.

- Mehmed Efendimiz buyurdular ki köpekleri topladıkları zaman Hazreti Azizimize arz ettim.

“Ulan! Allah yerden taşları alır, insanların üzerine yağdırır. Allah insanlara gelecek belayı bunlara yükletti, sus” buyururlar.

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

“Şemseddin'i göndermezdim ama Hazreti Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem istedi, gönderdim. (Vezir Şemseddin Paşa Trablus-Garb'te bulunmuştur.)

- Tunuslu Hasan Efendi'den rivayetle;

“Nasreddin Şah,¹²¹ imanını kurtararak gitmiş-

(Müfti-i's-sakaleyn Kemal Paşazâde)

¹²¹ 1836'de Feht Ali Şah'ın yaklaşık 100 çocuğundan Muhammed Şah tahta çıkmıştır. Bu dönemde Britanya güneyden İran'ı yarı sömürgesi yapmaya başlamıştır.

İsmaililiğin önderi Ağa Han isyanı ettiyse de bastırılarak Hindistan'a sığınmıştır. 24 Mart 1844'de Seyyid Ali Muhammed vahiyin indiğini ve kendisinin gayba eden imam olduğunu iddia ederek Babiliğini örgütlemeye başlamıştır. Babiler Kaçarların siyasetini, mevcut Şiiliğini ve başta Rusya ve Britanya olmak üzere Avrupalıların sömürgeciliklerini eleştirmiştir.

1848'de Muhammed Şah öldüğünde Babiler isyan etmiş ve Nasreddin Şah Rusya'nın yardımıyla Babileri bastırmaya çalışmıştır. Babileri bastırmakla başarılı olan sadırazam Emir Kabir İran'ın ıslahatını başlatmış ancak **1852'de Nasreddin Şah tarafından öldürülünce ıslahat hareketi de sona ermiştir.**

tir. Çünkü Şemseddini severdi. Bizi sevenleri sevenler imanını kurtarmadan ahrete gitmezler.” buyurdular. O zaman Tunuslu Hasan Efendi,

“Efendim, ya seni seven deyince Hasan efendinin yüzlerine elleriyle berayı iltifat vurarak **“Sus, oraya laf yok.”** buyururlar.

- Hoca Efendim Hazretleri (İmam Ziya efendi'den);

Bir gün huzurda idim.

“Saatin var mı?” buyurdular, ben de

“Var, Efendim dedim.”

“Şimdi buraya bir bahriyeli geldi, saati işlemiyormuş, saatini işlettim, ayaklarını omuzuna aldı gitti.” buyurdular.¹²² (Aynı durum fakire de vaki oldu. Fikret, ben ve başka birisi; belki Besim'di. Huzurda idik. Fikret'e

“Saatin var mı?”

diye sordu. Yok dedi. Elleriyle Fikret'in bileğini tutarak

1870'da Kacar Hanedanının ekonomisi ifras etmiş ve Avrupalı yatırımcılara ekonomik ayrıcalık haklarını vermeye başlamıştır. Böylece İran, Rusya ve Britanya'nın yarı sömürgesi haline gelmiş ve dünya ekonomisinin de parçası olup dışarıdan ucuz malları girdikleri için İran'ın ekonomik gücü zayıflamıştır.

Britanya'ya gizlice tütün üretimi ve satışının 50 yıllık hakkını tekel olarak verilmiştir. 1890'de İstanbul'da çıkan Akhtar gazetesi tarafından bu ortaya çıkarılınca İran'da ulemalar ve bazariler 'Tütün Kıyımı' adlı protest hareketini başlatmış ve Kacar Hanedanı tütün ile ilgili ayrıcalık haklarını Britanya'dan geri almıştır.

¹²² Kalbin manevi yolculuk için kabiliyet kazanması.

“İşte saatin çalışıyor ya.” buyurdular. “Fakire de senin saatin de çalışır çünkü ben kurdum” buyurdular - Ahmed Erdem).

- Bir gün Süreyya Bey ile Mehmet Efendimiz huzurda bulunurlarken, Efendi Hazretleri, Hazreti Azizin sohbetinde cezbelenmişler. Süreyya Bey bir iki defa Efendi Hazretlerinin yüzlerine muterizane bakmış. Hazreti Aziz

“Ne bakıp durursun. Onun velayetinin nübüvveti zuhur edecek, vucud-u mutlak olacak, onu kimse anlamayacak” buyurmuşlar.

Efendim Hazretleri : **“İlmimi Süreyya'ya verdim”** buyururdu. Bir gün Beyazıt'da rastlamıştık. Beyaz sakallı güzel bir yüzü vardı. Efendimin elini öptü, “Efendim her zaman kalbimdesin” dedi. Efendim de :

“Ah Süreyya, kalbindeyim ama bilsen orada nasıl kalabiliyorum” buyurdu. Bir sabah Efendim:

“Süreyya her sabah benden süt istemiye gelirdi. Bu sabah gelmedi. Bakın, acaba başına bir şey mi geldi ?” buyurdular. Gittik tahkik ettik ki, vefat etmiş. Kabrine Makâm-ı Süreyya derler.

- Göztepe Müezzini Efendi'den rivayetle; Hareketi arzdan birkaç gün sonra huzura gittiğimizde;

“Ananız sizi beşiğinde salladı mı?” buyurdular.

- Nevres Bey rivayetiyle Mehmet Efendimiz Hazretleri;

“Şeyhime ya ondur, ya öldür, ya seyahat ver” diye ricada bulundum. İki sene Trabzon havalisine seyahat çıktı. Bir zata;

“Sen saz çalmasını bilir misin?”

“Evet Efendim.”

“Nasıl çalarsın bildiğin gibi mi?”

“Bildiğim gibi”

“Yok olmadı, ben kırk senedir çalarım lakin bulduğum gibi çalarım.” buyurdular.

- Yine bir gün Mecdi Efendiye,

"Bu adamları getirip durma, herkes buraya giremez, biz istemeliyiz, Biz isterken de istediklerimizi getirmeye muktediriz" buyurmuşlardır.

TASAVVUF

- Bu neşe-i Muhammediye bir zamanlar Arabistan'da çalkalandı, nihayet meczupluğa mün-
cer ¹²³ oldu, İran'a intikal etti. Orada da ilhada mün-
cer oldu. Türkistan'a intikal etti. Orada da taarruzlara mün-
cer oldu. Yine Arabistan'a intikal edecektir.

TEVHİD

- Kuşadalı Efendimizden;
Yer taban, gök tavan, içindeki kâffe-i mahlûkat
(bütün) ihvân (kardeş) olmadıkça tevhid kokusu
duyulmaz.
  - Ye Allah için, iç Allah için, otur Allah için,
gez Allah ile.
  - Haydin haydin kapuları kakalım, yari canda
kıştırıp anda halvet edelim.
  - Allah'tan gayrı bir şey yoktur. Allah'ın aynı
da yoktur.
  - Esmâ-i ilahiye zât-ı ilahiyenin libasıdır. Her

---

¹²³ Mün-
cer: dayanmak, nihayet bulmak; bir tarafa
çekilmek, sürüklenme, sona eren, neticelenen.

an bir libası ile zuhur eder. Onun hükmü bitince diğer bir ismiyle tecelli eder.

- Efendi Hazretleri buyurdular ki;

Bir gün huzurda idim. Hazret-i Azizimiz şöyle buyurdular;

“Allah bu dünyada esma ile tecelli buyurur, hangi esma ile zuhur ederse diğerleri ona tabi olurlar.”

Efendim ... **“mâni”** ismiyle mi mütecelli dedim?”

“Evet” buyurdular.

“Efendim ya rahman, rahim isimleri var.”

“Haa ulan onlar Esmâ-i Muhammediyedir, onunla zuhur edince tadından yenmez.” buyurdular.

- “ve le-sevfe yu'tîke Rabbûke fe-terdâ .”¹²⁴ iltifatında dedim ki

“Ya Rab bir vücud bul da onu razı et.” buyurdular.

- Kuşadalı Efendimiz Beypazarlı Ali Efendimize hizmetleri esnasında bir gün kahve ocağında yemek yerken;

“İbrahim” diye Efendimiz Hazretleri seslenmişler. Hemen lokmalarını yutmadan koşmuşlar.

“İbrahim, yemek mi yiyordun, tevekkeli değil benim de ağzımdan iki lokma geçiyordu. İki vücud bir oldu, artık burada durman olmaz. Şimdi iskeleye binip gideceksin” buyurmuşlar. O da boynun eğerek Mısır'a hareket eden vapura binip Mısır'a gitmişler. Sonra Beypazarı Ali Efendimiz Haz-

---

¹²⁴ Duhâ, 5; “Tâ razı oluncaya kadar vereceğim.”

retlerinin teşrifi bekâ buyurdıkları gün İstanbul'a gelerek namazlarına yetişmişler.

- “Sen verdin biz yedik, vermesen ne yedik?”

- “Tevhid lastik gibidir, uzatırsan kâinatı içersine alır, daraltırsan birçok şeyi almaz.”

- Sıfat-ı celâl, cemâl; ikisi birleştirebilir kemâl.

- Zat görünür bilinmez, sıfat bilinir görünmez.

- Şeyh Bekir Efendi'miz Türbedâr Azizimiz Sultanımıza buyurmuşlar;

“Beni put yap, ya sen bana bir tekme atarsın, sen kalırsın ya ben sana bir tekme atarım ben kalırım.”

- “Mütecelli vâhid, mecâlî müteaddiddir.” (Yani, Allah'dan tecellî eden tektir, bize ise çeşitli yollarla, çeşitli şekillerde ulaşır.)

- Hazreti Ahmed Amîş Efendi; **"Tevacüd, vecd, vücud"** der. Sonra eliyle diline işaret ederek ve parmaklarını diline getirerek

"Hal dili ile buradan ötesi söylenemez ki" dermiş.¹²⁵

---

¹²⁵ Üstâd Abdülâziz Mecdi Efendi bunu naklederken, buyururlardı ki:

“Peygambelere vahiy, velîlere ilham vaki olacağı zaman, onlara bir sallanma, bir titreme ârız olur. Bu hâdis; Allah denilen o küllî kudretin o anda bir nebi veya velide hususî ve fazlı bir mahiyette tecellisinden, galebe-i zuhurundan ileri gelir. Tecellî vaki olmadan, titreme ve sallanmaya **tevacüt** denilir ki bu, biraz da sun'îdir. Tam tecelli haline vecd, tecelliden sonraki hale vücud, yani varlık denilir. İşte tarif edilemeyen hal de

- İnsanların çoğu mâbûd-i mevhumu tapar.¹²⁶

---

budur. Tarif edilemez demek, o hal kendisinde tahakkuk edemeyenlere anlatılamaz, demektir.”

¹²⁶ Kutsi bir hadiste şöyle denilir: “Ben kulumun zannı üzereyim.” Belki hiçbir hadis sûfîlerin Tanrı tasavvurunun teşekkülünde bunun kadar etkili olmamıştır. Vâkıa, ilk dönemlerden itibaren sûfîler, insan inancının Tanrı tasavvurunda etkin olduğunu kabulde görüş birliğine varmışlardır. Bu durum, bir anlamda, **“Sayısız Tanrı tasavvurunun imkânı”**nı kabul demektir. Başka bir hadiste ise, Tanrı’nın kıyâmet günü kullarına tecelli edeceği ve ancak inançlarındaki sûretlere göre tecelli ettiğinde O’nu “Rab” kabul edebilecekleri belirtilir. Bu ve benzeri rivayetler, sûfîlerin “ilâh-ı mu’tekad” diye isimlendirdikleri Tanrı tasavvurunun genel çerçevesini belirlemiş, İbnü'l- Arabî konuyu en geniş anlamda ele almış ve varlık görüşünün odağına bu terimi yerleştirmiştir. İlâh-ı mu’tekad, İbnü'l-Arabî’nin **“Tanrı ve insan ilişkileri”** görüşündeki ana kavramlardan birisidir. Bu bağlamda konuyla ilgili pek çok terim kullanır ki, bunlara ilâh-ı mahlûk [yaratılmış ilâh], ilâh-ı mec’ûl [yaratılmış ilâh], el-Hakku’l- itikadî [inanca bağlı Hak], el-Hakku’l-mu’tekad fi’l-kalb [kalpte inanılmış Hak], el-Hakku’l-mahlûk veya el-Hakku’l- mahlûk fi’l-mu’tekad [inançta yaratılmış Hak] terimlerini örnek verebiliriz. En genel tanımıyla “inanan ilâh (ilâh-ı mu’tekad)”, kulun akıl veya taklit gücünün yaratıp kalbine sığdırdığı Hak sûreti’dir. İbnü'l-Arabî’nin tanımlamasıyla “Kulun kendi düşüncesiyle veya taklit ederek kalbinde yarattığı Hak, inanılan ilâh’tır.” (Bkz. İbnü'l-Arabî, Fusûsu'l-Hikem, 225 (tah. E. A. Afifi,).

- Aşk gönlü istilâ edince nefis ölür.
- Abdülazîz Mecdî Beyefendi'ye şöyle bu-
yurmuşlar:
  - “ Zât, lâ-taayyünât'a girmedikçe olmaz.”

VAHDET-İ VÜCUD

- Ben bazen, bensiz Allah derim.
  - Her ne zaman elimi duaya kaldırırsam bir
de bakarım ki, bütün mükevvenat dileklerini (bu)
fakire arz ediyorlar.
    - Kuşadalı Efendimizden;
    - Hakk ûluhiyeti hiç kimseye vermez fakat
bazan (bu) fakirden tecelli eder buyurmuş.
    - **Ahbereti'r-rusûl tahavvüle'l-hakki bi's-**
-

İnanılan Tanrı'yı ortaya çıkartan şey, her insanın Rabbine dair bir fikrinin bulunması gereğidir ve insan ancak bu tasavvura göre Allah'a yönelir ve onda Rabbi-ni arar. Bu yönüyle inanılan Tanrı'nın sayısı, inanç sahip-lerinin sayısı ile artar.[5] İşte insan, taptığı ilâhının sûre-tini yarattığında bu ilâh, başka bir ifâdeyle sûret, ilâh-ı mu'tekad diye isimlendirilir.

(Metin için bkz. Abdülganî en-Nablûsî, Gerçek Varlık (çev. Ekrem Demirli, İz Yay. 2003) s. 89.

Terim hakkında bkz. Suad el-Hakim, el-Mu'cem, 87 vd; Ebu'l-Ala Afifi, Fusûsu'l-Hikem Okumaları İçin Anah-tar (çev. Ekrem Demirli, İz Yay. 2000), s. 54 vd. Vahdet-i vücûd ve ilâh-ı mutekâd hakkında bkz. Abdülganî en-Nablûsî, Gerçek Varlık, 76 vd; Konevî'de ilâh-ı mutekâd ve “sübjektif Tanrı” tasavvuru için bkz. Nihat Keklik, Sadreddin Konevî'nin Felsefesinde Allah-Kainat ve İn-san, s. 51 vd.; Ekrem Demirli, Sadreddin Konevî'de Mârifet ve Vücûd, s. 145 (doktora tezi, M. Ü. S. B. E., 2003).

suver. (Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem haber verdi, neyi de ben ilâve ettim.) Allah suretle zahir oldu.

- O, bu hep O derler. O, bu hep bu imiş, bu-nu anlayınca, üç sene gökyüzüne bakamadım.

- **“Söyleyene bakma, söyletene bak.”** derler, doğrusu **“söyletene bakma, söyleyene bak”**tır.¹²⁷

- Allah mükevvenatı zulmette halk etti, zulmet vahdet demektir.

- Ebu Hüreyye radiyallâhü anh bir gün Sahabe-i kirama

“Yetenezzelül emr ma beynehünne”¹²⁸ bu ayeti Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bana tabir ettiği gibi size söylesem boğazını işaret ederek **“kesersiniz”** buyurdular.

- Hazret-i Aziz burada **“emr” zât demektir** buyurdular.

- Rüzgâr uğultusu kapı gıcirtısı, sinek vızıltısı hep Hakk’tır; kâmil bunlardan Hakk’ı sima eder. (işitir ve görür)¹²⁹

- **“ Küllü müsallin imâmün velev kâne münferiden”** (Hadis) (Her namaz kılan, tek başına bile olsa imamdır.)

---

¹²⁷ Söyleyende söyletende Allah Teâlâ’dır.

¹²⁸ Talak, 12 **“Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah’tır, Allah’ın herşeye Kadir olduğunu ve Allah’ın ilminin herşeyi kuşattığını bilmeniz için Allah’ın buyruğu bunlar arasında iner durur.”**

¹²⁹ Bir gün mübarek parmakları ile enfiye alıp;

“Arif, te bu zerreden bile hakkı sima eder rüzgâr inil-tisi, kapı gıcirtısı, sinek vızıltısı hep Hakdır.”

İmam metbu demektir, cemaat de kendi vücududur.

- Görünen mertebedir, hakikati hakk'dır.
- (Arapça fiil)Kâne'nin manası "idi" dir, "oldu" manasına değil.¹³⁰

• Nevres Bey Harbiye mektebinde Fransızca muallimi idi. Ahmed Amîş Efendi'ye danışıyordu

"İmtihanda talebeye kaç numara verelim diye mümeyyizlere sorduğun zaman ne verirlerse onu ver, vermeyecek isen sorma. Sözün nereden geldiğini bil" buyurdular.

- Göztepe Müezzini Mehmed Efendi rivayetiyle;

Bir gün Sami Bey'le birlikte huzuru Hazreti Aziz'de idik. Buyurdular ki;

"Bir bektâşî fakiri Üsküdar'dan Beşiktaş'a gitmek üzere kayığa biner, giderken kayıkçıya, şu karşığı saray kimin diye sorar. O da padişahın der. Öteki O da onun, daha öteki; O da onun, ya en öteki; O da onun deyince, o gün almış olduğu yeni çorapları ayağından çıkarıp, bunları da ona ver diye denize atar." buyurdular.

- Bir gün Mecdi Efendi huzurda iken Efendi Hazretleri

"Ben Allah'ım, ben Allah'ım ben Allah'ım" buyurarak;

"Ben Allah'ım demekle insan Allah olur mu?" buyurmuşlar.¹³¹

---

¹³⁰ Sonradan oldu demek değil.

¹³¹ Vahdet-i vücud meselesini ağızlarına lakırtı edenler için söylemektedir.

• Bir gün bayram ziyaretine gittik. Yarım saat kadar sohbet buyurdular. Sonra kalkıp mübarek parmaklarıyla oynar gibi neşelendiler.

“Ben neşelendim ki âlem de neşelensin.” buyurdular.

- Eşref Efendi rivabetiyle;

“Bendendirler, halka ne karışır, halk dandır bana ne gelirler, götürürler getirirler, götürürler getirirler, götürürler getirmezler.”

• Olmuş olmuştur, olacak da olmuştur, olacak bir şey yoktur

• Kuşadalı Aziz tarafından hilafet verilerek Tırnova'ya irşâd için gönderilen Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretlerine intisab eden Ahmed Amîş Efendi'den medresedeki hocası buna razı değildir. Ahmed Amîş Efendi üzüntülüdür. Hocasının hatırını da kırmak istemez. Nihayet bir gün Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretleri ile âni karşılaşırlar. Halvetî şöyle buyurur:

"Biz senin kalbine kancayı taktık. Ne tarafa dönsen delik Allahtan tarafadır!.." Ahmed Amîş Efendi'nin gönlünden geçirir ki, medrese hocası da Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretlerine biat eylesin. Gerçekten de öyle olur.

Buna benzer Nevres Bey rivabetiyle Mehmet Efendimiz Hazretleri;

Kendilerinden kaçardım, yolumu değiştirdim Bir gün hap hap karşı geldi. **“Ben senin ciğerine kancayı taktım, nereye gidersen git, delik Allahadır.”** buyurdular.

- Kuşadalı Efendimiz, Mehmed Can efendiye

“Hicaz'da taş atarken taşıyan ile taşlananın kim olduğunu gördün mü?” buyurdular.

- Allah'ın akve'l kuvâ, â'ciz'ül â'ciz olduğunu anlayınca **'hah'** dedim.¹³²

VEFÂ

- Kuşadalı Efendimizden;
Girdiğin kapıyı, geldiğin yolu sakın unutma ha!
(Mürşid ile şeriatı Ahmedî) buyurmuşlardır.

YARATILIŞ

- Ezelde hilkat yoktur, zuhur vardır.¹³³
- Taşta hayati ilâhi olmasaydı Musa'nın esvabını (elbiselerini) alıp kaçarmıydı?
- Tabiatında sekr vermek istidadı olan bir şeyi içmekten içmemeyi tercih ediniz, buyurdular.
- Nevres Beyefendi'den rivayetle;
“Eğer senin sırrında işret etmek yoksa kimse senin yanında işret edemez.” buyurdular.

YEMEK

- Biz yemeği ağzımıza koyarken sabret seni makamı insana getireceğim deyiniz, lokmayı ağzınıza koyunuz.
- Her ne yerseniz sadaka diyerek yeyiniz.
- Yediğim yemek Allah'ı zikr etsin. Ben de telezzüz ederek şükredeyim.
- Şeyhleri kendilerine buyurmuşlar,
“Ahmed açlığın aklına gelirse benden değil-sin.”

---

¹³² Akve'l kuvâ = Güçlülerin en güçlüsü Â'ciz'ül â'ciz = Âcizlerin en âcizi

¹³³ Bize görünen şey o takdirin gerçekleşmesidir

ZALİM

- Bir zalimin karşısına çıktığınız zaman üç defa **“eûzü bike minke”** (O'ndan, O'na sığınırım.) deyiniz buyurdular.

ZİKİR

- Ahmed Amîş Efendi **“Minel âbâd ilel âzâl, ila ma-lâyetenâhin müstecmiu bi cemiissıfat, Allah”** diyerek lafza-i celal zikrine başlardı.

(Ebedîlikten ezele,¹³⁴ sonsuz olan bütün sıfatların hepsini toplayan, Allah)

---

¹³⁴ Kullarından Allah Teâlâ'ya da manası verilebilir.

RUMUZLU KELÂMLARI

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi'nin, kapalı ve herkesin zahirî meslek ve kıyafetine göre söz söylediği gibi anlaşılamayan ve aleyhinde atıp tutmayı, dedikoduyu mucip olan sözleri çoktur. Bazıları şunlardır.

- Fatih dersiâmları ve hocaları, Ahmed Amîş Efendi'ye iyi bir gözle bakmazlar, onunla görüşmezler, hele ziyaret etmeği asla hatırlarına getirmezlermiş. Bir gün Abdülâziz Mecdi, Ahmed Amîş Efendi'nin manevî yüksekliğinden, hürmete ve ziyarete değer bir zat olduğundan Recep Arusan'a bahsetmiş. Bunun üzerine onda, türbedâra karşı hafif bir meyil ve incizap belirmiş ise de, karar verirken; yine eski bildikleri ve işittikleri şeyler galebe çalarak, gidip görüşmeğe cesaret edememiş; fakat Darülfunûn felsefe müderrisi Ahmed Naim Bey, türbedârın damadı ve müftünün de, sözüne son derecede itinat ettiği samimî ve dindar bir arkadaşı olduğu için türbedârı bir kere de ondan tezkiye etmek istemiş. Ahmed Naim Bey, herkesin zındık¹³⁵ diye görüşmek istemediği hazreti fevkalâde meth-ü sena ile mahza bu zatın tevec-

---

¹³⁵ Milleti, Hz. Türbedâra, zındık demeleri üzerine buyururlardı ki;

"Secdelerin, rükûların kime olduğunu bilmezler de konuşurlar."

Abdulkadir Geylânî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Hazretleri,

"Hiç bir Cami yoktur ki orada bana secde olmasın" demiştir.

cühünü kazanmak için damadı olmak şerefini almış, olduğunu da sözlerine ilâve edince, bu beyanat, Recep Arusan'ın, Ahmed. Amîş Efendi hakkındaki fikrini biraz daha değiştirmiştir.

Zihni ve fikri bu muhtelif rivayetleri birbiriyle telife çakışırken; günün birinde komşusu ve arkadaşı bulunan Abdülâziz Mecdi Efendi ile Fatih'e çıkan yolda, bir ikinci vakti karşılaşırlar. Recep Arusan, bu vakitte bu tarafa böyle nereye gittiğini sorar. Abdülâziz Mecdi Efendi Türbedâr Ahmed Amîş Efendi'yi ziyarete gitmek istediğini söyleyince, Recep Arusan'da zihnen meşgul olduğu ziyaret meselesine kat'î kararını verir ve birlikte giderler.

Abdülâziz Mecdi Efendi, Recep Arusan'ı türbedârın huzuruna götürüp, Fatih hocalarından Recep Efendi olduğunu söyler, kendisi de geride ayakta durur.

Ahmed Amîş Efendi, kendisini ziyaret edenin zahir ilimleri tedris eden, ilâl ve idęamla, sarf ve nahivle uğraşan bir kimse olduğunu bu suretle anlayınca, onun seviyesine inip, ilk söz olarak

"Allahü ekber de, Müfaddalün aleyh nedir?"

(الله أكبر lafızında Müfaddalün aleyh nedir?) diye sorar. Böyle bir suale maruz kalacağını aklına getirmeyen Recep Arusan:

"Allah; fî haddi zatihi Ekberdir" bu ef'âlü, tef'il (babında) ve müfâddalün aleyh aranmaz, siz arar mısınız? (Yani, biz hocalar aramayız, siz mutasavvıflar arar mısınız?)

diye o da türbedâra sorar. Hazret:

"Ben de zaten bu suale böyle cevap vermeni beklerdim."

diyerek müftüyü takdir eder, hattâ arkasını okşar ve alnından öper. Anlaşılan Fatih hocalarından birisinin, şeytanın ayağını kırarak, kendisini ziyarette gelmesi, hazretin de hoşuna gitmiş ve sonra da elinde tuttuğu enfiye kutusunu açarak bir tutam enfiye vermiştir.

O sırada geride ayakta duran ve bu muhavereyi dikkatle dinleyen; Abdülâziz Mecdi Efendi'ye de bir tutam enfiye vererek çekmek üzere iken o, fartı muhabbetle birdenbire bir sayha çıkartarak türbedârın üzerine atılır, kucaklar, kemiklerini kırarak derecede sıkarak ve sonra ayrılacak bî-huş bir halde yere serilir.

Bu sırada Recep Arusan, türbedârdan gördüğü takdir ve iltifata güvenerek ve Abdülâziz Mecdi Efendi'nin geçirmiş olduğu hali de bir türlü kavrayamıyarak;

“Böyle delibozuk adamları mürit edineceğinize adam akıllı kimseleri edinseniz daha iyi olmaz mı?”

der, türbedâr hazretleri de bu suale gülmekle mukabele eder.

Abdülâziz Mecdi Efendi bî-hûş bir halde yata-dursun, ikisi arasında şöyle bir konuşma başlar. Recep Arusan sorar:

“Hangi tarikattensiniz?”

“Halveti tarikatindenim, seyir ve sülûkü Ömer’ül Halvetiden gördüm. Daha ilersini ararsan Şabaniye tarikatine ve Şaban-ı Velîye müntesibim.”

“Sizin için Arap Hoca ile görüşmüştür ve Melâmidir” diyorlar

“Melâmet adında bir tarikat yoktur. Bununla

beraber umumiyetle tarikatte Melâmet büyük bir makamdır. Tarifatı Seyyid'e bak; Arap hoca dediğiniz Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî ise çok büyük bir zattı. Ben onunla görüştüm. O benim sohbet şeyhimdir.”

Söz buraya gelince Abdülâziz Mecdi Efendi de kendine gelerek birilikte çıkıp giderler.

Meğer Abdülâziz Mecdi Efendi'nin bir sayha kopararak Ahmed Amîş Efendi'nin üzerine atılmasının ve onu kucaklamasının sebebi; o, sırada Ahmed Amîş Efendi'nin:

“Enfiye öyle çekilmez, böyle çekilir.”

demesinden ileri gelmiş. Bu davet dille değil gönülle olmuş olacak ki, Recep Arusan işitmemiş. Fakat Abdülâziz Mecdi Efendi böyle olduğunu söyledi.¹³⁶

---

¹³⁶ Abdülâziz Mecdi Efendi ile Recep Arusanı ne zaman bir arada görsem, bu hâdiseyi tekrar ederler, bu hâtırayı tazelerlerdi ve bu sırada orada üstâd bir enfiye çeker ve:

“Enfiye, sebebi saadetimdir.”

buyurlardı.

Yine kendileri de ara sıra bu hadiseyi başkalarına naklederler ve **“meczub olmak istemem, cazib olmak isterim”** derlerdi ve böyle demek ile Türbedâr'daki başkasını cezbede bilmek kuvvet ve kudretini haiz olmayı arzu ederim, demek isterlerdi. Abdülâziz Mecdi Efendi bu cezbe hadisesini şu cümleler ile izah ederlerdi.

“Bazen mürşid bütün kuvvet ve kudretini bir an için müridine verir, mürid o kuvvet ile öyle bir aşka düşer ki kendisini hemen mürşidinin üzerine atar onu öper, ısırır ve kemiklerini karacak derecede sıkır, işte cezbe budur” ve bunu mürşid yapar, yani kuvvet ve

• Tırnovada kendisinden ilk defa Elifba, okumuş olan İsmail Fenniye İstanbul'da ilk telkini:

Elif : Zât'a işarettir.

Ba : Zât maa's sıfattır. (Zât ile beraber sıfat) tarzındadır. ...

Abdülâziz Mecdi Efendi de, Türbedâr Amîş Efendi'ye ilk intisabında Bina yahut Emsile okuyup okumadığını sormuş; o da:

"Okudum" demiş; bunun üzerine buyurmuşlar ki:

"Orada bir nasara var. Bunda nassârûn'da var, mensurunda da var, yensuruda var, lemyesuruda da var lemma yensuruda da var. İşte o bir mad-dedir ki hepsinde var, hepsi ondan oluyor." ¹³⁷

---

keramet müridde değil mürşidedir.

Ahmed Amîş Efendi de bu hal üç defa vaki olmuştur.

Biri **Balıkesirli Halil Efendi**, Amîş Efendi'yi o kadar sıkılmış ve ısırmış ki bazı dişleri dökülmüştür.

Bir defasında **Nevres Bey** sarmış ve sıkmıştır. O derecede ki Amîş Efendinin üzerinde bulunan bir madeni kalem kırılmış ve pantolon askısının demiri kemiklerine batarak zedelemiştir,

Üçüncüsü de **Mecdi Efendi** ile vaki olmuştur.

Abdülâziz Mecdi Efendi de iki zatı böylece cezb etti-ği, hatta Rüştü adında birisinin sıkışından sırtında ki kemiklerin hayli zedelendiği ve irtihallerinden dört beş ay önce sanatkâr bir genç muallimin birdenbire Mecdi Efendinin üzerine atılarak dişlerini kanattığı görülmüş-tür. Şu halde Mecdi Efendi de "cazib" olmak hususun-daki arzularına nail olmuşlardır demek olur.

¹³⁷ Arapçadaki sarf bilgilerinden bir kelimedenden türetilen yüzlerce kelime bilgisi. Kendisi hoca mesleğinde ve

Bu kadar söylemiş. Alt tarafını getirmemiş. Abdülâziz Mecdi Efendi derdi ki;

“Ben hoca mesleğinde ve kıyafetinde olduğum için, bana 'böyle' hitap etti. Maksudı: Allah böyledir, her şeyde vardır, her şey ondandır ve odur, demekti.” ¹³⁸

---

kıyafetinde olduğu için bana böyle hitap etti.

Maksudı **“Allah Teâlâ böyledir, herşeyde vardır, her şey ondandır ve O’dur,”** demek idi.

¹³⁸ Abdülâziz Mecdi Efendi, bu anlatışı, bahsi geçen hocadan dinleyince, bunu zahirine değil, seyir ve sülûkteki merhalelere işaretle: .

“nasara yansuru, celese veclisü, hele feteha yef-tahu fütuhat olduğuna, avamil (kitab)ı anlayamadığına da alemdeki hadiselerin niçin türlü türlü olduğunu kavrayamadığına işaretler, buyurdular. Başka ehlullahın da bu yolda sözler söylediği, (Mevlana) Küçük Hüseyin Efendi ile Fatih müderrislerinden Şehrî Ahmed Efendi arasında geçen şu konuşmadan anlaşılıyor:

Müritlerinden birisi, Şehrî Ahmed Efendiyi Küçük Hüseyin Efendiye götürür. Hazret; Şehrî Ahmed Efendi gibi kelli, felli bir hocanın kendisini ziyarete gelmek tenezzülünde bulunduğunu görünce; odasında en iyi yeri, oturmak, üzere ona gösterir. Kendisi de karşısına çömelip, yerde oturur. **Mevlana Küçük Hüseyin Efendi;** ufak tefek bir tipte olduğu gibi usulü dairesinde medrese tahsili görmemiş, uzun boylu tedris hayatında da bulunmamış, yalnız sıbyan mekteplerinde kalfalık, yani hoca yamaklığı yapmıştır.

Şehrî Ahmed Efendi, ilk söz olarak, yani lâf olsun diye, cami derslerindeki sırayı kast ile;

“Nereye kadar okudunuz?”

diye sormuş. O da:

“Maksud’a kadar.”

Amîş Efendi'ye götürmek, onu da halkâ-i tevhide sokmak ister ve görüşmeğe, istifade etmeğe teşvik edermiş. Bir gün zihni bununla meşgul olarak, keyfiyeti açıp izin almak maksadiyle huzurlarına girerler.

O sırada Ahmed Amîş Efendi'nin elinde bir mıhladız yahut mıhladızlı bir demir bulunuyormuş. Mıhladızı çiviye doğru uzatınca mıhladız onu çekmiş ve işte o zaman;

“Bakın, demiş, mıhladız demiri nasıl çekti. Ben istersem, istediğimi böyle çekerim. Siz “ötekini, berikini getireceğiz!” diye, neye uğraşır, durursunuz?”

Yine bir gün Abdülâziz Mecdi Efendi'ye hitaben bu mevzuda;

“Mecdi! Bana bu adamları getirip durma. Herkes buraya giremez, biz istemeliyiz, biz isterken de, istediklerimizi getirmeğe muktediriz.” Buyurmuştur.¹⁴¹

• **“Allah olmak kolaydır, fakat Muhammed olmak güçtür.”**

Abdülâziz Mecdi Efendi bu sözü şöyle tefsir ederlerdi:

---

¹⁴¹ İşte gerek mürşidinin bu sözlerinden, gerekse kendi kanaat ve tecrübelerinden mülhem olarak, üstâd da buyururlardı ki:

“Bu yola istiyen giremez. Bu yola adam seçerler. Bu, havas yoludur, avam yolu değildir. Biz ancak havas-sül-havassa açılırız!”

Allah Teâlâ'da cemal ve celâl tecellileri vardır. Küfrü de, imanı da halk eden odur. Bununla beraber küfre razı değildir. Muhammediyet mertebesi ise yalnız cemal tecellisidir. Muhammed ancak küfür olmayan şeyleri yapmakla mükelleftir; bu ise zordur.

Buna benzer bir sözü **Ayaşlı Şakir Efendi**'nin söylediğini, yine Abdülâziz Mecdi Efendi nakil ve tefsir ederlerdi. Şakir Efendi dermiş ki:

“Siyaset velâyetten yüksektir.”

Bunun, mânası: Velâyet; Allahın cemal tecellisi olduğu için; hep iyi şeyler düşünür, iyi şeyler yapar. Siyaset ise; Allahın hem cemal, hem celâl tecellisi olduğundan; bir siyasî, Allah Teâlâ'nın zuhur ve taayyün itibarıyla bu birbirine zıt sıfatlarına ne derece yaklaşırsa; o kadar muvaffak olur. Hazreti Ömer radiyallâhü anh demıştır ki,

والله ما ينزع الله بالسلطان أكثر مما ينزع الله بالقرآن

“Yemin ederim ki, Allah Teâlâ'nın hükümet kuvvetiyle men'ettiği şey, Kuran'ın âyetiyle men'ettiğinden ziyâdedir.”

İşte görülüyor ki, aynı mevzuu, üç mütefekkir ayrı ayrı ifadelerle, fakat hepsi aşağı yukarı aynı mânaya yakın olarak söylüyorlar. Binaenaleyh, büyük adamların, bu türlü sözlerini birdenbire başka mânaya atfederek, inkâr cihetine gitmemek lâzım gelir. Hazreti Ömer radiyallâhü anının, bu sözüne misal istenilirse, Atatürkün icraatı gösteri-

lir.¹⁴² Atatürk, siyasî bir adamdı. Onun 15 sene içinde siyaset kuvvetiyle yapmış olduğunu, her hangi bir velinin velâyet kuvvetiyle yapmasına imkân var mıdır? Şüphesiz yoktur. Çünkü ezelf ve ilâhî kânun böyledir. Velâvet kuvvetiyle hareket eden bir kimseden, mekteplerden din derslerini kaldırmak, mukaddes sanılan. Ârap harfini terk ederek, yerine Lâtin esasından başka bir harf kabul etmek, İslâm serpuşu sanılan fes¹⁴³ ve sarığı, bırakarak halka şapka giydirmek beklenebilir mi? Fakat Atatürk, böyle yapmakta idareten ve siyaseten fayda görmüş ve bir an tereddüt etmeksizin bunları yapmıştır.

Bu mevzua bir misâl olarak;

II. Abdulhamid zamanında, huzur dersinde bir mukarrire¹⁴⁴ vekâleten derse çıkan Tokatlı Ahmed Efendi, takrir esnasında:

“Padişahın iradesi; peygamberin sünnetinden üstündür.”

“Sünnet terkedilir ama irade-i seniye hilâfına bir şey yapılamaz!”

demiş. O zamana kadar dersi sükûnetle dinle-
mekte olan hükümdar birdenbire başını kaldırarak:

Ne gibi meselâ, izah ediniz!

---

¹⁴² Bkz: “Kur’ana aykırı olarak neler yaptığını, Türkiye Maarif Tarihi adlı eserimin üçüncü cildinin 919-923 üncü sayfelerinde, bir münâsebetle izah edilmiştir. Merak eden okuyucular lütfen o sahilere bakabilirler.” (Osman Nuri Ergin)

¹⁴³ Yunan fesi

¹⁴⁴ Mukarrire: (Karar. dan) Yerleştiren. Takrir eden. Sabit kılan. Dersi tekrar ederek anlatan müderris.

" demesi üzerine, Ahmed Efendi de:

"Meselâ sakal salıvermek sünneti seniye'dir. Sakal salıverilse de olur, salıverilmese de. Fakat geceleri şu saatte sokakta gezmek irade-i seniye ile yasak edilmiş olsa, buna herkes itaate mecburdur."

Tarzında izah etmesi hükümdarın hoşuna gitmiş ve dersten sonra, öteki hocalar, hep bir arada, kendilerine, gösterilen yerde iftar ettikleri halde; Ahmed Efendi, II. Abdulhamid ile birlikte yemek yemiş, fazlaca ihsan almış ve münhal olan mukarrirliğe de asaleten tayin edilmiştir.

- Ahmed Amîş Efendi, mutasavvıflar arasında tasarrufa kadir, velilerden bilinir.

"Ağızından çıkan sözleri zamanla unuturum. Fakat ne söylersem lâîdisatı âlem öylece zuhur eder." buyururlarmış.

Kendisini görenler, konuşanlar ve istifade edenler, bu mevzu etrafında birçok şeyler söylerler, vakit vakit dediklerinden sonradan çıkan bir hayli vak'alardan bahsedilir.

Ali Kemâli Efendi Sivaslı'dır. Konya'da yerleşmiş, oradaki lisede din bilgileri ile Arap ve Fars dilleri müderrisliğinde bulunmuş, 1323 (1907) de Konya'da bir Hukuk Mektebi açılınca orada da Osmanlı Medenî Kanunu olan Mecelle-i Ahkâmı Adliye müderrisliği görevinde bulunmuştur.

Bu zat, **Meczub Şakir Efendi'**ye hizmet etmekle de kendisinden bahse hak kazanmıştır. Şakir Efendi'yi cezbe halinde ailesi bile terk etmiş; olduğu halde Ali Kemâli Efendi ile Mevlevi Sıtkı Dede onu bırakmamışlar ve hizmetinde kusur etmemişlerdir.

Şakir Efendi bir gün bu hizmetlerine mukabil Ali Kemâli Efendi'ye;

"Elimden gelse seni döğе döğе öldürürdüm" demiştir.

Ali Kemâli Efendi bir aralık mebus olmuş, İstanbul'a da gelmiştir. Abdülâziz Mecdi Efendi arkadaşını alıp mürşidi Ahmed Amîş Efendi'ye götürmüş. Ali Kemâli Efendi elini öpüp diz çökerek karşısına oturduğu zaman hazret:

"Rahmetmetullahi, aleyhi rahmeten vasiaten"
¹⁴⁵ den başka bir söz söylememiş, oradan ikisi birlikte ayrılıp çıkmışlardır. ..

Bu iki fıkrayı nakleden Abdülâziz Mecdi Efendi derdi ki:

"Şakir Efendi'nin Ali Kemâli Efendi'ye; seni parça parça ederim, demesi: kendisine yaptığı hizmetten dolayı şehit olarak hayata veda etmesini ve o şerefe nailiyetini temenniden ve Ahmed Amîş Efendi'nin **" Rahmetmetullahi, aleyhi rahmeten vasiaten"** demesi de bu mertebeye ereceğini keşfen tebşirden ibarettir.

Bu zat Millî Mücadele zamanında Delibaş'ın Konya'da çıkardığı isyanda:

"İttihatçıdır, eski mebustur," diye şehit edilmiştir.

Türbedârın huzurundan çıktıktan sonra yine üstâd, Ali Kemâli Efendi'ye intihalarını ve mürşidi hakkındaki mütalâasını sormuş, o da kısaca:

"Bu kadar uzun ömür sürdüğüne göre manevî bir memuriyeti olsa gerek," demiştir.

---

¹⁴⁵ Allah Teâlâ'nın büyük rahmeti üzerine olsun.

Ali Kemâli Efendi'nin mezar taşında şu yazılıdır:

“Burada cehlin tasallutu ve taassubun kini meknuz isyanda darben şehid edilen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Konya heyeti merkeziyesi reisi ulemadan Sivaslı Ali Kemâli Efendi metfundur. Düşmanlarını affeden,¹⁴⁶ bu ruhun affı ilâhiye mazhariyetini dua et.”

Yevm-ül-isneyn 4 Teşrinievvel 1336

Üstâd bu zat için buyururdu ki:

Konya Mevlânadan sonra bir tek büyük adam yetiştirmişti. Konyalılar Mevlânanın kıymetini takdir edemedikleri gibi bununkini de edemediler, şehid ettiler.

Konyalıların tabîî cahil ve mutaassıp kısmının Mevlâna düşmanlığını ve taassuplarının derecesini muhterem fâzıl Erzurumlu **Salih Yeşil** de şöyle anlatır:

Salih Yeşil, Millî Mücadele zamanında Büyük Millet Meclisinde âza ve vazifeten Konya'da memur bulundukları sırada Konya ulemasından birisiyle konuşurken:

“Elimden gelse Hazreti Mevlâna'nın cesedi şeriflerini buradan kaldırır, Medine-i Tahireye götürür, sonra da bu Konya şehrini ateşe veririm.”
Der. Bu söz üzerine muhatabı da:

“İşte şimdi kâfir oldun!”

---

¹⁴⁶ Son nefesinde yanında bulunan dostu postahane memurlarından İsa Ruhi'ye **“ Müsebbib cehalettir. Aileme söyleyiniz davacı olmasınlar.”** diye vasiyette bulunur.

diye mukabele eder. Salih Efendi;

“İki tahta parçasını yakmakla insan neden kâfir olsun?”

“İslâmiyet o kadar dar bir din midir ki?”

demiş. . Hoca buna da cevap olarak:

“Hayır... Onu kasdetmiyorum. Mevlâna dediğimizi Medine-i Tahireye götürmek ve orada civarı Hazreti Muhammede defnetmekle kâfir oldun,” demek istedim.

İşte Ali Kemâli Efendi böyle bir ortamda pek kapalı bir hayat geçirmiş, tasavvufla iştigalini, manevî meşgalesini Konyalılara hissettirmemiş, bütün yaşadığı müddetçe kendisini zahir ilimlere mensup bir hoca olarak tanıtmıştır. Bundan dolayı kimseyi irşâdda bulunmamış ve telli başlı bir eser de yazmamıştır. Ancak **Hayalât** adında tasavvuftan bâhis küçük bir risalesi bulunduğunu Abdülâziz Mecdi Efendi söylerdi. Bu risaleyi okuyan bir arkadaşımız yüksek bir eser olmadığını söylerdi. Ben görmedim. Bir şey diyemem. Şu kadar ki Abdülâziz Mecdi Efendi; Ali Kemâli Efendi’nin, yaratılış itibarıyla şakrak, samimî bir zat, sûfiyâne muhitte açık ve serbest konuşur bir velî olduğunu söylerdi.

Sivaslı Ali Kemâli Efendi; tasavvufa sülûkünden dolayı geniş düşünceli ve serbest fikirli bir adam olduğu için dar düşünceli kimselerle, dolu olan Konya muhitinde **Kızılbaş Hoca** diye anılırmış.

Yine bu zat uzun müddet muallimlik, müderrislik hattâ mebusluk yaptıktan sonra millî mücadele sıralarında Konya’ya çekilerek bütün maişet kapıları kendisine kapanmış bulunduğu bir sırada orada sarraflık eden birisinin dükkânına devam ile onun işine yardım eder ve aldığı üç beş kuruşla

hayatını idameye çalışmış. Sarrafların faizcilik yapması dolayısıyla onun bu işte çalışmasını hoş görmeyenler tezyif ve tahkir maksadile ona **Sarraff Hoca** da demeye başlamışlardır.

Abdülâziz Mecdi Efendi'nin damadı İş Bankası memurlarından **Abdullah Emîr** Konyalıdır ve Ali Kemâli Efendi'nin komşusudur. Küçük yaşından beri hocaya hürmet ve hizmet eder, ufak tefek aile ve ev işlerini görür ve bu suretle teveccühünü kazanmak ve duasını almak istermiş. Mısır'dan geldikten sonra Konya'ya gittikleri zaman yine hocayı aramış ve onu ihtiyar haliyle, o ulema kisvesiyle sarrafin kirli altınlarını yıkayıp temizlemekle meşgul görünce bu vaziyetten müteessir olmuş, fakat cahiller ve mutaassıplar, gibi sarrafin yanında çalıştığından dolayı değil, bu kadar fazıl ve kemâl sahibi bir adamın maişet yüzünden zamanla bu hale düşmüş olmasına üzülmüştür. Aynı zamanda aralarında şöyle bir muhavere (konuşma) cereyan etmiştir:

“Bademin kabuğunu yalaya yalaya dilimiz aşındı. Lübb'ünden ne zaman tattıracaksınız?”

“Ben İstanbul'a geldiğimde o iş de olur. Senin-kinin bir baltalık işi kaldı. Onu da indirince tamamdır.”

Sivaslı Ali Kemâli Efendi'nin burada **“seninkinin”** sözü ile kastedtiği zat; Abdullah Emîrin kayın babası Üstâd Abdülâziz Mecdi Efendidir.

Bu söze göre **Abdülâziz Mecdi Efendi'nin bu sıradaki manevî derecesi Ali Kemâli Efendi'mden dîn bir mertebede imiş.**

Ali Kemâli Efendi bu rumuzlu ve kapalı sözü söyledikten sonra çok yaşamamış, şehid olmuş ve

tabîî İstanbul'a da gelememiştir.

Tasavvufla uğraşanlar bu cümleyi şöyle tabir ve tefsir ederler:

Sivaslı Ali Kemâli Efendi maddî vücudu ile değil, manevî varlığıyla İstanbul'a gelmiş ve bu aralık arkadaşı Abdülâziz Mecdi Efendi'ye intikal etmiştir. Abdullah Emîr, yemek istediği bademin özünü yani manevî feyzi de Sivaslı Ali Kemâli Efendi'den değil, kayın babası Abdülâziz Mecdi Efendi'den alacaktır.

Konya Halkevinin meczub Şakir Efendi hakkında neşretmiş olduğu eserde bu zat için şu satırları okuyoruz:

“O vakit Konya'da Sivaslı Ali Kemâli Efendi namında memleket münevverlerinin çok derinden sevdiği bir zat vardı. Hoca Efendi Konya'ya eskidenberi yerleşmiş, uzun seneler medresede ulûmu arabiye okutmuş ve çok talebe yetiştirmiştir.

Fakat istikbali gören merhum yalnız medreseciliğe saplanıp kalmamış, vaktin münevverleriyle de tanışmış, idadi mektebine arapça muallimi olmuştur. Uzun seneler mektepte ders okutan Ali Kemâli Efendi orada zamanın genç ve hür hocalar ile tanışmış, diğer ilimler, zaten müstaid olan merhumun fikrî hayatı üzerinde müsbet tesirler yaparak onu hakikaten müteceddit ve müsaadekâr bir şahsiyet haline getirmiştir. Merhum rind meşreb ve yüksek kalbli, filozof bir zattı.

Softalığın ve softa kafalılığın kendisinde zerresi kalmamıştı. Öyle ki yeniliği kabul etmekte herkesten ön safta idi. Uzun seneler mebusluk yapmış ve son inkılâbın, iptidalarında Konya müdafaai Hukuk reisliğinde bulunmuştur. Fakat maalesef böyle teceddüt perver zevatın ölümü çok hazin oluyor.

Merhum da taassubun şerrinden kurtulamadı. Konya isyanında âsiler tarafından feci bir surette öldürüldü.

- Diyanet İşleri Reisi olan **Şerefeddin Yaltkaya**, Darü'lmualliminde okumuş, medrese tahsilini de usulü dairesinde bitirip icazet almış değerli bir âlimimiz olup kendi sahasında eşsiz bir mütefekkirimizdir.

Darülmualimin mezunu olmak itibariyle önce muallimliğe sülûk ederek, Maârif Nezaretince rüştiye muallimliğine tayin edilmiş olduğu gibi; aynı zamanda camilerde lisanı ve dinî bilgiler okutmak üzere müderris de olmuştur.

Yine bu zat, son zamanın meşhur mutasavvıflarından Cerrahpaşa hatibi Arif Efendi merhumun oğlu olmak itibarı ile aile ve muhit icabı olarak tasavvufa ve manevî ilimlere de yabancı olmadığından, tekkelere devam eder, mutasavvıflarla görüşür, dervişlerle düşer kalkar, hâsılı eski kültürümüzün üç büyük sahasında maharetle at oynatır bir ilim ve irfan âşığıdır.

Bu üçüncü mesleği dolayısıyla mutasavvıfları ziyaret ettiği sırada, devrinin bu yolda en büyük adamı bulunan Ahmed Amîş Efendi'nin huzurlarına da, Sami Evranos'un delâletiyle gidip, Ahmed Amîş Efendi'den manen istifade etmek ister.

Samî Evranos; **Şerefeddin Yaltkaya**'yı:

“Çalışkan; okumağa, yazmağa meraklı ve yeti-
secek bir ilim âşığı, Bandırma rüştiyesi muallimi
evveli.”

diye, hazrete takdim eder ve huzurlarında bi-

raz bulunduktan sonra elini öpüp arkadaşı ile birlikte çıkarlar.

Ahmed Amîş Efendi, kedisiyle görüşenlere yahut huzuruna bu suretle getirilenlere çok kerre ya maddiyat yahut maneviyatına dair bazı, tebşirlerde bulunurmuş ve bunları bazan görüştüğü kimseye vecahen bazan da gıyaben söylermiş.

Ahmed Amîş Efendi, Şerâfeddin Yaltkaya'ya, vechen böyle bir tebşirde bulunmayınca, ertesi gün, Sami Evranos, yalnız giderek, hazreti ziyaret edip, onun hakkındaki tebşirlerini öğrenmek ister ve:

“O, bulunduğu mesleğin en son mertebesine çıkar.”

Müjdesini, alır ve hâdisde de hakikaten buyurdıkları gibi çıkar. Şöyle ki:

Şerefeddin Yaltkaya, ilk intisap ettiği rüştiye müallimliğinden sonra idadiye ve lise hocalığına, daha sonra da bu mesleğin en son mertebesi olan üniversite profesörlüğüne çıkınca, bu hâdiseyi bilenler ve bu neticeyi görenler, Ahmed Amîş Efendi'nin uzağı görmekteki kudret ve kuvvetini yâd ve tasdik etmişlerdir. ,

Yine bu zat aynı zamanda medreselerde ders okutmak hak ve salâhiyetini de haiz bir müderristir demiştim. O, bu sıfat ve salâhiyetle, bugüne kadar evkaf hâzinesinden maaş almaktadır. Hattâ Tevhîdî Tedrisat Kanunu çıktıktan ve medreseler kapatıldıktan sonra bile; Fatih camiinde, bilhassa ramazan ayında, halka vâz ve nasihatlerde bulunurdu. Son günlerde Üniversite profesörlüğünden Diyanet İşleri Reisliğine de geçince, ilmiye mesleğinin son mertebesi ve eski şeyhülislâmlığın karşılığı olan bu

makama çıkmış olması da, pek yerinde olarak yine Ahmed Amîş Efendi'nin uzağı görmekteki kudretine affolunmuş ve hâdise, hakikaten müşarünileyhin, buyurdıkları gibi, 30 sene sonra da olsa yine zuhur etmiştir.

Yine bu zatın, Mustafa Kemal'in, son dinî tazim olan cenaze namazını da, Dolmabahçe sarayında kıldırmak şerefine mazhar olduğunu biliyoruz. Meslek veya diyanet icabı, arasına yapmakta oldukları imametin son mertebesi de, şüphesiz bir milletin en büyüğünün namazını kıldırmaktır.

- Ahmed Amîş Efendi'nin, yalnız müteşerrihlerin (şeriât sahipleri) değil, bir takım mutasavvıfların bile kolay kolay anlayıp hazmedemeyecekleri birçok sözleri ağızlarda dolaşmaktadır. Ehli ve erbabı bu sözlerin her biri için birer vecih bulmakta iseler de, havsalası dar bulunanlar türlü türlü tefsirlere kalkışır, aleyhinde atıp tutarlar. Mesela:

Bir gün yanında damadı Darülfunûn müderrislerinden Ahmed Naim Bey bulunduğu sırada huzuruna bir genç gelir, elini öper, karşısında durur. Ahmed Efendi, bu gence hitaben:

“Haydi, git, yine eskisi gibi kârhanelerde, meyhanelerde, gez, dur.”

der. Genç, tekrar elini öper, kalkıp gider.

Müderris Ahmed Naim Bey, bu vaziyetler, bu sözler karşısında hayretler, içinde kalır. Bunu anlayan Amîş Efendi, onun hayretini gidermek için der ki:

“Bunun âyan-ı sabite'sinde kârhanelerde, meyhanelerde gezmek vardır. Nasıl olsa bunu

yapacak. Ben böyle söylemekle, hiç olmazsa günahattan kurtulmuş olur. Çünkü bu takdirce yaptıklarını emirle yapmış oluyor.”

Bunu böylece nakleden üstâd Abdülâziz Mecdi Efendi, bu şahsın halâ bu yolda gezmekte olduğunu söylerdi.

- Yine bir gün, bir kadın müracaat ederek, herhangi manevî bir arzusunun husulü için Medine-i Münevvereye gönderilip orada Ravza-i Mutahhareye konulmak üzere bir arzuhal yazılmasını rica eder, türbedâr Amîş Efendi de iki satırlık bir pusula yazıp eline sıkıştırır. Âyetli, hadisli ve tumpuraklı ifadeli bir şey bekleyen kadın, bu kadar sade ve iki satırlık bir pusula ile savuşturulduğunu görünce, dileğinin yerine gelemeyeceğini düşünerek:

“Bu kadarı makbule geçer mi?”

diye sorar. Ahmed Amîş Efendi de:

“Kadın; ben onu zatımdan, Muhammedime yazdım. Senin o kadarına aklın ermez, haydi git, elbette müessir olur.”

buyurdular.

Aklı ermiyen yalnız kadınlar mı ya! Okumuş, yazmış olanlar da böyle. Liselerde Türk, Arap ve Fars dilleri ile din dersleri okutan Konyalı Arif Efendi adında çok fazıl bir zat vardır. ¹⁴⁷ Başından

---

¹⁴⁷ **Topçuzâde Mehmed Arif Bey:** Hicri 1287 (Miladi 1870) yılında Konya’da doğmuştur. Babası Topçuzade İsmail Hakkı Efendi’dir. İlk tahsilini ve hafızlık eğitimini Uzun Hafız Mehmed Efendi’den tamamladıktan sonra Rüştîye Mektebi’ni bitiren Mehmed Arif Bey, Başarılıza-

de İbrahim Hakkı Efendi'nin hat derslerine devamla sülûs, talik ve nesih yazılarda icazet almıştır. 1306 yılında tamir edilen Alaaddin Camii duvarlarındaki yazılar o zaman genç bir hattat olan Mehmed Arif Bey'e aittir. Daha sonra İstanbul'a gelen Mehmed Arif Bey, Fatih Medresesi'nde Müderris Arif Efendi'den ve Dağıstanlı Halis Efendi'den derslerini ikmal ederek icazet aldı. Farsça, Arapça, İngilizce, Fransızca ve Rumca öğrenen Mehmed Arif Bey, okuduğunu bir defada ezberleyecek kadar güçlü bir hafızaya sahipti. Hafız Divanı, Mesnevi ve Gülistan gibi eserleri ezbere bildiği kendi talebelerinin bizzat naklidir.

Bir haftada Rumca

Girdiği tüm imtihanları kazanarak dersiâm olan Mehmed Arif Bey, Saray'da müderrislik vazifesinde de bulunur. İstanbul'da çeşitli okullarda Arapça ve Farsça hocalığı yapar. Bu dönemde Darüşşafaka'da da vazife alır. Pek çok dergi ve gazetede şiir ve makaleleri neşredilir. Cemiyet-i İslamiye başkanlığı vazifesine getirilir. Bu vazifesi sırasında katıldığı bir toplantıda Rum Patriği'nin yaptığı konuşmaya bir hafta içinde Rumca öğrenerek Rumca cevap vermesi meşhurdur. Daha sonra Ankara hükümeti tarafından Ankara'ya davet edilen Mehmed Arif Bey, Evkaf Nezareti Yayın Müdürlüğü, Şer'iyе Vekâleti Yayın ve İlmi Araştırmalar Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere Kurulu Azalığı, Diyanet İşleri Başkanlığı Tefsir Komisyonu Azalığı gibi vazifelerde bulunur. Ancak inkılaplar ile birlikte kurulan yeni düzene intibak edemez. Mehmed Akif Ersoy'a Safahat'taki **"Umar mıydın"** şiirini yazdıran halet-i ruhiyenin bir benzeri içinde inzivaya çekilmeyi tercih eder. Tüm resmi vazifelerden ayrılarak İstanbul'a döner. Darüşşafaka Lisesi'nin içinde, kütüphane müdürlüğü vazifesi ile iktifa eder. Yetim ve öksüz talebelerin safiyeti arasında teselli

bulur.

Müderisliği döneminde Fatih Türbedarı Ahmed Amîş Efendiye intisabı olan Mehmed Arif Bey, daha sonra Ahmed Amîş Efendi'nin halifesi Mehmed Tevfik Efendi'den seyr-u sülukunu tamamlamıştır. Başlangıçta tasavvuf hakkında menfi görüşleri olan Mehmed Arif Bey'in bu yaklaşımı, Ahmed Amîş Efendi ile tanışınca değişmiştir. **O dönemde Ahmed Amîş Efendinin sohbet halkasında Yakup Han Kaşgari, Abdülaziz Mecdi Tolun, Bursalı Mehmed Tahir Bey, Babanzade Ahmed Naim Efendi, Ahmed Avni Konuk, Hüseyin Avni Konukman, Evrenoszade Sami Bey, İsmail Fenni Ertuğrul ve bir rivayete göre Elmalılı Hamdi Yazır gibi devrin büyük âlim ve mütefekkirleri bulunmaktaydı.** Mehmed Arif Bey'in sahip olduğu yüksek idrak ve ilmi anlayış, Ahmed Amîş Efendinin sohbetleri ile yeni bir açılım kazanmış, Mehmed Arif Bey tasavvuf vadisinin en zorlu zirveleri olan İbn Arabî ve Abdülkerim Cili'nin eserlerinin tetkik, tahkik ve tercümesiyle meşgul olmaya başlamıştır.

Hakka'a yürümeden bir süre önce Konya'ya dönen Mehmed Arif Bey, Şerafettin Cami ile Kapı Camii'nde vaaz ve sohbetlerde bulunur. 15 Muharrem 1361 (1 Şubat 1942) de irtihal eden Mehmed Arif Bey, Musalla Mezarlığı'na defn olunmuştur.

Yetim talebelere alakası

Mehmed Arif Bey, kütüphane müdürü iken, o dönemde Darüşafaka Lisesi'nde talebe olan **Ahmed Sadık Yivlik** ile hususi olarak ilgilenir. İstanbul Çemberlitaş'taki Kara Baba Dergâhı'nı, vefat ettiği 14 Şubat 2002 tarihine kadar sohbetleriyle aydınlatan **Ahmed Sadık Yivlik**, Mehmed Arif Bey'in hatırasını ve kendi üzerindeki emeğini şöyle naklederlerdi;

"Ahmed Sadık Yivlik küçük yaşta yetim ve öksüz kalınca, İstanbul'da halası Fatma Hanım'ın yanına yerleşti-

geçen şöyle bir vak'ayı anlatırdı:

Medrese tahsili görmüş, aynı zamanda diğer medrese mensupları gibi yalnız Arap dilini değil, Türkçeyi de çok iyi öğrenmiş olan bu zat, bu meziyetleri dolayısıyla, gençliğinde bazı büyüklerin çocuklarına hususî muallimlik edermiş. II. Abdulhamid'in kâtiplerinden Bürhan-ül-müeyyed mütercimi Kudüslü Kadri Beyin oğlunu okuttuğu sırada çocuğun ahvalinde görülen gayritabiî bir halin

---

rilir. Fatma Hanım son derece disiplinlidir. Komşuları olan Kara Baba Dergâhı Şeyhi Ali Haydar Efendi'nin kefaletiyle Ahmed Sadık Yivlik, Darüşşafaka Lisesi'ne kaydolur. Buradaki talebeliğinin ilk yıllarında, halasının disiplinli tutumundan kurtulmanın etkisiyle oldukça haşarı bir öğrenciye dönüşerek hocalarını canından bezdirir. O kadar ki, yetim ve öksüzün halinden anlayan ve aynı zamanda Abdülhakîm Arvâsi Hazretleri'nin de müridanından olan Muallim Rıfkı Bey bile hiddetlenip **"Senden adam olmaz, eşyalarını topla defol git"** diyerek çıkarır.

Bu hadise duyulup da konu okul yönetimine intikal edince, Mehmed Arif Bey araya girerek Ahmed Sadık Yivlik'in sorumluluğunu üstüne alır. Onu önce Eyüp Sultan Camii'nde Abdülhakîm Arvâsi Hazretleri'nin sabah namazını müteakip verdiği hadis derslerine götürür. Daha sonra ise Fatih Tahir Ağa Dergâhı'nda, Şeyh Ali Behçet Efendi'ye manevi olarak teslim eder. Bir hafta içinde okuldan atılmak üzere olan o haşarı talebe bambaşka bir insana dönüşür. Mehmed Arif Bey, Darüşşafaka Lisesi'nin kütüphanesinde **Ahmed Sadık Yivlik'e** hususi dersler de verir. Bu derslerde tutulmuş notlardan oluşan birçok defter merhum Ahmed Sadık Yivlik'in ailesi tarafından muhafaza edilmektedir.

izalesine dua etmesini rica etmek üzere, Kadri Beyin müntesip olduğu Ahmed Amîş Efendi nezdi-ne gönderilir.

Arif Efendi kalkar, türbeye gider, Amîş Efendi-nin huzuruna girip Kadri Beyin selâmını ve arzusu-nu arzeder. Fakat öyle bir cevap karşısında kalır ki, o zamana kadar okuduklarına, edindiği dinî kana-atlere göre, o türlü sözleri ancak Allah söyleyebilir, insan değil. Meselâ:

"Verdim, olsun!" gibi bir söz.

O zaman, mutaassıp ve havsalası dar olan Arif Efendi, hiç ummadığı ve beklemediği bu cevap üzerine, hemen oradaki iskemleyi kaparak tür-bedârın üzerine hücum ile

"Vay! Tevekkeli senin için .....demiyorlar? "

diyerek onu öldürmek ister. Bu vaziyet karşısında, yaşı yüze yaklaşmış, beli bükülmüş olan bu zaif ve nahif ihtiyar, hiç bir telâş ve korku eseri göstermiyerek, sadece;

"Vaktin gelince sen de anlarsın!"

demekle iktifa eder. Bu söz, Arif Efendi'ye o kadar tesir eder ki gayri ihtiyarî olarak iskemle elinden düşer, bir şey yapmadan, bir tek söz söylemeden oradan çıkar, gider.

Arif Efendi, sonraları bu vak'ayı hatırladıkça veya bir sırası gelip de söyledikçe pişmanlık alâmetleri gösterir ve o zamanki zihniyeti ile sonrakini mukayese ederek tasavvufun, teşerru'un ¹⁴⁸ çok ilerisinde olduğunu itiraf ederdi.

İşte bu Arif Efendi, zamanla tasavvufa da sülük

---

¹⁴⁸ Teşerru: şeriata uygun davranma.

ederek, Ahmed Amîş Efendi'nin irtihallerinden sonra yerine türbedâr olan Mehmet Efendi'ye intisap etmiş ve diğer mutasavvıflarla düşüp kalkmağa başlamıştır. Bunlardan başka, önce, Mühiddin Arabî'nin vahdet-i vücud yolundan gittiği için Ahmed Amîş Efendi'yi öldürmek isteyen bu zat, sonraları Şeyh Ekberin **“Tuhfe-i Sefere”** sini ve yine bu muharririn vâhdet-i vücud'un ta kendisini

gösteren veci- سبجان من اوجد الاشياء فهو عينها

zesini şerh ve vahdet-i vücud nazariyesini izah etmek üzere, Salâhaddin Uşşakî tarafından arapça yazılmış olan **“Miftâhu'l Vücud ilâ nihâyeti'l Maksûd”** adındaki risalesi Türkçeye çevirmiş, Abdülkerim Ceylî'nin **“İnsan-ı Kâmil”** inden ruh bahsini tercüme etmiştir. Benim ricam üzerine, yine Muhyiddin Arabî'nin en meşhur eserlerinden olan da Türkçeye çevimeğe başlamış ve 18 sahifesini bitirmişti, İstanbul'u terketmesi üzerine tercüme-ye devam edemedi. Kendi el yazısı ile olan bu tercümeler hususî kütüphanemdedir.

Arif Efendi'nin tasavvufa sülûk ettikten sonra düşünüşündeki değişikliği belirtmek için **“Miftâhu'l Vücud ilâ nihâyeti'l Maksûd”** tercümesinin başına geçirmiş olduğu şu birkaç satırı alıyorum:

“Bu kitab-ı güzîn şeyh-i hakikatbîn Abdullah salâhi Hazretlerinin bir eser-i hakikat-rehberidir ki şeyh-i ekber ve esrar-ı hakayika mazhar Muhyiddin Arabî Efendimizin bazı cühelâ-yı ulema arasında bir hayli itirazata sebep olan ve maazalik mahz-ı hakikat bulunan bir nutk-ı âlisini şerh ve izah için yazılmıştır.

İşbu eser, mürşid-i âli-himmet Behçet Efendi Hazretleri tarafından tercüme için âcizlerine emir ve tevdi buyurmuşlardır. Ben de nefsimden havi ve kuvveti tecrit ederek Şeyh Ekberin füyûzâtı ruhaniye ve Cenâb-ı Salâhının imdad-ı ruhanisinden istiane ile mütevekkilen alellah-il- kerim tercümesine başladım.”

Şu ifade ve bu tercümeler, vakti gelince, Arif Efendi’nin de bu hakikatleri anladığını ve Ahmed Amîş Efendinin geleceğe âit ihbar ve tebşirlerinin tahakkuk ettiğini göstermez mi?

- Bir gün, Ahmed Amîş Efendi, yemek yenilmek üzere tam sofraya oturduğu sırada, evde ekmek olmadığını refikası (hanımı) haber verir. Ekmek almak için bakkala gönderilecek o sırada evde başka kimse de bulunmadığı için, gidip kendisinin almasını hazret, refikasına söyler. O da cevaben: “hemen dışarı çıkmak için çarşafı olmadığını, şimdi falanın geleceğini ve ona aldıracağını” söylerse de, Ahmed Amîş Efendi beklemek istemeyerek:

“BÖYLE ÇIK AL, BEİS YOK!”

der ve refikası da başına şöyle bir örtü atarak, fakat üstüne bir şey giymeyerek, evdeki kıyafetiyle gidip bakkaldan ekmeği alır, gelir.

Ertesi gün, türbede, ziyaretine giden üstâd Abdülâziz Mecdi Efendi’ye, Ahmed Amîş Efendi, bu hâdiseyi olduğu gibi naklederek:

“Bir kerre ağzımdan çıkmış bulundu. Söylememeli idim. Fakat herhalde söylediğini gibi olacak, çarşaf; kalkacaktır.”

demıştır. Cumhuriyet devrinde sözünün nasıl

ve ne suretle çıkmış olduğunu bilmem ki izaha
hacet var mı?

- Büyük Hanımefendi'den rivayetle;
Leylek leylek löpürdek,¹⁴⁹
Hani bana çekirdek,
Çekirdeğin içi yok,
Kara kızın saçı yok.

Derviş derviş devrilmiş
Kabeye gitmiş kurulmuş.

Karnın doyuncaya kadar ye (nüsha; ölünceye
kadar ye)

Seni Salih baba mı dövdü?
Seni Salih baba mı dövdü?¹⁵⁰

- Mehmed Efendi'den rivayetle;
Bir gün huzurda bulunurken kendimi zabt edemeyerek sarıldım, bir müddet sonra efendim gelip kapıdan çıkarken

“Çapkın dur âna iyice bir enfiye çekeyim” buyurarak parmakları ile enfiyeden alıp öyle bir nazar buyurdular ki kendimi gayb edip huzurda bulunan ihvândan Feyzi Bey koluma girip beni Karakulak Hanına kadar getirmiş.

---

¹⁴⁹ Lopur: isim Bir şeyi yerken veya yutarken çıkan ses.

¹⁵⁰ Hikmeti için Meczup İsmail ile ilgili dip nota bakın.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;
“Değerli insanın değerini, ancak değerli insan bilir.” ¹⁵¹

---

¹⁵¹ Şihâbu’l Ahbâr, 729

AHMED AMÎŞ EFENDİ İLE AHMED AV- Nİ KONUK'UN SOHBETLERİ

[Ahmed Amîş Efendi, Konuk'un mürşidi olmasına rağmen, onunla tasavvufî sohbetler yapmıştır.]¹⁵²

---

¹⁵² [Gerek Ahmed Avni Bey'in tasavvufî yönünü ortaya koymak gerekse Amîş Efendi'nin manevî sohbetlerinden birer örnek vermek açısından çok değerli olan bu notların bir kısmını Ahmed Güner Sayar Türk Edebiyatı dergisinde yayınladı. Sayar, bu notların doğrudan Gölpınarlı tarafından kendisine verildiğini yazmaktadır. Sayar, aynı sohbetlerin yazma kaydını Süheyl Ünver'in de kendisine okuduğunu belirtmektedir. Ahmed Avni Beyin kaydettiği beş sohbetin üçüne bu şekilde ulaşmış olduk.

Biz de geriye kalan iki sohbeti, yani aşağıdaki ilk (9 Ağustos 1919) ve son sohbeti (6 Nisan 1920), Abdülbâkî Gölpınarlı'nın Konya Mevlânâ Kitaplığı'nda bulunan yazma mecmuasından alarak bugünkü alfabeyle çevirdik. Aşağıya ekliyoruz. Böylece bütün sohbetleri okuyucuya intikal ettirmiş oluyoruz. Fakat sohbetlerden anladığımız kadarıyla Ahmed Avni Bey, aşağıda ilk sırada yer alan 9 Ağustos 1919 tarihinde kaydedilen ilk sohbetten önce Ahmed Amîş Efendiyi en az iki kez daha ziyarete gitmiş olmalıdır, çünkü sohbetin sonunda **“Fakirin huzûru şerifine üçüncü defa gidişim idi”** demektedir.

Ahmed Amîş Efendi'nin türbedârlığını yaptığı Fâtih Sultan Mehmed'in türbesinde yapılan sohbetleri Konuk çıkar çıkmaz not almıştır. Konuk'un bu kaydetme titizliği bizim açımızdan çok önemli bir kişilik ipucu vermekte-

12 Zilka'de 1337 (9 Ağustos 1919)

335 senesi Ağustosi efrenciyyenin sekizinci ve 337 sâli hicrîsi Zilka'desi'nin (9 Ağustos 1919) on ikinci Cum'a günü kable'z zuhr Hüseyn Avnî Bey biraderimizle yüz yirmi yaşını mütecaviz bulunan ve zamanımızda vücûdi şerifi ile teberrük olunan insânı kâmil Fâtih Türbedârı Hacı Ahmed Efendi Hazretleri'nin huzûrı şeriflerine gittik. Kimse yoktu. Mübarek elini öptük. Önüne oturtup yakına gelmemizi işaret buyurdu. Aşağıdaki mükâlemât cereyan etti.

Hazret: “Niçin geldiniz? Maksudınız, emeliniz nedir, ne istersiniz?”

Fakîr: “Maksudumuz Hakk'tır.”

H: “Hakk var mı, Hakk nerede?”

F: “Her taraf Hakla dolu, ondan gayrı bir şey yok. La mevcûde illâ hû [Allah'tan başka varlık yoktur].”

H (Gülerek): “Öyle yâ, O'ndan gayrı bir şey yok...”

(Hüseyn Avnî Bey'e hitaben) “İsmin nedir?”

H: “Hüseyn Avnî...”

H (Fakire hitaben): “Senin ismin ne?”

---

dir. Değerli her şeyin yerini ve geleceğe aktarılmasını önemseyen Konuk'un sohbetlerdeki ifadeleri de ne kadar yüksek bir tasavvufî olgunluğa sahip olduğunu göstermektedir. Amîş Efendi'nin remzi (sembolik) sorularına o da remzi cevaplar vermektedir. Sohbetlerde Konuk, mütevazı, edeb ve manevî derinlik sahibi yüce bir kişilik olarak hemen kendini göstermektedir.] **Savaş Şafak BARKÇİN.** Ahmed Avni KONUK, İstanbul, Klasik Yay., 2011., s.211-224

F: "Ahmed Avnî..."

H: **"O, benim. Ben beraberim. Ahmed benim. Avnî'yi sonra getiriverirsin olur gider."** (Hüseyin Avnî Bey'e hitaben): **"Nerede oturuyorsun?"**

"Sultan Mahmud türbesinde."

"Türbenin içinde de mi oturuyorsun?"

"Hayır, efendim, türbenin civarında..."

"Ooo, büyük yer! Sultan Mahmud. Sözü'nün eri ise." (Fakîre hitaben): **"Sen nerede oturuyorsun?"**

"Unkapanı'nında."

(Unkapanı lâfzım telâffuz edemez gibi birkaç defa tekrar ettiler).

"Oo, orası çok uzak..." buyurdular. Sonra: **"Hangi milletlerle görüşüp konuşuyorsunuz?"**

"Yetmiş iki milletle görüşüp konuşuyoruz."

"Kâh talim ve kâh te'allüm ediyorsun, değil mi?"

"Evet, efendim, kah talim ve kâh te'allüm ediyorum."

"İneke meyyitün ve innehüm meyyitün sümme inneküm yevmelkıyâmeti inde rabbikum tahtesımün." (Şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Ey insanlar! Sonra siz, kıyamet günü Rabbinizin huzurunda duruşmaya çıkacaksınız. Zümer 30-31) **İşte bu âyet tam sana göredir."**

(Bu cevap üzerine fakirin kalbinde bir ukde peyda oldu. "Acaba ömrümün âhir olduğuna mı, yoksa **Mûtû kable en temûtû** sırrına mazhariyete mi işaret buyurdular?" dedim.)

"Geceleri ne yapıyorsunuz?"

"Evliyâullâhın nuruyla müstenîr oluyorum."

"Çok âlâdır, sa'âdettir." "Elhamdûlillah."

'Validenizi görüyor musunuz?' (Ya'ni, anâsırı erba'anın ahkâmını vücûdunuzda görüyor musunuz?)

"Her vakit temastayız. Görüyoruz efendim."

(Hazret güldüler. Fakire hitaben): **"Bak, sana kısaca söyleyeyim: Allahu latifün biibâdihi yerzuku men yeşâ'. (Şura, 19) Allah denilen ma'nâ latiftir; biibâdihi, ibâdına... 'Bâ', mülâbese (Benzeyen iki şeyin birbirinden ayırt edilmeyerek karıştırılması) içindir. Yertzuku men yeşâ, dilediğini ırzâk eder, amma rızık, yalnız yemek değildir. Söylemek, dinlemek, görmek, oturmak, yatmak... ilh. hep rızıktır."**

"Hususuyla huzûrı âlinizdeki istikâmetimiz alâ rızıktır."

"İşte rızkın âlâsı odur ya! En alâ rızık, rızkı ma'nevîdir." (Biraz sükûttan sonra) **"Söyleyiniz bakalım! Lâ tûdrikühü'lebsâr ve hüve yûdrikü'lebsâr ve hüve'llatîfî'l habîr. "(Gözler O'nu görmez, O bütün gözleri görür. O Latif'tir, haberdardır. Enam, 103)**

(Hüseyin Avnî Bey'e hitaben): **"Ne diyor?"** buyurdular. Hüseyin Avnî Bey âyeti kerîmeyi tekrar etti.

"Hah! İşte öyle... 'Bâ'mülâbese içindir. Bismillâhi'deki bâ gibi. Bismillah budur."

(Biraz murâkıb oturdular, ondan sonra) **"Söyleyin bakalım!"** buyurdular.

"Zâtı âliniz buyurun, dinleyelim!"

(Hüseyin Avnî Beye hitaben) **"Ne söylüyor?"**

"Zâtı âliniz..."

"Zâtı âli, zâtı âli! Sen de mızımızsın..." buyurdular. Bir müddet bir şey söylemediler. Sonra tekrar

buyurdular ki: **“Geceleri uyuyor musunuz? Yoksa âh... âh... diye bağılıyor musunuz?”**

“Kâh uyuyoruz, kâh bağıyoruz efendim.”

“Öyle olmalı. Nasıl geliyorsa öyle yapmalı, değil mi? Ananızı görüyor musunuz?”

“Görüyoruz efendim.”

(Fakire hitaben): **“Nerede oturuyorsun?”**

“Unkapanı'nda...”

“Orası çok büyük yerdir. Çarşısı var, pazarı var. Çok aydınlıktı bir yerdir.”

“Evet, efendim. Kesret vardır.”

(Ba'dehu biraz yattılar, murâkıb bir halde kaldılar. Yatarken rahatsız olmamaları mülâhazasıyla:)

“Efendim rahatsız olmayın; gidelim mi, oturalım mı?”

“Yooook. Sakın bu sözü bir daha hiçbir yerde, hiçbir kimseye söyleme! Herkes, zâtında muhayyerdir. Dilediğini işler. İster gider, ister otursun...” (deyip bize müteveccihen sağ taraflarına yattılar. Beş dakika kadar öylece murâkıb kaldılar. Biz de sâkitâne oturduk. Ba'dehu birden bire kalkıp oturdular. İki ellerini açtılar. Du'â vaziyeti aldılar. Biz de ona muvâfakaten ellerimizi açtık. Tatlı tatlı güldüler de buyurdular ki):

“Âmin ama neye âmin?

Du'âya değil mi?

Hangi du'âya?

(Fakire nazar edip) **“Ömrün tavîl olmasına âmin, değil mi? Bak! Bu Kur'ân'dır. Tûbâ limen tâle 'umruhû ve hasune 'ameluhû. (“Ömrü uzun ameli güzel olanlara ne mutlu” Hadis-i Şerif) Tûbâ, mübalağa ile sa'âdet, limen tâle 'umruhû, ömrü uzun olan ve ameli güzel olan kimse içindir. Ömrü**

**uzun olmak ve ameli hasen olmak büyük sa'âdet-
tir.”**

(Sükût ettik. Biraz zaman geçti).

“Söyleyin bakalım!”

(Biz tebessümle yine sükût ettik.)

“Sizin çıraklarınız var mı?”

“Kendimiz çırağız, efendim. Bizim çırağımız yok-
tur.”

**“Hepimiz çırak” (dedikten sonra) “İhtiyarlık
var serde... Ben, ihtiyar değil miyim?”**

“Hayır, efendim ihtiyar değilsiniz.”

(Hazret güldüler. Ba'dehû Hüseyin Avnî Bey bi-
raderimiz kıyam edip elini öpmeye kast ettikte
Hazret onun elini mübarek eli içinde tutup buyur-
dular ki):

**“Ben du'â ediyorum. Fakat benim du'âm yal-
nız sana değil... Benim du'âm, 'âmmdır. Hepinize
du'â ediyorum.”**

(Hüseyin Avnî Bey'den sonra fakîr yedi şerifini
takbîl ettim. Fakire hiçbir şey söylemediler. Kemâlî
âdâb ile buzûrî şeriflerinden çıktık. Fakirin huzûrî
şerifine üçüncü defa gidişim idi).

12 Zilhicce 1337 (7 Eylül 1919)

Hüseyin Avnî Bey biraderimizle 120 yaşını mü-
tecaviz [aşkın] bulunan ve zamanımızda vücûdi
şerifi [şerefli vücudu] ile teberrük olunan [bereket
bulunan] insânı kâmil Fâtih Türbedârı Ahmed Amîş
Efendi'nin huzûru şeriflerine gittik. Hazret yalnızdı.
Âtideki [aşağıdaki] mükâlemât [konuşma] cereyan
etti.

**Amîş Efendi: Hoşgeldiniz, bayrâmı şerifiniz
mübarek olsun.**

Ahmed Avnî: Teşekkür ederiz efendim.

Amîş Efendi: Nerede eğleniyorsunuz?

Ahmed Avnî: Hakk'da eğleniyoruz efendim.

Amîş Efendi: Kira ile mi?

Ahmed Avnî: Kira ile.

Amîş Efendi: Pek alâ! İsmi şerifiniz?

Ahmed Avnî: Ahmed Avnî.

Amîş Efendi: Ben de Ahmed'im.

Ahmed Avnî: Biz Ahmed'e Avnîlik [yardımcı olma] de ilhak ediyoruz [ekliyoruz]. Acaba bu ilhak kendi hayâlimiz mi? Yoksa hakikaten Avnîlik var mı efendim?

Amîş Efendi: Nene lâzım? Orasını karıştırma. Lâ ilahe illallah Muhammedün Resûlullah. Bu kâfidir.

Sonra vekilleri Türbedâr Mehmed Efendi geldiler. Ona

“Ne var?” buyurdular.

Biz de destur alıp huzurlarından çıktık. Bu dördüncü ziyâretimdi.

5 Sefer 1338 (31 Ekim 1919)

Hüseyin Avnî Bey ve Hayri Bey biraderlerimizle Cum'a namazını Abdülhay Efendi'nin [Öztoprak] mescidinde edadan sonra Türbedâr Hacı Ahmed Amîş Efendi hazretlerinin ziyaretine gittik. Fakirin beşinci ziyâretim idi. İçeriye girdiğimizde yalnız olup, gözleri kapalı müstağrak [kendinden geçmiş] bir hâlde idiler. Bir müddet ayak üzerinde durduktan sonra önüne oturduk. Mübarek gözlerini açtı ve bize nazar etti ve fakire hitâb ile sordu:

“Nerede sakinsiniz? Nerede tavattun ediyorsunuz [oturuyorsunuz]?”

“Şimdilik hazreti şehâdette, âlemi nefisde tavattun ediyoruz.”

“Mâ şâallahu kâne ve mâ lem yeşe'lem yekun [Allah neyi dilerse o olur, dilemediği şey olmaz]. Hakk'ın dilediği olur, dilediği mevcûd olur, dilemediği mevcûd olmaz. Ve bilkaderi hayrihi ve şerrini, bu kelâmın tefsiridir” buyurdular.

Bir müddet murâkıb olup [manevî tefekküre dalıp] tekrar sordular:

“Niçin geldiniz?”

“Zâtı âlinizle şerefyâb olmak için geldik. Zâtı âlinizle müşerref olmağa

“Ziyaret... Ziyareti bilir misiniz? Ben ziyaret bilmem.”

Tekrar murâkıb olup gözlerini açtılar: **“Alla-hümme sallı alâ Muhammedin ve alâ âlihi Muhammed”** dediler. Ondan sonra **“Allah sizi Zâtına mazhar buyursun”** diye du'â ettiler.

Fakir: “Du'âyı âliniz berekâtıyla inşâallah mazharı ismi Zât oluruz”

Badehu [sonra] bir hayli müddet gözleri kapalı murâkıb oturdular, sonra gözlerini açıp salavât getirdiler.

“Söyleyiniz erkekler!” buyurdular.

“Söyletiniz de söyleyelim efendim” dedim. Hiç cevap vermeyip yine murâkıb oldular, gözlerini açtıktan sonra tekrar salevât getirdiler. Fakîre

“Sizin taraflarınızda yangın var mı?”

“Bizim taraflar masun kaldı [yangından etkilendi] efendim.”

Hazret güldüler. **“Allah şifâ versin”** buyurdular.

Ondan sonra yine bir müddet murâkıb oldular, bâ'dehu gözlerini açıp yine salavât getirdiler.

Fakîr: “İnmemalkevnü fil hayâtî ve hüve hakkun fil hakîka” [yani, “Dünyada varlığa ait ne varsa hayâldir, fakat hakikatte hakdır] dedim. Dikkatle dinlediler de **“Peki, peki”** dediler. Bâ'dehu:

“Çok sularınız var mı?”

“Var efendim”

“Kendi kendine akan sular var mı?”

“Bazen bulunur efendim” dedim. ,

Bunun üzerine Hazret, Fakirin Önüne doğru yüzü üzerine eğildiler. Bir müddet öyle durdular. Fakîr bâtında [içimden] Cenâbı Mevlânâ Efendimiz ile mürşidim Esad Dede hazretlerine mütevecch oldum [gönlümü bağladım]. Bâ'dehu [sonra] kalktılar.

“İneke meyyitün ve innehu meyyitun” [Sen de ölüsün, o da ölüdür]. Biz sükût ettik. Sonra buyurdular ki:

“Romatizma, romatizma derler... İnsan uyanık iken gelir ise uyutmaz. Uyurken gelir ise uyandırır. Rum rum yapar.”¹⁵³

“Romatizma hararet ister efendim”

“Biz harareti bulamıyoruz ki...”

Bir hayli müddet yine murâkib durdular. Bâ'dehu gözlerim açıp salavât getirdiler. Sükût üzere oturduk. Bâ'dehu:

“Haydi oğlum! Ben abdest bozayım. Ben abdest almam, bozarım” buyurdular. Biz de ellerini öpüp kalktık. Huzurlarından çıktık.

---

¹⁵³ Ahmed Amîş Efendi konuyu romatizmaya bağlayarak edeb-i huzur-u mürşid konusunu izah kılmıştır.

5 Rebiülevvel 1338 (28 Kasım 1919)

Salim Efendi ile beraber Türbedâr Efendi hazretlerinin ziyaretine gittik. Yalnızdılar. Huzuruna girdiğimizde kendilerine yaklaşmamızı işaret buyurdular. Gayet yakın olarak diz dize önlerine oturduk. Hazret, Salim Efendi'ye **"Safâ geldiniz"** buyurdular.

Biz de **"Safa bulduk efendim"** dedik.

Salim Efendi: **"Ben sensiz olamam, sen de ben-siz olamazsın"** dedi.

Hazret: **"Öyle ya!"**

Fakire hitaben: **"Nerede tavattun ediyorsunuz?"** Fakîr: **"Hak'ta tavattun ediyoruz."**

"Tavassul mu ediyorsunuz [ulaşıyor musunuz]?"

"Evet efendim! Tavattun ve tavassul ediyoruz."

Gülerek fakire hitaben: **"Bu hoca kim?"** **"Salim Efendi."**

"Allah bu hocayı mertebesinde dâim buyursun." Salim Efendi'ye hitaben, Fakîr için: **"Bu efendi kim?"**

Salim Efendi: **"Bid'atün minnâ"** [Bizden bir parçadır]. Bizim nurumuzdan Ahmed Avnî Bey. Posta müdür muavini.

Fakire: **"Ben de Ahmed'im, sen de Ahmed'sin. Ahmed iki mi? Sen sensin, ben benim."**

Fakîr: **"Ahmed'in mim'i kalkınca ahad [bir] olur. O vakit bir olur."**

Hazret: **"Mim kalkar mı? Kalkar a! O vakit sen kalmazsın. Fakat bu vücûdunun kalkması lâzım gelmez. Vücûdunla beraber sen kalmazsın. O**

vakit Hak sende mahfî [gizli] olanın kim olduğunu bilirsin.” ¹⁵⁴

“Vücûdda mahfî olanın kim olduğunu bilmekle beraber senlik vehmi kalıyor efendim. Vehim ise sultânı kuvâdir [kuvvetlerin sultanı].”

“Ben konuşurken yoruluveriyorum. Siz konuşun, ben dinleyeyim.”

Salim Efendi: “Söylemenizi bize intikal ettirin, söyleyelim ve konuşalım.”

Fakire hitaben: **“Oooo Nûrî Paşa! Söyle bakalım.”**

Salim Efendi: “Efendim, Nûrî değil, Avni;”

Hazret: **“Avnî mi?”**

Fakîr: “Efendim, zâtî âlilerinin teveccüh buyurdıkları Nûrîliği kabul ettim.”

“Kabul etmeseydin ne olacaktı?”

“Hiç bir şey olmayacaktı. Şu kadar var ki, tevcihi âlilerini [yüksek teveccühünüzü] kemâli hoşnûdiyle [büyük bir memnuniyetle] kabul ettiğimi arz ediyorum.”

“Pek alâ! Dışarıda soğuk var mı?”

“Hayır efendim.”

“Rahmet var mı? Kış ortası derler, geldi mi?”

“Hayır efendim. Hararet var.” **“Yaaa!”**

Biraz murâkib olup, ba'dehu salavât getirdiler. Sonra da **“Lâ ilahe illa hüve'r Rahmân” [Rahman olan Allah'tan başka ilâh yoktur]** buyurdular. On-

---

¹⁵⁴ Ahmed Amîş Efendi ...der ve sonra eliyle diline işaret ederek ve parmaklarını, diline değdirek, hal diliyle:

“Bundan ötesi söylenmez ki!”

dan sonra: **“Ben hep böyle söylüyorum. Alla-hümme sallî alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed. [Allahım! Muhammed aleyhisselâma ve onun ailesine, soyuna, ehli beytine selâm olsun!] İşte bu üç kelime. Gecegündüz bunları söylüyorum. Bunları okuyorum.”**

Fakire ellerini uzattılar. Tuttum. Oturdıkları mahalde doğruldular: **“Tubâ, tûbâ, tûbâ derler. Ömür uzunluğu imiş. Tûbâ limen tâle umruhû ve hasune ameluhû. Böyle uzayıp gidiyor.”**

Ba'dehu yine murâkib oldular, yine salavât getirdiler ve **“Lâ ilâhe illa hüve'r Rahmân”** buyurdular.

Ellerini uzatır vaziyetinde bulunmakla Fakir ellerini öptüm. Salim Efendi de öptü.

Kalktık. Kalkarken: **“Ben umûma [herkese] du'â ederim. Başka bir şey elimden gelmez. Cümleiniz için du'â ediyorum”** buyurdular. Ba'dehu huzurlarından çıktık.

9 Nisan 1336 (6 Nisan 1920)

17 Recebûlmürecceb 338 ve 9 Nisan 336 Cum'a (6 Nisan 1920) günü Türbedâr Efendi Hazretleri'nin ziyaretine Salim Efendi (merhum) ile birlikte gittik. Hazret **“Hoş geldiniz, safâ geldiniz!”** buyurdu. Biz de **“Hoş bulduk, safâ bulduk, efendim”** dedik.

Hazret:

“Veâyetün leümü'lleyl, Neslehummu'nnebâra (..) Veküllün felekin yesbehûn'a (Yasin: 37-40)¹⁵⁵**kadar tilâvet buyurdu. Sonra “Ve kâlûlhamdü**

---

¹⁵⁵ Onlara bir delil de gecedir; gündüzü ondan sıyrır-

lillâhillezi sadekanâ va'dehû (...)kıylelhamdû lillahi Rabbilâlemin (Zümer; 74-75) ¹⁵⁶ kadar okuyup tekrar “Ve âyetün lehümülleyl, neslehu ....” okudu. Yâsînî şerifin sonlarına doğru geçti. Sonra tekrar bu âyetten başladı. “Ve küllün fi felekin yes-behûn..” a kadar birçok defa tekrar etti. Biz de huzurdan kalktık. Bu hal, belki üç çârîyek devam etmişti. Hazret 9 Mayıs 1336 tarihinde, yani bundan tam bir ay sonra intikâl buyurdular. 130 yaşında idiler. (?)

Kaddesenâllâhu biesrârihi 'azzamellâhu zikrahu ve nefa'anâ bifiiyûzâtîhi yâ hüvelMuîn” (Allah bizi onun sırlarıyla kutsasın. Allah zikrini azîz etsin. Feyizleriyle bizleri faydalandırsın. Ey Muîn olan Allah!)

---

rız da karanlıkta kalıverirler. Güneş de yörüngesinde yürüyüp gitmektedir. Bu, güçlü ve bilgin olan Allah'ın kanunudur. Ay için de sonunda kuru bir hurma dalına döneceği konaklar tayin etmişizdir. Aya erişmek güneşe düşmez. Gece de gündüzü geçemez. Her biri bir yörünge de yürürler. (Yasin: 37-40)

¹⁵⁶ Onlar: “Bize verdiği sözde duran ve bizi bu yere varis kılan Allah'a hamdolsun. Cennette istediğimiz yerde oturabiliriz. Yararlı iş işleyenlerin ecri ne güzelmiş!” derler. Melekleri, arşın etrafını çevirmiş oldukları halde, Rablerini hamd ile överken görürsün. Artık insanların aralarında adaletle hüküm olunmuştur. “Övgü, Alemlerin Rabbi olan Allah içindir” denir. (Zümer; 74-75)

HATIRALAR

- Kuşadalı hazretlerine nakl-i kelâm olundukta buyurdular ki:

"Kuşadalı hazretleri, Hz. Pîr Nasûhî (kuddise sırrûhu'l-âlî)'yi ziyâret kasdıyla bir gün Üsküdar'a âzim olmuşlar. Berâberlerinde Zeyrek'teki Kilise Câmii kayyımı Hacı Efendi bulunur imiş. Kayıkla Kız Kulesi civârına geldiklerinde,

"Hacı! Edebini takın. Zîrâ Hz. Pîr'in köyüne yaklaştık." buyurmuşlar. Hânkâh-ı şerîfe vusûllerinde cümle kapısının önünde ayakkabılarını çıkarıp, mest ile içeri girerler imiş. Ne zamân Hz. Pîr Nasûhî ve Hz. Mevlânâ'nın esâmî-i mübârekeleri yâd olunsa alınlarında bir damar zuhûr edip vecd zuhûra gelir imiş ve **"Bunların esâmî-i şerîfesi mesmûum olunca kendimi gâib ederim."** buyururlar imiş.

(Hüseyin Vassaf Efendi diyor ki:) Hz. Fâtih türbedârı Amiş Efendi merhûmda da bu hâli gördüm.(Hânkâh-ı şerîfe vardıklarında cümle kapısının önünde ayakkabılarını çıkarıp, mest ile içeri girerler imiş.)

Ahmed Amîş Efendi'nin ziyâretine gitdim. Benim evlâd-ı Pîr'den olduğuma muttali' olduktta, vecd zuhûra geldi ve bana hitâben,

"Sen mîrâsyedisin, senden korkarım." dediler. Dahası var, fakat bu kadar elverir.¹⁵⁷

---

¹⁵⁷ (VASSAF, et al., 2006), c.IV, s. 83

- Ahmed Amîş Efendi Tırnovada bir camide imam bulundukları sıra da fazlaca alkol almış ve sokakta düşmüş bir şahsın etrafına halk toplanmış kendisine hakaret ederler. Bunu gören hazret:

"Onu benim sırtıma bindirin evine götürüyüm" buyurur ve adamı sırtlayıp evine yatağına taşır. Adam sabah uyandığında anasından bir hayli şikâyetler işitir ve çok mahcup olur ve şöyle der:

"Tevbeler olsun bir daha içmeyeceğim!.." Adam gerçekten bu felaketten kurtulur.

- Rüştü Bey ile beraber bir gün Ahmed Amîş Efendi'nin huzuru saadetine gittik.

"Ulan bana boza getirdin mi?" buyurdular. Ben de

"Getireyim efendim" dedim.

"Boza der demez aklınız bozacı dükkânına gitmesin. Mürşid ne demek istiyor onu anla, sözünü anla, onlar boş söylemezler." Ben de

"Evet, efendim "ve mâ yentiku an-il-heva" dedim.

Mübarek şahadet parmaklarını ağızlarına götürerek işaretle **"sus"** buyurdular.

"O yalnız Muhammed sallallâhü aleyhi ve selame mahsustur. Mürşidler hakkında da öyledir. Biz ihvânımızdan böyle söz sudurunu severiz. Lâkin herkesin yanında söylenmez."

- **Şeyhim bana dedi ki**

"Allah'tan korkar mısın?"

"Hayır" dedim.

"Benden korkar mısın?"

“Senden korkarım dedim.” **Ben de;**

“Efendim ben ne senden korkarım ne de Allah'tan korkarım çünkü sizden bana zarar gelmez ki.”

- Mahdumu âlileri Ali Bey'e hitaben;

“Ali bana bu benim, babamdır, bu benim hocamdır, bu benim şeyhimdir” diye hizmet edecek-sen hizmet etme” buyurdular.

- Bir gün huzuru saadetlerine girdim, kalabalık idi. Ellerini öpüp ihvânı araladım, oturdum.

“Vakti saadette bir gün sahabeden birisi gelip huzuru saadette oturan ahabı aralayıp oturdu, bu günde aynıdır, buyurup

“Biz bir an zikirden hâli değiliz.” Bir sayha ile

“Allah” dediler. Bu da,

“vele zikru'ilâhi ekber”¹⁵⁸ Allah'ı zikretmek en büyük (ibadet) 'tir.” buyurdular.

- Bursa Lisesi Fransızca muallimi Nevres Bey'den rivayet:

Benim şeyhim derdi ki,

“Ahmed birisi senin yanında benim aleyhimde bulunursa beni müdafaa etme buyurdu.” Nevres Bey içinden

“Ben bu naneyi yiyemem” diye geçirince Ahmed Amîş Efendi Efendi Hazretleri derhal

“Ben de şeyhime Efendim ben bu naneyi yiyemem dedim. Şeyhim bana sen bu naneyi yiye-

---

¹⁵⁸ Ankebut, 45

mezsen sen de benim dediğim gibi adam olamazsın.” buyurdu.

• “Biz, bizim lafımız olduğu zaman sıkılıp kaçandan korkarız” buyurdular.

Bende (Nevres Bey) içimden hakikaten böyle bir hali kendisinde gördüğüm bir arkadaş düşündüm.

“Eyvah bizim arkadaş helak oldu dedim.” Derhal Efendi Hazretleri

“Eh eh korkma ona da bir zat tecellisi yapar, kurtarırız.” buyurdular.

“Ellerini göğüslerine vurarak bu (Ahmed) ism-i zikretsınlerde aleyhim de bulunsunlar” buyurdular.¹⁵⁹

---

¹⁵⁹ Zikrin hakikati nedir sorusuna verilecek cevap “iki dili birleştirmektir.”

[Bu manayı namazda Fatihada **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**

“Ancak Sana kulluk eder ve yalnız Senden yardım dileriz.” ayeti okunduğunda kendisine “Ey yalancı” denilen ehlullâhdan birinin hali bunu teyid eder. Muhakkak dil ile söylenen söz hak sözdür. Fakat söylenirken kalpten gelmemiştir. Allah Teâlâ’nın vücudu hakkâni vücud ile mevcud olduğunu (bulmuş ve bilmişken) hangi şey seni O’ndan başkasına meylettirebilir. Onun için mukaddes yönden ona “yalancı” denilmiştir. Buradan bilinmelidir ki;

“(Kim) Allah Teâlâ’nın muhabbetini, marifetini ve tevhidini iddia ediyor ve Allah Teâlâ’dan başkasına meylediyorsa, ona niçin “yalancı” denilmesin.”

- Hazreti Ali kerremallâhü veche buyurduki, **“Dünyada iki şeyden korkmam. Biri Allah takdir ettiği, diğeri de etmediği şeyden.”** Bunu bir yerden okudum. Ahmed Amîş Efendi Efendim Hazretlerine arz ettim. Buyurdular ki

“Allah'ın takdir etmediği vukua gelmez, takdir ettiğinden korkmak da küfürdür.”

- Bir gün ashabdan Hz. Rebîa radiyallâhü anh Hazreti Fahri Âlem Efendimize sallallâhü aleyhi ve selleme

“Ya Rasûlullah, Rebîa bendeniz rica eder ki fakir haneyi teşrifle cemaatle namaz kılasınız.” Hazret Peygamber Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem

“Peki ya Rebîa geliriz.” buyurdular.

Bir gün mescidde edayı salatten (namaz kıldıktan) sonra

“Ya Rebîa sana geleceğiz” buyurdular ve haneyi Rebîa'ya teşrif buyurdular. Eshabı kiram da gelirler. Hazreti Peygamber Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem Hazreti Rebîa'nın radiyallâhü anının gös-

---

(Tefsiru'l-Fatiha ve'd-Duhâ /Çelebi Halîfe Cemâl-i Halvetî)]

Maraşlı Ahmed Tâhir Efendi buyurdu ki;

“Zikir çektirmek şeyhin kuvvetine, kâmilliğine bağlıdır. İsmi şeriflerden hangisini söylersen olur. Hatta şeyh kâmil olunca (taş, taş) diye zikir çektirse, işler gene olur. Müritlerinden birisi Kuşadalı Hazretlerine sormuş; onlar da (Günde 15 defa İbrahim çeksen sana kâfi) demişler.

terdiği odada cemaatla nafile namaz kılarlar. Ba'desselat (Namazdan sonra) duyan ashap ta gelirler. Hazreti Rebîa taam hazırlar. Hazreti Rasullullah Efendimiz sohbet buyururlarken ashapta bir zat **“keşke filan da bulunsaydı”** der. Orada bulunan ashabden diğer biri

“Hayır, o münafıktır” der. Rasul Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem

“Öyle deme!” buyururlar. Sohbete devam ederler. Birinci zat yine **“keşke filan da bulunsaydı”** der, diğer zat da

“Hayır, o münafıktır” der. Onun üzerine Hazreti Fahri Âlem Efendimiz

“HAYIR, ÖYLE DEME, LA İLAHE İLLALLAH” DİYEN CENNETE GİRER buyururlar. Üçüncü defa aynı surette tekrar eden muhavere üzerine...

“Öyle deme, la ilahe illallah diyenin cesedine Allah ateşi haram kıldı.” buyururlar.

- Kuşadalı Efendimizden;

Şeyhim dedi ki;

“Ahmed ayı ol ayı.” Ürkdüm. Sonra döndü:

“Yani zurnacı nasıl çalarsa ona ayağını uydur. Ayının otuziki türküsü varmış onun da hepsi ahlat (yaban armudu) üzerine imiş, Talip de böyle olmalı.”

- (Nevres Bey) Bir gün huzur-ı saadetlerinde yalnızdım.

“Efendim ahrette de böyle birleşip konuşacak mıyız?” dedim.

“Ulan Allah Allah, birde birleşmek olur mu?” buyurdular.

- (Nevres Bey) Yine bir gün huzurda iken kademi saadetlerini tutarak

“Ulan Kur'an'daki “ve'l-teffeti's-sâku bi's-sâk ,”¹⁶⁰ O burasıdır” diye topuklarını gösterdiler, ben de hemen tutup öptüm, hafifçe bir tokat lütfettiler.

- Şükrü Bey'in rahatsızlığı esnasında uğradığım korkudan dolayı huzur-ı saadetlerine girdiğim zaman

“Amirin emri ile hareket ettiğini bilsene” buyurdu. Sol omuzuma vurarak **lâ havfün aleyhim ve lâ-hüm yahzenûn,**¹⁶¹

- Makbule Hanım huzuru saadette iken yine huzurda bulunan Süreyya Bey,

“Efendim ben yağan kara dur diyorum, duruyor... şöyle ediyorum, böyle ediyorum” diye söylediler. Efendimiz de

“Ben de kimsesizlere merhamet ederim” buyurdular.

- Makbule hanımefendiye gitmeleri için müsaade buyurdular. Hemen huzurdan ayrılmamak ve dayanamadığı sohbeti mübarekede devam edebilmek üzere gecikirken Süreyya Bey,

“Efendim benim saçmalarımı dinlemek isti-

---

¹⁶⁰ Kıyâmet, 29; **“ Ayak ayağa dolaştığı zaman” bilir misin?**

¹⁶¹ Bakara, 38 **“ Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir.**

210 El-Hâc Ahmed Amîş Efendi

yordur,” der. Efendimiz de;

“onun senin saçmalarını dinlemeye ihtiyacı yok” buyururlar.

- Yine bir gün hanımefendiye, **“Seni ağlatmam”** buyurdular.

Efendi Hazretleri Aziz Sultanımızın teşriflerinde Nusret Hanıma;

“Ben herkesi affettirdim, yalnız sen kaldın.” buyururlar.

- Azizimiz, Sultanımız, Efendimiz türbede iken bir zat gelir, Efendimize müteveccihen namaza dururlar. Orada bulunan ihvâna

“Bu zat işi doğru yaptı amma git kibleyi düzelt.” buyururlar.

- Kuşadalı Efendimin müridanından birisi adalardan birine kaymakam tayin edilir. Oradan

“Efendim buranın ahalisi gavur, hayvanları domuz” diye yazar.

“Ben de beni onlarda da görsün diye gönderdim.” buyururlar.

- Şemseddin Paşa Bükreş'te iken

“Efendim iki karpuz bir koltuğu sığmıyor” diye Kuşadalı Efendim Sultana müracat ederler. Azizimiz Efendimiz de

“İki karpuzu bir etsin.” buyururlar.

- Bütün hocalardan elif okudum, (Seyyid Muhammed) Nurul arab'dan bütün okudum.

- Bosnevi Hacı Muhammed Efendimiz Hazretlerine pirdaşlarından birisi dil uzatırlarmış. Müşarünileyh bir gün

“Azizimizin ihsan buyurduğu geri alınmaz yalnız söylemesin” buyururlar. O anda o zatın dili tutulur.

- Şemseddin Paşa türbede Kayserili Mehmet Tevfik Efendi Hazretlerini görerek

“Efendim türbede bir zat var, kimdir?” diye sormuşlar. (Ahmed Amîş Efendi için)

“O benim vekilimdir. Bedelimdir. Bedel mübeddelü mislin aynıdır” buyurmuşlar.

- Nevres Beye;

“Sen imam ol, Şemseddin de sana cemaat olsun, yabancı değil ya...”

- Ahmed Naim (Babanzâde) Beyefendi rüyalarında Hazreti Azizi görmüşler,

“Nevres benim kutbumdur” buyurmuşlar.

- Remzi Efendiyi huzura götürdük, iltifattan sonra Ahmed Amîş Efendi

“innemâ yahşa'llâhe min ibâdihi'l-ulemâu. ¹⁶²
ayetini okumuyoruz. Her fırsatta bilirim innemâ yahşa'llâhe min ibâdihi'l-ulemâu, kiraati de vardır.

Allah alim kullarından haşyet eder. Haşyet eder de titrer mi? Padişahın vezirini sayması gibi sayar”
buyururlar.

- Ahmed Amîş Efendi;
Bir gün başlarını kaldırıp **“ben yazı tahtası değilim”** buyurdular.

“Benim verdiğim Ali Paşa vergisi değildir.”

- Bir gün Mehmet Efendimize
“Şu şeyi sana vereyim mi?” buyururlar.
“Ver Efendim.” dedim.
“Bana kim karışır ulan?”

- Mehmet Efendimiz bir gün;
“Efendim benim Allahu ekbere kanaatim yok.”
derler,
**“Öyleyse hadsiz, hududsuz, kenarsız, sınırsız,
Allah de.”** buyururlar.

- Mehmet Efendi kalben keşfinin açılmasını istemişler.
**“O zaman keşif meşif ne olacak, sen bana bak,
ben sana bakayım”** buyururlar.

- Ahmed Amîş Efendi buyurdu ki;
“Beni senin elinden yine sen kurtarırsın.”

- Halil Efendi’ye;
“Ulan karışma, ben bu sazi bozuk düzen de çarlarım.”

- Bir gün huzura giren birisi Azizimiz Efendimize birtakım tefevvühatı na-lâyıkada (Dil uzatma. Münâsebetsiz söz söyleme) bulunur. Hazret;
“Oğlum beni sana yanlış anlatmışlar.” buyurur.

Bu kadarı bile çok gördü, akabinde;

“Bir zat gelip esnayı kelimasında Kuşadalı Efendimizin huzuru saadetlerine birisi gelip birçok namuvafık (uygunsuz) tefevvühatta bulunur. Hazret hiç itiraz etmeyip ellerini göğsüne vurarak eyvah buyururlar,” dedi.

- Mahdumu âlileri Ali Bey'in vefatı üzerine kabirlerinin mahallerini tayin zımnında ihvân arasında münakaşa olurken bazılarının Efendi Hazretlerine de bir yer ayıralım mütalâası geçer. Huzura giren Nevres Bey'e daha kapıyı açar açmaz

“Onların kabri teslim-i ruh ettikleri mahaldir” buyururlar.

- Nevres Beye;
“Bizim tarikimiz Nuh Gemisi gibidir,” buyurdular.

“Ben de binenler selameti bulmuştur” dedim.

“Evet binenler selameti bulmuştur.”

- Nevres Beye;
“Şeyhim beni çingenelere dövdürdü. Çingeneden dayak yiyen pezevenk de kibir mi kalır?

- Mehmet Efendi rivayet etti.
Bir gece Asım beye gidiyordum, yatsıya yakındı. Hazreti Aziz'e Hafız Paşa Caddesinde, Kumrular mescidine yakın bir yerde rast geldim.

“Nereye gidiyorsun” diye sordular.

“Asım Bey'e gideceğim” i söyledim.

“Selam söyle” buyurdular. Sonra anladım ki Efendi Hazretleri Karagümrük'ten geliyorlarmış. O

gün buyurdular ki evkafdan maaşım geldi, geç vakitte eve geldim, kapıyı çaldım,

“Beni yemeğe beklemeyin” dedim. Karagüm-rüğe gittim, bizim bakkalın evini buldum ve bor-cumu verdim. Ben de bu parayı sana ödemezsem bana haramdır dedim. Bakkal kilisede vaaz eden papaza;

“Papaz Efendi, seninkiler lafta kalıyor, Müs-lümanlar yapıyor. Parayı evime kadar getirdi” demiş.¹⁶³

• Nusret Hanım bir gün kerimesi Ayşe Ha-nımla birlikte huzuru saadete giderler,

“Efendim bülbülünüz hastalandı” der. Aziz Sul-tan;

“Ya öylemi? Sen hasta mısın buyururlar.” Ayşe Hanımda

“Hayır, efendim, hasta değilim” der, bunun üzerine Aziz Sultan

“Bak benim bülbülüm hastalığı kirletmiyor” buyururlar.

Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Huzura girdim, içimden;

“Efendim ben bu Müslüman düşmanlarına karşı çalıştım. Şahsi menfaat gözetmedim. Sen sahibi zaman değil misin? Nasıl olurda senin bir bendeni, bi-gayri hak bu herifler sürüyorlar da sen beni kurtarmıyorsun?”

---

¹⁶³ Bakkal yahut diğer birine borcunuz olursa aylığı-nızı alır almaz borcunuzu ödeyiniz. Çünkü bu para ile bir iki el devreder ve kâr eder. Eğer parayı vermezseniz haramdır.

Aziz Sultan ihvâna karşı sohbet ederken sözünü kesti ve fakire bakarak;

“Allah'ın senin alnına yazdığı şeyin men'ine Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem bile kadir değildir. Ben buna kâni olamadım,” kalben yine teveccüh ettim; Bu sefer de yine bendelerine tevcihi hitap buyurarak şu ayeti tilavet buyurdular.

“İnneme 'n-necvâ mine 'ş-şeytani li-yahzûne 'ilezine âmenû” ¹⁶⁴“

Ben yine kani olmadım, yine yüklendim, bu defa da;

“Gam, gam, ba'de gam, kambur üzerine kambur verir” buyurdular. Yine kâni olmadım, bu defa da

“Leyse bi-dârrin lehum şey 'en illâ bi iznillâh” ¹⁶⁵

Buna da kâni olmadım. Bu defa Ahmed Amîş Efendim gayet şiddetle

“in yensurkümullâhe fe-lâ galibe leküm.” ¹⁶⁶
Allah yardım ederse size kimse galebe edemez. Allah sana yardım etmiyor, fazla lafa lüzum yoktur, gideceksin.

---

¹⁶⁴ Mücadele, 10; إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ

أَمَنُوا وَلَيْسَ بَضَارِهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

(Gizli toplantılar, inananları üzme için şeytanın istediği şeydir. Allah'ın izni olmadıkça şeytan onlara bir zarar vermez.)

¹⁶⁵ Mücadele, 10;

¹⁶⁶ Âl-i İmran, 160

- Mahdum-ı âlîleri Ali Bey'in nutk-ı âlîleri
Anayım ben kim doğurdum anamı
Yine anamdan doğup ben doğurdum atamı
(anamı)¹⁶⁷

- Hastayım Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz yanımda oturuyorlardı.

“Ben, aman Ya Rasûlullah, aman Ya Rasûlullah” diyordum, yanına gelenler beni sayıklıyor zan ediyorlardı.

- Hasta idim. Doktorlar geldiler, muayene ettiler, yavaş sesle beş dakika kadar yaşar, yaşamaz dediler (Hastanın yanında en hafif lisanla bile konuşmayınız çünkü işitir). Ben bunun işitince kendi kendime

---

¹⁶⁷ Arif-i billah ve vâsıl-ı illallah Selanikli Hacı Ali Örfi kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Hazretlerinin seyri sülûkde etvar-ı bedia ve üslub-ı güzideyi cami gazelleri de bu beyte benzer.

**Babam da ben baba iken baba doğurdu anamı
Anam da meme emerken anam doğurdu babamı
Babam anamı doğurdu, anam babamı büyüttü.
İkisi de birlik idi talâk etmezden evvel anamı
Böyle bir zâde-i mâder değilim sanma ben ebter
Babamla ahd ettim ol demki doğursun o anamı
Babam bana veled dedi her emrine mütekidem
Anama mahrem dedi görmedim vech-i anamı**

(Bu gazeli Şeyh Hacı Maksud Hulusi Piriştinevi şerh etmiştir).

“tu ... sana çatal bıçak Ahmed herkes senin öleceğini biliyor da senin haberin yok...”

O anda Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz

“Sen daha huzurda bulunacaksın” buyurdu, ben kalktım, oturdum ve bana pirzola getiriniz dedim. Doktorlar da kaçtılar.

- (Nevres Bey) Bir bayram günü Beykozlu Ali Bey ile birlikte (Ahmed Amîş Efendi'min) devlet-hanelerine gittik. Ellerini öptük. Kendileri odadan aşağı indiler, bahçeden iki çiçek koparmışlar, getirdiler, birisini bana birisini de Ali Bey'e verdiler.

“Tu ... gördün mü bunu senin için, bunu da bunun için koparmıştım. Patlayıp durma seninki sana gelir buyurdular” (Beykozlu Ali Bey'e buyurdular).

- Rus vapuru ile Hicaz'a gidiyordum, vapurun davlumbazında namaz kılmak istedim. Yolcular **“sakın oraya çıkma, kaptan seni denize atar,”** dediler. Ben kaptana müracaatla ve işaretle orada namaz kılmak istediğimi anlattım. Kaptan müsaade etti. Ertesi sabah birde baktım bir Rus tayfası omuzunda peşkir, elinde ibrik yanıma geldi. Her ne kadar ısrar ettimse de kabul etmeyerek kendisi dökerek abdest aldım. Vapurda su sıkıntısı vardı. Kaptan bana bir sürahi su gönderdi. Hemen bir fincan buldum. O suyu herkese dağıttım.

- Bir gün Efendi Hazretlerinin huzuruna gittim, efendim açım dedim, keselerini çıkarıp bana uzattılar.

“Efendim öyle istemem hem içim aç hem gözüm aç” dedim.

“Ulan köftehor ben seni öyle de doyururum böyle de.” buyurdular.

- Bir bayram günü bayram namazını, ba'de'l-eda türbede ziyaret gittim. Türbeden çıktılar, ben de beraberdim. Cami etrafında nöbet bekleyen askerler nöbetlerini bitirmiş gidiyorlardı. Türbenin Akdeniz cihetindeki zincirli kapıdan geçtiler. O zaman Hazret-i Aziz şöyle buyurdular;

“Siz camide iken bunların beklediği nöbet senin yetmiş senelik ibadetinden efdaldır.”

- Bursa 'da Şerbetçi Ahmed Efendi'nin rivayetiyle;

Bir gün huzurda iken Hazreti Azizimiz tarafından

“Ahmed, tanbura çalar mısın?” buyurdular (Aynı zamanda kendileri dımbır dımbır diye terennüm buyurdular),

“düzeyim deme ha koparırsın, nasıl bulursan öyle çal.”

- Yorgancı Tırnovalı Nuri Usta, Ömer'ül Halveti Hazretlerinden Hazreti Azizle pirdaşmışlar. Bu zatın irtihalini haber vermek üzere huzura giren yorgancı Hacı Efendi'ye - daha bir şey söylemeden-

“Nuri Ustanın vefatını haber vermeye geldin, O kendi kuşağını kendi sıktı, hayatını aldı. Azrail'e canını vermedi.” buyururlar.

- Yine Ahmed Efendi 'den

İhvandan Firuzağalı Hasan Efendi anlatmışlar,

“Birçok ehlullah'a hizmet ettim. Sonra, Yarabbi beni öyle bir zata ulaştır ki emirlerini söylemeden ben yapayım” dedim. Duam kabul oldu. Hazreti Azize mülaki oldum. Hakikaten içimden su vereyim gelir, kalkıp veririm buna mümasil birçok arzu buyurdıkları hizmetlerini şifahen buyurmadıkları halde yapardım. Bir gün birkaç arkadaş hendeseden bahs ettik, kalktım huzura geldim, gelirken vapurumuz diğer bir vapurla hemen müsademe edecekti (çarpışacaktı). Ben korktum, huzura girer girmez.

“Ulan ben sana öl demedim mi?” buyurdular. Biraz sonra murakabe vaziyeti aldılar. Bize de bir uyku hali geldi. Birde baktım ki beş altı deniz gördüm. Hazreti Aziz elimden tutarak o denizleri birer birer derken ikişer ikişer, üçer üçer ve en nihayet hepsini birden atlattılar. Kendime geldim. Bizde Aziz murakabe vaziyetini terk buyurmuşlar. Fakire bakarak

“Ulan Hasan bu, senin görüştüğün hendeseye benziyor mu? Buna ehlullah hendesesi derler.” buyurdular.

- Firuzağalı Hasan Efendi rivayetiyle;

İhvandan Mustafa Efendi'nin haremi (eşi) vefat eder. Arası biraz geçtikten sonra nefis galebe edip bir kadın getirip hem-bezm (muhabbet; yiyip içme) olmak ister. Kadın yatağa yatar, Mustafa Efendi de kadına yaklaşmak isteyince birde bakar ki yatakta hazret yatıyor. İki üç defa bu vak'a tekrar edince hemen parasını verip çıkar. Bir buçuk ay kadar huzura gidemez. Ondan sonra bir gün Hasan Efen-

di huzura girdiklerinde

“Oh oh Mustafa, Mustafalar ... olur.”

“Benim ihvândan bir Mustafa vardı, çok haşarı idi, külhanda bir akşam beni düzeyazdı” buyurur. Sonra da diğer ihvâna bakarak

“Akrabanızdan biri vefat etmiştir, gidip cenazesini kaldırınız” buyururlar.

Nevres Bey'le Beykozlu Ali Bey bir gün Aziz Sultanı ziyarete giderler ve giderken

“Kıyamet ne ise bize tarif buyursun” diye konuşurlar. Huzura girdiklerinde;

“Kıyamet içlerin dış, dışların iç olacağı gündür.” buyururlar.

- Hafız Bekir Efendi'den rivayetle;

Bir gün Doktor Talat Bey'le birlikte rahatsızlıklarına müteessifane haber aldığımız Hazreti Aziz'in devlethanelerine gittik. Kapıyı Cici açtı. İsimlerimizi söyledik, arz ettiler, gelsinler buyurmuşlar. Huzura girdik, kendilerini kesbi afiyet etmiş bularak mesrur olduk. Derecesi 43'e çıkmış. Nafiz Paşa'yı getirmişler, muayene ederek;

“Allah sizlere ömür versin, hasta artık gitmek üzeredir” dedi. Kendisini kovdum, evdekilere “böyle söylenir mi?” dedim. Derken Hazreti Rasül Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem, Hazreti Ömer radiyallâhü anh ve Hazreti Osman radiyallâhü anh ile birlikte zuhur ederek şuraya oturdular.

“Size bir kadın lahana turşusu suyu getirecektir, red etmeyin için” buyurdular. Hakikaten ertesi sabah bir hanım kapıyı çalarak Efendi Hazretlerine

ilaç getirdim, **“lahana turşusu suyu getirdim”** dedi. Evden almamak istediklerini işittim, getir getir dedim, içtim. 43° hararet hemen 37°'ye indi buyurdular. Sonra da doktora (Talat Bey) tevcih-i hitap ederek; **“doktor, sakın şeyhime iyi geldi diye her hastaya lahana turşusu suyu tavsiye etme”** buyurdular.

- Hoca Efendimiz Hazretlerinden rivayetle;

“Ben o pezevenge haber gönderdim.” Dedim ki:

Memuriyetin ne ise onu elinden geldiği kadar yap. Aklının ermediği yerde erenden sor, başka şeye parmağını sokma dedim. O dinlemedi gitti, karıştı şimdi pezevenk odasından odasına korkusundan gidemiyor.

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün Ömer'ül Halveti Hazretleri abdest alacaklardı. Su dökmek üzere ibriği almaya koştum. Benden evvel Bulgar Ayvaz ibriği kaptı. Ben almak istedim. Bırak buyurdular ve aynı zamanda Bulgar'a bir nazar buyurdular. Gece oldu, benim odamın kapısı çalındı. Baktım bir Bulgar,

“Büyücü müsünüz bizim ayvaz deli oldu” dedi, gittim baktım.

“Allah, Allah” diye zikrediyor.

- Bir gün Makbule Hanım kerimesi Nusret Hanımla huzura girer. Hazret-i Aziz rahatsızlarmış. Doktorlar zatürre demişler. Hanımlar müteessirlermiş. Büyük hanıma hitaben

“Korkma, merak etme, hastalık bu vücudda hükmünü icra edemez, size merhameten duruyorum” buyururlar.

- Akrabaları arasında Kuru Nimet Hanımın dayısının kızı dargın iki kişiyi öyle yapar, böyle yapar barıştırmış. Bir gün hasta imiş,

Bu hanım rüyada Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz mübarek yedi şeriflerini takbil (öpmek) etmişler. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz de

“Senden bu hastalık gitsin, selamette ol.” buyurmuşlar. Filhakika hanım iyileşmiş ve yed-i şerifin mübarek kokusunu şimdi her yerde duyuyorum diyormuş.

- Nevres Beyefendi'den rivayetle, Mehmet Efendi Hazretlerinden;

Bir gün Efendi Hazretleri

“Abdulahad Nuri'ye git benden selam söyle” buyurdu, ben de gittim türbeye yaklaştığımda türbedâr kapıyı açtı, bana

“Buyurunuz.” dedi. Kendisi girmedi. Ben girip

“Kutbul-arifin, gavsu'l vasilin biraderiniz Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin selamı var.” dedim. Onlar da

“aleykümselam ve aleyhisselam” buyurdular.

- Hacı Necip Bey huzura ilk gidişlerinde;

“Ne istiyorsun?” buyururlar.

“Dua isterim” dedim.

“Camiye git, yetmiş bin kişi dua ediyor.”

“Efendim, Bursa'dan Halil Efendi'den selam ge-

tirdim dedim.”

“**Ya**” ... buyurdular. İhvanı sordular

“**Zikir ediyor musunuz**” buyurdular. İsmi zâtı (Allah) telkin buyurdular.

“**Orada Hancı İsmail Ağa vardır. Benim sarhoşum. Ben onun hanında misafir kaldım, tanıyor musun?**”

“Evet efendim” ...

“**Ona selam götür.**”

“**Tuzcu Hasan Efendi'yi tanıyor musun? Pazar yerinde tuz satar. O bize Tirnova'da ilahi okurdu. Güzel sesi vardı, tanıyor musun? Ona da selam götür. Ilıcılara giderken yolda kahve satar, iki kolları yok İbrahim vardır, onu da tanır mısın? Ona da selam götür.**” buyurdular.

- Nevres Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün huzurda bulunuyordum. Namık Kemal Bey'in **Vatan Yahut Silistre**"sinde askerlerin

“**Allah muinimiz olsun**” sözlerine karşı Abdulah Çavuş'un

“**Allah'ın işine karışmayacağız, yoluna gideceğiz**” dediğini arz ettim, ellerini vurarak “**tam söz budur**” buyurdular

- Şerbetçi Ahmed Efendi biraderimiz rivayetiyle;

Bursa'dan araba ile dönerken arabacı uyumuş, arabada yolun kenarına gelmiş, lakin o uyumamış, selametle geldik, buyurdular.

“**Bursa'da iki eli bilekten kesik İbrahim Ağa namında bir zat varmış. Ona gider misiniz**” buyurdu.

Bak biz Rumeli'de kahveye üç arkadaş oturup kahve ısmarladık. Diğer bir arkadaş geldiği zaman ben kahvemi o zata verirdim. Öyle hoşlanırdı ki gönlünü alırdım buyurdular. **“ li-key lâ te 'sev alâ mâ-fâteküm ve lâ tefrahû bimâ etâküm.”**¹⁶⁸

“ Elinizden bir şey giderse yerinme, bir şey gelirse sevinme” buyurdular. Ben de gayri ihtiyari

“Efendim bu Allah mertebesidir.” dedim.

“Evet Allah mertebesidir.” buyurdular. ve

“Bunu birini yaptım, birini yapamadım” buyurdular. Lakin hangisini yapamadım buyurduklarını hatırlamıyorum.

- Hoca Efendimiz rivayetiyle Halil Efendi merhumdan Azizimiz Sultanımıza biattan birkaç gün sonra huzurlarına girdiğimde

“Nihaksızsın, nihakın yok” buyurdular ve bunu birkaç defa gidişimde tekrar buyurdular.

- Hoca Efendimiz Hazretlerinden rivayetle; Meşrutiyetin ilanında Mehmed Efendimiz Hazretlerini birtakım kendini bilmezler rencide ettiklerinden huzura geldiklerinde Aziz Sultan

“Cenab-ı Hak yerden taşları alır, gökten yağdırır. Nitekim ümem-i salifede olmuştur. Ne yapalım Allah “ Fe-câsû hilâle 'd-diyâr ve kâne va'den mef'ûle.”¹⁶⁹ deyiverdi.

---

¹⁶⁸ Hadîd, 23 **“Bu, kaybettiğimize üzülmemeniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmamanız içindir. Allah, kendini beğenip öğünen hiç kimseyi sevmez;”**

¹⁶⁹ İsrâ, 5 **“Onlar memleketlerinizde her köşeyi kontrollerine alacaklar...”**

“Memleketine git, gel deyinceye kadar otur.” buyurdular. Mehmet Efendi Hazretleri de köylerine giderler. Üç sene kadar kalırlar. Bir gün o civarda bir tepede bulunurken Azizimiz huzur ile **“Gel”** diye işaret buyururlar. Hemen **“Ben İstanbul'a gidiyorum.”** diye veda ederken, efrad-ı aileleri gitmemeleri hakkında ısrar ederler, dinlemezler. İstanbul'a gelirler. Huzura girdiklerinde

“Daha vakit de vardı. Seni benim misafir etmekliğim lazım gelirse de evin müsaadesi olmadığınan seni Hasan'a misafir edeyim” buyururlar.

“Orada nasıl geçindin” diye sorarlar.

“Efendim evvela bilezik, küpe gibi ziynetleri, sonra halıları ondan sonra bakırları sattık.” deyince

“Desene Allah'ın keyfini getirdin” buyururlar.

- Aziz Sultana Ömer'ül Halveti Hazretleri

“Ahmed bana çarşıdan iki horoz al, gel” buyururlar.

Hazreti Aziz'de birisi iki, diğeri bir kuruşa horoz alıp getirirler. Ömer'ül Halveti Hazretleri horozların birini bir eline diğeri de diğeri eline alarak

“Ahmed bunların hangisi iyi?” buyururlar.

“Efendim, bunu iki kuruşa diğeri bir kuruşa aldım.” derler. Ben sana ne soruyorum, sen ne söylüyorsun buyururlar. Tekrar hangisi kötü derler. Üçüncüde yine Hazreti Azizimiz

“Efendim, ne bileyim bunu iki kuruşa bunu bir kuruşa aldım.” buyururlar. Onun üzerine Hazreti Ömer'ül Halveti Kaddesellâhü sırrahu'l azîz Hazretleri tebessüm buyurarak

“Ahmed buna kötü, şuna iyi deseydin, seni dergâhtan kovardım.” buyururlar.

- Tırnova'da iken omuzlarında iki kova ile saadethanelerine su getirirlermiş ve Kamile Hanımın bezlerini de bazen bizzat çeşmede yıkarlarmış. Bir gün çeşme civarında bulunan bir zata selam vermişler, o zat işitmemiş

“Çeşme taşının bana reddi selam ettiğini işittim.” buyururlar. Bunun üzerine Mehmet Efendimiz;

“Efendim nasıl oluyor?” diye sorarlar. Vakti gelince anlarsın buyururlar.

- Mehmet Efendimiz Hazretleri buyurmuşlar ki;

“Ulan, her gelen beni senin gibi anlasa yakamı paçamı yırtarlar.”

- Bir gün **“araba getir”** buyurdular, arabayı getirdim. Baktım aranıyorlar.

“Efendim ne arıyorsun?” “Ulan, Cici araba parası koymamış.”

İçimden **“Efendim, hâlikiyet yok mu? Yarat”** diye yüklendim. O esnada minderin altını kaldırıp iki çeyrek çıkardılar. **“Ha, ulan burada imiş.”** buyurdular.

“Vekil!, vekil! Dünyada, ahrette senden ayrı değilim, beni meydana sen çıkardın.”

- Bektaşî Şeyhlerinden birisi dervişi ile beraber Fırat kenarında balık tutup kızartıp yerlerken dervişin gönlüne

“Efendim teşrifi beka buyururlarsa yerine kim gelir diye bir hatıra gelir. Hazret bu vakayı sana kim haber verirse ona yapış.” buyurur. Aradan seneler geçer. Hammamî Hazretleri ihvânı ile Çamlıca taraflarında bir tenezzühe çıkarak yemekten sonra zikirederek hitamında o civarda bulunan mezkûr Bektaşî fakirini yanlarına çağırarak

“Fırat kenarında filan zamanda yediğimiz balıkta yanımızda bulunan fakir değil miydi” diye kulağına söyleyince derhal ayaklarına kapanıp bende olmuşlardır.

- Avni Bey'in kardeşi Abdullah İstanbul'da askerlik ediyordu. Bir gün Mehmed Efendi Hazretleri havaların sıcak olması münasebetiyle Abdullah'a birkaç gün geceleri sen türbede yatar mısın? buyurdular. Abdullah da yatarım dedi ve yirmi gün kadar geçtikten sonra **“Abdullah, sen artık işine bak, ben yatarım”** buyurdu ve sonra fakire hitaben **“Hoca burada yirmi gün terledi, Azrail'e can vermesin** buyurdular (ne lütuf).

- Mehmet Efendi Hazretleri buyurdular ki,
“Bir gün huzurda bulunuyordum. Bir çocuk Kur'an okuyorlardı. Diğer bir adam geldi. Camekânın kapısını açık bırakarak türbeye girdi. Badezziyaret yine kapıyı açık bırakıp gitti. Çocuk kalkıp ve o adamın hareketine kızar gibi yaparak kapıyı kapadı. Hazreti Azizimiz

“Şu adamın istidatsızlığına ve şu çocuğun istidadına bakın.” buyurdu.

- Beykozlu Ali Beyden;

Amcam Miralay Hasan Bey'i maiyetindeki Kaymakam Salih Bey jurnal eder. Amcam da üzüntüsünden felce uğradı Hazreti Azizimiz'e teşriflerini rica ederek fakirhaneye getirdim. Evde diğer bir odada Hasan Bey'in kızı son nefesinde yatıyordu. Hasan Bey'in odasına girdiler ve secdeye kapılarak biraz durduktan sonra hastayı yukarı kaldıran buyurarak diğer hastanın odasına teşrif buyurdular. Hâlbuki biz kendilerine ondan hiç bahsetmemiştik. Ve kızcağıza;

“Pelte yapacak mısın?”

“Evet efendim.”

“Kendi elinle getirecek misin?”

“Evet efendim.”

“Ben börek de isterim.”

“Peki efendim.”

Efendi Hazretleri teşrif buyurdular. Komşumuzda bulunan bir kız çocuğu vefat etti, bizim kızcağız kurtuldu. Jurnal eden Salih Bey kapısının önünden geçerken orada bulunan Hüseyin Bey'in çavuşuna;

“Bey nasıl oldu?” diye sorar. Çavuş da

“Elhamdülillah iyileşti” der.

“Bekle onun müddeti kırk gündür, kırk gün sonra ölür” der. Lakin üç gün geçmeden kendisi öldü gitti.

- Hoca Efendimiz Hazretleri;

Bir gün Efendi Hazretleri huzuru Hazreti Aziz'de cünbüşleşirken Cici Sultan içeri girmiş.

“A! ayol ne oluyorsunuz” demiş. Hazreti Azizimiz de

“Biz Vekil ile görüşürken dünya ve ahireti unutturuz.” buyurmuşlar.

• Bir gün Firuzağalı Hasan Efendi huzurda iken kapı açılır, içeri bir hammal girip baştürbedâr burda mıdır? der. Hazrette

“Başı yok, kıcı burdadır.”, buyururlar,

“Ne istiyorsun?”

“Efendim, su getirdim, nereye koyayım.” Onun üzerine Hasan Efendi’ye,

“Hasan efendi bunu eve götürüver” ve Hasan Efendi fıçıyı kendi götürmek ister. Hammal vermez. Eve gelip te fıçıyı indirince Hasan Efendi hemen arkılığı kapıp benim de hizmetim olsun der, fıçıyı arkasında taşır. Dönüşte hamal

“Bu zat sizin nenizdir?” Hasan Efendi de

“Bizim efendimizdir, huzurlarında mütenaim (nimetlenen) oluruz” der.

“Acaba ben de gelsem kabul eder mi?” der,

“Evet” der. Hamal türbeye gelince

“Ben abdest alayım” der. Hasan efendi huzura girer.

“Hasan, hamaldan hoşlandın mı? Apartalım mı?” buyurur. Hamal gelipte mübarek ellerini öpünce elinden tutup huzurlarında oturturlar.

“Ben ne dersem sen de onu söyle” buyururlar.

“Nasara” buyurur, hamalda

“nasara.”

“Celese”

“celese”

“feteha”

“feteha”

buyurduktan sonra bir nazar buyururlar. Hamal “Allah” deyip mağşi aleyh olur (bayılır), biraz sonra hamal sahve (uyanınca)gelince,

“Ben seni sevdim, sen de beni sevdin mi?” buyururlar. Hamal da

“Sevdim efendim” der.

“Sen ara sıra buraya gel.” buyururlar. Altı ay sonra da işini ikmal ile memuren memleketine gönderirler. Hamalın ismi Şizo'lu Osman imiş.

- Firuzağalı Hasan Efendi Hazreti Nurullah'ın mahdumları Hacı Şerif Efendi ile Kerim Efendi dergâhında iken inkişaf hâsıl olmuş, bazı uygunsuz hal görmüşler. Şerif Efendi

“Kalk Hasan bir daha bu dergâha girmen olmaz” demişler, Hazreti Azize gelmişler.

İlim irfan demektir.

İrfan Hakkı bilmektir.

Eğer Hakkı bilmezse

Ha bir kuru emektir.

- Hammamî Tevfik Efendimiz Hazretleri bir gün ihvânı ile birlikte Kağıthanede teferrüce çıkarlar. Beş on gün kalırlar. O zaman Karyağdı Tepesinde de Bektaşî canlarından bir zat varmış. Orada tepeye çıkar demlenirmiş ve bu zevata da **“hay huyenlar”** dermiş. Bir gün Hazret abdest alıp o Can'ın bulunduğu tarafa doğru gider ve onun kulağına birşeyler söyler. O can hemen Hazretin ayaklarına kaparak

“Vallahi budur, billahi budur, bundan başka yoktur.” diyerek biat eder ve o dergâhı terk ederek Hazrete kul olur. Sordukları zaman 45 sene evvel şeyhin alemi cemali teşrif buyururken senin kulağına kim

“Taşı nur, toprağı nur, kâmil ölmez, kabdan

kaba taşınır” sözünü söylerse senin sülükun onun elinde biter buyurdu. 45 senedir buna muntazır idim.”

- Bir gün Makbule Hanım kızı Nusret Hanım-la birlikte huzura giderler, giderken de iki hevenk üvez ¹⁷⁰ götürürler, huzura bırakırlar.

“Evkaftan bana haber gönderdiler, Efendim sen Süleyman Bey, İstanbul'da azizanımızdan istekte bulunup Kütahya'da yalnızım, konuşacak, görüşecek kimse yok, bana bir ihvânımızı gönderseniz” derler. Bir müddet sonra Mustafa Özeren Sultanımız Kütahya'ya tayin olurlar, Kütahya'ya vardıklarında bir müddet (9 gün) Süleyman Bey'in evinde kalırlar, sohbet ederler. Süleyman Bey, 1940-1945 yılları arasında Kütahya'da bulunan Mustafa Özeren Sultanımıza

“Beni burada sırlamadan seni bir yere göndermem.” derler. Nitekim Süleyman Bey vefat eder, Özeren Sultanımız Süleyman Bey'i kendi elleriyle defnederler. İhtiyarladın, yerinize bir vekil tayin edin, etmezseniz biz tayin edeceğiz. Düşündüm, onların tayin ettikleri benim işime gelmez, ben kendime vekil tayin ettim.

“Elvekil ke-l asîl, vekil aslının ayıdır. Türkler bunu bilmez.” buyurunca Makbule Hanım,

“Efendim, kimse sana vekil olamaz” demiş. Sonra Hazreti Aziz Nusret Hanım'a

“Git, türbede benim vekilim vardır. Çağır lakin

---

¹⁷⁰ Hevenk: Bir ipe geçirilmiş veya birbirine bağlanmış yaş yemiş veya sebze bağı

Vekil Efendi de haa!” buyurmuşlar. Nusret Hanım, türbeye girip Mehmed Efendimize; Efendim çağırıyor der.

“Kız senin Efendin kimdir?” buyurur. Nusret Hanım

“Efendim işte” der. Müşarün ileyh de hemen koşar, huzura girer, al bunları eve götür.” buyurur. Müşarün ileyh de hevenklerini birini bir eline diğerini diğer eline alır. Bu sırada Hazreti Azizimiz Sultanımız mübarek ellerinin ayalarını yere tevcih buyurarak sağa sola meyi ederek müşarün ileyhe nazar buyurunca Mehmet Efendimiz de neşelenerek iki tarafa raks ederek epey müdded mecbubu neşe ile pür zevk ve neş'elenir.

“Vekil, vekil; beni meydana sen çıkardın. Dünya, ahrette senden ayrı değilim,” buyururlar.¹⁷¹

---

¹⁷¹ Mehmed Tevfik Kayseri Hazretleri Sertürbedâr Ahmed Amîş Efendi'nin halifesidirler. Kayserili olmaları dolayısıyla “Kayseri” lakabıyla marufturlar. Ahmed Amîş Efendi'den aldıkları emaneti 1921-22'lerden 1927'ye kadar muhafaza etmişlerdir. 1927'den 1933-34'lere kadar geçen bekleme devresinden sonra, kendi ifadelerine göre emaneti Ahmed Tahir Maraşi Efendi Hazretleri devralmıştır.

Mehmed Tevfik Efendi Hazretleri, Sultan Abdülhamid Han'ın sofra hizmetlerini görmekte bulundukları sıralarda gönül muhabbeti ile meşgul olmuşlar, bilahare Sultan Abdülhamid'in tahttan ayrılmasını müteakip saray erkânı ve personel dağılmıştır. Mehmed Efendi ise, zaman zaman iltifatlarına mahzar olduğu Ahmed Amîş Efendinin tavsiyesi üzerine bir ara Kayseriye gitmişler ve bir müddet sonra dönmüşlerdir. Kayseri dönüşü Ahmed Amîş Efendi Hazret kendilerine hal hatır

Kayserili Mehmed Tevfik'in Ahmed Amîş Hazretlerine intisabı bizzat kendilerinden rivâyeten Nevres Bey tarafından naklolunduğu na göre;

Mehmed Tevfik (Kayserî) Hazretleri bir gece rüya görürler. Rüyada Ayasofya ile Sultanahmed Camisi arasında büyük bir kalabalık toplanmış, tellallar

"Hazret Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme kurban olacak kimse yokmu?" diye bağıırıyorlar. Hemen Kayserili Aziz, kalabalığın arasından sıyrılıp:

"Ben varım" diye çıkıyor. Bunun üzerine münâdîler Mehmed Efendiyi kalabalığın ortasında kurulmuş bir tahtın önüne getiriyorlar. Elinde kılıç tutan ihtiyar bir zat:

"Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme kurban olacak sen misin?" diye soruyor.

"Evet, benim" cevabını alınca, elindeki kılıçla Kayserili Azizi kurban ediyor. Ertesi gün Fatihe yolu düşen Mehmed Efendi Hazretleri, türbeden içeri girince kendisini mânâ âleminde kurban eden zâtı karşısında ansızın buluveriyor ki, bu zât Ahmed Amîş Hazretlerinin tâa kendi leridir!.. Ahmed Amîş Efendi Hazretleri ise:

"Gel bakalım Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme kurban olan!" deyiverince iş anlaşıyor ve

---

sorduklarında şu cevabı verirler:

"Efendim, tencere iki ise birini sattım, yatak iki ise birini sattım, bağı da tefeciye verdim sonra geldim!". derler.

Ahmed Amîş Efendi kendisine:

"İyi yapmışsın" buyururlar.

Kayserili Aziz'de böylece aradığını buluyor. Derhal mübarek elini öpüp kendilerine teslim olmuştur.

- Cafer Beyefendi'den rivayetle;¹⁷²

Harbiye Mektebinde ilk defa sınıf arkadaşım küçükten beri tanıdığım Kazım Bey delaletiyle Ahmed Amîş Efendimizin Türbedeki zaviyesinde ziyaret şerefine nail oldum Cemaline nazar ettim öyle bir halde müşahade ettimki o ana kadar ve halada bu güne kadar hiçbir insanda o neş'e-i kemali göremedim. Tahminen 35 yaşlarında ateşi aşk ile yanmakta olan beyaz sarıklı bir hoca hazreti türbedârın dizlerine kapanmış muttasıl ağlıyor ve feryadı derununu göz yaşlarıyla izhar ediyordu. Oda gülerek kendisini okşuyor mukabil sevgi, ve muhabbetler ishar ederek bu münasebetle

“Evliyaullah said miyim şaki miyim” diye ağlırlar buyurdular. Hayalimde tam manasıyla yer etmiş olan bu ulvi manzara hiç bir vakit hatıramdan silinmemiş ve daima aynı ile baki kalmıştır.

- Cafer Beyefendi'den rivayetle;

1325 Rumi (1909) senesinde Evronoszâde Sami Bey delaletiyle kendisine intisap ettiğim zaman fakiri bendelige kabulü sırasında şu sözü sarf etmiştir.

“Bunuda köy namına alalım” buyurdular. Bu sebeple Cafer Bey İnönü nahiyesinden bir türlü ayrılamamış ve orada sakin kalmıştır,

---

¹⁷² “Emekli Binbaşı olup 1953 yıllarında Bilecik İnönü nahiyesinde mütemekkinen sakinlerindendir.

- Cafer Beyefendi'den rivayetle;

1328 (1912) senesi İşkodrada muhasarasında bulunduğu zamanlarda bana bir hal arız olmuştu. İçimden Allah ile mücadele ediyordum. Şöyleki;

“Ey ulu Kudret bende ne kuvvet varki iyi veya kötü olabileyim. Bütün kudret ve kuvvet senindir. Sen yardımcım olmaz isen ben ne yapabilirim diyordum.”

Bir Sene sonra tekrar İstanbul'a geldim. Ahmed Amîş Efendimi ziyaretim esnasında yanında diğerk muhatap ve ziyaretçileride vardı. Birden bire bir ayet okudu ve dedi ki;

قَالَ لَا تَخْضَعُوا لِدَيِّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ مَا يُبَدِّلُ الْقَوْلَ
لَدَيِّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

“Allah dedi ki: 'Benim katımda çekışmeyin; si-ze bunu önceden bildirmiştim. Benim katımda söz değışmez; Ben kullara asla zulmetmem' der.”¹⁷³ dedi ve yüzünü bana dönerek gülümsedi anladım ki kaşifi kulub olan Halifeyi Rasul razı de-runuma vakıf ve benim halimi bana söylüyordu.

- Cafer Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün Mehmet Efendi hazretleriyle birlikte huzuri mürşide giderek elini öpüp oturduk. Derhal bilmünasebet düşünerek

“Bir müminin yetmiş bin mümine şefaati var-dır. Benim ise yetmiş kere yetmiş bin mümine

---

¹⁷³ Kâf, 28-29

şefaati olacaktır.” buyurdular.

Aynı zamanda elinide başına kadar kaldırdılar.

Huzurlarından çıktıktan sonra

“Mehmet Efendi gördünüz mü efendi hazretleri elini başına götürdü bu işaret sizi kabul ve şefaati-lerine mazhar buyurdularına delalet eder” buyurdular.

“Haza min fazli rabbi”¹⁷⁴

- Kazım Birön Beyefendi'den rivayetle;¹⁷⁵

(Bu hatıra Hazret ile 1311 rumi (1895) senesinde Mektebi harbiyeye girdiğim zamanda vaki oldu.)

Ahmed Amîş Efendi'min Fadlı kemalini Manastır'da Askeri idadi mektebinde iken işittiğim ve kendisini görmek istediğim hazret ile ilk mülakatta huzuruna girdiğimde elini öpmeyerek mensup olduğum tarikati halvetiye usulü üzere avcunun içini öptüm. Derekap (arkasından) elimi yakalayarak

“Sen kimsin be” diye sordu. Hüviyetimi tesbit ederek Manastır'dan yeni geldim diye cevap verdim. Kaşifikulub olan bu sultani alışan o zaman ki mücahedatımın tamamen aynını ifade buyurarak bana hitaben

“Geceleri teheccüt namazına kalkarak karanlık yerlerde kuru tahtalarda Allah'ı zikir eylemekten ise benim gibi pamuk şilte üzerinde zikir yapsanız

---

¹⁷⁴ Bu Allah Teâlâ'nın büyük lütfudur.

¹⁷⁵ Kazım bey Emekli binbaşı olup 1953 yılında Bilecik vilayeti merkezinde mütemekkiren sakindir.

daha iyi değil midir?”

“Bian şart Allah Teâlâ’yı bilmek ilme’l yakîn, ayne’l yakîn, hakk’al yakîn ile bilmek lazımdır.”

“Şimdi seninlen biraz kelimeyi tevhit zikrine devam edelim.” diyerek kendisini **“lailaheillallah”** diyerek zikir etmeğe başladı, fakirde ihfaen (içimden) devam ediyordum. Birkaç defa tekrar eyledi tekmil vücudum sanihay feyzinden duçari imbisat oldu.¹⁷⁶ Vücudunda gayri ihtiyari bir sallanma hareketi baş gösterdi bu kadarlık bir vakfe bile bizi canlandırmağa kâfi geldi.

Odasında ziyaret için gelenler bizim gibi Harbiye Mektebi talebelerindendi. Onlara sordu.

“Siz de efendiyi tanıyor musunuz?” onlarda cevaben

“Hayır, yeni gelmiş bilemiyoruz.” dediler. Bunun üzerine baha hitaben

“Benim bir tahririm var sen onu bilirmisin?” diye sordular ve fazla tafsilata ve izahata lüzum görmeden sözünü kestiler ve elini öperek ayrıldık.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Çok geçmeden bir gece rüyamda gözlerimin ağrılı olduğunu gördüm manada ihtiyar bir zat sordu.

“Gözlerinin tedavisi için bir tabibe müracaat etmedin mi? (Manevi gözlerimi)

Kasıt ve murat ederek sordu

“Hayır, etmedim dedim.”

“Geçen hafta gittiğin Fatih türbedârına git ve söyle o tabibi hazıktır senin gözlerini şifayap

---

¹⁷⁶ Hayat veren feyzinden genişledi

eder” buyurdular. Bunun üzerine gittim ve Türbe-
de huzurlarına girdim rüyamı kendilerine söyle-
dim.

**“Rüyada görülen zatın kim olduğunu bilebilir
misin?”** diye sordu.

“İhtiyar bir zat idi” diyebildim. Güldüler,

**“Öyle ise diz dize gelde dua edelim şifalar is-
teyelim”** buyurdular ve arapça olarak bir dua
okuyarak bana türkçesi münfehim oldu. (anladım)

Yanında bulunan kişiler “âmin” dediler. Ve ba-
na hitaben günlük **vakit buldukça 30 istiğfar 50
salavat-i şerife çekmekliiimi ve arada kendilerini
ziyaret etmemi tembih buyurdular.**¹⁷⁷ Artık mun-
tazaman ziyaretine gidiyordum.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Günlerde bir gün benden karpuz istedi Fatih
Camii havlusunda küme halinde satılmakta olan
karpuzlardan bir tane seçtirerek aldım ve götür-
düm eve götür bırak ve gel dedi Öyle yaptım huzu-
runa geldiğimde bana hitaben;

**“Elin oğlu karpuz a bir bakınca tanır ve eliyle
sıkmaksızın olgununu seçer sende böylece yapa-
bilirmisin”** buyurdular.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Bir gün huzuruna bir fakir gelmişti sadaka isti-
yordu içimden geçti ki; “bana emretse ben ver-
sem” bana hitaben;

---

¹⁷⁷ Mürşid mürşid olursa bu kadarı da yeter. Olmaz-
sa zikir çek çek dur, ne faide olur ki;

“oğlum iki kuruşunuz varsa bu fakire ver” buyurdular, sevinerek verdim.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;
Bir gün bana sordu.

“Üzerinde giydiğin elbise kimindir? Sana kim verdi?

O zamanın usul ve kaidesinece
“Padişah verdi, onundur” dedim.

“Cebindeki para kimindir?”

“Padişahındır dedim.”

“İcabında kanını onun uğrunda feda edeceği ne dair sizin birde yemininiz vardır onuda yapacakmısın?” dedi **“hayhay”** dedim.

“O halde kurulacak senin neyin kaldı be diye” buyurdular.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;
Bir gün bana hitaben

“Talime çıkıyor musunuz?” diye bana sordu.
Mektebi harbiyede talebe bulunduğumuzdan
“her gün çıkıyoruz” diye cevap verdim.

“Taburun hep birden yürüdüğünde ayakların rap, rap diye zikrelediğini işitiyor musun?” diye buyurdular.

Kazım Beyefendi'den rivayetle;
Yine günlerden bir gün huzura girdiğimde

“Kazım sen Arnavutça bilirmisin” diye sordular. Cevaben

“Bilmem efendim” dedim. Hazret

“Bir arnavuda sordum kiuş nedir?” cevaben **“bu imiş”** diye söyledi.”

“Kurbalara dikkat ediyor musun bunlar hep bir ağızdan “bu imiş” “bu imiş” diye nasıl bağırıyolar” buyurdu.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Bir gün huzurda sohbetlerini dinliyordum. Beni daha ziyade kendi arka tarafına alır ve muvacehesinde bulundurmaktaydı. Çünkü O’nun yüzüne baktıkça -gayri ihtiyari cezbeleniyordum. Sohbet bitti herkese yol verdi sıra bana gelmişti. Fakat huzurlarında diz oturmak mutat olduğu için dizlerim uyuşmuş idi bir türlü kalkamadım o vakit gülümsedi

“ayaklarını kapıya doğru uzat, başını da dizime koy dedi” uyuşukluk geçince gidersin. Bu teklif canıma minnet idi mürşit dizinde başımın kaldığını hiç hatırlamamıştım. İstedğim oldu emirleri gibi yaptım dizlerimin uyuşukluğunu gidermeğe çalışır iken başımı mübarek eliyle bol bol okşadı bana muhabbeti ilahiyenin yüksek tadını veriyordu. Biraz sonra ayağa kalktım ve mübarek ellerini öperek gözüm yaşlı ayrıldım.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Harbiye mektebi üçüncü sınıfına geçerken ikinci vatanımız kabul ettiğimiz Rumelinde eski üçüncü ordu merkezi “Manastır” şehrine sılaya gittim. Orada iki arkadaşım vardı. Biri Recep Fehmi, diğeri Niyazi Beylerdi. Bir gece evvel Recep Fehmi Efendi bir rüya görmüş bize anlattı. Yine bu üç arkadaş bir mesire mahallinde hep beraber gezerken, kurşun yağmuruna tutulmuşuz yanımızdan kurşunlar geçerken bizlere hiç bir şey olmuyormuş. O sırada bir

zat peyda olmuş. Recep Fehmi Efendi'ye hitaben

“Korkmayın sizlere bir şey olmaz, sahibiniz yerde gökte kuvvetli ve çok büyük bir zattır” demiş.

O akşam üzeri birleşerek Manastır'ın şehir Altı nam mesiresine gittik. Bir yerde mola vererek tarafımızdan bir ilahi okundu ve akabinde zikrullahâ başladık. Karşımızdaki tarlanın içinde birçok mandalarda var idi. mandaların başlarını saga sola oynatarak bize müşareketle zikrimize onlarında iştirak ettiklerini görüyorduk. O sırada silah sesleri duyuldu. Kurşunların uzaktan atılmasına rağmen yanımızdan vızır vızır geçiyorlardı.

Niyazi Bey zikirden fariğ olmuş ve bizlere hitaben

“Hepimiz vurulacağız, aşağıya hendeğe girelim bize siperlik yapar ve hemen uzaklaşalım” diye bağırdı. Ve öylece yaptık. Allah Teâlâ'nın izniyle bizlere hiç bir zarar olmadı. Meğer kurşunlar ciheti askeriyenin endaht (silah talimi) mahallinden geliyormuş. Bizim bulunduğumuz yeri tutuyormuş. Recep Fehmi Efendi'nin rüyası aynıyle zuhur etti.

- Kazım Beyefendi'den rivayetle;

Bir gün arkadaşım Veli Ağa ile mektebi harbiyede talebe iken sohbet arkadaşım idi. Bu zat ile birlikte ve diğer üç arkadaşı da dâhil olmak üzere Edirnekapı sur haricine yakın bir medresede sakin münzevi Ahmed Efendi namında birinin ziyaretine gidiyorduk.

“Veli ağa son zamanlarda, Cibali de odunculuk yapan Veli baba namıyla maruf idi. Bu zat ile yolda giderken bizden biraz ileride diğer üç arkadaşı,

gidiyorlardı. O sırada güzel bir koku duydum. Bu kokunun nereden geldiğini araştırmakta iken, arkadaşım Veli ağa seslenerek

“Biraz geri kal” dedi. Avucunun içini koklattı aynı zamanda göğsün da açtı kokladığım rayihayı tayibenin aynını veriyordu. Dayanamıyarak “bu güzel kokuyu bende isterim” dedim. Cevaben

“Bu rayihanın membaı hazretin vücudu mübareklerindedir ve oradan isteyiniz” dedi. Bundan sonra Ahmed Amîş Efendi Hazretin ziyaretine gittiğimde elini öperken bu rayihayı tayibeninde geldiğini duyardım. Bu rayihadan

“Banada ver” diyemedim ve isteyemedim. Hazretin temerküz eden vo gittikçe çoğalan yüksek muhabbet bana herşeyden üstün geliyordu.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Zabit çıktıktan sonra Rumeli’de çok kara günler geçirdik. Arnavut ihtilâli, Bulgar ihtilâli, ilânı hürriyet, Balkan harbi gibi ardı arası bitmeyen tükenmeyen azim ihtilâller ve harplar içinde yaşadık. Bu keşmekeşte İstanbul’a gitmek yasağı konulduğundan artık çaresiz bu muhitte haşır ve neşir oluyorduk. Bunlardan uzun boylu bahsetmeyeceğim. Yalnız küçük bir kısmını hatırat kabilinde yazarak geçeceğim.

1319 (1903) Bulgar ihtilâlinde Soroviç şimendifer (Demiryolu) köpüsünü bir bölükle muhafa etmeğe memur oldum. Sağ ve soldaki istasyonlarda bulunan Karakollarımız Bulgar eşkiyası tarafından birer birer baskına uğradı sıra bizim bulunduğumuz Şimendifer köprüsünü bombalanmasına gelmiş idi. Köprünün mûnaasip mevkilerinde pusular

ve istihkâmlar tertip edilmişti. Geceleri uyku yok idi, Hazreti Azizin ruhaniyeti mürşidanelerine teveccüh sırasında manada uyur uyanık bir halde zuhur ederek

“Korkuyor musun be..” diye sordular.

“Korkma korkma birşey olmaz buyurdular.”

Hakikaten o gece sabaha karşı Bulgar eşkiyası bir cemmigafir (çoğunluk) halinde köprüyü berhava etmek (havaya uçurmak) için geldiler ise de basiretkâr bulunmamız ve istihkâmlarda yapılan yay-
lım ateşler ile eşkiya dayanamayarak ve bir şey yapamadan kaçıp ric’at eylediler.

Hazretin **“Bizi her an kendi manevi varlığında bulursun”** sözünün birinci işareti zuhur etti artık ferahladım.

- Kazım Beyefendi’den rivayetle;

Birinci Harbi umumide Trabzon’da Jandarma karakol kumandanları mektebi müdürü idim. Seferberlik vukuunda Trabzon depo taburu kumandanı oldum. Trabzon ve havalisinde icra kılınan Rus harbi safahatını gördüm. Muharebe sona erince binbaşılığa terfiimi beklerken Yüzbaşılık rütbesinden emekliliğim icra kılındı üzüntü ile İstanbul’a geldik. O sırada Hazreti Ahmed Amîş Efendi’nin damadının damadı Naim Beyin hanesinde ikamet buyuruyorlardı. Bir gün huzuru mürşide dâhil oldum. Kendileri teveccühte idi. Fakirde karşısında diz çökerek oturdum ve içimden iç durumumu hikâyeye başladım. Hemen mübarek gözlerini açtılar ve bana hitaben

“Git kapının süpürgeliğinde dur, oradan söyle biz her yerden işitiriz.” buyurdular. Öyle yaptım ve

orada yine içimden söylüyordum.

“Beni erken emekliye sevkettiler yaşıma henüz hizmete müsaittir. Hiç olmazsa binbaşılık ile emekliliğe sevk edilse idim daha rahat bir emekli maaşına nail olur evladı iyalimi daha ferih ve fehur beslerdim.” demekliğim üzerine Ahmed Amîş Efendi’ m bulunduğu yerden üç defa;

“**Sâlavat**” diye emir buyurdular. Bu üç salavatı beraberce çektik:

“**Allahümme salli ala Muhammedin ve ala âli Muhammed**” akibinde öyle bir

“**Hû**” çaktı

“**Yer gök inlesin ve arkana bakma git.**” Buyurdular. İş bu emir üzerine yüksek sesle bir “**Hû**” çektim ve arkama bakmayarak hatta elinide öpmeyerek ayrıldım ve gittim. İçimden bu dileğimin husule geldiğini bana sırren ima edliyordu. Artık bundan sonra kendi razı derunuma tabi olmuş idim. Ertesi gün bir istida yaparak Jandarma Müfettişi umumisi General Folon’a (Fransız Generaline) gittim ve dilekçemi verdim. General Folon beni Edirne Mülhaklığın¹⁷⁸ dan tanıyordu. Alay kumandanım idi. Üç gün sonra kendisini görmekliğimi bildirdi. Benim bu suretle vaki olan müracaatımı haber alan ve beni emekliye sevkeden Şube müdürleri General Folon’a girmek için üç gün sonra kapısında beklerken kendi odalarına çağırarak beni tekrar vazifeye alacaklarını söylediler ve bir muvafakat senedi aldılar ve yarın daireye gelmemi bil-

---

¹⁷⁸ Mülhak: isim, askerlik Bir asker karargâhında subay yardımcısı.

dirdiler. Ertesi gün daireye gittiğimde iradeyi seniyesi çıkmış ve emekliliğimin hiç olmamış gibi sayılarak tekrar Trabzon alayına sevk ve istidamımı bildirdiler ve emri resmiyeyi elime verdiler. Bunun üzerine General Folon'a verdiğim dilekçemin takibinde sarfınazarla doğruca Trabzon'a müteveccihen hareket eyledim.

Trabzon alay kumandanı bizimle Pontüs eşkiyasının tenkili ¹⁷⁹ hususunda ciheti askeriyeyle müştereken takibatta bulunmamızı emreyledi. Tabur merkezi Maçka kazası idi. Bu kazanın İslam ve Hristiyan kariyeleri heyeti ihtiyariyelerinin merkebe celbi ile tarafımızdan nasayih müessirede bulunulması ve eşkiyanın istiman eylemek suretiyle hükümete teslim olmalarını daha ziyade faideli olacağını göz önünde tutarak hemen harekete geçildi. Merkezi kazadan gelen heyeti ihtiyariyelere nasayhi lazime icra edilmekte ve eşkiyanın teslim olmaları için kendilerine 20 gün gibi az bir müddet içinde arkasının alınması tebliğ edilmekte idi. Cenâb-ı Hakk'a binlerce hamdu senalar olsun. İşbu müddet dolmadan gayri müslim eşkiyalar birer birer ve çete halinde silah ve teçhizatlarıyla birlikte kaza merkezine gelerek teslim oldukları görüldü. Durumu Maçka kazası kaymakamı vilayete bildirdi. Vilayet bunların silahlarının alınarak kendilerinin hudut dışı çıkarılmak üzere merkezi vilayete sevklerini ve teslim olan İslam çetelerinin de tüfekleriyle beraber Ankara cephesine sevk ve

---

¹⁷⁹ Düşman veya zararlı kimseleri topluca ortadan kaldırma.

yollanmasını emir buyurdu. Verilen emir ifa edildi. Az zaman sonra eşkiyanın arkası alındı ve böylelikle Trabzon mintikası Pontüs eşkiyasının istilasından kâmilten temizlenmiş oldu. Bu suretle Erzurum Trabzon yolu açılmış ve ordudan Jandarma alay kumandanlığına bir takdirname gönderilmesine karşı alay kumandanı benide Binbaşılığa terfi ettirilmek üzere inha eyledi.¹⁸⁰ O sırada vilayetlerin İstanbul ile alaka ve muhaberele kesilmiş olduğundan Mustafa Kemal Paşa'nın iradeyi milliyesiyle Trabzon taburuna Binbaşı olarak terfi ettirildim. Bir müddet sonra merkez Trabzon taburunun kadrosunun lağvi ile Bayburt tabur kumandanlığına yine bununda lağviyle Erzincan müstakil tabur kumandanlığına tayin edildim. Erzincan'ana ulaşmamdan bir sene kürt eşkiyasının takibatında bulundu Birinci İmraniye hadisesi namıyla yad olunan iş bu isyanda mutasarrıf Ali Rıza Bey'in hakimane tetbirleri sayesinde eşkiyaların Erzincana girmeleri tehlikesi de bertaraf edildi. Bir zaman sonra jandarma dairesince kadro düzenlemeleri icra kılınmış ve 25 seneyi ikmal edenlerin emekliliğinin yapıldığı bildirilmişti. Tarafımıza tekrar Binbaşılık rütbesinden emekliliğe sevk edildiğim resmen bildirildi, **Hesap ettim 3 seneyi geçmiş idi. işte üç salavâtın sırrı hikmetini bu suretle anlıyorum** ve tekrar emekli olarak İstanbul'a ulaşınca Sevgili azizimiz Hazreti Ahmed Amîş Efendi'min bir sene evvel irtihali dar-i beka buyurduğu haberini kemali tees-

---

¹⁸⁰ İnha: Resmî bir göreve atama veya bir üst aşama için yazılan yazı:

sürle öğrendim. Fatihteki medfeni mübarekesine giderek ziyaretlerinde bulundum ve pek acı göz yaşları döktüm. Cenâb-ı Hakk şefaatlarını ve yardımlarını üzerime sayaban buyursun. **Rahmetullahi aleyhi ve rahmeten vâsiaten.**

- " Bir hafız bir gün Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin huzurlarına giderek;

"İçimden doğdu, size bir Kur'an okuyayım Efendim." demiş. Onlar da: Hafız, bir nokta, iki nokta, üç nokta" demişler. Hafız; **" Evet"** demiş. Sonra,

" Üç nokta, iki nokta, bir nokta" demişler. Hafız gene:

" Evet" demiş. Devamla: **" İki nokta, bir nokta"** demişler. Hafız,

"Evet" demiş. Ellerini vererek

" Haydi, git" demişler ve işini halletmiş.

Efendim:

"Onlar bazen dolarlar, saçacak yer ararlar, neresi olursa saçıverirler."

"O zaman olurdu, ama şimdi pek olmaz. Zira o zaman harman zamanı idi, şimdi başak zamanı, hafız'a olan da işin harmanı."

- Ahmed Amîş Efendi türbede otururken bir genç yanından geçerken sordu;

"İsmin ne?" dedi genç cevaben;

"İsmail" dedi

"İsmail gibi kurban olabilecek misin?" dedi.

- Ahmed Amîş Efendi, 100 yaşını geçkin bir ihtiyar olduğu için söz arasında ısınmaktan bahse-

der ve **“iyi bir kürk olsa ısınırım”**, buyururlar.

Bu kadcarkık ima ve işâret üzerine üstâd derhal çarşıya giderek muhtelif neviden ve cinsten üç kürk getirip önüne kor. Üstâd, bunun üzerine aralarında şöyle bir konuşma olduğunu söylerdi:

“İşte efendim üç kürk. Bu 50 lira, bu 30 lira, bu da 25 liralıktır”, dedim. Bunun üzerine Ahmed Amîş Efendi;

“İstemem, götür.”

Dedi. İlk arzu ile bu red karşısında hayrette kaldım. Fakat sebebini de sormadım, soramadım ve bunda elbette bir hikmet vardır diyerek emirleri üzerine kürkleri götürüp sahibine geri verdim.

Aradan bir kaç gün geçti, yanına gittim. Bana:

“MECDİ; CEHENNEMİN MÜDDETİ KAÇ SENEDİR BİLİR MİSİN?”

“65,000 SENEDİR.”

dediler. Başka bir gün de durup dururken yine bu suali irad buyurdular. Fakat bu sefer müddeti **6,500** seneye indirdiler. Esasen birçok mutasavvıflar hep bu yolda giderler, sözü hep böyle etrafta dolaşırlar.

Bu sırada mebusluk, memurluk ve ticaret gibi bir meşgalem de olmadığından İstanbul’u terk ile memleketim olan Balıkesir’e çekildim. Orada yerleşir yerleşmez bu sefer Balıkesir’i de terk ile Mısır’a gitmek arzusu bende belirdi. Bunun tedarikle riyle ve tedbirleriyle zihnen meşgul iken bir gün Balıkesirin meşhur meczubu **İsmail**, evin kapısını çalarak:

“Uzun yola, uzun yola. Haydi... Hayırlı ola!”

diye seslendi, geçti. Hâlbuki ben kararımı henüz aileme bile açmamıştım. **Mecsup İsmail**’in de bu

ihbar ve ihtarım duyunca artık kat'î kararımı vere-
rek, âdeta hükümet kuvvetiyle cebren memleket-
ten çıkarılıyormuşum gibi alelacele ailemi, çocuk-
larımı alarak hep birlikte Mısıra gittik.¹⁸¹

Abdülâziz Mecdi Efendi, Mısıra gider gitmez
1914 Cihan Harbi de patlak yermiş, yollar kapan-
mış, orada maişetini ticaretle ve bilhassa uzun
senelerdenberi yapmış ve alışmış olduğu zahire ve
un ticaretiyle temine mecbur kalmıştır.

Yabancı bir muhitte kendisini tanıtıncaya ve
memleketin ticarette gidişini kavrayıncaya kadar
hayli sıkıntı çekmiş, fakat çalışmış, muvaffak olmuş
ve **6,5 sene** bu vaziyette Mısırdaki kalarak; nihayet
Türkiye’de mütareke olunca İstanbul’a gelmiş ve
tabîi ilk evvel ziyaret ettiği zat yine mürşidi Ahmed
Amîş Efendi olmuştur. Elini öpüp de halini ve ba-
şından geçenleri anlattıktan sonra aldığı izahattan:

Cehennem muddetinin 65;000 sene oluşudan

---

¹⁸¹ Şeyh Bürhaneddin dermiş:

**“Meczuba elinizden gelen her yardımı yapınız.
Faydasını görürsünüz. Fakat kendi ile konuşmaktan bir
fayda göremezsiniz. Çünkü maneviyatınız denk de-
ğildir.”**

Abdülâziz Mecdi Efendi de, derlerdi ki:

**“Bu türlü meczuplar kendiliklerinden hiç bir şey
yapamayıp kuvvetli bir velî bunların iradesini selbede-
rek bu hale gelmişlerdir; bunların söyledikleri sözler ve
gösterdikleri fevkalâde haller kendiliğinden değil o
velîden akseder, binaenaleyh bunlardan bir şey bek-
lemek, bir şey ummak doğru değildir. Şu kadar ki ken-
dilerin sataşmamak, eziyet ve hakaret etmemek lâzım
gelir. Şayet edilirse meczubun değil, onu idare eden
velînin sillesine çarpılmak korkusu vardır.”**

bahsedîşi, kedisinin 6,5 sene mürşidinden uzak yaşadığına ve bu suretle bir cehennem hayatı geçireceğine işaret olduğunu, yani mürşidinin kendisine kırılarak “SEYAHAT CEZASI” verdiğini ve buna sebep de kürkleri önüne serdiği zaman onların fiyatını söylemiş olmasından ileri geldiğini anlamıştır.

Dûçar olduğu bu cezadan, dolayı mürşidine karşı zerre kadar kırgınlık duymak şöyle dursun bilâkis daha ziyade feyiz vermek için böyle yapmış olduğunu üstâd söylerdi ve Mısırdan dönüşünde bu feyzi umduğundan çok fazla aldığını da sözlerine ilâve ederdi.

Abdülâziz Mecdi Efendi, vakit vakit bu hâdiseyi tekrarlar ve izah ederken derlerdi ki:

“Ben bu kadar gizli kapaklı söz söylemem. Çok kere muhatabımın idrakine ve kabiliyetine göre açık da söylerim, Fakat bu yol, yani mürşidle müridin teması keyfiyeti barutla pamuğun bir arada bulunmasına benzer. Bazen hiç bilinmeyen bir sebepten dolayı barut birdenbire ateş alıverir.”

Bu ateş alış müridin lehine olduğu kadar aleyhine de çıkabilir. Yani mürşidin nelerden hoşlanmadığı, ne gibi şeyleri beğendiği bilinemez. Ani bir hareketi kalbiyye her şeyi altüst edebilir ve neticesinde mürid ya manen olur yahut manen ölür. Binaenaleyh her zamanda, her temasta ve her hitapta, mürşidin karşısında son derecede dikkatli, uyanık ve tetik davranmak lâzım gelir.

Abdülâziz Mecdi Efendi, 6,5 sene Mısır’da bulunduğu halde asla siyasetle uğraşmamış, oraya muhtelif tarihlerde her biri bir suretle sığınmış olan muhalif fikirli Türklerle de temas ve ihtilât

etmemiş ve kendi başına sessizce ticaretle uğraşmıştır.

Mısırdaki bulunan Türklerden en ziyade görüşüp konuştuğu başlıca iki kişidir. Birisi; Abdülhamid'in uzun müddet Şeyülhislâmlığını yapmış ve o sırada Mısıra çekilmiş olan **Cemaleddin Efendi**, ötekisi de Mısır Hidivinin saray hocası ve imamı **Gümüşhaneli dergâhı şeyhi Dağıstanlı Ömer Ziyaeddin Efendi**'dir.

İşte bu yola gidişlerinden dolayıdır ki Umumi Harpte Türkler İngilizlerle harp halinde bulunduğu ve bu yüzden Mısırdaki Türk tebaası esir sayılıp kamplara sevk edildiği halde üstada ne İngiliz, ne de Mısır hükümeti bu bapta bir müşkülât göstermemiştir.

Fakat dindar oluşu, ulema kisvesini taşıyışı, hele Arab dilini bütün fesahat ve belâğatiyle konuşabilmesi yüzünden Arap âlimleriyle vakit vakit camilerde ve hususî toplantılarda buluşur ve dinî mübahaseler ederlermiş.

Abdülâziz Mecdi Efendi, Arab âlimlerinin biz Türklerden çok mutaassıp ve daha inhisarcı olduklarını söylerdi. Meselâ ne zaman Rasûlullah sallâllâhü aleyhi ve sellemden bahsetseler

“nebiyyüna el'arabî” (Peygamberimiz Araptır) derlermiş.

Bu sözü Arab âlimlerinden sık sık işiden ve tabii içerleyen üstâd; günün birinde son olarak bir daha işidince kızarak ve sabredemiyerek hemen ilâve etmiş;

“ Allah'ımız da Türktür.”

Bu haklı mukabele' üzerine görüşüp konuştuğu Mısırlılar **“nebiyyüna el'arabî”** sözünü bir daha

ağızlarına almamışlardır.

Sunullah Gaybî'nin şu beytinide hakikati açık söylemekteki tehlikeyi anlatıyor.

Sunullah Gaybî Kaddesellâhü sırrahu'l azîz buyurdu ki;

"Başımız meydana koyduk, keşf-i esrar eyledik;."

"Enbiya-vü evliyanın ketmettiği mâna budur!"

Abdülâziz Mecdi Efendi derdi ki:

Bir gün mürşidim Ahmed Amîş Efendi:

"Mecdi, sakın sırrı fâş etme!"

dedi.

"Acaba bir şey mi yaptım?" diye korktum. Benim korkumu gidermek ve bir hakikat bildirmiş olmak için buyurdular.

"Edemezsin ki, edilemez ki, ruhunu ortaya at, faş et anlat bakalım. Edemezsin, O'da öyledir".

Bu tenvir ve irşâddan mülhem olarak, Mecdi Efendi derlerdi ki,

"Cenâb-ı Hak sırrı vahdetin gizlenmesini ister ve bu işi mahdud kulları ile idare eder, irşâd ve idlal kendisindendir."

• Hammami Muhammed Tefvik Efendi Kaddesellâhü sırrahu'l azîz buyurdular ki;

"Kamil Velilere makbul hediye ahde vefadır."

Ve's-selamü ala men ittebeal Hüda

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

**“Ben seni sevdim,
Sen de beni sevdin mi?”**

**Ahmed Amîş Efendi
Kaddesellâhü sırrahu'l azîz**

BABANZÂDE AHMED NAİM

(1872–1934)

Ahmed Amîş Efendi'nin damadı olan Ahmed Naim, 1872 yılında Bağdat'ta doğdu. Babası son asrın tanınmış ilim ve idare adamlarından Mustafa Zihni Paşa'dır. Tahsiline Bağdat'ta başlayan Ahmed Naim, Bağdat Rüştîyesinin orta kısmını bitirdikten sonra İstanbul'a geldi. Galatasaray Sultanisi ve Mülkiye Mektebi'nde okudu. Bir ara Hariciye Nezareti Tercüme Kalemî'nde çalıştıktan sonra Maarif Nezareti Yüksek Tedrisat Müdürlüğüne getirildi. (1911–1912) Galatasaray Sultanisi'nde Arapça okuttu. (1912–1914) Maarif Nezareti Telif ve Tercüme odası üyeliğinde bulundu (1914–1915); bu görevini Darülfunûn'un lağvedilmesine kadar (1933) aralıksız sürdürdü. Bu tarihte üniversite yeniden kurulurken açıkta bırakıldı.

Bu değerli şahsiyet İstanbul'da 13 Ağustos Pazartesi günü öğle namazının ikinci rekâtında Allah'a en yakın olduğu anda, secdedeyken Cenab-ı Hakk'ın rahmetine kavuştu. Kabri Edirnekapı Mezarlığında Mehmet Akif Ersoy ve Muallim Cevdet'in yanındadır.

Babanzâde Ahmed Naim orta boylu, kısa ve az sakallı, çenelerine doğru sakalı kıtça, tatarımsı simalı, tatlı bakışlı, bazen durgunca, çok kere yumuşak edalı, samimi, alçak gönüllü bir zat idi.

Milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy ashabtan sonra en sevdiği kişi olan Babanzâde'yi:

“Kuvvetli bir iman ve seciye sahibi, inandığına sonuna kadar sadık, riyasız halis bir Müslüman... Kaba sofuluktan arî salâbet... Edebiyat ve musiki-den zevk alır. Hoş sohbet, bulunduğu mecliste

meşrebine muarız adamlar olsa da onlara tatlı tatlı konuşur, zarif nüktelerle meclise şetaret verir... Soğukkanlılığını muhafaza eder, hissiyatına mağlup olmaz. Vel-hâsıl: bir insan-ı kâmil.” olarak görürdü. Yine Akif Babanzâde’nin güvenilirliğine işaret ederek şöyle söylemiştir: “ **Hamdi (Elmalılı Hamdi Yazır) ve Naim, bunlar sika’dandır, ne derlerse öyledir, sözleri senet teşkil eder.**” Ahmed Naim erbâb-ı ilim ve irfanla teması pek severdi. Sormasan malumatını söylemeyen ve dinlemesini bilen bir insandı.

İlmi derecesi çok yüksek, ilmiyle amel eden ve amelinde halis olan bir âlimdi. Medrese tahsili görmediğinden kendi kendini yetiştirmiştir. **Arapçası, Farsçası ve Fransızcası mükemmeldi.** Doğu ve Batı kültürünü tam manasıyla hazmetmiş bir insandı. Mithat Cemal onun hakkında şöyle diyor:

“Başı iki kısımda: Şark, Garb. İkisi birbirine karışmayarak yan yana duruyordu. Ve Naim’i Avrupa’nın filozofları değiştiremediler. Bu filozoflara Naim şaşılabacak kudretle nüfuz ediyordu; fakat bu filozoflar şaşılabacak acizle Naim’e nüfuz edemiyorlardı.”

Ahmed Naim büyük bir felsefeciydi. Ünlü Fransız filozoflarından George Fonsgrive’in bir eserini “İlmü’n Nefs” adıyla Türkçeye çevirmişti. Bu eserle 1900 felsefi terime karşılık bulan müellifimiz, devrin ilim erbabı tarafından takdirle karşılanmıştır.

Babanzâde’nin ilmi şahsiyetini ön plana çıkaran diğer bir yönü de usta bir muhaddis oluşudur. Ahmed Naim’in bu yönü, İslam âlimlerinin çoğunun Kuran-ı Kerim’den sonra en önemli kaynak

diye nitelendirdiği Sahih-i Buhari'nin Tecrid-i Sarih Tercümesi'ne yazdığı mukaddimede ortaya çıkıyor. Yazdığı 500 sayfalık bu mukaddime, son derece önemli ve oldukça geniş bir hadis usulü kitabıdır. Merhum bu eşsiz mukaddimeden sonra Tecrid-i Sarih'in iki cildini daha tercüme etmiştir. Maalesef bu muazzam eseri bitiremeden ömrü tamamlandı. Daha sonra bu tercümeye Prof. Dr. Kamil Miras devam etmiş ve bitirmiştir.

Siyasi anlamda **“İttihad-i İslam”** fikrini savunan Ahmed Naim İslam kardeşliğine zarar veren asabiyye fikrine doyurucu açıklamalar getirmiştir. Asabiyye fikrini yorumlayarak dini açıdan kabih görülen anlayış ve müstahsen görülen anlayışları birbirinden ayırmıştır. Bununla beraber Türkçülük cereyanlarına Türk olmadığı için cephe aldığı ileri sürülen Ahmed Naim, İslam birliği açısından sakıncalı bulduğu Arap İttihat Kulübü'nün isim ve kuruluşunu da tenkit etmiştir. Kavmiyet ve cinsiyet davası gütmeyi İslam'ın varlığı için kanser kadar tehlikeli bulmuş, bunu **“yabancı bir bid'at”, “Frenk hastalığı”** olarak nitelendirmiştir. Bu hususta İslam'da Davây-ı Kavmiyet adında mühim bir eser yazmıştır.

Babanzâde Ahmed Naim yeri doldurulamayacak yüksek bir şahsiyet idi. Onun ölümü İslam coğrafyasında büyük bir kayba neden oldu. Nitekim kadim dostu Mehmet Akif onun ölümünden sonra şunları söylemiştir:

“Bizim biçare Naim'in aniden vefatı beni çok sarstı. Evim barkım yıkılmış da ben altında kalmışım sandım. Bu zavallı şark öyle kıymetli vücutları bundan sonra çok zor yetiştirir. Bilemiyorum, hü-

kümet hesabına tercüme etmekte olduğu Tecrid-i Buhari son bulmuş muydu? İnşallah nakıs kalmamıştır. Çünkü öyle bir tercüme başka hiçbir babayığidin harcı değil.” Bir secde anında vefat eden Ahmed Naim’in ölümü dostlarını ve sevenlerini derinden sarstı. Yine çok yakın bir dostu olan ve kendisinden Fransızca dersi alan Elmalılı Hamdi Yazır onun ölümüne, yazdığı şiirde şöyle yanmaktadır:

“Verdi ser Hamdi bu tarihe cihan

Secdeden gitti Hüda’ya Naim.”¹⁸²

Babanzâde’nin aziz dostu Mehmet Akif’in, Babanzâde daha hayattayken kendisine ithaf etmek istediği ama Safahat’a direk aldığı Secde adlı şiirin son bölümünde şöyle hitap eder.

“Kıyılmaz lakin Allah’ım bu gaşyolmuş yatan vecde...

Bırak, “hilkat”le olsun varlığım yek-pare bir secde!”¹⁸³

---

¹⁸² **“İnsanlar yaşadıkları şey üzere ölürler, üzerine öldükleri şey ile haşrolurlar”** (Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsât, IX/462; Hâkim, el-Müstedrek, III/284.)

Allah Teâlâ’da **“Kim bu dünyada kör olursa, ahirette de ködür”** (İsra, 72) buyurarak işaret etmiştir.

¹⁸³ Hadi Ensar CEYLAN; Şubat 17, 2007-
(<http://vahadergisi.wordpress.com/2007/02/17/babanzade-ahmet-naim-1872%E2%80%93931934/>)

Muallim Cevdet Anlatımıyla MÜDERRİS AHMED NAİM

Türkiye’de “Avrupa ilimlerinin yayılma tarihi”nin son elli yılı yazıldığı zaman başta en müdek-kik mütercim olarak Ahmed Naim anılacaktır. Fakat ne çare ki şarkın bu temiz çehresi, Türk mektebinin bu kıymetli hocası ve Galatasaray’ın pek sevimli oğlu da aramızdan silindi gitti. Gazeteler, nihayet iki satırla ölümünü haber verdiler: (İrtihal: 13 Ağustos 1934) **(Defin: 14 Ağustos 1934)** ve biz onu Fatih Camiinden Edirnekapı’sında ebedî medfene götürürken sekiz on dostundan başka ilmî ocaklardan kimse yoktu. 35 yıl hocalık etmiş, birkaç bin talebe yetiştirmiş, şşark felsefesinde tetkikat yapan garp âlimler ile her vakit savaşımağa kadir, bir felsefe kolleksiyonunu ilk defa olarak bütün bir halde (1900) ilmî ıstılahla Türkçeye çevirebilmiş kıymetli üstadın böyle bir ihmale lââyık görülmesi yürekleri yaktı.

Hatıra gelir ki Ölümü heyecansız karşılanan âlimler, muhitlerinde bir çalkantı yapamayan, yürekleri ısıtamayanlardır. Bu fikir yanlıştır, ilim, adamlarıyla artistleri birleştirmemelidir. Sönük muhitlerle diri muhitleri ayırt etmelidir. Şehvânî bir roman muharririni birkaç bin kişi tanıdığı halde değerli bir âlimi nihayet birkaç yüz insan tanır ve bu, ilmin damgasıdır. (İlim) birkaç tablo çizgisiyle sun’î bir ihtiras tufanı koparan (roman) kadar halk tabakalarında heyecan yapmaz. Yapmaz ama garp topraklarında bir âlimin bağlı olduğu mektep, müessese ve sınıf müntesiplerinin alâkası muhitin ihmali yırtar, onu lââyık olduğu hürmetle ve kalabalık bir cemaatle mezarına götürür, şerefine kon-

feranslar verilir. Adı ve hayatı bir kitapla teşhir ve tahlil edilir.

Dikkat ettik: Merhumun cenazesinde ne Üniversiteden, ne büyük mekteplerden, ne Vilâyetten, ne Halkevlerinden resmen kimse yoktu. Acıklı bir hal!..

Şu son yıllarda kaybettiğimiz değerli adamlar arasında (Sade Türkçe) nin yaratıcısı merhum Ahmed Mithat (1328) ve elli yıl teşrih hocalığı yapan yüksek üstat Mazhar Paşa (1334), dört neslin mürebbisi ve Mülkiye müdürü Abdürrahman Şerefî (1341) ölümleri pek öksüz oldu, Bunların üç buçuk insan eliyle defnedilişleri, okumuş sivillerin ne kadar gevşek ve bağısız olduğunu ispat etti.

Askerlerde (meslek gayreti) ve (kılıç şerefi) denilen bir şey vardır. Ne kadar ihmal görölse gene bir taraftan kusur örtecek bir rasime (resmi tören) yaparlar ve bunun “nizâm”ı da vardır. Sivil takımlarda bu duygu, tamamıyla denecek kadar silinmiştir. Siviller, resmî bir emir almadıkça kendiliklerinden bir tertip yapamazlar ve göçenlere karşı toptan alâka göstermezler.

Bu bayramda rahmete kavuşan Türk musikisi târihinin, eşsiz üstad Rauf Yekta, gene bahtiyar imiş ki belli başlı musikişinasların iştirakiyle omuzlarda taşındı. Ahmed Naim’in cenazesi böyle olmadı. (İlim) diye bağırın ve fakat “âlim” den hoşlanmayan zavallı muhit!

Bu küçük risalemiz, Ahmed Naim için derîn bir tercüme-i hal olamaz. Avrupa’da olduğu gibi bizde bir bilgiç adam hayatının her bucağını aydınlatmağa, mesleğinin ana çizgileriyle fikir ve yazısının

görünür vasıflarını uzun bir tahlilden geçirmeğe ne vakit vardır, ne de öyle bir eseri takdir ile alkışlayarak bir sınıf; kitapçılar böyle bir eseri çok defa bastırmaktan çekiniyorlar. Ben Ahmed Naim adını ve bir parça fikirlerini yaşatacak bir dostluk kitabesi yazabildim, işte o kadar. Ne meslektaşları, ne felsefe hocaları bir şey yazmadılar..

Risalenin sonunda birkaç manzume vardır ki bunlar da resmiyet dışında yaşayan dostların yadigârıdır.

AHMED NAİM'İN KIYAFETİ; UZVİYETİ, MİZACI

Ahmed Naim; altmış yaşlarında orta boylu, kısa ve az sakallı, çenelerine doğru sakalı kıtça, tatlı bakışlı, bazen durgunca, çok kere yumuşak edalı idi.

İstihza etmez, fakat bir küstahlığın zarif sözlerle intikamını almağı bilirdi. Fikrini çabuk satan üç dalkavuşu mukayese ederken

(تَالَهُمْ... كَلِيمٌ) âyetini ¹⁸⁴ okuması o kadar ye-

rinde olmuştu ki herkes, mest oldu.. Hikâye söylemek ve dinlemekten hoşlanır, merhum **Hüseyin Kâzım**'ın cana can katan fıkralarına meftun olduğunu söylerdi.

Gülmesi tatlı idi; hele söz arasında bazen (**nicedir ol hikâyet**) deyişi ömürdü. Sıhhatinden şikâyeti yoktu. Ancak Buhari tercümesini yazarken gözleri

---

¹⁸⁴ Kehf, 22

ağrıdı. Koluna (inme) gibi bir şey geldi. Gerçi şedit teessürlere kapılmazdı. Bununla beraber gene (kalp) hastalığından göçmesi daha çok acındırdı.

AİLESİ

Ahmed Naim'in babası, (Baban) oğullarından meşhur (Mustafa Zihni Paşa)dır ki Mithat Paşa'nın Bağdat valiliğinde mektupçuluğunu yapmıştır; bir hatırasını İkdam gazetesinin 1325 senesi koleksiyonunda neşretmiştir. (Kuvay-i maneviye) ve sair risaleleri basılmıştır.

Paşa, 1312-1315 senelerinde Bolu'da mutasarrıftı. Babam Sadi Efendi'yi severdi ve kendisine birçok vakfiyeler hallettirmişti. Oğlu Ahmed Şükrü ile bir mektepte idik. Bu vesile ile paşaya da takdim olundum. Yıllar geçti. Babam İstanbul'a geldi. Ahmed Naim'le sık, sık görüşürdü. O vesile ile ben de konuşmağa başladım. Nihayet Maarif nezaretinde kurulan İmla derneğinde iki yıl beraber bulunduk. Bundan başka Darülmuallimin=muallim mektebinde terbiye ıstılahları vesilesiyle çok görüştük. Ve müzakere ettik.

Mustafa Zihni paşa, memleketimize kıymetli evlâtlar yetiştirmiştir.

1 — **Ahmed Naim,**

2 —**Muharrir İsmail Hakkı** ki, meşrutiyetin ilânı ile beraber Tanin gazetesinin başlıca muharriri ve Hüseyin Cahid'in arkadaşı idi. Mülkiye mektebinde hukuku esâsiye okutuyordu. Dershanede düştü vefat etti (1328),

3 —**Ahmed Şükrü,** Paris Hukuk fakültesinden mezun, bugün mülkiye müdürüdür. Küçükken bir mektepte okuduk. Paris'te de bir zaman buluştuk.

4 — **Hikmet**, Mülkiye mektebinin değerli mezunlarından dır.

GALATASARAY'I-İLK ESER

Ahmed Naim, hatırımda yanlış kalmadıysa 1290 da doğmuştur. Galatasaray mezunlarından dır. Sonra Mülkiye mektebine de girmiştir. 1315-1316 yıllarında (Serveti Fünân) dergisinde, (Bedâyi-ul Arâb) başlığı altında Arap edebiyatından seçilme parçaların tercüme ve şerhine dair makaleleri görölmeğe başladı. 1316 tarihinde, **Galatasaray ders nazırı Cemil**'in Arapça sarf üzerine olan risalesinin tatbikat kitabı olarak (Temrînât) ı kaleme aldı. Eserin başında medrese usulünün aleyhinde bulundu. Öbür eserlerini Darülfunûn'a geçtikten sonra yazdı.

DARÜLFÜNÛN'DA DERSİ VE ESERLERİ

Ahmed Naim Galatasaray'ında epey ders verdi. (1327-1329) da yüksek tedrisat müdürü idi. O aralık (Te'lif ve tercüme dairesi) ne de âza oldu. 1330 da (Felsefe dersleri) ni yazdı. 1332 de (George Fonsgrive) in psikoloji kitabını (İlmü'n nefis) namıyla Türkçeye çevirdi. Onun tercümede şahsiyetini gösteren bu eserdir ve 1900 ıstılahı havidir. Ahmed Naim, yine o yıl çıkan Edebiyat faköltesi mecmuasının birinci sayrsında (Pol Jane) nin (Felsefe ilim midir?) adlı çetin bir (Methal) ini hakikaten âlimce tercüme etti. Bunlardan başka 1346-1928 senesinde (Buharî) hulâsasını tercüme ve büyük iki cildini mükemmel bir mukaddeme ile neşretti.

Darülfunûn'un lâğvına kadar müderrislik etti. (1327-1350) == (1911-1933). 1 temmuz 1933 de Darülfunûn'un lâğvı üzerine açıkta bırakıldı.

FİKRÎ VE HİSSÎ EVSAFİ

Ahmed Naim, kaba taassuptan kurtulmuş, temiz bir Müslüman örneği idi. Edebiyat ve musiki dostu idi, Arap ve Fransız dillerini iyi bilen bir felsefe âlimi idi. İmanında sabit idi. Neye inanmışsa sonuna kadar sadık kaldı. Onda riya, kuru sofuluk gibi şeyler yoktu, siyasî bir fırkaya mensup değildi. Şarkın dinî feyzini garp filozoflarının efkâr ile kaynaştırmıştı. Müspet ilimlerde garbın önderliğini hakkiyle takdir ederdi. Doğru ve batının harsını kendisinde bu şekilde toplamış canlar Türkiye'de azdır. Fakat Ahmed Naim'in faziletine erişenler, çok daha azdır. Onda "Muhammedî" bir yürek var idi.

Rahmetli, garp ilminin âşığı, fakat maddiye mezhebinin düşmanı idi. Bu noktadan Tefvik Fikret ve Abdullah Cevdet'in muarızı idi. Herkes gibi Ahmed Naim'in de aksi tarafı vardı. Tam olgunluk kime nasip olur ki?! Hüner, bir müvazene yapmaktadır.

Riyaziye derslerinde "Mecmuu cebrisi sabittir" diye ifade edilen hakikat budur. Bir mecmuu yapan sekiz on rakamdan bir kaçının yekûnu bozmadan küçülüp büyümesi ve bir kaç parçaya ayrılması külliyyete zarar getirmez. Çünkü birinin azalmasına karşı öbürünün çokluğu açığı kapar.

Ahmed Naim işte böyle bir şahsiyet idi. O bazı şeyleri bugünkü medenî mikyasa göre dar düşünür. Ve bazı zaruretleri takdir edemez görünürdü.

Mühim bir vaka onun hem dar cihetini, hem kalbinin büyüklüğünü gösterir. Şair (Yahya Kemal), gençlere memleketin tasını, toprağını, abidelerini, kudsi hatıralarını sevdirmek maksadıyla bir kaç makale yazmıştı. Naim, tarihî şahsiyetlerin mezarlarına hürmeti nedense İslamiyet'in ruhuna muga-yir bulur Yahya Kemal'i tenkit ederdi.

Ancak bir taraftan, Fatih yangının, bir taraftan Belediye idarelerinin pek nefis abidelerle tarihî kitabeleri mahvetmesi, Türk ve İslâm medeniyeti-nin en ufak taşına kadar hürmet beslenmedikçe Türkiye'de (eser) kalmayacağını Ahmed Naim acı acı hissettirmişti. Vefatından bir ay evvel ve münakaşadan on beş sene sonra, Yahya Kemal ile tesadüfen görüşmüş, (ben eksik düşünmüşüm, sen haklı imişsin, beni affet) demiş idi. Vakayı Yahya Kemal Müzeler Müdürü Bay Aziz ve tarihşinâs **Bay Efdal** yanında bana hikâye etmiştir.

Ahmed Naim (Velût) dedikleri çok yazıcılardan değildi. Meselâ Hüseyin Cahid'e benzemezdi. Fakat ne yazarsa şark ve garp kaynaklarında tetkik eder, öyle yazardı. **Felsefe meydanında mukallit değil, müçtehit idi.** Ve kuru mütercim değil, mütefekkir. Bir Fransızca ıstılah mukabilini (karşılığını) bulmak için nice geceler kitap karıştırdığını biliriz. Bir zamanlar (**methode**)¹⁸⁵ karşılığı olarak **Merhum Emrullah'ın**, (enha)¹⁸⁶ kelimesini kullanır ve (enharı ilmiyeye tevfikân, nahvi ilmîye göre) şeklinde onu yaşatırdı. (Muhitü'l maarif)'e bakınız. Ahmed

---

¹⁸⁵ (Metod)

¹⁸⁶ Enha: (Nahv. C.) Nahvlar, taraflar, canibler, cihetler, yanlar. * Yollar, tarikler.

Naim, (Emrullah)'ın bu kelimeyi hangi şark filozofundan aldığını nasılsa sormayı unutmuş, fakat bir aralık (Keşf-u Istılâhat-ı Funûn) namındaki matbu eserin mukaddemesinde bulabilmiş, başka yerde görememişti. Ahmed Naim asırlarca evvel bu kelimeyi kullanmış yüksek bir şark filozofu arıyordu. (Farabî) ve (İbni Sina) nın bu kelimeyi istilâh sırasına geçirmediklerini bu iki filozofun yüzlerce sahifelerini okuyarak anlamıştı. Herkese danıştığı sırada bir gün tenezzülen bu fakire de sordu:

“Dedim ki: (İbni Rüşd)'ün (Fas'ül Makâl)'ine bakınız. O bunu tamamıyla (methode) mukabili olarak kullanır. İbni Sina, (El-İşârât) ta (enmat) kelimesini ileri sürmüştür. Fakat bu daha ziyade procédé karşılığı olmağa yaraşır sanıyorum dedim. Beraberce :(Fas'ül Makâl) ve (El-İşârât) i araştırmağa başladık. Yerini bulduk.

ABBASÎ DEVRİ MÜTERCİMLERİ

Yunan istilâhlarına Arapça karşılık koymakta çok isabet gösteren (**Hüneyn bin İshak**) ve (**Sabit bin Kurre**) gibi ilk Abbasîler devrinin parlak mütercimleri yanında on bir asır sonra Türk topraklarının yetiştirdiği meşhur riyaziyeci (**Hoca İshak**)'ı zikretmek ne kadar doğru ise felsefe sahasında da en değerli mütercim olarak (Ahmed Naim) i tanımak ve onu Türk dilinde, ikinci bir Hüneyn olmak üzere kaydeylemek katiyen haksız değildir. (Ahmed Naim) in (İlmünnefs) i yazarken kullandığı (1900) istilâh iyi tetkik edilir ve eserin aslına ne kadar uygun şekilde ve ne büyük bir isabetle tercüme olunduğu araştırılırsa bu hakikat, teslim edilir.

TELİF VE TERCÜME DAİRESİNDE

Ahmed Naim, telif ve tercüme heyeti âzasından idi. Heyet birçok ıstılahlar koymuş ve iki de risale neşreylemişti. Felsefe ıstılahları, sanaat ıstılahları, Fakat bu heyetin erkânı arasında en nafiz söz, yine onundu diyebiliriz. **O, sözünü dinletemediği yerlerde tek başına kendi ıstılahlarını kullandı.** (İlmünnefs) in mukaddemesinde ve kitabın muhtelif yerlerinde yazdığı haşiyelerde bunu yetkinliği bir iddia şeklinde değil, ilmî teklif suretinde ileri sürmüştü.

ŞARK FİLOZOFLARINI TETKİK

Ahmed Naim, bir çok arapça eserlere, meselâ (Elbestanî)'nin (Dâiret-ül Maarif)'ine (Akrabü'l Mevârid) gibi meşhur kamuslara ve Avrupa felâsifesinin ana kitaplarına birer, göz gezdirmekten usanmaz ve Farabî, İbni Sina, Seyid Şerif gibi şark mütefekkirlerinin eserlerini baştan başa okuyarak bunların görüşleriyle, garp felâsifesi telâkkileri aramasında mukayeseler yapardı, Bu, büyük himmettir **Bu çağırda Emrullah Efendi ile İzmirli İsmail Hakkı, Ferit, Ahmed Hamdi ve Ahmed Naim'in eşi yoktur.** Hassaten ıstılahlarda Ahmed Naim, kılı kırk yarardı. Bir mefhumu, bir kelimeyi ayrıca tetkik ve emsaliyle mukayeseden sonra kafasının içine alır ve Arapça-Türkçe ıstılahlarla, frenkçe istilahatın delâletleri arasındaki uygunluk ve ayrılıkları uzun bir tahlil neticesinde tayin ederdi.

Bir gün terbiyevî ve İçtimaî ıstılahlar ve tercüme üzerine konuşuluyordu. Abdullah Cevdetin Güstav Löbondan tercüme eylediği (Ruhu'l akvâm) ve (Ruhu İçtimaî) adlı iki kitap asıllarıyla iki ay mu-

kabele ettiğini söyleyerek (**Abdullah Cevdet, haki-katen isabetle tercüme etmiş, amma tercümesinde Türk edasına uymayan bir hava var**) dedi. **Eminim ki bunların dışında bir tanesinin olsun Arapçaya tercümesi varsa Arap tercimi, daha olgun tercüme etmiştir**, dedi. Anladım ki (Fethi Zağlul) ün arapçaya yaptığı tercümeyi (Ruhü'l İçti-ma) görmemiş arzettim. Memnun oldu.

İSLÂMİYETE HİZMETE

Gariptir ki müslüman geçinen memleketimizde Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem'in sahih hadiselerini öğreten ve (Buharalı) bir Türk âlimine nispetle (Buharî) denilen mukaddes kitap, Türkçeye hakıyla tercüme edilememiştir. Ahmed Naim, bu işi şan ve şerefle başarmıştır. Onun adı, bu vesile ile kıyamete kadar anılacaktır. Tercümenin o kadar sade olmaması söz götürür. Fakat isabetine bir şey söylenemez. Ahmed Naim'in Buharî tercümesine yazdığı mukaddemenin en canlı ve en ilmî faslı (Hadiselerin Metodolojisi) dir.

SAVAŞLARI

1—İlk eseri olan (Temrinât) mukaddemesinde medresede Arapça öğretilmediğini söyledi. Ve medrese metodunun pek çok yanlışlar içerdiğini ispat etti.

Bu fena usul neticesinde yirmi senelik medrese tahsilinin ne bir satır Arapça yazmaya, ne bir gazete mütalea etmeğe yardımı olamadığını yana yakıla anlattı. Bu mükemmel mukaddimede Ahmed Naim, Galatasaray'ında Arapça üstadı Hacı Zihni'nin neşreylediği **"El-muktezap ve El-müntehap"**

adlı eserlerinin medrese usulünden başka bir amelî tarzda tertip edildiğini söyleyerek (medreselerde Arapça tedrisat)'ın ıslahı dileğini ileri sürdü. Yazık ki medreseler, bu doğru sesi dinlemedi.

2— Ahmed Naim, birçok program komisyonlarında da bulundu, münakaşalara iştirak eyledi, birçok yanlış görüşleri doğrulttu.

3— Şarkta (Katoliklik neşri) komitesine pek çok yardımı dokunan İtalyan Prensi (Gaytano)'nun (İslâm Tarihi)'ndeki kastî ve garazkâr yanlışlıkları teşrih için bir sıra makaleler yazmaya başlamıştı. (Tanin) ilk makalesini derç etti. Fakat bir çok mânialar, müdafaanın devamına engel oldu.

4—(Fatalism mesleği yani Cebriye mezhebi, İslâmiyete bir leke olarak mal ediliyordu. Ahmed Naim bilâkis İslâmiyet'in bu mezhebi çok tadil (değiştirdiğini) eylediğini ispat etti. Avrupa'nın en büyük ulema ve mütefekkirlerinin Cebriyesi oldukları halde bundan medeniyetin terakkisine hiç bir fenalık gelmediğini ve bir müslümanın mukaddera-tı mecburî telâkki etmekle ve tevekkül göstermekle gayri medenî bir zihniyet taşımış sayılamıyacağını teşrih etti. (İlmü'n nefis, S. 437-454), bu isbatı, bir ilmî kazanç oldu. Bugün rağbette olan Determinizm, Fatalizmin öz kardeşidir.)

5—Ahmed Naim bir camiaya bağlanmış olanların fırka düşmanlıklarıyla, millî ve kavmî kinlerle birbirlerine hücumu zarar getireceğini de ispata çalışmıştır. İslâmiyet'te kavmiyet davası risalesi bu fikri temsil eder. Merhum bu noktada haklı müta-laalar söylemiş ve fırka kinlerinin tarih ve siyasette kaç a mal olduğunu anlatmağa hizmet etmiş ol-

makla beraber bizim için pek lâzım olan (Mutedil Türkçülük) e tam hissesini verememiştir.

Bu hareket. Avrupa’da ve bazı esbap ve ihtiyaç tesiriyle garkta doğduktan sonra önü alınamayacağı ve olsa olsa itidal ile idaresi lâzım geldiğini Ahmed Naim Bey anlayamamış ve meselâ Bursalı Tahir beyin bile Türkçülüğünü bir zamanlar nahoş bulmuşsa da sonraları hak vermiştir.

6—(Ahmed Naim, Tevfik Fikret’in Tarihi kadim manzumesinden çok müteessir olmuştu. Fikreti: “Manevî en büyük istinatgâhtan mahrum, bedbaht, ölmeğe mahkûm bir insan” diye telâkki ederdi. Garp filozoflarından iki üç kişi müstesna olmak üzere hiç kimsenin ulûhiyeti inkâr etmediğini Fikretin neden anlıyamadığını hayretle sorar, onu felsefî vukuftan mahrum sayardı. “Yarım fıkıh insanı dinden, yarım tıp candan eder” derdi.

Bu manzumenin ilmen ve felsefeden sakat olduğunu (Rıza Tevfik) e yazdığı bir risalede ispat eylemiştir.

7—Merhum” (Hadis okutma) usullerinin çok ıslaha muhtaç olduğunu iddia eder ve yirminci asrın tarih usulleriyle ilk hadiseleri derleyenlerin türeleri arasında yakınlık bulurdu. Buharî tercümesine yazdığı mukaddemede bu meseleyi; yüreği yanık bir İslâm mütefekkeri noktasından teşrih etmiştir. Bu eserin mukaddemesinde üç nokta buluyoruz.

(a) İlk hadis derleyenlerin yirminci asır, tarihçilerine yaklaştıklarını, yani ananelerle senetleri tetkikte ileri gittiklerini **ispat**,

(b) Birkaç yüz yıldır hadisle uğraşanların bu (metod) meselesinde kemal gösteremediklerini **ihzas**,

(c) Hadisler, bu asrın kafasıyla tetkik edilmedikçe İslâmiyet'in hakikatlerini ilim piyasasından geçirmeğe imkân kalmayacağı neticesini çıkarmağa okuyucuları **davet**.

8— Ahmed Naim, eski maarif nezaretinde kurulan İmlâ Encümeninde Sadreddin ile de mücadelede bulundu.

9 — Burada Naim beye iki yıl arkadaşlık etmek şerefini kazandık. Bu heyette değerli bir kaç adam olmakla beraber iltimasla getirilmiş bir iki insan da bulunuyordu. Bunlar, fikirlerde aşağı yukarı doğan birliği parçalıyorlardı. Meselâ vaktiyle Bağdat kadılığı etmiş olan ve taassupta benzerine pek az rastgeldiğini “Sadreddin” efendi gibi. Bu adam, tabîî bir müslümandı. Fakat neye, ne şekilde inandığı belli olmayan bir müslüman; hangi millî müessesesata hürmet ettiği bir türlü keşfedilemeyen, bir kafa; Gazâlî gibi serbest düşüncesini garp âlimlerine kabul ettirmiş bir İslâm hâkimine âlenen “kâfir” derdi. Ona göre Cevdet paşa da “kâfir” idi! İmamı Âzam-ı bile tenkit ederdi. Buna bakıp ta onu serbest mütefekkir sanmayınız.

Sadreddin, maarif nezaretinin küçük mescidine sokakta gezdiği ayakkabılarla girer, “namaz böyle de kılınır der idi.” Ayakkabıların güzel halıları ne murdar hale getirdiğini zerre kadar düşünmezdi. “Gûya Türk imlâsı”na düzen vermek için çağırılan insanlardandı. Hâlbuki evvelâ “Türkçe” yi sevmez Arapça ve Farisî kelimelerin Türk şivesine göre aldığı şekilleri mutlaka reddederdi. (Muallim Naci)’ye gûya hürmet ederdi. Fakat Naci’nin (Bir Türk dili vardır. Türk şivesi Arap ve Fars şivesine uymaz, Türkler dışarıdan gelen kelimeleri Türk tecvidine

uydurmak hakkına maliktir) tarzındaki doğru mü-talâasını biz ileri sürünce kızar, (Muallim Naci halt etmiş) derdi; (?)

Bu muvazenesiz adam ile ancak Ahmed Naim başa çıkabiliyordu. Sadreddin, hepimizi fikir ve bilgi itibarıyla küçük görüyor, fakat Ahmed Naim'i büyük biliyordu. Ahmed Naim'in Türk dili, şive noktasından istiklâlini saklamalıdır. Bu hususta Arap ve aceme uyamayız, diye müdafaası onu eziyordu.

Galatasaray'ın edebiyat hocası olup, imlâ der-neğinde âzalık eden **Bay Refet Avni** bir gün dedi ki:

“Ahmed Naim’e Arapçacı derler. Hâlbuki Türk-çenin hakkını ne güzel müdafa ediyor” Cevap verdim:

“Ahmed Naim, Arapçacıdır, bir âlim sıfatıyla. Yoksa öz Türkçeye taarruz olunmasını istemez ve yazdıkları, Türk şivesinin halis numuneleridir”, dedim.

9— Ahmed Naim, Türkçenin arınması ve üslûbun sadeleştirilmesi meselesinde Türkçülerle beraberdi. **“Türkçede yüzlerle fazla terkip var, bunlar çıkarılmalıdır”**, diyordu. Fakat söz ilmî ıstı-lahlara geldi mi en ufak bir tadile razı değildi. Gerçi falan ve filân şeyler için yeni Türkçe kelimeler konmasını kabul ediyordu. **Ancak yerleşmiş ilim ıstılahlarını sökmeğe razı değildi, noktada ifrata gidiyordu.** Hattâ Türkçede kullanılan bir Arapça ıstılahın yerleşmiş olmasına da bakmaz, asıl arapçasını arardı. Meselâ (dikkat) kelimesi (atten-tion) karşılığı iken ve bunu herkes bilir ve kullanır-ken temelinde yanlışlık vardır, (tahdik) demelidir derdi. Keza (science) kelimesinin yalnız “ilim” de-

mek olduğunu ve (fen) kelimesiyle tercümesi eski esasa uymayacağını söylerdi. Demek ki merhum, her noktada yaşayan ve kullanılanın hakkını vermiyor ve (Şân) dediği (realite) yi her vakit göremiyordu. Herkeste böyle ifrat ve tefritler var ya; onda da öyleydi.

Tercüme ve ıstılah işlerinde neler düşündüğüne dair sözlerini risalenin sonuna koyduk. İş, oradan iyi anlaşılır. Bu noktayı bütün misalleriyle tetkik etmek isteyenler, risalemize geçirdiğimiz Fransızca ıstılahların (İlmü'n nefis) haşiyelerinde münakaşaları birer birer okumalıdır.

Hülâsa merhum, Avrupa ıstılahlarını Türkçeye Arapça kelimeler vasıtasıyla geçirmeyi tercih ediyor ve zaruret görmedikçe eski ıstılahları bozmamalıyız diyordu. .

Türkçeye girmiş olan Frenk tabirlerine gelince: Bunlar arasında yalnız (lâmba, tramvay, elektrik, radyo) gibi umumi yaşayış levazımını gösterenlere (dirim) hakkı veriyordu. Yoksa Frenk ıstılahlarının Türkçeye aynıyla girmesini doğru bulmuyordu. İşte onun İlmî siyasetinin ana çizgileri.

MEŞHUR SAİT BEYİN MÜTALÂASI

Türkiye’de en iyi Fransızca ve Almanca bilenlerden olmakla beraber elli yıl evvelki Türkçenin en kudretli mümessillerinden bulunan ve nihayet “**Kamusu Sait**” adıyla bize bir (sözlük) hediye eden meşhur Sait beyi tanımayan ilim adamı var mıdır? 60 yıl evvelki (Vakit) gazetesinin başmuharriri, eski şûrayı devlet tanzimat dairesi başkanı, hukukçu **Sait Bey** budur.

Bu titiz zat, Ahmed Naim'in Fransızcadan tercümede isabetini son derece takdir ederdi.

Avrupaî hukuk ve idare ıstılahlarının Türkçe karşılıklarından bazılarını Sait Bey koymuştur. Gerçi kendisi Fransızcadan tercümede ve yazdığı makalelerde açık üslûp kullanmazdı. Onun içindir ki öz Türkçeciliğin babası sayılan (Mithat Efendi) ile (Muallim Naci) derecesinde sadeliğe hizmet edememiştir.

Yazdıkları meydandadır. Fakat Avrupaî hukuk ve idare ilimlerini doğru kavramakta, onlara ait ıstılah ve bahisleri Türkçeye doğru nakletmekte üstat idi. (Rousseau) nun meşhur nutkunu da (Fezâilî ahlâkiye ve Kemalâtı ilmiye) unvanıyla tercüme etmişti (1303). Galatasaray'ında uzun müddet tercüme hocalığı eden bu erdemli ve bilgiç ihtiyara vaktiyle maarif nezareti, hürmeten Darülfunûn'da bir oda ayırmıştı (1330-1332). Sait Bey, sözlüğünü orada yazıyor ve Ahmed Naim'in makalât ve felsefî tercümelerini orada okuyordu. Hakkındaki şهادetini ben de o vakit işittim. Sait beyin Fransızcadan yapılan tercümelerde nasıl yanlışlar bulunduğ ve mütercimlerimizi nasıl hırpaladığı, "Galatat-ı Tercüme" adlı meşhur kitabından anlaşılır. Bu dehşetli münekkidin Naim Bey'in tercümelerinde isabet bulması kayda değer.

AHMED NAİM VE EMRULLAH EFENDİ

Ahmed Naim'in 1330 tarihlerine doğru yazdığı Felsefe dersleri ile 1332 de hükümet hesabına basılan ve yukarıda ismi geçen (İlmü'n nefis) yani (Psikolojya) adlı tercümesi, Türkçede ilk defada görülmüş (bütün tercüme) dir ve (bütün doğru)

dur. Fransızca bilenlerimiz, felsefî ıstılahların Türkçe ve Arapçalarını çok defa iyi bilmedikleri içindir ki (1330-1332) tarihlerinde Ahmed Naim'in önderliğine kadar kimse, çetin bir felsefe kitabını baştan sonuna kadar tercümece cesaret edememişti. Ahmed Naim, şark ve garp felsefesini bildiği kadar Fransızca ve Arapçası da kuvvetli olduğundan bu işi başarabildi. Ondandır 16 yıl evvel Darülfunûn'da felsefe dersi vermiş olan **Emrullah Efendi** merhum, Naim bey derecesinde pek kuvvetli Arapça bilmekle beraber ıstılah koyacak kadar bu dilden nasibi vardı. Fransızca felsefî mefhumlarla tabirleri pekiyi kavramış idi Hakikaten geniş mütalâa sahibi idi. Bundandır ötürü bir psikolojya ve mantık kitabı tercüme etmesi ondan beklenirdi. Belki de Türkçeye böyle bir kitap çevirmişti. Ancak basılmamıştır. Emrullah merhumun bu kudrete sahip olduğu Muhitü'l maarifte koyduğu ıstılahlarla sabittir. 1316 da neşreylediği bu pek mühim eserde kullandığı ıstılahları Naim Bey, beğenir ve

"Bu zat, garp felsefesine Türkiye'de yol açan bir âlimdir" derdi. (İlmü'n nefis) in şu sahifelerinde Emrullah efendiyi hürmetle anar ve koyduğu ıstılahları ekseriyetle tasvip eder.

(İlmü'n nefis) in şu sahifelerinde Emrullah Efendiyi hürmetle anar ve koyduğu ıstılahları ekseriyetle tasvip eder:

(sh: 39, 50, 67, 103, 135, 148, 183, 253, 282, 288)

BİZDE TERCÜME ŞEKİLLERİ- MÜTERCİMLERİMİZ – SADELİK MESELESİ

Ahmed Naim Bey'in (İlmü'n nefis) tercümesi doğru ve ilmî tercümenin şehkârlarından sayılacaktır sanırım. Ancak tercüme daha sade olamaz mı idi. Olurdu. Fakat merhum, ilmî ve felsefî kitaplarda doğru tabiatı sade tabirlere tercih ediyordu. Bu, onun mesleği idi. Bu bir bakıma göre makbul bir türedir. Bir bakımdan da yanlıştır. Ancak insanları, inandığı ve bağlandığı mesleğin ölçüsüyle ölçmek, en iyi yoldur. Bu itibarla Naim Bey, ilmî ıstılah babası sayılabilir. Koyduğu tabirler hakikaten Frenkçe mefhumları tamamıyla kavratır, sadeleştirmeğe gelince onu da biz yapmalıyız.

Erbabı bilir ki tercüme, bütün dünyada iki şekilde yapılır:

Kelimesi kelimesine tercüme; manayı bozmadan serbest tercüme.

Bizde Abdullah Cevdet ve Darülfunûn içtimaiyat müderrisi (**Mehmet İzzet**) birinci usulü kollayanlardır ki, bu, Türk şivesine çok aykırı düşüyor. Halbuki merhum Salih Zeki Bey'in (Bertran) dan yaptığı (Felsefe-i ilmiye) tercümesi, ne kadar usta işidir. Türk şivesine ne kadar uygundur.

Bay (**Mehmet Ali Aynî**)'nin (Rabo) dan yaptığı ruhiyat tercümesi sadelik itibarıyla takdire lâyıktır. Mehmet Ali Aynî, hem doğru, hem açık, hem Türk şivesiyle tercüme etmiştir.

Keza (Borel) den tercüme eylediği (İlim ve felsefe) adlı kitapta dahi frenk kokusu yoktur. İzmirli üstâd İsmail Hakkı'nın Mantık ve Felsefe adlı ter-

cümeleri doğru ve sağlam birer tercüme olmakla beraber üslûp çok ağdalıdır, ayak yürümez. Müderris Şekip, sade tercüme taraftarıdır. Vilyam Ceymis'den yaptığı (Terbiye musahabeleri), (Bergson) dan yaptığı dört konferans tercümesi fazlaca serbest olmakla beraber şiveye uygun ve açıktır.

Naim beye gelince: — Buharı ve felsefe tercümelerinde (aynen) çevirme yolunu tutmakla beraber felsefe mütercimlerinin hepsinden ayrılmış ve Türk şivesinin hakkını tamamıyla vermiştir. Ve bu, büyük maharettir. Bunu yapamayanlar serbest tercüme müracaat ederler.

Halbuki Abdullah Cevdet'in (Güstav Löbon) dan kelimesi kelimesine nakleylediği kitaplar ile (Butmi) den tercüme eylediği (İngiliz kavmi), doğru tercüme olmakla beraber frenkçe kokar. Hüseyin Cahid'e gelince: Sade tercümede bütün içtimaiyatçıları geçmiştir dersek mübalâğa olmaz. Hâlbuki Profesör (Devey) in eseri olup Bay (Avni) nin İngilizceden tercüme eylediği (Terbiye felsefesi) o kadar girift ve kösteklidir ki talebe şöyle dursun, değme muallim anlayamaz. Bu söz, bir eski istihfaf değil, üslûbu muhakeme bakımından söyleniyor. Mütercimlere hürmetimiz gene bakidir.

Keza İzzet Bey'in Frenkçe kokan (içtimaiyat) tercümesini dürüst anlayacak ve manasını bugün kolayca kavrayacak talebe yoktur denilebilir.

Bay (Sadeddin) in Felsefe tarihi tercümesi, makul bir şekildedir. Nev'i şahsına mahsus ulemadan (Ahmed Hamdi) nin (Pol Jane) den tercüme eylediği (Felsefe tarihi) nde tamamıyla sıhhat olmakla beraber üslûp, sarptır.

Bay (Münir) in (senpser) den tercüme eylediği (terbiye) kitabı, ilmî bir kazançtır. Fakat üslûbu ağırdır. (Zeki Megazimiz) in (İslâm medeniyeti tarihi), (Salâhaddin-i Eyyubî) ve sair tercümeleri açıktır. Bunu da itiraf etmeli ki bir felsefî kitap tercümesi, İçtimaî-Tarihî bir kitap kadar kolay olmaz” Buna rağmen (B. Mithat) in (Dürkaym) dan çevirdiği “Taksimi amâl” anlaşılmas bir halde sarp ve zincirlidir.

Ahmed Naim'den bir iki hafta evvel vefat eden **Şevketi Efendi**'yi de mütercimler arasında zikretmek lâzımdır. Meşhur Alman müderrislerinden (Ebnighavs) dan tercüme eylediği ve bir kaç formasını bastırdıktan sonra eksik bıraktığı (İlm-i ruh) tercüme işlerinde pek hususî bir çehre gösterir. Bu kitap kelimesi kelimesine tercüme usulünün bambaşka bir şeklidir. Şevketi kıymetli bir müderristi. Ahmed Naim'in çok takdir eylediği bu zat, hem şark, hem garp felsefesini bilirdi. Robert Kolleji'nde İngilizce öğrendikten sonra Almanya'ya gitti ve felsefe mezunu olarak geldi. Şevketi fikren kemal sahibi idi. Bununla beraber ifade ve yazışlarda tatlılıktan nasibi yoktu.

Şevketi, kelime usulünün pek garip bir şekliyle nakleylediği (Ebnighavs) ruhiyatını oldukça sade, ve aslına sadık kalmak suretiyle meâlen yapılmış bir tercümeye çevirdiği sırada vefat etti. Ölümü Türk dünyasında bir (Yitik) tir. Garbın İçtimaî ve İktisadî meselelerini bu kadar iyi tetebbu etmiş ve şark meslekleriyle mukayeseye muvaffak olmuş, ikinci bir medrese zekâsını henüz piyasada görmedik.

FELSEFE TEDRİSİ VE İSTİLAHLAR

Önce de söyledik ki bu kitap, bütün bir tahlil eseri değildir. Sonra da Ahmed Naim'in ifadesi, ayrıca bazı izahlara ihtiyaç göstermektedir. Onun için biz rahmetlinin ifadelerini çok yerde aynıyle almakla beraber izaha muhtaç olan terkip ve ibareleri sadeleştirdik... Adeta tercümanlık yaptık. Maksadımız, üslûp numunesi vermek değil, fikir beyanıdır. Bu cihetledir ki Ahmed Naim'in bazı ibarelerini manayı bozmamak şartıyla sade şekilde yazmakta beis görmedik ve isteyenlerin asıllarıyla mukayese edebilmeleri için (İlmü'n nefis) kitabının sahifelerini de gösterdik. (Muterize) içindekiler bizimdir.

Ahmed Naim, Türkiyede felsefe tedrisatını ve tercüme meselesinde ne düşündüğünü 1331 de şöyle anlatıyordu:

Darülfunûn'un açılması (1316 senesinde ve felsefe dersinin programa konması üzerine birçok felsefe kitapları neşredileceğini ümit ederken aradan on beş sene (1316-1331) geçtiği halde bu ümidin husulü hâlâ uzak görünüyor.

Felsefe okutmaktaki müşkülâtla beraber Darülfunûn'daki tedrisatın şimdiye kadar dağınık tarzda yapılmış olması ve her yeni şeyde olduğu gibi felsefenin de efkârımıza intibakında pek tabîi olarak güçlük görülmesi, millî kütüphanemizin felsefe yüzünden zenginleşmesine mâni olmuştur: Meselâ Emrullah Efendi merhumun ilmî ihatası, bize pek kıymettar felsefî eserler bırakmağa kâfi iken kendisinden ancak talebesinin elinde veya sadece kulağında takrirlerinden başka bir şey kalmamıştır. Diğer muallimlerin takrirleri de pek eksiktir.

Bunca himmetlerin böyle güdük kalmasına başlıca iki sebep vardır:

Okuyucuları mahdud olan böyle eserleri bir ke-re basan bulunamıyor. Bundan dolayı da hocaların gücü ancak yirmişer, otuzar formayı geçmeyen dersleri neşre kifayet edebiliyor.

O da yalnız Darülfunûn sahası içinde, ikinci sebep, istilahların henüz takarrür edememiş olmasıdır. İstilahlar, onları koyanların bile zihinlerinde yerleşememiştir. **Her kavmin kendine has bir dili olduğu gibi her ilim erbabının da kendilerine mahsus istilahları vardır. Bunları bilmeyen kimse, o ilim erbabına karşı dilsiz veya dil bilmeyen bir yabancı hükmündedir... Bundan dolayıdır ki yabancı dillerde yazılmış felsefe kitaplarını mütalâa ederek pek güzel anlayan kimselerimiz anladıklarını Türkçeye nakletmekte güçlük çekmekte ve tercümeleri de çok defa muhataplarca anlaşıl-mamaktadır.** Onun için (Avrupa dillerinden) tercümeden evvel ilmî istilahları takrire ihtiyaç vardır, istilahlar takarrür etmedikçe dilimizdeki çetrefillik gitmez ve ciddî ilim mesaili, hezeyanı andırır.

Felsefe bizde yeni bir ilim olsaydı istilahlarını koymak o kadar güç bir iş olmazdı. Bir kaç muallimin birleşip her kelimeye karşılık koymaları ve talebe arasında neşir ve tamim etmeleri kafi gelirdi. Fakat işin nazik ciheti şudur ki felsefenin (bizde) bu asra kadar intikal etmiş epeyce parlak bir mazisi vardır.

(Öyle ya, Farabî ve İbni Sina'nın felsefî dersleri ve istilahları zamanımıza kadar yaşamıştır. M. Cevdet).

Fakat bu, yalnız garbı ve (garp ilimlerini) bilenlerimizce meçhuldür. Ancak ulûm-u arabîye ile iştigal edenlerimiz bunu bilir. Hâlbuki her iki tarafın, birbirinden haberi yokken çalışmasından dolayı ileride içinden çıkılmaz kargaşalıklara yol açılmak korkusu vardır...

... O halde bugün bizim (felsefe) için yapacağımız şey, yeni tabirler koymaktan ziyade eskisini keşiftir. Onun için bir mebhase¹⁸⁷ ait Fransızca bir ıstılahın karşılığını ararken daima o mebhasın bizdeki şekline de bakmak ve eskiden beri bizde ne gibi ıstılahlar olduğuna dikkat etmek ve her iki taraftaki (şark-garp arasında) manalar birbirine muvafık ise eski tabiri terereddüt göstermeden kabul etmek, arada bir fark hasıl olmuş o farkı gözeterek yine mevzua münasip ufak bir değişiklik ile işi halletmek lâzımdır.

Bu ise hayli tetebbü ile güç ve uzun çalışma mahsulüdür. Ondandır dolayı felsefî eserlerinin Türkçede azlığı tabîidir..

***

(Dâhil olduğu telif ve tercüme dairesinin, felsefe kitapları tercümesine de himmet ettiğini ve yalnız felsefe ve terbiyeye ait 7 kitap ve diğer sahalardaki eserlerde sayılınca daha bir yıl geçmemişken 37 kitaba balığ olduğunu ve ıstılah encümeninin felsefe ıstılahatı ile sınaat ıstılahat-ı bastırdığını söyledikten sonra diyor ki);

---

¹⁸⁷ Mebhas: Kısım. Bahis. Fasıl. Bir mes'eleye âid söz. * Arama, araştırma yeri. * Bir şeyin arandığı yer.

Kendileriyle şeref bulduğum ıstılah encümeni, âzalarına kalbim hürmetlerle dolu olduğu halde biraz acele edilerek verilmiş bazı kararlarına bu kitapta (yani ilmü'n nefs kitabında) muhalefet mecburiyetinde bulunduğum gibi (ıstılah encümeninin yaptığı) ıstılahat mecmuasında tesadüf edemediğim bazı ıstılahları da yeniden koymağa mecbur olduğumu hassatan arz eylerim. Esbabı mucibeleriyle birlikte beyan ettiğim bu muhalefetlerim tekliften öteye geçmez. Yeni vazettiklerimizin kabul veya reddi erbabı ilme aittir.

“....müellifin maksadını millî bir kisve ile arz etmeğe çalıştım. Hatadan selâmet davasında bulunmak, hiçbir zamanda hatırımdan geçmez ..... tercüme hatalarıma muttali olacakların ilmi deliller söylemek şartıyla ihtarlarına şimdiden-ilim namına-teşekkür ederim... Darülfunûndaki müzakerelerimin mahsulü olan matbu formalardaki bazı ıstılahat hatalarımı anladıkça tashih ettiğim gibi bu kitapta (yani ilmü'n nefs) evvelki ıstılahlarımdan bazılarını yine kendim muterizim.

Darülfunûn talebesine mahsus formalarımda ıstılahat ve tabiratin Fransızcalarını satırlar arasında göstermiştim. Bu alacalık, mütalâanın seyrini ve okumanın ahengini bozuyor diye bazı kimselerin itirazına mı uğramıştım. Fakat bu kitabın da o suretle (fransızcalı olarak) tab'ını tercih ediyorum. Zira fikrimce bu gibi mühim eserlerde tercümenin doğruluğunu ölçmeğe hizmet eden ve hiç olmazsa Fransızca ıstılahları bilenlerin maksadı anlamalarını kolaylaştıran bu zahmete şimdilik kat'î ihtiyaç vardır. Felsefe ıstılahları dilimize mal edilinciye kadar

okuyucuların bu kadarcık bir zahmete katlanmalarında beis görmem.”

(İlmü’n nefis tercümesi — Matbaai Amire tab’ı sene 1332, S. 3-8.)

Ahmed Naim’in (İlmü’n nefis) te birer haşiye ile çıkararak mütalâa yürüttüğü ve tercümelerinde yanlışlar bulunduğu Fransızca felsefî ıstılahlar şunlardır ki İlmü’n nefis haşiyelerine bakılınca ilan sıra ile bulabiliriz.

Ahmed Naim beyin bu mühim ıstılahlar hakkında hepimizin bildiğimiz ve alıştığımız şekillere uygun gelmeyen ve yahut bizim düşündüklerimizin üstüne çıkan mülâhazalarını (İlmü’n nefis) in haşiyelerini sırasıyla okumadıkça anlamaya imkân bulunmaz. Risalemizde de bu mütalâaları alacak yer yoktur. İsteyenler (İlmü’n nefis) tercümesinin 9 uncu sahifesinden başlayarak işbu ıstılahların yerine Naim beyin düşündüklerini okumalıdır.

ABDÜLÂZİZ MECDİ’NİN HAKKINDAKİ ŞİİRLERİ

TERCİ-İ-BEND

Babanzâde “Naim” in merkad-i pakinde nâlânım
Onun mevt-i elim-i matem efzâsile suzânın
Bu insaniyetin timsalidir, timsal- i âlisi
Bunun gaybubetinden fart-ı ekdârımla giryânım
Sirişkim şule-i âhımla kandil oldu kabrinde
Ser-i kabrinde her ân türbedar-ı şulefşânım
Masâlih sevkeder de ayrılırsam kabr-i pakinden
Vekâletle mezarında durur kalb-i vefadanım
Bunun evsâfi âlidir, bu bir insan-ı kâמידir.

Bunu takdir eder tahsin ile bil cümle ihvânın
Hayat -ı müstearı terk edüp bâlâyâ uçmuştur
O bâlâ vasfını yazmakta âciz kıl-k-i hayrânım
Ölüm ruha taalluk etmeyen bir hâl-i kevnîdir
Bu mânaca onun ruhuyle hem bezm-i fûruzanım
Tahavvüller kalır eşkâl-ile batn-ı anâsırda
Cihan-ı maneviyi fikredince kalb-i tabanım
Cihanı secdede terk eyleyüb mevlâyâ gitmiştir
Hulûs-i kalbine ihlâs ile her ân senâhânım
Naim'in şöhreti malûmudur ağyar ile yarın
Olur sernâme-i tebcili namı cümle âsarın

Riya-u süm'adan hâli idi ef'al ü etvarı
Kelâm-ı sıdk-u Hakk'dı daima bil-cümle güftârı
Ahibba görmemiştir müddet-i ömr-ü medidinde
Bütün ahabba karşı böyle bir yar-ı vefakârı
Sehâ bir haslat-ı mümtazedir tab'ı keriminde
O mevcudu dahi yoksa severdi cûdu, işarı
Fakir-i sabiri görse dolardı eşkile çeşmi
Mürüvvet etmeğe meftun idi kalb-ı keremdâri
Tekebbürle, gurur ashabına baş eğmedi asla
Bütün kalb ile sevmeydi hukuku-u gayrı ızrarı
Tamadan, ihtirasat-ı beşerden nefret eylerdi
Gönül almaya matuf idi her türlü efkârı
Naim'in haslat-ı ulviyesi meşhur-u âlemdir.
Naim'in medhe lâyıkdı bütün güftaru reftarı
Hadis ilminde yektay-ı zaman, danâyî devrandır
Bunun bürhanıdır terk ettiği kıymetli asarı
Kaleminden cûş eder çeşmim gibi eşk-i huruşanım
Revadır ağlasa mevt-i Naim'e yar-u ağyarı
Naim'in şöhreti malûmudur ağyar ile yârın
Olur sernâme-i tebcili namı cümle asarını

**Alup bir pir-i âli menkıbetten feyz-i rabbânî
Mücessem hulk-u âlidi bu zat-ı pak-i nuranî
Mahasinle müzeyyen bîr vücud-u nadirül fitrat
Mecellâyî maali, mazhar-ı eltaf-ı subhani
Kulub-i asfiyaya gıpta âverdi hayatında
Kemâli, ilmi, hilmi, nur-i aklı nur-i irfanı
Tevazu, meşreb-i pakinde daim zînet olmuştu
Bu halinden ona meftun idi cümle ihvanı
Letâiften, hakâyıktan, maâniden konuştukça:
Vukuf-n kâmilî tezyin ederdi bezm-i yârânı
Bunun feyz-u kemâli Hazret-i Ahmed Amîş'tendir.
O hazret bir güneşti neşrederdi nuru insani
Naziri az olan bir pir-i âlengiri kudsiyet
Yüzünden berk ururdu daima envâr-ı yezdani
Bu damadıdır memduhumuz dam ad-i âlisi
Taali eylemişti, feyzi sıhriyet ile şânı
Bu kurbün sırrı, hakkanî Kemal-i zat-ı furkânî
Bu vahdaniyetin seb'ül mesânisindedir sâni
Naim'in şöhreti malûmudur ağyar ile yarın
Olur sernâme-i tebcili namı cümle asarın**

Akar eşkim gibi eşk-i huruşan çeşmi ihvandan
Yanan kalbim derununde dönen ateşli efgândan
Sükût-u behtile feryat eden bir halkadır yaran
Tutuşmuş sineler, dilsuzdur hep nar-ı hicrandan
Su hicran öyle ateşdir ki sönmez, iştial eyler
Hayat oldukça daim çıkmaz asla kalb-i insandan
Safa abad olan bezm-i mahabbet rahnedâr oldu
Vefakâr-ı mahabbet çıktı gitti bezm-i yarandan
Ederdi istifade daima sohbet edenler hep
Bu dâna-yi hakikat, vakıf-ı esrâr-ı irfandan
Müdelleldi kelâm ı ihtîşâmı bahse girdikçe
Münüvverdi bütün davaları envâr-ı burhandan

Maarif sahnesinde sahib-i kürsi-i hikmetti
Maâli levhasında pek müşaşa nur-u imandan
Onun darünnâim-i mağfirettir dâr-î vâlası
Olur dilsir-i rahm-u atıfet eltâfı rahmandan
Hayat-ı dünyevisi pak idi, pakîze meşrebdi
Girer cennâta **"MECDİ"** lutfi halka babı ihsandan
Naimin şöhreti malûmudur ağyar ile yarın
Olur sername-i tebcili namı cümle asarın

TERKİB-İ-BEND

Göründü cebhesi taban güzide bir fitrat
Kemal'i ilm ile meşhur olan bu şahsiyet
Bu nur-i bağ-ı maarif, bu hulk-i pak-i celil
Bu mevc-i feyz-i mukaddes, bu ruh-i ünsiyet
Serada necm -i Süreyya, semada necm-i sera
Fezada şaşaa pira ziyâ-yı ülvîyet
Nedim-i kuds-i münevver fehim-i sır-ı kader
Sedir-i hulk-i tavazuda kibriyâ haslet
Kemâl-i muttaki -i arif hakayika vakıf
Muhat ilm-i ledünni, serâir-i hilkat
Vahid-i dürre-i beyzâ, kelid-i kenz-i hafâ
Derun-u sine- i sinası nur-i kudsiyet
Cihaz -ı feyz-i ilâhî, şua-i subh-i ezel
Ebed cemâl-i nıyazında hacle-i vuslat
Karihasında salabet hasisa-i ezeli
Akidesinde savâbit kevakib-i hikmet
Kitab-ı sine-i fazlı mekârim-ül ahlâk
Hitâb-ı lutf-u makali kelâm-ı mahviyet
Bu kim? Bu şahs-ı mualla bu zai-ı pak-i kerim
Babası sülâlesinin mefhar-i bülendi Naim

Rida-yı mateme girmiş de asfiya-yi beşer
Ser-i teellümü eğmiş döker dümuğ-u keder

Zalam-i yes ile şebrenk olan sudur-i sürür
Sükût içindeki feryadı kalb-i dehre döker
Reva-mı kilik-i belagat bu hüznü ağlamsın
Esefi esef diye gîryan cihan-i ilm-ü hüner
Beyanı kalb- i beligin harab-î hicrandır
Mıdâd-i kilik-i teessür siyah-i ahu şerer
Hazin hazin düşüyor eşk-i çeşmi irfanın
Düşürdü ah elinden yine türaba güher
Nasıl bu gayb-ı güherden teellüm eylemesin
Furuğ-i revnakı bin şems-ü mah-i kevne değer
Hata tasavvuru yoktur sihâm-ı mevlâda
Niçin gelir de fakat cay-i nâbecâyâ düşer
Teessürat-ı derunî nedir bu hilkkatte
Cihan bilir ki nihayet gelen cihane gider
Yazıldı eşk iîe matem sahâif-i dehre
Durur bu nakş-ı teessür cihanda haşre kader
Naim'in oldu memâtı kulâba derci -i elim
Ziya-ı merd- i azime olur figan -ı azim
Dilinde şulesi vardır furuğ- u mevlâdan
Elinde levha-i garra kitab-ı alâdan
Kemal-i fazlını tebcil edince kilik- i edip
Muhit-i ilmini tefrik eder mi deryadan
Sücut-i vahdete dalmış garâm-ı akdesle
Ecel gelince de geçmez salâh ifadan
Ecel gelince değil, geldi ruhu kabzetti
O secde etmede duymaz hayatı ifnadan
Kitab-i ömrü kemalât ile müzeyyendir
İnerse kabrine lâîk kitabe balâdan
Bunun makam -ı tecellisi kurb-i mevlâdır
Alır nasıp muazzam, Naim-i uhradan
Amîş, o zat -ı mukaddes o kıble-i ervâh
Nasibi verdi bu zata füyuzu ulyâdan
Ziya-yı akl-ile tetkik edilse ruh-u beyan

Doğar şumus-u hakikat butun-î manadan
Naim’i sanma ki “MECDİ” o ruh-i sakittir
Sadası guşuma geldi riyaz-ı ukbadan
Ölür mü ruh-i hakikat, söner mi nur -ı kadîm
Kulûba şaşaa efza furuğ-i ruh-i Naim

[Muallim Cevdet Müderris Ahmed Naim - İstanbul-
Ülkü Matbaası : [s.n.], 1935, s.3-31]

KAYNAKÇA

AKIN Ali HZ. Ebû Tâlib ve Tarihte Gizli Kalmış Gerçekler" [Kitap]. - İstanbul : Sakaleyn, Ağustos 2007.

BARKÇİN Savaş Ş. Ahmed Avni KONUK [Kitap]. - İstanbul : Klasik Yay. , 2011.

BİRÖN Em. Binbaşı Kazım Sohbetname Ahmed Ammiş Efendi [Kitap]. - Bilecik : [s.n.], 1953.

ERDEM Ahmet Fatih Sertürbedârı Ahmed Amiş Efendinin Kelâm-ı Alilerinden Zaptedilen Bazıları [Kitap]. - Ankara : İSBN: 975-7852-85-6, Tarihsiz.

ERGİN O. Nuri Balıkesirli Abdülazîz Mecdi Tolun Hayatı ve Şahsiyeti [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 1942.

KÖKSAL M. Asım İslam Tarihi [Kitap]. - İstanbul : Köksal Yayınlar.

Muallim Cevdet Müderris Ahmed Naim [Kitap]. - İstanbul- Ülkü Matbaası : [s.n.], 1935.

TOYGAR Ömer Lutfi Muhabbet Üzerine [Kitap]. - İstanbul : Seçil Ofset, Ocak-2009.

VASSAF Osmanzade Hüseyin ve hzl. Prof.Dr. Mehmet AKKUŞ- Prof.Dr. Ali YILMAZ Sefine-i Evliya [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 2006.